

İlköğretimde Haklarımız Var!

İlköğretimde Haklar ve
Hak Arama Yolları

İlköğretimde Haklarımız Var! İlköğretimde Haklar ve Hak Arama Yolları

Eğitimde Haklar Projesi, Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi tarafından Avrupa Birliği mali desteği ile yürütülmüştür. Bu yayında dile getirilen görüş ve düşünceler yazarlarına aittir ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İlköğretimde Haklarımız Var!

İlköğretimde Haklar ve Hak Arama Yolları

Hazırlayanlar

Av. Şahin Antakyalıoğlu
Av. Türkay Asma
Av. Dilek Kumcu
Av. Zeynep Oya Usal
Yrd. Doç. Dr. Sevgi Usta Sayita
Özge Yücel Dericiler

Yayına Hazırlayanlar

İrem Aktaşlı
Çiğdem Aydın
Neyyir Berktaş
Aytuğ Şaşmaz
Işık Tüzün

Yapım

MYRA

Koordinasyon

Rauf Kösemen, Engin Doğan

Kitap ve Kapak Tasarımı

Umut Pehlivanoglu

Sayfa Düzeni

Gülderen Rençber Erbaş

Baskı Öncesi Hazırlık Koordinasyon

Nergis Korkmaz

Baskı

Yelken Basım

İstanbul, Nisan 2009

ISBN 978-975-8362-92-9

Bu yayının tüm hakları Sabancı Üniversitesi'ne aittir.

ERG
EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

Sabancı Üniversitesi
Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T +90 (212) 292 50 44

F +90 (212) 292 02 95

www.erg.sabanciuniv.edu

ERG Hakkında

Türkiye’de eğitim politikası üzerine düşünen, soru soran, sorunları tanımlayan ve çözüm seçenekleri geliştiren Eğitim Reformu Girişimi’nin (ERG) amacı, kız ve erkek bütün çocukların hakları olan kaliteli eğitime erişimini güvence altına alacak ve Türkiye’nin toplumsal ve ekonomik gelişmesini üst düzeylere taşıyacak eğitim politikaları oluşturmak ve eğitim alanında katılımcı, saydam ve yenilikçi politika üretme süreçlerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktır.

Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde 2003 yılında hayata geçen ERG, araştırma, savunu ve izleme çalışmaları ile pilot uygulamalarını “herkes için kaliteli eğitim” hedefi doğrultusunda sürdürüyor.

ERG, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Bahçeşehir Üniversitesi, Enka Vakfı, Hedef Alliance, Kadir Has Vakfı, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, TAV Havalimanları, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

IPM | IPC İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ İSTANBUL
ISTANBUL POLICY CENTER
@SABANCIUNIVERSITY

ACEV
ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

AYDIN DOĞAN VAKFI

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

ENKA VAKFI

HEDEF ALLIANCE

KADIR HAS VAKFI

MV HOLDİNG

Sabancı Üniversitesi

Tape Akfen
TAV Havalimanları

Vehbi Koç Vakfı

yapı merkezi

İlköğretimde Haklarımız Var!

İlköğretimde Haklar ve Hak Arama Yolları

İçindekiler

SUNUŞ	7
GİRİŞ	9
I. BİR İNSAN HAKKI OLARAK EĞİTİM HAKKI	10
A. Hak Ne? Hukuk Ne?	11
B. Eğitim Hakkı Ne?	11
C. Eğitim Hakkının Kapsamında Ne Var?	12
D. Eğitim Hakkının Sahipleri Kim? Yükümlülük Sahipleri Kim?	13
II. EĞİTİM HAKKINA İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER	16
A. Ulusal Hukuk ve Uluslararası Hukuk Arasında Nasıl Bir İlişki Var?	17
B. Ulusal Hukuk Nasıl Bir Yapıya Sahip?	17
C. Ulusal Hukukta Eğitim Hakkı Nasıl Ele Alınıyor?	18
D. Uluslararası Hukuk Nasıl Bir Yapıya Sahip?	22
E. Uluslararası Hukukta Eğitim Hakkı Nasıl Ele Alınıyor?	23
III. İLKÖĞRETİMDE HAKLAR	28
A. Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir	29
1. Çocuk, kendisine bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum tarafından engellendiği için eğitime devam edemiyorsa...	30
2. Çocuk, okula kayıt için gerekli belgelere sahip olmadığı için eğitime devam edemiyorsa...	31
3. Çocuk, uygun ve güvenli şekilde ulaşabileceği bir okul olmadığı için eğitime devam edemiyorsa...	33
4. Çocuk, okul masrafları nedeniyle eğitimine devam edemiyorsa...	39
5. Çocuk, içinde bulunduğu özel bir durum nedeniyle eğitime devam edemiyorsa...	43
B. Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı	48
1. Okul ve çevresindeki fiziksel koşullar, okuldaki donanım ve kullanılan malzemeler, çocukların güvenliği ve sağlığı için tehdit oluşturuyorsa...	49
2. Okulun fiziksel koşullarının ve donanımının yetersiz olması nedeniyle çocuklar eğitim hakkından yoksun kalıyorsa...	53
3. Okuldaki gıda, tuvalet ve içme suyuyla ilgili koşul ve uygulamalar, çocukların sağlığı için tehdit oluşturuyorsa...	55
4. Okulda, acil durumlarda etkili müdahale etmek için yeterli önlem alınmıyorsa...	57
5. Okulda, çocukların sağlıklı bir yaşam sürmesi için gerekli bilgilerin aktarılması ve tutumların kazandırılması için eğitim çalışmaları yapılmıyorsa...	58
6. Okulda, yeterli sayıda donanımlı öğretmen olmaması nedeniyle çocuklar eğitim hakkından yoksun kalıyorsa...	60
7. Çocuk, okulda ihmal, istismar veya şiddete uğrarsa...	63
8. Çocuğun, okuldaki disiplin uygulamaları nedeniyle eğitim hakkı, katılım hakkı, fiziksel sağlığı, duygusal gelişimi veya onuru zarar görürse...	68

C. Okulda Hiçbir Çocuk Fiziksel Özellikleri, Cinsiyeti, Kültürü, İnanıcı, Anadili, Gelir Durumu gibi Nedenlerle Ayrımcılığa Uğramamalı	72
1. Çocuk, kendisinin veya ailesinin sahip olduğu fiziksel özellikler, kültür, inanç, anadil, gelir durumu gibi nedenlerle okulda aşağılanır, dışlanır, onuru kırılmış hisseder, şiddete uğrar veya farklı muamele görürse...	75
2. Çocuk, ders kitaplarındaki bilgiler veya sınıfta anlatılanlar sonucunda fiziksel özellikleri, cinsiyeti, kültürü, inancı, anadili, gelir durumu gibi nedenlerle kendini aşağılanmış, dışlanmış, onuru kırılmış hissederse...	80
3. Çocuğa ve velisine yeterli bilgi verilmeden ve onayları alınmadan, çocuğun kişisel bilgileri toplanırsa...	87
D. Ders Konuları, Etkinlikler ve Okul Takvimi gibi Konularda Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı	90
1. Çocuğun aldığı eğitimin yöntemi ve içeriği, kendisinin ve ailesinin yaşam tarzı, değerleri ve ihtiyaçlarına uygun değilse...	91
2. Okuldaki uygulamalar ve etkinliklere çocukların ve ailelerinin etkin biçimde katılması için çaba gösterilmiyorsa...	96
IV. HAK ARAMA YOLLARI	100
A. Kapsam ve Yapı	101
B. Ulusal Hukukta Hak Arama Yolları	101
1. İdari hak arama yolları	101
2. Adli yargıda hak arama yolları	113
C. Uluslararası Hukukta Hak Arama Yolları	115
1. Bireysel şikayet yolu	115
2. Toplu şikayet yolu	119
EKLER	120
1. Hak Arama Sürecinde Destek Alınabilecek Kurumlar	121
2. Baroların İletişim Bilgileri	122
3. Dilekçe Nasıl Yazılır?	125
4. Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) Başvuru Formu	126
5. Bilgi Edinme Başvuru Formu (Gerçek Kişiler için)	127
6. İptal Davası ile İlgili Koşullar	128
7. İptal Davası Dilekçe Örneği	130
8. Temyiz İncelemesi Dilekçe Örneği (Danıştay)	131
9. Tam Yargı Davası ile İlgili Koşullar	132
10. Tam Yargı Davası Dilekçe Örneği	133
11. Şikayet Dilekçesi/Suç Duyurusu Örneği	134
12. Sulh Hukuk Mahkemesi Dilekçe Örneği	135
13. Asliye Hukuk Mahkemesi Dilekçe Örneği	136
14. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler	137
15. AİHM Başvurusunun Nasıl Yapılacağına İlişkin Açıklama Notu	139
16. AİHM Başvuru Formu	141
17. AİHM Başvuru İnceleme Süreci	144
18. AİHM Yetki Belgesi	145
19. Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü Kapsamında İlgili Komiteye Gönderilecek Dilekçeler Hakkında Bilgi	146
SÖZLÜK	148

Sunuş

“İlköğretimde Haklarımız Var!: İlköğretimde Haklar ve Hak Arama Yolları”, Eğitim Reformu Girişimi'nin (ERG) Haziran 2007-Nisan 2009 döneminde yürüttüğü “Eğitimde Haklar” projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Her çocuk ilköğretime devam etme hakkına sahiptir ve sahip olduğu eğitim hakkını tüm boyutlarıyla yaşama geçirebilmesi için eğitimi sırasında çocuğun bir dizi hakkının sağlanması gerekir. Bu kılavuz, eğitime erişim ya da eğitim süreci ve ortamlarında farklı hak ihlalleriyle karşılaşıldığında, hak sahibi çocuğa veya anne-babası, velisi, vasisi ile diğer ilgili kişilere haklarını arama konusunda yardımcı olmayı amaçlayan bir başvuru kaynağıdır.

Bu çalışmada ele alınan hak arama yolları, ulusal hukuk ve Türkiye'nin benimsediği uluslararası hukuk mekanizmalarınca sunulan yolları içerir. Bu kaynak kullanılırken akılda tutulması gereken iki önemli nokta vardır. Öncelikle, burada yer alan bilgiler Ekim 2008'e aittir ve bu tarihten sonra mevzuatta bazı değişiklikler olmuş olabilir. Hukuksal hak arama yollarına başvuran kişilerin bu süreçlerde mağdur olmamaları için bir avukata danışmaları önerisi kılavuzun çeşitli bölümlerinde yinelenmiştir. **Kılavuzda anlatılan bir hukuksal hak arama yoluna başvururken bir avukata da danışmak, hem mevzuat değişikliklerine ilişkin bilgi edinmek hem de mağduriyet olasılığını en aza indirmek için yararlı olacaktır.**

Mart 2008'de çalışma tekliflerini “Eğitimde Haklar” çalışma toplantılarına katılan akademisyen, hukukçu, eğitimci ve sivil toplum temsilcileri ile ERG proje ekibine sunan yazarlar, çalışmanın ilk taslağını Haziran 2008'de, ilki Ankara'da ikincisi İstanbul'da düzenlenen Eğitimde Haklar Çalıştayları'nda kamu kesiminden katılımcıların da arasında olduğu daha geniş bir kitlenin değerlendirmesine sunmuştur. Bu çalıştaylarda alınan geri-bildirimler ışığında gözden geçirilen çalışmanın ikinci taslağı Ekim 2008'de tamamlanmış ve ilgili bölümleri, eğitim ve hukukun farklı alanlarında bilgi ve deneyim sahibi beş uzmanın görüşüne sunulmuştur.

Çalışmanın uluslararası hukukta eğitim hakkı ve hak arama yollarına ilişkin bölümleri, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Sevgi Usta Sayita, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde hukukçu ve doktora adayı Av. Zeynep Oya Usal ve Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde görevli ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kamu hukuku doktora adayı Özge Yücel Dericiler tarafından kaleme alınmış, ulusal hukukta eğitim hakkı ve hak arama yollarına ilişkin bölümler ise Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyelerince hazırlanmıştır. Av. Türkey Asma sorumluluğunda, Merkez Başkanı Av. Şahin Antakyalıoğlu koordinatörlüğünde yapılan ve Av. Dilek Kumcu tarafından yürütülen çalışmaya yirminin üzerinde avukat katkıda bulunmuştur.

Son olarak, “Eğitimde Haklar” proje ekibi ve yazarlar, Ekim 2008'e kadar bu çalışmanın kolaylaştırıcılığını üstlenen ERG eski Proje Uzmanı Özsel Bebeli'ye çalışmanın her aşamasında sunduğu değerli katkıları; Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyeleri Av. Göktan Koçyıldırım ve Av. Bengi Melissa Birsen'e özverili çalışmaları; Kenan Atasoy, Ali Çakıroğlu, Ayşenur Demirkale, Ulaş Karan ile Selma Özsoy'a kılavuzun belirli bölümlerini titizlikle inceleyerek görüş ve önerilerini paylaştıkları; Ankara Barosu Başkanı Av. Vedat Ahsen Coşar'a sunduğu destek için teşekkür eder.

İlköğretimde Haklarımız Var!

İlköğretimde Haklar ve Hak Arama Yolları

Giriş

Çocuğun insan haklarının yaşama geçmesi, doğuştan gelen insanlık onurunun korunması, bütüncül gelişimi ve potansiyelini gerçekleştirme eğitimi yoluyla sağlanabilir. Eğitim ayrıca, **kimlik ve bağlılık duygusunun gelişmesi, sosyalleşme ve başkalarıyla etkileşimin belirli değerlerle uyum içinde gerçekleşmesi ve çevreyle etkileşimin sağlanmasının** da aracıdır.

Çocuğun eğitim hakkı ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde "**herkes eğitim hakkına sahiptir**" ifadesi ile yer almış ve uluslararası hukuk anne-babaya, çocuğun eğitim hakkını gerçekleştirme sorumluluğu ve çocuğun eğitimine yön verme hakkı vermiştir. Zaman içinde, yeni uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve bu sözleşmelerin denetiminden sorumlu kişi ve komitelerin yorumlarıyla birlikte, eğitim hakkının kapsamı genişlemiştir. **Çocukların sadece eğitime erişim hakkı değil, aynı zamanda eğitim süreci ve ortamlarında sahip oldukları haklar da tanınır hale gelmiştir.**

Elinizdeki kılavuz, temel eğitim hakkının vazgeçilmez bir bileşeni olan ilköğretim hakkının ihlal edilmesi durumunda, hak sahibi çocuğa, anne-babası, velisi, vasisi ile diğer ilgili kişilere haklarını arama konusunda yardımcı olmayı amaçlayan bir başvuru kaynağıdır.

Bir hakkımızın ihlal edildiğini farkedebilmemiz için, öncelikle haklarımızı bilmemiz gerekir. Hukuk, haklarımızı üçüncü kişiler ve devlet karşısında ileri sürebilmemizi sağlayan başlıca araçtır. Bu nedenle kılavuzda, ilköğretime ilişkin sahip olduğumuz hakların, **ulusal ve uluslararası hukukta hangi belgeler** aracılığıyla düzenlendiğine, hangi **mekanizmalar** ile denetlendiğine ve bu **mekanizmaların nasıl kullanılabileceğine** yer veriliyor.

Ancak, ilköğretim ile ilgili hakları düzenleyen tüm hukuk belgelerine yer vermek mümkün olmadığından, sadece en temel belgelerin kılavuzda yer almak üzere seçildiğini ve kılavuzun eğitim hakkının her boyutuna değil sadece temel eğitimin bileşenlerinden biri olan ilköğretim kademesine odaklandığını belirtmek gerekir.

Kılavuz beş ana bölümden oluşuyor:

I. Bölüm, hak ve hukuk arasındaki ilişki ile bir insan hakkı olan eğitim hakkının niteliği ve kapsamıyla ilgili temel bilgileri içeriyor.

II. Bölüm, ulusal ve uluslararası hukukta eğitim hakkını düzenleyen en temel kanun ve sözleşmelere ilişkin genel bilgiler vererek, eğitim hakkının yasal çerçevesini ve hukuk sistemindeki dayanaklarını sunuyor.

III. Bölüm, günlük hayatta en çok karşılaşılan ihlal örneklerine dayanan sorular aracılığıyla, hak ihlalleri ve yapılabilecekler konusunda yol gösteren bilgiler sunuyor. Kılavuzun bu en kapsamlı bölümünde, kimi ihlallere ilişkin ulusal ve uluslararası mahkeme, komite ve komisyon karar ve görüşlerinden örneklerle de yer veriliyor.

IV. Bölüm, hak arama yollarının nasıl kullanılacağını anlatıyor. Bu bölümde, ulusal ve uluslararası hukukta var olan hak arama yolları ayrı ayrı inceleniyor.

Ekler bölümünde, yetkili kurum ve organlara başvuru yapabilmek için gerekli dilekçe ve başvuru formu örnekleri, belirli hak arama yollarına ilişkin ek ayrıntılar, hak arama sürecinde destek alınabilecek kuruluşlar ve baroların iletişim bilgileri gibi bilgi ve belgeler sunuluyor. Okuyucunun, önceki bölümleri okurken daha fazla bilgi ve belgeye gereksinim duyabileceği yerlerde de bu bölüme yönlendirmeler bulunuyor.

Ek olarak, **Sözlük** bölümünde kılavuzda yer alan birçok terimin açıklaması yer alıyor.

Bölüm 1

Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim Hakkı

Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim Hakkı

A. Hak Ne? Hukuk Ne?

İnsan hakları, tüm insanların doğuştan ve sadece insan oldukları için sahip oldukları, vazgeçilemez ve devredilemez haklar olarak tanımlanır. Bununla birlikte, insanların yüzyıllar boyunca hakları için mücadele etmeleri gerekmiştir. Bu mücadeleler sonucunda insan haklarının evrensel olduğu, yani hangi ırka veya dine mensup olursak olalım, hangi dili konuşursak konuşalım, cinsiyetimiz, rengimiz, yeteneklerimiz ve yaşam tarzımız ne olursa olsun, hepimizin eşit olduğu ve aynı haklara sahip olduğumuz inancı kabul görmüştür.

Karşılaştığımız bazı davranışların, haksız veya adaletsiz olduğunu düşünürüz. Bazen, hakkımızın ihlal edildiğinin farkına bile varmayız çünkü yaşadığımız durumun bir hakkımız ile ilgili olduğunu bilmeyiz. O halde, haklarımız için mücadele etmenin ilk adımı, haklarımızı bilmek ve onlara sahip çıkmaktır.

Peki hak nedir? En basit tanımıyla **hak**, bir şeyi yapma veya başkalarından bir şey yapmalarını, belirli bir şekilde davranmalarını isteme yetkisidir.¹ Bu yetkiyi güvence altına alan, hukuktur. **Hukuk**, toplumsal hayatı düzenleyen ve uyulması zorunlu kurallar bütünüdür. Hemen her ülkenin, ulusal hukuk veya iç hukuk denilen bir hukuk sistemi olduğu gibi, bir de uluslararası hukuk sistemi mevcuttur. **İnsan haklarına saygı, tüm hukuk sistemlerinin temelinde bulunması gereken bir değerdir.**

Eğitim hakkı, başta çocuklar olmak üzere herkesin, hem eğitim alma hakkını, hem de eğitim sürecinde sahip olduğu hakları ifade eder.

B. Eğitim Hakkı Ne?

Eğitim hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul edildiği tarih olan 1948 yılından bu yana, resmi olarak temel insan hakları arasında yer alır.

Eğitim hakkı, ayırım gözetilmeksizin herkesin sahip olması gereken, vazgeçilemez ve devredilemez bir haktır. Normal koşullarda, eğitim sistemine çocukluk çağında dahil oluruz. Bu nedenle eğitim hakkı dediğimizde aklımıza ilk gelen grup, çocuklardır. Bununla birlikte, eğitim sadece çocukluk dönemiyle sınırlı değildir. Bir insan hakkı olarak eğitim hakkı, başta çocuklar olmak üzere herkesin, hem eğitim alma hakkını, hem de eğitim sürecinde sahip olduğu hakları ifade eder.

Eğitim hakkının kapsamına geçmeden önce, bu hakkın insan hakları içindeki yerini ana hatlarıyla belirlemekte yarar var. İnsan hakları genellikle üç grupta sınıflandırılır. Buna göre birinci grupta, “kişisel ve siyasal haklar” olarak adlandırılan, yaşam hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, örgütlenme özgürlüğü gibi haklar yer alır. İkinci grupta “ekonomik, sosyal ve kültürel haklar”, yani çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, kültürel yaşama katılma hakkı gibi haklar bulunur. Üçüncü grupta ise “dayanışma hakları” yer alır. Çevre hakkı ve barış hakkını bunlara örnek verebiliriz.

Bu ayırım farklı hak grupları arasında bir önem sıralaması olduğu anlamına gelmez; **insan hakları bölünmez bir bütün** olarak kabul edilir. Bu gruplama sadece, her bir hak grubunun öne çıkan ortak niteliklerine vurgu yapar. Örneğin birinci grup hakların temel özelliği özgürlük, ikinci grup haklarındaki eşitlik, üçüncü grup haklarındaki ise dayanışmadır.

Bu sınıflandırma içinde eğitim hakkı, ikinci gruba, yani ekonomik, sosyal ve kültürel haklar arasına girer. Daha somut söylemek gerekirse, **eğitim hakkı sosyal bir haktır**. Bununla birlikte, eğitim hakkı her üç grup hak ile de ilişkilidir. Örneğin, eğitim hakkımız gerçekleşmiyor ise, yaşamımızda, istediğimiz seçimleri yapamayız ve kendimizi özgürce geliştiremeyiz. Hastanelerde, resmi dairelerde, sokakta karşımıza çıkan sorunlarla başa çıkabilmemiz güçleşir. Hayatımızla ilgili alınan kararlarda söz hakkımız olması için, en azından okuma-yazma bilmemiz ve temel bilgi ve becerilere sahip olmamız gerekir. Eğitimimiz yoksa ve eğitim yoluyla bir meslek edinmemişsek, iş bulabilmemiz, kendimizin ve ailemizin geçimini sağlayabilmemiz zorlaşır. Eğitim hakkından mahrum bırakıldığımızda, seçme ve seçilme hakkımızı kullanabilmemiz, sağlık ocağına veya hastaneye gittiğimizde sağlık

hakkımızdan yararlanabilmemiz zorlaşır. Bu nedenle, **eğitim hakkı, diğer insan haklarımızdan yararlanabilmemizi kolaylaştıran, haklarımızı kullanırken ve savunurken bizi güçlendiren bir haktır.**

Eğitim hakkının sosyal bir hak olması, devletin eğitime ilişkin düzenlemeler yapması ve olanaklar sağlaması anlamına gelir. Eğitim hakkını kullanabilmemiz için her şeyden önce devletin eğitime yatırım yapması ve bunun için bütçeden pay ayırması gerekir. Örneğin devletin, en azından zorunlu ilköğretimin ücretsiz olmasını sağlaması gerekir. Eğitimin ortaöğretim ve yükseköğretim gibi diğer kademelerinin de aşamalı olarak ücretsiz hale getirilmesi gerekir. Ayrıca, maddi açıdan zorluk çekenler için burs sisteminin kurulması gerekir. Bunun ötesinde devlet, eğitim kurumlarının, öğretmenlerin ve verilen eğitimin belirli niteliklere sahip olmasını sağlamakla yükümlüdür. O halde, **uluslararası sözleşmelerde, anayasada ve yasalarda eğitim hakkına yer verilmesi tek başına yeterli değildir. Devletin, bu alandaki yükümlülüklerini fiilen gerçekleştirmesi önemlidir.** Devlet ve diğer sorumluluk sahipleri yükümlülüklerini yerine getirmediği zaman, yurttaşlar, mevcut olan hak arama yollarını kullanarak haklarını talep edebilir.

C. Eğitim Hakkının Kapsamında Ne Var?

Eğitim hakkı, kapsamı en geniş insan haklarından biridir. Çünkü bu hak, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim gibi farklı kademelerde ve farklı kurumlarda verilen eğitime ilişkin düzenlemeleri içerir. Bir diğer ifadeyle, eğitim hakkı dediğimizde sadece ilköğretimden değil, aynı zamanda okul öncesi bakım ve eğitimin, ortaöğretimden, mesleki ve teknik eğitimden ve yükseköğretimden de bahsetmiş oluruz. Eğitimin bütün kademelerinde uyulması gereken ayrımcılık yasağı gibi temel ilkeler ve eğitim süreç ve ortamlarında da sahip olduğumuz birçok insan hakkı, yine eğitim hakkının kapsamına girer. **Elinizdeki kılavuz, ilköğretim kademesine odaklanıyor ve buna bağlı olarak ilköğretimde uyulması gereken ilkeleri vurgulayarak, diğer eğitim kademelerini ele almıyor.**

Eğitim hakkının sosyal bir hak olması, devletin eğitime ilişkin düzenlemeler yapması ve olanaklar sağlaması anlamına gelir.

Eğitim hakkı ilk olarak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde düzenlenmiştir: **“Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında ücretsizdir. İlköğretim zorunludur.”** Bazen ilköğretim ile temel eğitim eş anlamlı olarak kullanılır, ancak bu iki kavram aynı anlama sahip değildir. Temel eğitim hakkı, her yaştaki insanın temel düzeyde bilgi ve beceri edinmesini amaçlar. Şüphesiz, ilköğretim temel eğitimin önemli bir parçasıdır. Eğitim hakkı, elbette öncelikle eğitim alma hakkıdır ancak bununla sınırlı değildir. Verilen eğitim, uluslararası hukukun belirlediği ilkelere de uygun olmalıdır.

Eğitim hakkının kapsamı ve dayanması gereken ilkeler şunlardır:

- Eğitim hakkının çekirdeği, eğitim alma hakkıdır. Bu hakkın kullanılabilmesi için öncelikle, devletin **yeterli donanımına sahip olan yeterli sayıda okul** inşa etmesi gerekir.
- Bu okullarda görev yapacak **yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen** yetiştirilmesi, yine devletin görevidir.
- Her türlü eğitim kurumu ve programının, ayrımcılık gözetilmeksizin, **herkes için erişilebilir** olması gerekir.
- Bazı gruplar için eğitime erişim diğer kişiler için olduğundan daha zor olabilir. Bu grupların eğitim hakkını kullanabilmesi için, devletin **özel birtakım tedbirler** alması gerekir. Bu grupların başında kız çocukları, çalışan çocuklar, engelliler, anadili eğitim dilinden farklı olanlar, azınlıklara mensup çocuklar, özgürlüğünden yoksun çocuklar, mülteci, sığınmacı ve göçmen çocuklar gelir.

Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim Hakkı

- Eğitimde, yukarıdaki ilkeyle bağlantılı olarak, söz konusu grupların farklı ihtiyaçlarının ve kültürel yapılarının göz önüne alınması ve **verilecek eğitimin bu hususlara göre uyarlanması** gerekir.
- Okulların fiziksel olarak **kolay ulaşılabilir** yerlerde olması ve okullara **güvenli** şekilde ulaşımın sağlanması gerekir.
- Eğitimin, maddi olarak herkes tarafından karşılanabilir olması gerekir. İlköğretim **ücretsiz ve zorunlu** olmalıdır. Öğrencilerden hiçbir ek ücret talep edilmemelidir.
- Devletin, **herkes için kabul edilebilir bir eğitim sistemi ve müfredat** oluşturması gerekir. Eğitimin temelinde çocuğun onuruna saygı ilkesi olmalıdır. Ayrıca, verilen eğitimin içerik açısından **tarafsız, adil ve hoşgörüyü teşvik edici** olması gerekir.
- Sunulan eğitim, insanın **kişiliğinin tüm yönlerini ve yeteneklerini geliştirmesine** hizmet etmeli ve **insan hakları ile temel özgürlüklere saygısını** güçlendirmelidir.

çocuğu hiçbir eğitim kurumuna göndermeme özgürlüğünü içermez.

- Devlete ek olarak, özel kişiler de eğitim kurumu açabilirler. Ancak burada verilen eğitimin, devletin belirlediği **asgari standartlara uygun** olması gerekir.

D. Eğitim Hakkının Sahipleri Kim? Yükümlülük Sahipleri Kim?

İlköğretim hakkının sahibi öncelikle çocuktur. Ulusal ve uluslararası hukuk açısından, 18 yaşından küçük herkes çocuktur. **İlköğretim hakkı, çocuk tarafından kullanılır, ancak hakkın talep edilmesi ve çocuğun temsili çocuğun bakım ve eğitiminden sorumlu olan anne-baba, veli ya da vasilere aittir.** Çocukların alacağı eğitim konusunda seçme hakkı öncelikle bu kişilerdedir. Bu kişiler çocuğun yararı, gelişen yetenekleri ve görüşleri doğrultusunda eğitim almasını sağlamakla yükümlüdür. **Bu hak anne-babaya ya da çocuğun velisi veya vasisi olan kişilere, çocuğu hiçbir eğitim kurumuna göndermeme özgürlüğü vermez.**

Çocuğun eğitimi konusunda devlete önemli görevler verilmiştir. Bütün insan hakları için olduğu gibi, **eğitim hakkının yaşama geçirilmesinde birincil derecede yükümlülüğü olan aktör, devlettir.**

Yükümlülük nedir?

Yasalarla zorunlu kılınan görev.

Eğitim hakkı, devletin eğitim alanına müdahale etmesini, eğitime ilişkin düzenleme, denetleme ve yatırım yapmasını gerektirir. Devlet, öncelikle okul açmakla yükümlüdür. Devlet ayrıca, okulların, öğretmenlerin ve sunulan eğitimin, tespit edilen standartlara ve eğitim sürecinde uyulması gereken ilkelere uygunluğunu sağlamakla yükümlüdür. Ek olarak devlet, çocukların ilköğretimi belirli bir bilgi ve beceri düzeyinde tamamlamalarını sağlamakla yükümlüdür. **Devletin çocuklarla ilgili bütün karar ve girişimlerde çocuğun yüksek**

Eğitim hakkı, devletin eğitim alanına müdahale etmesini, eğitime ilişkin düzenleme, denetleme ve yatırım yapmasını gerektirir.

- Okullarda öğrencilere **bedensel ve onur kırıcı cezaların uygulanmaması** gerekir.
- Çocuklara verilecek eğitim türünü seçme hakkı, çocuğun da görüşü alınarak, öncelikle anne-babalarıdır. Anne-babalar, çocuklarını, istedikleri eğitim kurumuna gönderebilir ve çocuklarına, kendi dini ve felsefi inançları doğrultusunda bir eğitim aldırma özgürlüğüne sahiptir. Devletin **anne-babaların özgürlüklerine saygı** duyması gerekir. Anne-babaların çocuk üzerindeki hakları,

yararının gözetilmesini sağlaması ve anne-babalar ile birlikte çocukların tercihlerine saygı göstermesi gerekir.

Devlet ile hangi yapıyı kastettiğimizi somutlaştırmakta yarar var. Devletin en geniş tanımı Türkiye Cumhuriyeti'dir (T.C.). Eğitim bir kamu hizmeti olarak düzenlenmiştir ve bu hizmeti yerine getirmekle yükümlü olan yapı, "idare"dir. **Dolayısıyla, bu kılavuz kapsamında "devlet" sözcüğü ile, öncelikle eğitim hizmetinin yerine getirilmesinden sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı idari yapısı kastedilmektedir.** Bakanlık bünyesinde, kurumlar, kuruluşlar ve memurlar yer alır. Bakanlık ve bünyesinde çalışan kişilerin yetkileri, görevleri ve görevlerinin sınırları kanunlarla belirlenmiştir. Eğitim hakkının ihlali durumunda, devleti temsil eden Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve yetkili kişilerin karşılanacakları idari, hukuksal ve cezai yaptırımlar da yine kanunlarla düzenlenmiştir.

Öte yandan devlet, eğitim hakkına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirirken muhtarlara, valilik ve kaymakamlıklara, anne-baba ve çocuğa bakmakla yükümlü olan diğer kişilere, kolluk kuvvetlerine (polis, jandarma, zabıta) görevler verebilir. Örneğin muhtarlar, okula başlama yaşı gelen çocukların eğitime başlamasını sağlamakla yükümlüdürler.

Eğitim hakkının kullanılmasında, devletin yanı sıra anne-babaların ve bazı durumlarda çocuğun yasal temsilcilerinin yükümlülükleri vardır. **Devletin yanı sıra, çocuğa bakmakla yükümlü kişiler aynı zamanda, çocuğun zorunlu ilköğretime devam etmesini sağlamak ve çocuğu okula karşı yasal olarak temsil etmekle yükümlüdür.** Yasal temsilciler, evlilik durumunda anne-baba, anne-baba boşanmış ise çocuğun velayet hakkına sahip olan taraf, çocuk vesayet altında ise vasi, çocuk mahkeme kararı ile bir akraba yanına veya koruyucu aile yanına yerleştirilmiş ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) denetiminde olmak üzere o kişiler veya SHÇEK'e yerleştirilmiş ise doğrudan bu kurumda çalışan yetkililerdir. **Yukarıda da belirtildiği gibi, anne-babaların, çocuğun alacağı eğitime karar verme hakları vardır ama bu hak sınırsız değildir. Bu görevlerini çocuğun yarar ve gelişen yetenekleri ve görüşleri doğrultusunda yerine getirmekle yükümlüdürler.** Aynı zamanda anne-babalar, devletin belirlediği temel ilkelere uygun eğitim veren kurumları seçmelidir.

Devlet, eğitim hakkına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirirken muhtarlara, valilik ve kaymakamlıklara, anne-baba ve çocuğa bakmakla yükümlü olan diğer kişilere, kolluk kuvvetlerine (polis, jandarma, zabıta) görevler verebilir.

Veli kimdir?

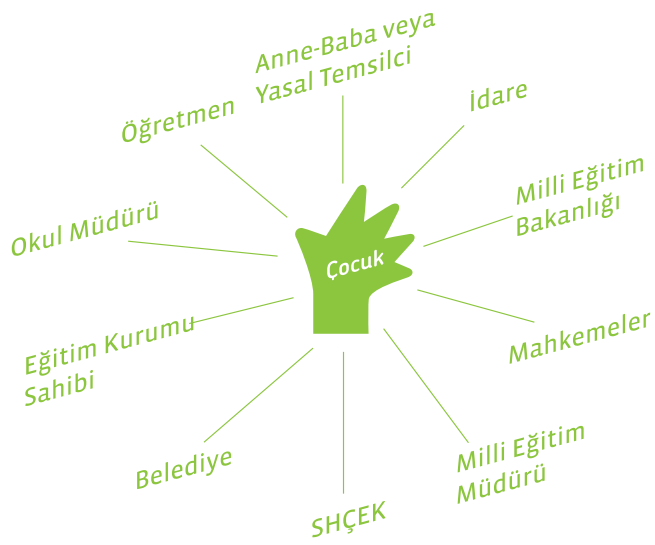
Öğrencinin anne veya babası, vasisi ya da yasal olarak sorumluluğunu üstlenen kişi.

Vasi kimdir?

Kanun tarafından öngörülen durumlarda, yaşça küçük veya başka açılardan yetersiz kişilerin bakım ve korunmasını sağlamak, haklarını korumak üzere mahkeme tarafından atanan ve kişinin malları üzerinde de söz sahibi yasal temsilci.

Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim Hakkı

Eğitim hakkının merkezine çocuğu yerleştirdiğimizde, bu hakkın kullanılmasında rolü olan kişi ve kurumlardan bazıları, aralarında bir önem veya yetki sıralaması gözetmeksizin şöyle gösterilebilir:

Notlar

- 1 Güriz, A. (2003). *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bölüm 2

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

A. Ulusal Hukuk ve Uluslararası Hukuk Arasında Nasıl Bir İlişki Var?

Eğitim hakkı, bir insan hakkı olarak, hem ulusal hem uluslararası hukuk düzeyinde tanımlanır ve koruma altına alınır. Bu nedenle, eğitim hakkıyla ilişkili hakların kullanılmasında, ulusal ve uluslararası hukukun birlikte değerlendirilmesi gerekir. Kılavuzun bu bölümünde, ulusal ve uluslararası hukukta eğitim hakkını düzenleyen temel belgeler ele alınıyor. Ancak söz konusu belgelere geçmeden önce, ulusal ve uluslararası hukuk arasındaki ilişkiye değinmekte yarar var.

Ulusal hukuk, kanun, tüzük, yönetmelik, genelge gibi hukuksal düzenlemelerden oluşur. Uluslararası hukuk ise, temel olarak uluslararası sözleşmeleri dikkate alır. Ulusal ve uluslararası hukuk arasındaki ilişkiyi, bir devletin uluslararası sözleşmelere ilişkin değerlendirmesi ve anayasası belirler.

kanun hükmündedir. Bu maddenin en önemli özelliği, uluslararası sözleşmelerin Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla, Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağını hükme bağlamasıdır.

Buna göre, Türkiye'deki bir kanunla, Türkiye'nin onayladığı bir uluslararası sözleşme arasında farklılık olduğunda, kanun sözleşmeden ister önce ister sonra yazılmış olsun, kanun değil, uluslararası sözleşme esas alınacaktır. Bir diğer deyişle, uluslararası sözleşmeler Türkiye'deki normlar hiyerarşisinde kanunlardan daha yukarıdadır.

Normlar hiyerarşisi nedir?

Uyulması gereken hukuk kurallarının bir derecelendirme sistemine göre sıralanmasıdır. Bu sisteme göre alt sırada olan bir kural, kendisinden üst sıralarda olan düzenlemelere aykırı olamaz.

B. Ulusal Hukuk Nasıl Bir Yapıya Sahip?

Önceki bölümde anlatılanlar ışığında, Türkiye'deki normlar hiyerarşisine göre hukuki düzenlemeler şöyle sıralanır:

Anayasa: Devletin temel yapısını (kuvvetler ayrılığı gibi), yönetim biçimini (cumhuriyet gibi), devletin temel organlarını (yasama-yürütme-yargı gibi), bunların birbiriyle ilişkisini ve kişiler ile devletin karşılıklı hak ve görevlerini düzenleyen en üst düzeydeki kurallar bütünüdür. Anayasa dışında yapılacak tüm düzenlemeler Anayasa'ya uygun olmak zorundadır.

Türkiye'deki bir kanunla, Türkiye'nin onayladığı temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası sözleşme arasında farklılık olduğunda, kanun sözleşmeden ister önce ister sonra yazılmış olsun, kanun değil, uluslararası sözleşme esas alınacaktır.

Türkiye'de, Anayasa'nın 90. maddesine göre, usulüne göre yürürlüğe konmuş, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler

Kanun/Yasa: Yasama organı tarafından yazılı olarak çıkarılan kurallardır. Kanun ile yasa sözcükleri aynı anlama gelir. Türkiye’de kanunları çıkarma yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne aittir. Kanunlar genel kurallardır. Ayrıntılı düzenlemeler ise tüzükler, yönetmelikler ve genelgelerle yapılır. Süreklilik özelliği taşıyan kanunlar Anayasa’nın herhangi bir hükmüne aykırı olamaz. Kanunun yanı sıra, yürütme organı olan hükümet tarafından, kanun hükmünde kararname de çıkarılabilir.

Tüzük: Kanunlarda belirtilen kuralların kimin tarafından, hangi işleri yaparak uygulanacağını göstermek veya kanunda yer alan işleri belirtmek amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır. Kanunun uygulanmasını gösteren bir tüzüğün kanuna aykırı olmaması gerekir. Dolayısıyla tüzükler, kanunlara ve Anayasa’ya aykırı olamaz.

Yönetmelik: Devletin farklı kurum ve kuruluşlarının daha çok kendi iç yapılarını ilgilendiren ve çalışma yöntemlerini düzenleyen kurallardır. Yönetmelik kendisinden üst sıralarda olan tüzüklere, kanunlara ve Anayasa’ya aykırı olamaz.

C. Ulusal Hukukta Eğitim Hakkı Nasıl Ele Alınıyor?

Bu bölümde, eğitim hakkına ilişkin ulusal hukukta yer alan genel düzenlemelere değiniliyor. Çocuk ve eğitim alanları, mevzuatta (kanun, tüzük, yönetmelik ve diğer hukuk kaynaklarının tümünde) geniş yer tutuyor. Bu nedenle burada öncelik, Anayasa ve kanunlarda hak olarak tanımlanmış düzenlemelere verilmiş, yönetmelikler, tüzükler ve hak olarak tanımlanmayan düzenlemeler dışarıda bırakılmıştır.

T.C. Anayasası

Eğitim hakkı anayasal ve herkes için geçerli bir haktır. Herkesin ilköğretimden parasız olarak yararlanabilmesi gerekir. İlköğretimin zorunlu olması, yasal temsilcilerin çocukları okula göndermek ve çocukların okula devamını sağlamak zorunda olduğunu ifade eder.

Kişilerin özel okul kurma hakkı da kaynağını Anayasa’dan alır. Devlet okulları ile erişilmek istenen hedefler, özel okullar için de geçerlidir. Devlet bu konuda gerekli önlemleri almak zorundadır.

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Anayasa Madde 42

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçe’den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

Yasal temsilci kimdir?

Velayet hakkına sahip olan anne ve/veya baba ya da yasal koşulların gerçekleşmesi (anne-babanın olmaması ya da velayet haklarının kaldırılması) nedeniyle çocuğun yararına hareket etme yükümlülüğü bulunan kişi.

Anayasa’da eğitim ve öğrenim, birey bakımından hak, devlet bakımından da “başta gelen ödevlerden” biridir. Çünkü, bireylere hak olarak tanınan tüm durumların devlet tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Ayrıca eğitim ve öğretim, devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Devletin gözetim ve denetimi, eğitim ve öğretimin sağlanmasının ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesinin temel şartıdır. Devlet eğitim ve öğretimin belirli kurallara uygun bir şekilde yapılmasını sağlar ve içeriğini denetler. Bu denetim aynı zamanda, eğitim ve öğretimin Anayasa’nın çizdiği çerçeveye uygun olmasını sağlama amacına sahiptir. Eğitim ve öğrenim özgürlüğü, hiçbir şekilde Anayasa’nın temel felsefesine ve ilkelerine aykırı davranmanın gerekçesi olamaz. Devlet, bu özgürlüğün kullanılmasında, Atatürk ilkelerine, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uyulmasını gözetir.

Anayasa’da eğitim ve öğrenim, birey bakımından hak, devlet bakımından da “başta gelen ödevlerden” biridir.

Milli Eğitim Temel Kanunu

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, eğitimin genel ve özel amaçları, eğitim sisteminin genel yapısı, devletin eğitim-öğretim alanındaki görev ve sorumlulukları, örgün eğitim, öğretmenlik mesleği, okul binaları ve tesisleri, uluslararası özel öğretim kurumları, yabancı okullar ve azınlık okulları ve eğitim araç-gereçleri ile ilgili esasları düzenler. Bu kanuna göre, eğitim sistemimizin temel ilkeleri

genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, bireyi ilgi ve yeteneklerine göre yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkan eşitliği, süreklilik, Atatürk ilke ve devrimleri ve Atatürk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, okul ile ailenin işbirliği ve her yerde eğitimidir.

Bu kanuna göre çocuklar, 8 yıllık zorunlu eğitimden, devlet okullarında ücretsiz olarak yararlanırlar. Devlet, eğitimin kanunla belirlenen şartlar doğrultusunda verilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Bu kapsamda devlet aşağıdakileri sağlamaktan sorumludur:

- yeterli sayıda okul ve derslik bulunması;
- gerekli sayıda öğretmenin istihdam edilmesi;
- eğitim için gerekli bütçenin ayrılması;
- eğitim araç-gereçlerinin, gelişen eğitim teknolojilerine ve program ve yöntemlerine uygun olarak sağlanması, geliştirilmesi, yenilenmesi, standardize edilmesi;
- eğitim araç-gereçlerinin, kullanılma süreleri ve telif hakları ile ders kitabı fiyatlarının tespit edilmesi;
- eğitim araç-gereçlerinin, paralı veya parasız olarak kullanımının sağlanması.

Milli Eğitim Temel Kanunu ayrıca, kişilere yüklenen yükümlülükler, özel eğitim kurumlarının açılması ve öğretmenlik mesleğine giriş gibi konuları düzenler.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, zorunlu eğitimin yaş açısından kapsamını belirler ve ilköğretim kurumlarını sayar. İlköğretimde uyulması gereken esaslar, ilköğretimde görevli kişilerin sorumlulukları gibi birçok konuyu da bu kanun düzenler.

Kanunda devletin yükümlülükleri, daha çok kişiler üzerinden düzenlenir. **Örneğin bu kanuna göre, okul müdürleri, zorunlu öğretim çağında olup da belirli zaman içerisinde okula yazdırılmayan çocukları, kendiliğinden okula kaydetmek ve okula devamlarını takip ederek velisine bildirmekle yükümlüdür. Muhtarların, okul müdürüyle işbirliği yaparak köy ve mahallelerinde bulunan zorunlu öğretim çağındaki çocukları belirlemesi gerekir.**

Kanuna göre her veli veya vasi, çocuğunu zamanında ilköğretim okuluna yazdırmakla yükümlüdür. Ayrıca bu kişiler, çocuğun düzenli olarak okula devamını sağlamak ve özü yüzünden okula gidemeyen çocuğun durumunu en geç üç gün içinde okul idaresine bildirmekle yükümlüdür.

Türk Medeni Kanunu

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu kişiler arasındaki ilişkileri düzenler. Çocuk ve aile bireyleri arasındaki ilişki bu kanuna göre belirlenir. Kanuna göre, çocuğun eğitiminden anne ve baba sorumludur. Ancak bu sorumluluk, durum ve koşullara göre farklılık taşır. Yani anne ve baba farklı durum ve koşullarda, çocuğun eğitiminden kendilerinden beklenebilecek ölçüde sorumludur. Çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyor ise, anne ve baba, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdür. Anne ve babanın çocuğun eğitim hakkıyla ilgili görevleri, Türk Medeni Kanunu'na göre yargı tarafından denetlenir. Anne ve babanın eğitim hakkıyla ilgili görevlerini yerine getirmemesi durumunda, devlet çocuğun hakkını korumak için anne ve babanın velayet hakkına re'sen (kendiliğinden) son verebilir.

Velayet hakkına sahip olan anne ve baba ile vasilerin sorumluluk alanı, eğitimi düzenleyen Milli Eğitim Temel Kanunu gibi özel kanunlarla genişletilmiştir. Nitekim, **sadece veli ya da vasi değil, zorunlu eğitim çağındaki olan bir çocuğu sürekli yanında bulandıran herkes çocuğun eğitiminden sorumludur.** Bu kapsama kurumların gözetiminde bulunan çocuklar veya özel koruma tedbirlerine tabi tutulan çocuklar da dahildir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenleme amacını taşır. Bu bağlamda, Bakanlık'ın görevleri ile merkez ve taşra teşkilatında yer alan birimlerin sorumlulukları ve yetkileri tanımlanır.

Mesleki Eğitim Kanunu

3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, çırak, kalfa ve ustaların eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitime ilişkin esasları düzenler. Ayrıca Mesleki Eğitim Kurulu'nun belirleyeceği

mesleklere yönelik, kamu ve özel sektöre ait kurum, kuruluş ve işyerleri ile mesleki ve teknik eğitim veren okul ve kurumlardaki eğitim ve öğretim de bu kanun kapsamındadır.

Kanunda çırak adayı ve çırak çocuklara tanınan haklardan en önemlisi, ilköğretimi bitirmiş çocukların, bir mesleğe hazırlık amacı ile çıraklık dönemine kadar işyerlerinde çırak adayı olarak belirli koşullara bağlı olarak eğitim almalarıyla ilgilidir. Buna göre, çırak adayı ve çırak çocuklar, öğrenci statüsündedir ve öğrenci haklarından yararlanır. Ayrıca, mesleğin özelliğine göre haftada 8 saatten az olmamak üzere 10 saate kadar genel ve mesleki eğitim görürler.

Kanuna göre her veli veya vasi, çocuğunu zamanında ilköğretim okuluna yazdırmakla yükümlüdür. Ayrıca bu kişiler, çocuğun düzenli olarak okula devamını sağlamak ve özü yüzünden okula gidemeyen çocuğun durumunu en geç üç gün içinde okul idaresine bildirmekle yükümlüdür.

Devlet, ağır, tehlikeli veya belirli özellikleri arz eden mesleklere alınacak çırakların öğrenim ve yaş durumunu belirlemek ve bu çocukları ilgili kuruluşların görüşünü alarak seçmekle yükümlüdür.

Çırak adayı ve çırak çalıştıran kişinin yükümlülükleri arasında, bu çocukların öğrenci statüsünden ve öğrencilik haklarından yararlanmasını sağlamak bulunur. Çırak adayı ve çırak bulandırmak zorunlu değildir.

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

Ancak işyerinde çırak adayı ve çırak var ise, genel ve mesleki eğitimlerinin sağlanması gerekir. Yanında çırak adayı ve çırak çalıştıran kişinin bir sorumluluğu da, bu çocukların işyerinde çalışan işçi sayısına dahil edilmemesidir. Bu kanun kapsamındaki çocukların sosyal güvenlik hakları devlet tarafından getirilir.

Özel Öğretim Kurumları Kanunu

5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, T.C. vatandaşı veya yabancı gerçek ve tüzel kişilerin, Türkiye’de özel öğretim kurumu açmalarını düzenler. Kanun kapsamına, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim okulları ile çeşitli kurslar, uzaktan öğretim yapan kuruluşlar, dershaneler, motorlu taşıt sürücülere kursları, hizmet-içi eğitim merkezleri, öğrenci etüt eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile benzer özel öğretim kurumları girer.

Kişilerin özel öğretim kurumu açmaya hakları vardır. Gerçek kişiler (yani insanlar) özel öğretim kurumu açabileceği gibi örneğin bir vakıf gibi tüzel kişiler de özel öğretim kurumu açabilir. Gerçek ve tüzel kişilerin kurum açmanın yanı sıra kurumu taşıma, devretme, personel çalıştırma ve yönetme hakları vardır. Yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumları için de aynı haklar söz konusudur.

Kanuna göre gerçek ve tüzel kişilerin öncelikli yükümlülükleri, özel eğitim kurumu açmak amacıyla izin almalarıdır. Bu izin alınmaksızın kuruma öğrenci kaydı yapılamaz. Kurum açacak veya açılmış bir kurumu devralacak olan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin temsilcilerinde, affa uğramış olsalar bile yüz kızartıcı bir suçtan ya da kasıtlı bir suçtan dolayı altı ay veya daha fazla hapis cezası ile mahkum edilmemiş olma şartı aranır. Açılacak kurumun sadece kâr amacı gütmemesi, belirli sayıda öğrencinin ücretsiz eğitim almasının sağlanması gereklidir. Kanun, gerçek ve tüzel kişilerin askeri okullar, emniyet teşkilatına bağlı okullar ve din eğitimi-öğretimi yapan kurumlar ile aynı veya benzeri özel öğretim kurumları açmasını yasaklamıştır. Kanunda ayrıca okulların yerlerine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Devlet, bu kanun gereğince, özel öğretim kurumları ve bu kurumlarda görevli personelin denetimi ve gözetimi ile de yükümlüdür. Bu denetimde kurumun özel yönetmeliği de dikkate

alınır. Gerekliğinde kurumların izinlerinin iptal edilmesi veya kapatılabilmesi de devletin sorumluluğudur.

Belediye Kanunu

5393 sayılı Belediye Kanunu, belediyelerin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenler. Kanuna göre, belediyeler, okul öncesi eğitim kurumları açabilir ve devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç-gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir.

Çocuk Koruma Kanunu

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 18 yaşını doldurmamış herkes içindir. Çocuğun daha erken yaşta ergin olması bunu değiştirmez. Kanunda kullanılan, korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocukları kapsar. Suça sürüklenen çocuk ile kastedilen, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur.

Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Kanun uyarınca düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Duruma göre bir çocuk için birden fazla tedbire karar verilebilir.

Eğitim tedbiri nedir?

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen bir çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına, iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına ya da kamu veya özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik tedbir.

Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, çocuğun anne-babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ve cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya çocuk hakimi tarafından re'sen (kendiliğinden) alınabilir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu'nun özellikle korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili maddeleri, eğitim hakkı için önem taşır.

Korunma ihtiyacı olan çocuklara tanınan haklar bağlamında, korunma kararına değinmek gerekir. Buna göre, korunma ihtiyacı olan bir çocuğun reşit oluncaya kadar SHÇEK tarafından kurulan sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmesi ve bu çocuğun bir meslek sahibi edindirilmesi için gerekli tedbir kararı olan korunma kararı, yetkili ve görevli mahkemece alınır.

Kanuna göre SHÇEK, korunma ihtiyacı olan okul çağındaki çocukların eğitim ve öğretiminin, Milli Eğitim Bakanlığı'na ait okullarda gerçekleşmesini sağlamakla yükümlüdür. SHÇEK ayrıca, herhangi bir nedenle okula devam edemeyen korunma ihtiyacı olan çocukları, kamu ve özel işyerlerinde ücret karşılığında çalıştırarak bir meslek sahibi yapmakla yükümlüdür. Özel eğitime gereksinim duyan korunmaya ihtiyacı olan çocukların eğitim ve öğretimi ile ilgili SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte hareket ederek, bu çocukların Bakanlık'la bağlı resmi ve özel eğitim kurumlarına devamını sağlamalıdır.

D. Uluslararası Hukuk Nasıl Bir Yapıya Sahip?

Eğitim hakkının uluslararası hukukta nasıl düzenlendiğine geçmeden önce, insan hakları hukukunda kullanılan bazı kavramların açıklanması gerekir.

Uluslararası sözleşme: Devletler arasında düzenlenen, kişilerin hak ve özgürlüklerini genişleten ve güvence altına alan ve uygulanması uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenen hukuk bölgesidir.

Taraf devlet: Bir uluslararası sözleşmeyi imzalayan ve yasama organında onaylayan (ülkemizde Türkiye Büyük Millet Meclisi) devlet, o sözleşmenin taraf devleti olur.

Uluslararası sözleşmeye taraf olmak: Devletler arasında imzalanan sözleşmede yer alan hak ve yükümlülükleri tanımak ve kabul etmektir. Uluslararası sözleşmeye taraf olan devlet, uluslararası topluma, söz konusu sözleşmeye taraf diğer devletlere, kendi yurttaşlarına ve sınırları içinde yaşayan diğer kişilere karşı, sözleşmede yer alan hakları yerine getirmekle sorumlu hale gelir.

Çekince: Uluslararası sözleşmeye taraf olan devletin, o sözleşmenin bazı hükümlerinin etkisini kendisi bakımından değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik, tek taraflı bildirimidir.

Komite: Birleşmiş Milletler çatısı altında faaliyet gösteren komiteler, uluslararası insan hakları sözleşmelerini yorumlar, sözleşmelerin taraf devletlerde nasıl uygulandığını denetler ve bazı durumlarda, sözleşmenin ihlaline ilişkin şikayetleri inceler.

Ülke raporu: Uluslararası sözleşmelere taraf devletlerin, sözleşme kapsamında öngörülen sıklıkta, sözleşmedeki hakların ülkelerinde ne ölçüde gerçekleştirildiğine ilişkin hazırlayarak, sözleşmeyi denetlemekle sorumlu komiteye sundukları raporlardır.

Genel yorum: Birleşmiş Milletler komiteleri tarafından hazırlanan ve bir sözleşmenin belirli maddelerini açıklayan, devletlerin dikkat etmeleri gereken noktalara ilişkin yol gösteren, devletlerin sözleşmeyle üstlenmiş oldukları yükümlülükleri yerine getirmek için atması gereken adımlara yer veren yorumlardır.

Sonuç gözlemleri: Komitelerin, ülke raporlarını inceledikten sonra hazırladıkları ve ülkedeki somut duruma ilişkin değerlendirmelerini içeren metinlerdir.

Tavsiye kararı: Uluslararası sözleşmelerin taraf devletlerce uygulanmasını incelemekle yükümlü komitelerin, devletlerin sundukları raporlardan hareketle söz konusu devletin yükümlülüklerini gerçekleştirmek için neleri yerine getirmesi ve nelere dikkat etmesi gerektiğini ifade eden önerilerdir.

İçtihat: Bir yargı organı tarafından verilmiş ve ilgili tarafı bağlayan kararlardır.

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

E. Uluslararası Hukukta Eğitim Hakkı Nasıl Ele Alınıyor?

Eğitim hakkı, birçok uluslararası sözleşmede düzenlenmiştir. Ancak bu noktada, devletin hangi sözleşmelere taraf olduğu da önemlidir. Çünkü farklı sözleşmeler eğitim hakkının farklı boyutlarını düzenleme altına almıştır. Bu bölümde, uluslararası hukuktaki en temel belgeler ele alınacaktır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ESKHUS)

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, uluslararası hukukta eğitim hakkıyla

ilgili en kapsamlı düzenlemedir. Sözleşme, devlete eğitim sisteminin altyapısını oluşturma ve eğitim kurum ve olanaklarını yaratma görevini verir. Ayrıca, devletin zorunlu ilköğretimi ücretsiz sağlama yükümlülüğünü düzenler.

13. maddenin ilk fıkrası eğitimin amaç ve hedefleri düzenlerken, ardından eğitim alma hakkı ele alınır. Söz konusu hak, farklı kademe ve biçimlerdeki eğitim olanaklarının mevcudiyet ve erişilebilirliğini inceler. Eğitim hakkının özünü oluşturan bu fıkra, devletin bu hak bağlamındaki görevlerini yerine getirme yükümlülüğü düzenlenir. Söz konusu yükümlülüğün kapsamında olan görevler, 2. fıkranın alt başlıklarını oluşturur. Buna göre devletin, ilköğretim hakkı, ortaöğretim

Eğitim hakkı

ESKHUS Madde 13

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Taraf Devletler, ayrıca, eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve Birleşmiş Milletler'in barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği hususlarında mutabıktırlar.
2. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi amacı ile aşağıdaki hususları kabul ederler:
 - (a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır;
 - (b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil olmak üzere, ortaöğretimin çeşitli biçimlerinin, her türlü uygun yöntemle ve özellikle parasız eğitimin tedricen yaygınlaştırılması yoluyla herkes için açık ve ulaşılabilir olması sağlanacaktır;
 - (c) Yükseköğretimin, özellikle parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, kişisel yetenek temelinde herkese eşit derecede açık olması sağlanacaktır;
 - (d) İlköğretim görmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış olanlar için temel eğitim elden geldiğince teşvik edilecek veya yoğunlaştırılacaktır;
 - (e) Her düzeyde okullar sisteminin geliştirilmesi aktif bir şekilde yürütülecek, yeterli bir burs sistemi yerleştirilecek ve öğretim personelinin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilecektir.
3. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, ana-babaların veya -bazı durumlarda- yasal yoldan tayin edilmiş velilerin çocukları için, kamu makamlarınca kurulmuş okulların dışında, Devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitim standartlarına uygun diğer okulları seçme özgürlüğüne ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.
4. Bu maddenin hiçbir hükmü, bireylerin ve kuruluşların eğitim kurumları kurma ve yönetme özgürlüklerini kısıtlayacak şekilde yorumlanamaz; Bu özgürlüğün kullanılması, daima, bu maddenin 1. fıkrasında ortaya konmuş olan ilkelere uyulmasına ve böyle kurumlarda verilen eğitimin Devlet tarafından belirlenebilecek asgari standartlara uygun olması gereğine bağlıdır.

hakkı, yükseköğretim hakkı, temel eğitim hakkı, okul sistemi, burs sistemi ve öğretmen kadrosu alanlarında görevlerini yerine getirme yükümlülüğü vardır. Diğer bir deyişle, devlet bu alanlarda, birey ve topluluklara eğitim hakkından yararlanma olanağı sunarak, eğitim hakkının gerçekleşmesini sağlayacak tedbirleri almak zorundadır.

Maddenin sonraki bölümleri ise eğitim hakkının özgürlük boyutuna ilişkindir. 3. fıkrada “Anne-Babanın Hakları veya Seçme Özgürlüğü” ve 4. fıkrada “Özel Okullar veya Okul Kurma Özgürlüğü” düzenlenir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS)

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme, çocukların “insan hakları bildirisi” olarak nitelendirilir. Sözleşme, medeni, siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik olmak üzere çocukların haklarını bütün yönleriyle güvence altına alan bir uluslararası hukuk belgesidir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme, eğitim hakkı ve amaçlarını tüm çocukları kapsayacak biçimde düzenler. Ayrıca, sözleşmede, özel korunma ihtiyacı olan risk altındaki çocuklar için özel hükümler de vardır. **Özel hükümlere yer verilmesinin nedeni, bu çocukların, diğer haklarının yanı sıra eğitim hakkına erişimde de ayrımcılığa uğrama ihtimalinin yüksek olmasıdır.**

Neredeyse tüm dünya devletlerinin onayladığı sözleşmenin 28. maddesi, taraf devletlerin eğitim sistemlerinin oluşturulması ve bu sistemlere erişim sağlanmasına ilişkin yükümlülüklerini düzenler. Bu kapsamda devletler, çocuklara ücretsiz, zorunlu temel eğitimi sağlamalı, disiplinle ilgili her konuda çocuğun insan olarak sahip olduğu saygınlığı korumalı ve eğitimle ilgili konularda uluslararası işbirliğini geliştirmelidir. Eğitim hakkının, fırsat eşitliği temelinde tüm çocuklara sağlanması gerekir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme’ye göre eğitim, ayırım yapılmaksızın, ülke sınırları içindeki tüm çocuklara sağlanacak ücretsiz ve zorunlu eğitime ek olarak, tüm çocuklara açık ve farklı türlerde ortaöğretim ile kişinin, mesleki rehberlik ve kapasitesi doğrultusunda erişebileceği yükseköğretimi içerir.

Madde 29’a göre taraf devletler:

- Çocuğun yeteneklerini sonuna kadar geliştirmesine olanak tanıyacak biçimde bir eğitim sunmalı;
- Çocuğun anne-babasına, kültürel kimliğine ve insan haklarına saygı göstermelidir.

Söz konusu madde, eğitimin amaçlarını düzenler ve eğitim hakkının sadece okula erişim değil aynı zamanda bir içerik meselesi olduğunu kabul eder. Bu kapsamda eğitim, Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin temel değerlerini yaygınlaştıracak, destekleyecek ve koruyacak içerikte olmalıdır. **Sözleşmenin 29. maddesinde sıralanan amaçların hepsi, çocuğun insanlık onurunun ve haklarının tanınmasıyla doğrudan ilişkilidir ve çocuğun özel gelişme gereksinimleri ile gelişen yeteneklerini dikkate alır.** Bu amaçlar arasında, insan haklarına saygı, çocuğun potansiyelinin tam olarak gerçekleştirilmesi ve bütüncül gelişimi, çocuğun anne-babasına ve kültürel kimliğine bağlılık duygusunun gelişmesi, çocuğun farklılıklara saygı ve eşitlik temelinde sosyalleşmesi sayılabilir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, eğitim hakkı ve amaçlarını tüm çocukları kapsayacak biçimde düzenler. Ayrıca, sözleşmede, özel korunma ihtiyacı olan risk altındaki çocuklar için özel hükümler de vardır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin genel ilkeleri olan, çocuğu ilgilendiren her konuda **çocuğun yararının öncelikle gözetilmesi ve görüşünün alınarak katılımının sağlanması**, çocuğa karşı belli bir özelliği dolayısıyla **ayırım gözetilmemesi** ve her durumda çocuğun **yaşam ve gelişme hakkının korunmasıdır.**

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

Bu ilkeler, eğitim hakkına ilişkin uygulamalarda yaşama geçirilmelidir.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS)

Bu sözleşmede eğitim hakkı, düşünce, din ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen 18. maddede yer alır. Söz konusu madde, anne-babanın çocuklarına, devlet müdahalesinden bağımsız bir biçimde, kendi inançları doğrultusunda din ve ahlak bilgisi eğitimi verme hakkı olduğunun altını çizer. Buna karşın, bu eğitimin nasıl sağlanacağı konusuna açıklık getirmez ve takdiri anne-babaya bırakır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol 1 Madde 2’de eğitim hakkı, iki ayrı bölümde ele alınır. Buna göre, ilk cümlede, bir genel hak öngörülerek bireylere eğitim ve öğrenim hakkı tanınır. İkinci cümlede ise devletin eğitim alanındaki görevlerini yerine getirirken, anne-babanın dini ve felsefi inançlarına saygılı olması gerektiği belirtilir. Söz konusu iki hak birbiriyle bağlantılıdır ve ikinci cümledeki hak, birinci cümle ile düzenlenen eğitime ilişkin temel hakkın bir parçasıdır.

Eğitimin amaçları

ÇHS Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
 - a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
 - b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
 - c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesi;
 - d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
 - e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

Konuya ilişkin olarak, bu sözleşmenin uygulanmasını denetleyen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, anne-babaya tanınan bu özgürlüğün okullarda din ve ahlak bilgisi eğitimi verilemeyeceği anlamına gelmediğini söyler. Komiteye göre, dinler tarihi ve ahlak teorisi gibi konuların okutulmasında sakınca yoktur; ancak, bu dersler tarafsız ve nesnel bir şekilde verilmelidir.¹ Öte yandan komite, anne-babanın inançlarına aykırılık taşıyan derslerin varlığı halinde, öğrenciler için ayrımcı olmayan bir muafiyet sistemi tanınmasını veya anne-babanın inançlarına uygun, alternatif başka bir eğitim verilmesini önermiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol 1 Madde 2’de eğitim hakkı, iki ayrı bölümde ele alınır. Buna göre, ilk cümlede, bir genel hak öngörülerek bireylere eğitim ve öğrenim hakkı tanınır. Söz konusu hak, çocuklar ya da onları temsil eden anne-babaları

tarafından ileri sürülebilir. İkinci cümlede ise devletin eğitim alanındaki görevlerini yerine getirirken, anne-babanın dini ve felsefi inançlarına saygılı olması gerektiği belirtilir. Burada yer alan hak, ilk cümleden farklı olarak, sadece anne-babalar tarafından ileri sürülebilir. Bu kapsamda, maddenin birinci cümlesi, eğitim kurumlarından yararlanmak isteyen herkese; ikinci cümle de anne-babaya, nitelikleri bakımından farklı haklar tanımaktadır. Ancak, söz konusu iki hak birbiriyile bağlantılıdır ve ikinci cümledeki hak, birinci cümle ile düzenlenen eğitime ilişkin temel hakkın bir parçasıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre, eğitim hakkı kapsamında korunan, halihazırdaki eğitim kurumlarından yararlanma hakkıdır.² Devlete düşen, hakkın kullanılması için gerekli düzenlemeleri yapmaktır. Bu düzenlemeler her ülkenin ihtiyaçlarına ve kaynaklarına göre farklılık gösterebilmekle birlikte eğitim hakkının özüne dokunmamalı ve sözleşmedeki diğer haklara aykırı olmamalıdır.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı

Şartta farklı maddelerde, eğitim ile ilgili, ücretsiz ilk ve ortaöğretim; ücretsiz ve etkili mesleğe yönlendirme hizmetleri; genel ortaöğretim ve mesleki öğretim, üniversitede ve üniversite dışında yükseköğretim, sürekli ve mesleki öğretim; yerleşik yabancıların yararlanması amacıyla özel tedbirler; engeli olan çocukların okula yerleştirilmesi ve eğitimden ve mesleki öğretimden yararlanması konusunda düzenlemeler yer alır.

Mesleki eğitim hakkıyla ilgili 10. Madde, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılabilmesi amacıyla taraf devletin yükümlülüklerini sıralar. Buna göre, teknik ve mesleki eğitimin ayırım gözetilmeksizin herkese sağlanması gerekir. Yüksek teknik eğitim ile üniversite eğitimine girişte ise tek ölçüt, bireysel yetenek olmalıdır. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'ne göre devletler bunları yerine getirebilmek için orta ve yükseköğretim kademelerinde, hem genel hem de mesleki eğitim sağlamalı, mesleki ortaöğretim ile yükseköğretim arasında köprüler kurmalı, mesleki eğitim veya çalışma sırasında edinilen bilgi ve tecrübenin yükseköğretim sırasında da geçerliliğini sağlayacak mekanizmalar oluşturmalıdır. Ayrıca orta ve yükseköğretimde edinilen becerilerin iş gücü piyasasıyla uyumlu olması sağlanmalıdır.

Buna göre, öğrencilerin eğitim sistemine dahil olmasını zorlaştıran masraflar da ortadan kaldırılmalıdır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Sosyal adaletin iyileştirilmesi ve özellikle çalışma yaşamına ilişkin hakların geliştirilmesi ve bu alanda asgari standartların belirlenmesi amacıyla kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü, çocukların çalışmasına ilişkin birçok sözleşme ve tavsiye kararı oluşturmuştur. Bunlardan başlıcaları, İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin **138 No'lu ILO Sözleşmesi** ile **Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemleri** içeren **182 No'lu ILO Sözleşmesi**'dir. Bu sözleşmeler ve bunlara ilişkin tavsiye kararlarına göre, çocuklara zihinsel, fiziksel, sosyal ve ahlaki açılarından tehlikeli ve zararlı etki eden, çocukları okula gitme olanağından yoksun bırakan ya da okulu erken terk etmek zorunda bıraktıran, okula devam ile aşırı, uzun saatler ve ağır işlerde çalışmayı bir arada yürütme zorunluluğu doğuran çalışma türleri kabul edilemez.

- 138 No'lu ILO Sözleşmesi, üye devletlere, çocuk işçiliğinin gerçek anlamda ortadan kaldırılmasını sağlayacak ulusal politikalar izleme yükümlülüğü getirir. Buna göre, zorunlu eğitim çağındaki hiçbir çocuk, hiçbir ekonomik sektörde çalıştırılmaz. Bu kapsamda, en düşük çalışma yaşı 15'in altında olamaz. Sağlık, güvenlik ve ahlak açısından risk içeren işlerde çalışmanın asgari yaşı ise 18'dir.
- 182 No'lu ILO Sözleşmesi, zorla çalıştırma, insan ticareti, borç karşılığı çalıştırma ve çocukların zorla silahlı çatışmalara dahil edilmesi, fuhuş, pornografi ve uyuşturucu ticareti yoluyla istismar gibi çağdaş kölelik biçimlerini de içeren, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini ortadan kaldırmaya yönelik öncelikleri belirler.

Her iki ILO sözleşmesi kapsamında da, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında eğitimin önemine dikkat çekilir. Bununla bağlantılı olarak, devletler, en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin önlenmesi için, diğer tedbirlerle ek olarak, ücretsiz temel eğitim ve mümkünse

Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

mesleki eğitim sağlama yönünde tedbirler almaya çağrılır.

Eğitim hakkına ilişkin genel düzenlemelerin yer aldığı yukarıda belirtilen sözleşmelerin yanı sıra, eğitime ilişkin bazı özel düzenlemeler içeren uluslararası sözleşmeler de vardır. Bu kapsamda;

- Kız ve erkek tüm çocukların eğitim hakkından eşit düzeyde yararlanmalarını ve verilen eğitimin cinsiyete dayalı ayrım gözetmemesini güvence altına almayı amaçlayan **Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**;
- Eğitim hakkının fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için, eğitim sisteminin her kademedede engeli olan kişileri de kapsamasını ve bu kişilere ömür boyu öğrenim olanağı sunmasını öngören **Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme**;
- Mülteci çocukların eğitim hakkını güvence altına alan **Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşme** örnek olarak verilebilir.

Notlar

- 1 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (1993). *Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi Genel Yorum 22: Düşünce, Vicdan ve İnanç Özgürlüğü Hakkı*.
- 2 Belçika Dil Davası. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuru no: 1474/62, 1677/62, 1961/62, 1769/63, 1994/63, 2126/64, karar tarihi: 23 Temmuz 1968.

Bölüm 3

İlköğretimde Haklar

Bu bölümde, ilköğretim hakkının ihlal edilmesi durumunda izlenebilecek yollar anlatılıyor. Genel olarak eğitim hakkı ve özel olarak ilköğretim hakkının yaşama geçmesi pek çok farklı biçimde engellenebilir. Bu bölüm, **en çok karşılaşılan ihlal örneklerinden** yola çıkıyor ve hem hak ihlallerinin saptanması hem de ardından yapılabilecekler konusunda yol gösteriyor.

Okuyucunun yaşadığı durumla ilgili bilgiye kolayca erişebilmesi için, eğitim hakkının ihlali anlamına gelebilecek farklı durumlar **dört ana hak grubu** altında sıralanıyor:

- A. Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir**
- B. Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı**
- C. Okulda Hiçbir Çocuk Fiziksel Özellikleri, Cinsiyeti, Kültürü, İnanç, Anadili, Gelir Durumu gibi Nedenlerle Ayrımcılığa Uğramamalı**
- D. Ders Konuları, Etkinlikler ve Okul Takvimi gibi Konularda Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı**

Bu başlıklardan da anlaşılacağı üzere, okul binası ve çevresi, çocuğun sadece eğitime erişim hakkının gerçekleştiği bir yer değildir. Çocuk yaşamının önemli bir bölümünü okulda geçirdiği için, okul aynı zamanda çocuğun tüm insan haklarının gerçekleşme ortamıdır.

Bu başlıkların her birinin altında, eğitim hakkının ihlali olarak nitelendirilebilecek farklı durumlara yer veriliyor. Öncelikle söz konusu durumun neden çocukların haklarının gerçekleşmesi önünde bir engel olduğu anlatılıyor. Ardından, söz konusu durumla karşılaşıldığında başvurulabilecek **hak arama yolları** veriliyor. Burada ayrıca, kimi ihlallere ilişkin ulusal ve uluslararası mahkemelerin, komitelerin ve komisyonların kararlarından ve görüşlerinden örneklerle de yer veriliyor.

Kılavuzda anlatılan bir hukuksal hak arama yoluna başvururken bir avukata da danışmak, hem mevzuat değişikliklerine ilişkin bilgi edinmek hem de mağduriyet olasılığını en aza indirmek için yararlı olacaktır.

A. Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

Her çocuk, sahip olduğu potansiyeli gerçekleştirmek, yaşamını saygın bir biçimde sürdürmek, sağlıklı karar alabilmek ve öğrenmeyi yaşamı boyunca sürdürebilmek için gerekli olan okuma, yazma, sözlü ifade, hesap ve problem çözme gibi bilgi ve becerileri öğrenme, değer ve tutumları kazanma hakkına sahiptir. Çocuğun bu bilgi ve becerileri öğrendiği, değer ve tutumları kazandığı yer, aile, içinde yaşadığı toplum ve okuldur. **Çocuğa hayat boyu gerekecek bilgi ve becerilerin temeli ise ilköğretim kademesinde sunulur.**

Eğitim, tüm çocuklar için bir hak, devlet ve anne-baba için de bir yükümlülüktür. Ülkemizde her çocuğun eğitim ve öğrenim görme hakkı vardır. İlköğretim düzeyindeki eğitim zorunlu ve devlet okullarında ücretsizdir. Her çocuğun eğitim hakkının gerçekleşmesi için gereken koşulları sağlamak devletin yükümlülüğüdür.

Ulusal hukukta eğitime erişim hakkı

Anayasa

Madde 42 (1) ve (4)

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Milli Eğitim Temel Kanunu

Madde 7 (1)

İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.

Madde 22

İlköğretim 6 - 14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar, İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu

Madde 2

İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır.

Uluslararası hukukta eğitime erişim hakkı

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 26

Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Uluslararası Sözleşmesi

Madde 13(2)(a)

İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 28(a)

[Taraflar devletler] ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ek Protokol 1

Madde 2

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz.

Bazı çocuklar eğitim hakkından yararlanma konusunda daha dezavantajlı konumdadır. Örneğin, gelenekler, çocuk işçiliği, erken evlilik, küçük yaşta gebelik gibi nedenlerle erkek çocuklarla karşılaştırıldığında kız çocukların eğitim hakkının daha sık ihlal edildiği görülür. Benzer biçimde, geçim sıkıntısı nedeniyle çalışmak zorunda kalan çocuklar, engeli olan çocuklar, eğitim dilinden farklı bir anadile sahip olan çocuklar da eğitim hakkından yararlanma konusunda dezavantajlı konumdadır. Devletin eğitim hakkını her çocuk için sağlama yükümlülüğü göz önüne alındığında, dezavantajlı konumdaki çocukların eğitim hakkından diğer çocuklarla eşit olarak yararlanabilmeleri için devletin fazladan çaba göstermesi ve özel önlemler alması gerektiği ortaya çıkar.

1. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk, kendisine bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum tarafından engellendiği için eğitime devam edemiyorsa...

Çocuk ergin oluncaya kadar, yani 18 yaşını dolduruncaya kadar, anne-babası çocuğa bakmakla yükümlüdür. Çocuğun anne-babasının olmaması veya herhangi bir yasal nedenle, velayetinin bir başka kişi -teyze, amca, dede gibi- veya kurumda -Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) gibi- olması durumunda, bu kişi veya kurum çocuğa bakmakla yükümlüdür. **Çocuğa bakma yükümlülüğünün önemli bir parçası, çocuğun yetiştirilmesiyle ilgilidir. Bu sorumluluğu çocuğa bakmakla yükümlü kişi ve devlet birlikte taşır; ancak birinci derecede sorumluluk çocuğa bakmakla yükümlü kişindir.**

Çocuğun yetiştirilmesi sorumluluğunun önemli bir parçası, çocuğun eğitime devam etmesinin sağlanmasıdır. İlköğretim zorunludur. Bu nedenle,

Dezavantajlı konumdaki çocukların eğitim hakkından diğer çocuklarla eşit olarak yararlanabilmeleri için devletin fazladan çaba göstermesi ve özel önlemler alması gerektiği ortaya çıkar.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 18

Taraflar devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

Çocuğa bakmakla sorumlu olan anne-baba, diğer kişi veya kurumlar, çocuğun ilköğretime devam edip etmemesi konusunda seçme hakkına sahip değildir.

çocuğa bakmakla sorumlu olan anne-baba, diğer kişi veya kurumlar, çocuğun ilköğretime devam edip etmemesi konusunda seçme hakkına sahip değildir. Hangi nedenle olursa olsun, ilköğretim çağındaki bir çocuk okula gönderilmiyorsa, **devletin çocuğun okula devamını sağlama sorumluluğu vardır.**

Bu nedenle, devlet ve devletin temsilcileri olan vali, kaymakam gibi mülki amirler, ilköğretim müfettişleri, okul müdürleri ve polis, jandarma gibi kolluk kuvvetleri ve muhtarların, ilköğretim çağındaki çocukların okula devamını sağlamak konusunda sorumlulukları vardır. Bu sorumluluk kapsamında anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu olan kişi veya kuruma yardım etmek dahil, gereken her türlü önlemi almak bulunur.

Örneğin muhtar, okul müdürüyle işbirliği yaparak, köy ve mahallelerinde bulunan zorunlu öğretim çağındaki çocuklarını zamanında okula yazdırmalarını, veli veya vasiye bildirmek zorundadır. **Çocuk okula belirli bir süre içinde kayıt ettirilmemişse, okul müdürünün çocuğu kendiliğinden okula kaydetmesi ve çocuğun veli veya vasisine, çocuğun okula devamını sağlamaları gerektiğini bildirmesi gerekir.**

Hak arama yolları

6-14 yaş aralığında olmasına rağmen bir çocuğun ilköğretim okuluna devam etmediğini biliyorsanız, bunu çocuğun ikamet ettiği mahalle veya köydeki muhtarlığa bildirebilirsiniz. Çocuğun ilköğretim okuluna devam etmesi, velisi veya vasi tarafından engelleniyorsa, **muhtar önce çocuğun velisi veya vasisine çocuğun okula kaydedilmesinin ve devam etmesinin zorunlu olduğunu bildirir.** Yapılan

bildirime rağmen çocuğunu okula göndermeyen anne-babaya çocuğun okula devam etmediği her gün için ilköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 56. maddesi uyarınca **idari para cezası** verilmesi gerekir. Bu para cezasına rağmen çocuğunu okula göndermeyen veya göndermeme nedenlerini okul idaresine bildirmeyen anne-babaya idari para cezası artırılarak verilir.

Muhtarın bildirimle ilgili sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda, muhtar Türk Ceza Kanunu bakımından bir suç işliyordur ve bu nedenle muhtarla ilgili, cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmanız gerekir. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

6-14 yaşlarında olan ve bir kurumda kalan çocuğun, ilköğretim okuluna devam etmediğini biliyorsanız, çocuğun kaldığı kurumun yöneticileri hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmanız gerekir. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu olan kişi, çocuğun **bakım yükümlülüğünü yerine getirmediği için, örneğin çocuğunu aç bıraktığı veya hastalandığı zaman tedavisi için gerekli adımları atmadığı için, çocuk eğitimine devam edemiyorsa,** anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu kişi hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmanız gerekir. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

2. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk, okula kayıt için gerekli belgelere sahip olmadığı için eğitime devam edemiyorsa...

Okul çağına gelen çocukların, zorunlu eğitime devam edebilmeleri için ilköğretim kurumlarına kayıt yaptırmaları ve bu kurumlara kabul edilmeleri gerekir. Ancak, bu kayıt işlemleri yapılırken birtakım belgeler gerekebilir. Öğrenciler ilköğretim okuluna yeni kayıt yaptırırken velinin beyanı esas olmakla birlikte, gerekirse nüfus cüzdanı ve muhtardan alınan ikametgah belgesi ile varsa çocuğun aşılarına dair belgeler istenebilir. **Mayıs 2008'de yayımlanan bir genelgeye göre artık okullar dahil hiçbir kamu kuruluşu ikametgah belgesi isteyemez;** bu bilgileri çocuğun nüfus cüzdanında kayıtlı olan kimlik numarası üzerinden Kimlik Paylaşımı Sistemi'nden almaları gerekir.

İstanbul'da uygulanmaya başlanan "Kentsel Dönüşüm" projesi kapsamında Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgede 120 ev yıkıldı. Bu evlerden yaklaşık 30'unun, gecekondü tapu tahsisi belgesi olmasına rağmen yıkıldığı belirtildi. Belediye yetkilileri bu evlerin yanlışlıkla yıkıldığını ifade etti. Yıkılan evlerin enkazlarında yaşam mücadelesi veren Roman ailelerin çocukları muhtar ikametgah vermediği için okula gidemedi. Çocuklarını okula gönderemeyen velilerden biri, "50-60 senedir yaşadığımız mahallenin okuluna çocuklarımızı gönderemiyoruz. Okul kayıt için ikametgah belgesi istiyor, muhtar kaymakamlığın izin vermediğini söyleyerek belge vermiyor. Okula devam eden çocuklarımızın kaydı silindi" dedi.

Nüfus cüzdanının sağlanamadığı durumlarda, okul yöneticisi çocuğu yine de okula kaydetmelidir. Çocuğun nüfus cüzdanı yoksa veya henüz nüfus kaydı yaptırılmamış ise **muhtarlıklardaki ihtiyar heyeti** çocuğu görerek okul çağındaki çocuklar listesine yazabilir.

Okula kaydı yapılan ancak nüfus kaydı bulunmayan çocuklar için okul yönetimi veliden nüfus cüzdanının çıkarılmasını ister. Böyle bir durumda, çocuğun okula başlamasından sonraki bir yıl içinde **velinin çocuğun nüfus kaydının yapılabilmesi için ilçe nüfus müdürlüğüne başvurması gerekir.** Eğer çocuğun doğum tarihine ilişkin -örneğin hastane kaydı gibi- resmi bir belge varsa, bu belge ilçe nüfus müdürlüğüne başvuru için yeterlidir. Çocuğun doğumuyla ilgili bir belge yoksa, resmi bir sağlık kuruluşu tarafından çocuğun yaşının belirlenmesi gerekecektir. **Veli bu işi bir yıl içinde yapmaz veya buna dönük bir girişimde bulunmazsa, okul idaresi bu durumu gereği yapılmak üzere milli eğitim müdürlüğü kanalıyla nüfus müdürlüğüne bildirir.**

Çocuk, T.C. vatandaşı değilse ve herhangi bir nedenle Türkiye'de altı aydan fazla ikamet edecekse, yabancılar kütüğüne kaydedilir ve kendisine geçici kayıt numarası verilir. T.C. vatandaşı çocuklar kimlik numaralarıyla okula kaydolarken, **yabancı uyruklu çocuklar kendilerine verilen geçici kayıt numarası ile okula kaydolar.**

Yabancı uyruklu olup T.C. vatandaşlığına kabul işlemleri süren kişilerin çocuklarının kayıtları, oturma belgesi veya pasaportlarındaki bilgilere göre yapılır. Eğer çocuğun daha önce devam ettiği okullardan alınmış öğrenim belgesi yoksa, okul müdürü başkanlığında iki öğretmen ve varsa rehber öğretmen tarafından çocuğun gelişim düzeyi belirlenir ve çocuğun gelişim yaşına göre okula kayıt işlemi yapılır.

Sığınmacı çocuklar, geçici sığınma başvuruları kapsamında emniyet müdürlüğüne kayıt olarak bir tanıtma kartı alırlar. Kayıt yaptıran sığınmacılar uydu illere yerleştirilir. Sığınmacı çocuğun yerleştirildiği **uydu ildeki okula kayıt yaptırması için gereken belgeler, tanıtma kartı ve ikamet tezkeresidir.**

Nüfus cüzdanının sağlanamadığı durumlarda, okul yöneticisi çocuğu yine de okula kaydetmelidir.

Bir sivil toplum kuruluşu tarafından yürütülen araştırmada, belirli bir etnik gruba mensup çocukların okul hayatında yaşadıkları engeller konu alınmıştır. Sivil toplum kuruluşunun yaptığı açıklamaya göre araştırmacının yürütüldüğü ilçede, 1 Eylül 2006'da 1. sınıfa başlaması gereken yaklaşık 2000 çocuk doğru belgelere sahip olmadığı veya ailelerinin parası olmadığı için okula başlayamamıştır. Okul yöneticileri, vatandaşlık kanıtı olmadan yasayı ihlal etmiş olacakları için ellerinden bir şey gelmediğini söylemişlerdir. Çalışma kapsamında karşılaşılan bir diğer sorun, bu etnik gruba mensup çocukların okulu erken bırakmalarıdır. Okulu erken bırakma nedenleri, ebeveynlerinin ders kitapları ve okulla ilgili diğer materyalleri alacak parasının olmaması ve 12 veya 13 yaşında evlenme geleneği olarak saptanmıştır.

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

Uluslararası hukuk açısından, çocuğun nüfusa kayıtlı olmaması, çocuğun birçok diğer hakkının ihlal edilmesi ve devletin sunduğu hizmetten yararlanamaması anlamına gelir.

Okul yetkilileri devlet okullarına kayıt için velilerden yukarıda bahsedilenler haricinde hiçbir belge veya harç benzeri bir maddi katkı talebinde bulunamaz.

Hak arama yolları

T.C. vatandaşı olan çocukların okula kayıt olmaları için gereken tek belge nüfus cüzdanıdır. Çocuğun nüfus cüzdanının veya herhangi bir ikametgah adresinin olmaması, çocuğun okula kayıt önünde bir engel değildir. Okula kayıt, veli beyanı üzerine yapılır ancak veli bir yıl içinde çocuğunu nüfusa kaydetmelidir.

Eğer okul müdürü veya kayıt ile görevlendirilmiş müdür yardımcıları, nüfus cüzdanı dışında **kayıt için herhangi bir ek belge veya ücret talep ediyorsa**, il veya ilçe milli eğitim müdürlüklerine durumu dilekçe ile bildirebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Eğer okul müdürü veya kayıt ile görevlendirilmiş müdür yardımcıları, bir çocuğu nüfus cüzdanı veya ikametgah belgesi olmadığı için **okula kayıt etmiyorsa**, il veya ilçe milli eğitim müdürlüklerine durumu dilekçe ile bildirebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Okul müdürü veya kayıt ile görevlendirilmiş müdür yardımcıları, yapmakta oldukları **kamu görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle eğitim ve öğretime engel oluyorsa**, Türk Ceza Kanunu açısından suç işlemiş sayılırlar. Böyle durumlarda, okul müdürü ve müdür yardımcıları ile ilgili cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda

bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Okul müdürü nüfusa kayıtlı olmayan bir çocuğun okula kaydını yapmalıdır; ancak aynı zamanda okula kayıt için başvuran, nüfusa kayıtlı olmayan çocukların beyana dayalı kimlikleri ile baba, anne, vasi veya kayyımlarının kimliklerini ve adreslerini o yerin nüfus müdürlüğüne bildirmekle görevlidir. **Okul müdürü, nüfus kaydı olmayan bir çocukla ilgili bildirimde bulunmazsa**, dilekçe ile ilçe nüfus müdürlüğüne başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca bildirim görevlerini yerine getirmeyen kamu görevlilerine, nüfus memurunun teklifi üzerine, ilçe nüfus müdürünün kararıyla 25 TL idari para cezası verilir.

Uluslararası hukuk açısından, çocuğun nüfusa kayıtlı olmaması, çocuğun birçok diğer hakkının ihlal edilmesi ve devletin sunduğu hizmetten yararlanamaması anlamına gelir. Bu nedenle, **nüfusa kayıtlı olmama başlı başına bir hak ihlalidir.** Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamında İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunulabilir. (Bkz. bireysel şikayet yolu, sayfa 115)

3. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk uygun ve güvenli şekilde ulaşabileceği bir okul olmadığı için eğitime devam edemiyorsa...

Devlet tarafından zorunlu tutulan ilköğretime devam ederken, çocuğun yaşam hakkı, güvenliği, beden ve ruh sağlığı devlet tarafından korunmak zorundadır. **Bu nedenle devlet, zorunlu ilköğretim çağındaki her çocuğun güvenli bir şekilde okula ulaşmasını sağlamakla yükümlüdür.** Bu yükümlülük, çocuğun **yürüyerek erişebileceği mesafede bir okul** bulunmasını, gerekli hallerde **vasıtayla gidebilmesini**, çocuğun **taşınmalı veya yatılı sistemden veya uzaktan eğitimden yararlanmasını** kapsar. Yine aynı yükümlülük, özellikle yerleşimin seyrek olduğu kırsal alanlarda yaşayan çocuklar ile göçebe olarak yaşamını sürdüren çocuklar için **yaratıcı eğitim modelleri** sunmayı gerektirir.

Bu konuda iç hukukumuzdaki temel ilke “çocuğun oturduğu yere en yakın okula kayıt yaptırılması”dır. Ancak bu mutlak bir kural değildir. İl ve ilçelerde hangi okulun hangi çevrede oturan çocukları

kaydedebileceğini Öğrenci Yerleştirme Komisyonu belirler. Eğer bir okulun kapasitesi dolmamışsa, okul diğer bölgelerden de öğrenci kaydı alabilir. Kapasitenin üstünde başvuru olması durumunda, öğrenci alımı kura ile yapılır. Nüfusun az veya dağınık olduğu yerlerde taşınmalı okullar ve yatılı ilköğretim bölge okulları açılır, gezici okullar hizmet verir.

Okul açmak pahalı bir yatırımdır. Bu nedenle, tüm çocuklar için uygun mesafede okulların açılması ancak aşamalı olarak gerçekleştirilebilir. **Çocuğun yürüyerek güvenli bir şekilde ulaşabileceği mesafede bir okul bulunmaması durumunda, çocuğun devam etmesi uygun görülen okula ulaşımını sağlamak yine devletin yükümlülüğüdür.** Devlet ayrıca çocuğun okula yürüme yolu yolu üzerinde, çocuğun **can ve mal güvenliğini** sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla, yol, köprü, üstgeçit, aydınlatma gibi gerekli fiziksel yatırımları yapmalıdır.

a. Çocuğun okula yürüme yolu güvenli değil mi? Tehlikeli bir araba yolundan geçmesi mi gerekiyor? Şiddete uğrayabileceği bir yoldan yürümesi mi gerekiyor? Yürürken donma, düşme, kaybolma gibi bir tehlike var mı?

Çocukların okula erişimde güvenliklerinin sağlanması, öncelikle yaşam hakkı ve güvenlik hakkının bir gereğidir. Bu nedenle okulun çocuğun yaşadığı yere yakın olması ve aradaki **yolun güvenliğinin yetkili kurumlarca sağlanmış olması gerekir.** Çocuğun karşıdan karşıya geçerken bir kazaya uğramaması, yürüdüğü yolda kuyu, çukur gibi tehlikeler ile karanlık ve ıssız yerler olmaması gerekir. Aşırı yağmur ve kar yağması durumunda, çocuğun bu koşullarda okula en güvenli biçimde erişimi sağlanmalıdır. **Okul ve çocukların yaşam alanı arasındaki çevrede okul yönetimi, idari amirler ve yerel yönetim tarafından birtakım özel önlemlerin alınması gerekir.**

Okul yönetimi tarafından alınabilecek özel önlemlere bir örnek okul çevresinde trafik kazalarının engellenmesiyle ilgilidir. Okul olan yerlerde, "okul geçidi" levhasının bulunması ve sürücülerin de bu levhayı gördükleri anda ilk geçiş hakkını öğrencilere vermesi zorunludur. Çocukların güvenli bir şekilde okula giriş-çıkışlarını sağlamak ve okul çevresinde trafik kazalarını engellemek için alınabilecek etkili bir önlem, okul geçidi görevlisi

uygulasıdır. Öğretmen, veli ve öğrenciler okul geçidi görevlisi olabilirler. Okul geçidi görevlisi trafik zabıtasınca verilen bir belgeye sahiptir; özel kıyafet ve işaret taşır ve trafiği yönetme yetkisi vardır. Okul geçidi görevlisinin talimatına uymayanlar hakkında trafik zabıtasınca işlem yapılır.

Hak arama yolları

Çocuğunuzun okula giderken kullanabileceği güvenli bir yol olmaması durumunda farklı yerlere başvuruda bulunabilirsiniz. Eğer okul çevresinde veya yolunda trafik güvenliğine ilişkin gerekli güvenlik önlemlerinin alınmadığını düşünüyorsanız, ilçe veya il emniyet müdürlüğü içindeki bölge trafik denetleme şube müdürlüğüne dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Ayrıca, trafik güvenliğini tehlikeye sokan sürücülerin plaka bilgilerini trafik birimlerine dilekçe ile bildirebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Çocuğun okula yürüdüğü yolda güvenliğini tehlikeye sokan veya şiddete uğrayabileceği bir durum söz konusuysa, durumu vakit kaybetmeksizin en yakın emniyet merkezi veya emniyet müdürlüğü (emniyetin yetki alanı dışında olan yerler için jandarma) ile ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne bildirerek okul yolunda gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Eğer okul yolunda, çocuğun güvenliğini tehlikeye sokan inşaat, kazı, çukur gibi bir durum söz konusuysa, yine öncelikle bu faaliyeti gerçekleştiren kuruma ve aynı zamanda belediye ve ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne başvurarak, gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını sağlayabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Bu başvuruları, bireysel olarak veya aynı konudan şikayet eden diğer kişilerle birlikte topluca yapabilirsiniz. Eğer başvurularınızdan sonuç alamazsanız, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Ayrıca, **okul yolunda gerekli önlemlerin alınmaması nedeniyle çocuğunuz bir zarara uğradıysa,** örneğin yolda bulunan ve çevresinde yeterli güvenlik önlemi alınmamış bir çukura düşüp yaralandıysa, yetkililere karşı maddi ve manevi

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

tazminat davası açabilirsiniz. (Bkz. tazminat davaları, sayfa 113) Bu süreçte bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

b. Çocuğun okula ulaşmak için kullandığı servis aracı veya belediye otobüsü güvenli değil mi?

Çocuğunuz okula giderken servis aracı, belediyeye bağlı otobüs veya dolmuş kullanıyor olabilir. Okula bu tip taşıtlarla ulaşıldığı durumlarda, devlet çocuğun okula güvenli bir biçimde ulaşımını sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük kapsamında devlet taşıtlarla ilgili düzenlemeler yapmalı ve düzenlemelere uyulmasını sağlamalıdır.

Servis araçlarıyla ilgili düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak trafik zabıtasının görevidir. Taşımalı ilköğretim okullarında okul müdürü, araçları her gün kontrol etmelidir.

Servis araçlarıyla ilgili başlıca düzenlemeler şöyledir:

- Aracın arkasında “okul taşıtı” yazısı bulunmalı;
- Araç içi düzeni sağlayan ve çocukların iniş ve binişlerine yardımcı olan bir rehber personel bulunmalı;
- Camlar ve pencereler sabit olmalı, iç düzenlemesinde demir aksam açıkta olmamalı, varsa yaralanmaya neden olmayacak yumuşak bir madde ile kaplanmalı;
- Araç temiz, bakımlı ve güvenli durumda bulundurulmalı, 6 ayda bir bakım ve onarımı yaptırılmalı ve 12 yaşından küçük olmalı;

- Gerektiği hallerde ilgili meslek odası, okul, işyeri veya öğrenci velileriyle haberleşebilmek için araçta telsiz veya mobil telefon bulunmalı;
- Taşıtlardaki görüntü ve müzik sistemleri taşıma hizmeti sırasında kullanılmamalı;
- Taşıtlarda her öğrenci için bir emniyet kemeri bulunmalı.

Servis araçlarıyla ilgili düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak ve bu amaçla denetleme yapmak trafik zabıtasının sorumluluğudur. Taşımalı eğitim yapılan okullarda ise, okul müdürü günlük olarak servis araçlarının yukarıdaki hükümlere uygunluğunu kontrol etmeli, aksaklık varsa giderilmesi için önlem almalı ve milli eğitim müdürlüğüne haber vermelidir. Taşımalı eğitim yapılan okullarda müdür ayrıca aracın arkasındaki “okul taşıtı” yazısının üst kısmına sürücü hatalarının bildirileceği telefon numarasının yazdırılmasını sağlamalıdır.

Hak arama yolları

Okul servis aracının yukarıda bahsedilen standartlara uymadığını düşünüyorsanız, trafik zabıtasına dilekçe ile başvurabilirsiniz (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103). Okul servisleriyle ilgili yaşanan olumsuz tüm durumlarla ilgili okul müdürlüğüne, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne, veya Milli Eğitim Bakanlığı’na da başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Ayrıca, şikayetinizi il ve ilçe emniyet müdürlüklerine dilekçe ile bildirebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Benzer biçimde, belediyeye bağlı otobüslere yönelik şikayetiniz varsa, ilgili belediyeye şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Çocuğunuzun okula giderken kullandığı servis aracında gerekli önlemlerin alınmaması nedeniyle bir zarar oluştuysa, örneğin çocuk okul servisindeyken kaza geçirip yaralandıysa, önlemleri alma sorumluluğu olan kişi veya kuruluşa karşı, ki bu servis şoförü, servis aracının sahibi olan şirket, belediye, valilik veya Milli Eğitim Bakanlığı olabilir, maddi ve manevi tazminat davası açabilirsiniz. (Bkz. tazminat davaları, sayfa 113) Bu süreçte, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Servis araçlarıyla ilgili düzenlemelerin uygulanmasını sağlamakla yükümlü kişiler trafik zabıtası ve taşımalı ilköğretim okullarında da okul müdürleridir. Okul müdürünün görevini yerine getirmemesi durumunda ilgili şikayetinizi bir dilekçe ile il veya ilçe milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na yapabilirsiniz. Trafik zabıtasının görevini yerine getirmemesiyle ilgili şikayetinizi bir dilekçe ile il veya ilçe emniyet müdürlüğüne yapabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

c. Çocuğun yatılı kalması veya okula bir araçla taşınması, fiziksel ve duygusal açıdan çocuğun gelişimine zarar mı veriyor?

İlköğretim çağındaki çocuğun evine yürüyüş mesafesinde bir okul olmaması durumunda, çocuğa devlet tarafından sunulan okul seçeneğinin, çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olması gerekir. Okul yapılacak yerler belirlenirken ve farklı eğitim modelleri tasarlanırken, çocuğun yaşı ve gelişim düzeyine uygun bir şekilde eğitime erişebilmesi sağlanmalıdır.

Ülkemizde özellikle kırsal alanda her çocuğun yaşam yerine yürüme mesafesinde ilköğretim hizmeti sunulamıyor. Son yıllarda **taşımalı eğitim** modeli ve **yatılı ilköğretim bölge okulları** ile kırsal alanlarda yaşayan çocuklar, daha merkezi yerlerdeki mevcut okullara her gün araçlarla taşınarak veya ders günlerinde yatılı kalarak eğitime devam ediyor.

Okulu bulunmayan veya öğrenci yetersizliği nedeniyle okulu kapatılan yerleşim birimlerindeki çocuklar ve birleştirilmiş sınıfları bulunan okullarda 5. sınıfı tamamlayan öğrenciler, eğer her gün araçla taşıma ekonomik değilse ve her gün taşıma için ulaşım şartları elverişli değilse, yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilirler. Olağanüstü durumlar ile karşılanan (sel, deprem, hastalık, aşırı sıcak ve soğuk) çocuklar ve özel durumu olan öğrenciler de yatılı ilköğretim okullarına kaydedilebilir. Bu koşullarda bulunan ancak ilinde yatılı ilköğretim okulu olmayan bir çocuk, başka bir ildeki yatılı ilköğretim okuluna yerleştirilir.

Çocuk aşağıdaki üç koşuldaki birine sahip ise ve okula 1,5 kilometreden daha uzak oturuyor ise, ilköğretim okuluna devletin ücretsiz olarak sağladığı araçlarla gidip gelir:

- Çocuk, okulu olmayan, kapatılmış veya kullanılmayacak derecede hasarlı olan bir yerleşim biriminde yaşıyor.
- Çocuğun yaşadığı yerleşim biriminde 1., 2. ve 3. sınıflarda toplam öğrenci sayısı 10'dan az.
- Çocuğun yaşadığı yerleşim biriminde 4.-8. sınıflar için yeterli sayıda derslik yok ve bu sınıflardaki öğrenci sayısı 60'tan az.

İlköğretim çağındaki çocuğun evine yürüyüş mesafesinde bir okul olmaması durumunda, çocuğa devlet tarafından sunulan okul seçeneğinin, çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olması gerekir.

İlköğretim çağındaki bulunan çocukların, aile ile etkileşimin önem taşıdığı bu yaşlarda ailelerinden uzaklaştırılarak yatılı okullara yerleştirilmesi veya yaşadığı ortamdan uzaklaştırılarak servisle uzak mesafelerdeki okullara taşınması, çocukların eğitim hakkının korunması açısından isabetli gibi görülebilse de, bu uygulamalar çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi açısından ciddi sorunlara yol açabilir. Benzer şekilde, çocuğun eğitime devam etmek için evinden her gün veya uzun süreli uzaklaştırılarak okula gidiyor olması, okula gitme isteğinde azalmaya yol açarak çocuğun eğitimden kopmasına neden olabilir. Yatılı ilköğretim okullarında okumak kız çocukları için daha olumsuz bir durum yaratır. Nitekim, diğer okullarla karşılaştırıldığında yatılı ilköğretim okullarında kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı daha azdır.

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

Hak arama yolları

Çocuğunuzun zorunlu olarak okula taşınması veya okulda yatılı kalması, devletin eğitim politikaları ile ilişkili olduğu için herhangi bir yasal düzenlemenin ihlali söz konusu değildir. Bu nedenle, yargısal herhangi bir hak arama yolu mevcut değildir. Eğitim hakkı açısından sorun doğurabilecek bu durumun giderilmesi için yeni politikaların oluşturulması veya var olan koşullarda iyileştirme çalışmaları yapılması gerekir.

Örneğin, ilköğretime devam edebilmesi için kendisine tek seçenek olarak yatılı ilköğretim okuluna devam etmek verilen bir çocuğun okula gitmemesinin nedeni, okulun çok uzakta olması, yatılı kaldığı zaman ailesine duyduğu özlem veya ailenin çocuğun güvenliğiyle ilgili endişe duyması ise, ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerini ve Milli Eğitim Bakanlığı'nı bu koşulları düzeltmeye yöneltebilecek adımlar atılabilir.

Bölgenizde benzer durumda olan aileler ile birlikte imza toplayarak ilçe veya il milli eğitim müdürlüğünden ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan **bölgenizde daha çok sayıda okul açılmasını talep edebilirsiniz.** Yeni okul yapılması mümkün gözüküyor ise, **gezici ilkokulların yaygınlaştırılması veya birleştirilmiş sınıf uygulamasına** geçilerek, çocuğun evine yakın yerde okula devam etmesine öncelik verilmesini talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Eğer çocuğunuzun yatılı ilköğretim bölge okuluna gitmesini istemiyor ancak taşınmalı eğitime katılmasında bir sakınca görmüyorsanız, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğünden ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan evinize yakın bir yerde taşıma merkezi ilköğretim okulu açılmasını talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Eğer yanlış bir idari karar sonucunda taşınmalı eğitime devam etmesi gereken çocuğunuzun yatılı ilköğretim bölge okuluna kaydedildiğini veya birleştirilmiş sınıf uygulaması devam etmesi gereken bir yerleşim birimindeki çocukların taşınmalı eğitime yönlendirildiğini düşünüyorsanız, öncelikle idari mercilere dilekçeyle başvurabilirsiniz. (Bkz. yargı sürecinden önce idari makamlara başvuru, sayfa 105). Ardından idare mahkemesinde iptal davası açabilirsiniz. (Bkz. iptal davası, sayfa 109). Bu süreçte, bir avukatın yardımına

başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

d. Özel eğitim ihtiyacı olan bir çocuk okula ulaşmakta zorlukla karşılaşılıyor mu?

Özürllüler Kanunu

Madde 15

Hiçbir gerekçeyle özürllülerin eğitim alması engellenemez. Özürllü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürllü olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır.

Ülkemizde **özel eğitim** tercihen bütünleştirilmiş ortamlarda, **kaynaştırma** uygulaması (yani özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte sürdürmeleri) temelinde düzenlenir. Ancak, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun, özel eğitim kurumuna devamı çocuk için daha yararlı olacaksa o zaman bu kurumlar tercih edilmelidir.

Danıştay 8. Dairesi'nin 22.04.2004 tarihli, 2004/1921 sayılı kararının gerekçesi tüm engelliler için yol gösterici olması bakımından önemlidir. Zihinsel Özürllüler Özel Eğitim Merkezleri Yönetmeliği'nin, eğitime 21 yaş sınırlaması getiren 2. maddesinin iptaline ilişkin kararında "zihinsel özüre sahip bireylerin hangi yaşta olursa olsun bilinçli, sistematik bir eğitim ve bakıma ihtiyaçlarının bulunduğu gerçeği" vurgulanmış ve "Aksine bir kabul, bu bireylerin toplum dışına itilerek aileleri ve toplum için bir külfet haline dönüşmelerine neden olacağı gibi hem yasanın amacına hem de Anayasa'da yer alan sosyal güvenlik eğitim ve öğrenim hakkına ilişkin düzenlemelere de aykırı olacaktır. Başka bir anlatımla, böyle bir düzenleme ve uygulama Anayasada güvence altına alınan hakların ihlali sonucunu doğuracaktır" denmiştir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun devam edeceği okul, ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerinde kurulan özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından çocuğun velisine danışılarak belirlenir. Çocuğun gideceği okul belirlenirken, çocuğun öğrenme özellikleri ve velisinin isteklerinin yanı sıra çocuğun evine mümkün olan en yakın okul veya kuruma gitmesi de dikkate alınır.

Özel eğitim verilen **okul ve kurumların açılmasında**, engel durumuna göre bireylerin sayısı, yerleşim biriminin özellikleri ve ulaşım olanakları dikkate alınır. Aynı zamanda, özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitim sınıflarındaki gündüzlü öğrencilerin okula **ulaşımlarının servislerle ücretsiz olarak sağlanması**ndan Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur. Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların okula ulaşabilmeleri için ek hizmet ve düzenlemeler gerekebilir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğunuzun okula giderken kullanacağı yolun ve bineceği taşıtın çocuğunuzun engeline göre düzenlenmesi, çocuğun eğitime erişim hakkı kadar yaşam ve sağlık hakkının da gereğidir. Bu düzenlemelerin yapılması devletin yükümlülüğüdür. Eğer özel eğitim ihtiyacı olan **çocuğunuzun engeli okul öncesi veya ilköğretim kurumlarından doğrudan yararlanmasına izin vermiyor ise**, devlet evde eğitim hizmeti sunulmasını sağlar. Evde eğitim hizmetleri, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmenler tarafından verilir.

Hak arama yolları

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğunuz evinize daha yakın bir okul olmasına rağmen daha uzaktaki bir okula yerleştirilmişse, bu işleme karşı ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne dilekçe ile başvurabilir (Bkz. yargı sürecinden önce idari makamlara başvuru, sayfa 105), ardından Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine idari dava açabilirsiniz. (Bkz. sayfa 106) Bu aşamada bir avukatın yardımını almanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Bunun yanı sıra, **evinize yakın bir bölgede çocuğunuzun özel eğitim alacağı kurum bulunmadığı için çocuğunuz çok uzaktaki bir okula yerleştirilmişse**, yakın bir yere okul açılması için ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ve Milli Eğitim Bakanlığı'na birey olarak veya başka kişiler ile

birlikte topluca başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Çocuğunuz ulaşımında karşılaştığı nedenlerle özel eğitim hizmetlerine erişemiyorsa, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğünden ücretsiz ulaşım olanağı sağlanmasını talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Talebinize olumsuz yanıt verilmesi halinde olumsuz yanıtı veren mercinin bir üst kademesine dilekçe ile başvurabilirsiniz. Üst makama başvuru sonucunuza göre, dava açma süresi sona ermeden idari dava açabilirsiniz. (Bkz. sayfa 106) Bu aşamada bir avukatın yardımını almanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Ayrıca, çocuğunuzun eğitim-öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumdaysa, yine ilçe/il milli eğitim müdürlüğüne başvurarak çocuğunuza “evde eğitim hizmeti” verilmesini isteyebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103). Talebinize olumsuz yanıt verilmesi halinde, olumsuz yanıtı veren mercinin bir üst kademesine dilekçe ile başvurabilirsiniz. Üst makama başvuru sonucunuza göre dava açma süresi sona ermeden idari dava açabilirsiniz. (Bkz. sayfa 106) Bu aşamada bir avukatın yardımını almanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun devam edeceği okul, ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerinde kurulan özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından çocuğun velisine danışılarak belirlenir.

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

e. Çocuğun devam ettiği okul, haklı bir neden gösterilmeden kapatıldı mı?

Okul kapatmayla ilgili bir işlemin belli koşullara uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Buna göre;

- Okulun kapanmasına, yetkili merci olan **Milli Eğitim Bakanlığı tarafından** karar verilmelidir. (Yetki koşulu)
- Kapatma işlemi, mevzuatta gösterilen **usullere uygun** şekilde gerçekleştirilmelidir. (Şekil koşulu)
- Okulun kapatılmasının **hukuksal bir nedeni** olmalı ve kapanan okul bu kapsamda olduğu için kapatılmış olmalıdır. (Sebep ve konu koşulu)
- Okulun kapanmasında mutlaka **kamu yararı** bulunmalıdır. Bunun anlamı, okulun kapatılmasının kamuya yararlı bir gerekçesinin olması; bir diğer ifadeyle, idarenin okulu keyfi olarak kapatamamasıdır. (Maksat koşulu)

Devletin çocuğun yararı ve kamu yararı açısından haklı bir neden göstermeksizin okul kapatması, eğitim hakkının ihlalidir. Devletin belirli okulların kapatılmasına hukuksal bir gerekçeye dayanarak karar verdiği durumlarda bile bu **kararın gerekçelerinin, çocuğun yararı ve kamu yararı açılarından değerlendirilmesi gerekir.**

Hak arama yolları

Çevrenizdeki bir okul, yukarıda sayılan ilkelere aykırı olarak kapatılmışsa, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne başvurabilirsiniz. (Bkz. yargı süreci öncesinde idari makamlara başvuru, sayfa 105) Okulun bulunduğu ile bağlı idare mahkemesinde iptal davası açarak, kapatma işleminin iptalini talep edebilirsiniz. (Bkz. iptal davası, sayfa 109) Bu süreçte, bir avukatın yardımını almanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurabilir, size ücretsiz bir avukat atanmasını isteyebilirsiniz. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Kapatma işlemi yapılabildiği 60 günü geçtiyse ve bölgenizin okula ihtiyacı olduğunu düşünüyorsanız, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na, bölgede tekrar okul açılması için başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

4. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk okul masrafları nedeniyle eğitimine devam edemiyorsa...

Eğitimin, bireysel önemi yanında toplumsal bir önemi de vardır. Bu nedenle, neredeyse her ülke eğitimin tamamını veya bazı kademelerini bir kamu hizmeti olarak herhangi bir ücret talep etmeden sunar. İlköğretim, zorunlu olması ve temel bir hak olması nedeniyle tüm ülkelerde ücretsiz olmalıdır. **Anne-babanın geliri ne olursa ilköğretim her çocuk için ücretsiz olmalıdır.**

Uluslararası hukukta ücretsiz eğitim hakkı

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 26(1)

Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 13(2)(a)

İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır.

Madde 14

Bu sözleşmeye taraf olup, taraf olduğu tarihte, ülkesinde veya yargı yetkisi altında bulunan topraklarda zorunlu ve parasız ilköğretim sistemini sağlayamamış olan her devlet, taraf olma tarihini izleyen iki yıl içinde, herkes için zorunlu parasız ilköğretim ilkesinin tedricen uygulanması amacıyla ayrıntılı bir eylem planını, planda belirtilen makul sayıda yıl içinde uygulamak ve kabul etmekle yükümlüdür.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 28(a)

[Taraf devletler] İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

Avrupa Sosyal Şartı

Madde 17(2)

Çocukların ve gençlerin okula devamlarının özendirilmesinin yanı sıra parasız ilk ve orta öğrenim sağlamak.

Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi'nin Hazırladığı Ülke Sonuç Gözlemlerinde Ücretsiz Eğitim Hakkıyla İlgili Değerlendirmeler

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin ilköğretim hakkı üzerine yaptığı sonuç gözlemlerine bakıldığında, ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması konusunda oldukça kararlı olduğu görülür. Bu noktada, taraf devletlerin yeterli mali kaynağa sahip olmadıklarını öne sürmeleri bile etkili olmamış ve komite, kaynakların en üst düzeyde kullanılması gereğinin altını çizmiştir.

Gürcistan, 2002 – Komite, gayriresmi harcamalar ve ek maliyetler getirilerek, ücretsiz eğitime erişim hakkının fiilen engellendiğini belirtmiş, bunun ortadan kaldırılması için gerekli tedbirlerin alınması tavsiye etmiştir.

Solomon Adaları, 2002 – Komite, ders kitaplarının, kırtasiye ve öğretim materyallerinin yüksek maliyetlerini pek çok ebeveynin karşılayamaması nedeniyle, pek çok kişi açısından ilköğretime erişimin mümkün olmadığını belirtmiş ve bu konudaki endişelerini taraf devlete bildirmiştir.

Güney Kore, 2001 – Komite, Güney Kore'nin iktisadi kalkınmışlık düzeyini de göz önünde bulundurarak, eğitim sistemini sözleşmenin eğitim konulu 13. maddesi ve bu hakka ilişkin genel yorumu ile uyumlu hale getirmek için bir plan yapmasını tavsiye etmiştir. Planın içermesi gereken bazı unsurlar şunlardır: Zorunlu ve parasız ortaöğretime geçilmesi için makul bir zaman çizelgesinin hazırlanması; düşük gelir gruplarının özel okul eğitimini finanse etmelerinin çok zor olması nedeniyle, devlet okullarındaki eğitimin güçlendirilmesi; yükseköğrenim de dahil olmak üzere her düzeydeki eğitime toplumun her kesiminin erişiminin sağlanması.

Ayrıca, ilköğretime devam etmek için gereken ders kitapları, materyaller, okul üniforması ve ulaşım gibi giderlerin de devlet tarafından karşılanması gerekir. Bu tür dolaylı harcamalar ve bağış veya veli katkısı adı altında zorla uygulanan harçlar, ilköğretim hakkından yararlanmayı engelleyebilir ve kabul edilemez. Ülkenin ekonomik koşulları ve devlet bütçesi ne olursa olsun, devlet en dezavantajlı konumdakilere özel dikkat göstererek, çocuğun eğitim hakkının yaşama geçirilmesi için mümkün olan bütün önlemleri almalıdır.

Temel eğitim olarak kabul edilen 8 yıllık ilköğretimin zorunlu olması, ücretsiz olmasını gerektirir. Sosyal devlet ilkesine göre ülkemizde, eğitimin diğer kademelerinde de ücretsiz eğitim sunulması esas olmakla birlikte, aile ve öğrencilerden beklenen katkı, yükseköğretim kademesine geldikçe artmaktadır. **Ancak, ailelerden parasal katkı beklenen durumlarda bile, çocuğun ileri eğitim kademelerine devamının ekonomik nedenler yüzünden engellenmemesi için devlet her türlü önlemi almakla yükümlüdür.**

Ülkemizde ilköğretimin ücretsiz olması Anayasa'da düzenlenmiş olmasına rağmen, ilköğretim kademesindeki okul masraflarının

Ulusal hukukta ücretsiz eğitim hakkı

“İlköğretim ...devlet okullarında parasızdır.” (Anayasa Madde 42, Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 22, İlköğretim ve Eğitim Kanunu Madde 2)

“Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.” (Anayasa Madde 42, Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 8)

“Milli Eğitim Bakanlığı, kendisine bağlı eğitim kurumlarının eğitim araç ve gereçlerini, gelişen eğitim teknolojilerine ve program ve metotlara uygun olarak sağlamak, geliştirmek, yenileştirmek, standartlaştırmak, kullanıma süresini ve telif haklarını ve ders kitabı fiyatlarını tespit etmek, paralı veya parasız olarak ilgililerin yararlanmasına sunmakla görevlidir.” (Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 53)

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

Çocuğunuzun ya da çevrenizdeki bir çocuğun, ilköğretim okullarındaki yöneticiler veya öğretmenler tarafından yasal olmayan bedeller ödemeye zorlanması halinde, çeşitli hukuksal hak arama yollarına başvurabilirsiniz.

tümünü devlet karşılamamaktadır. Çocukların zorunlu ilköğretime devam etmeleri nedeniyle ortaya çıkan bazı masrafları velilerin karşılamaları beklenmektedir. Bu masraflar arasında okul üniforması, kırtasiye malzemeleri, yardımcı kitap ve ulaşım giderleri bulunmaktadır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ise okul öncesi eğitim, ilköğretim ve rehabilitasyon giderleri ile servis giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır.

a. Okul, çocuğun okula kaydı sırasında veya yıl içinde farklı nedenlerle zorunlu bağış talebinde bulunuyor mu?

İlköğretimin ücretsiz olması, anne-babanın veya hukuken çocuğa bakmakla yükümlü kişinin maddi durumuna bakılmaksızın bu kişilerden ücret istenmemesini gerektirir. Çocuk, okulda değişik isimler altında para talep edilmesi veya okulla ilgili masrafların velisi tarafından karşılanamaması

Birçok bölgede yeni para toplama yöntemleri geliştirilmektedir. Örneğin, aidatını veremeyen öğrenci okul turnikesinden geçememektedir. Bir ilçemizdeki ilköğretim okulunda ilk dönem için 25 TL, ikinci dönem için 25 TL aidat istenmiştir. Bu aidatları veren öğrencilere yaka kartı takılmıştır. Böylece, para vermeyen öğrenciler teşhir edilerek, rencide edilmiştir.

nedeniyle ilköğretime başlayamıyor veya devam edemiyorsa, bu çocuğun eğitim hakkının ihlalidir ve devlet bu ihlali ortadan kaldırmakla yükümlüdür.

Ülkemizde, öğrenciden veya velisinden “bağış”, “katkı” veya “kayıt parası” gibi isimler altında zorla para veya aynı katkı talep edilmesi hukuka aykırıdır. İlköğretim okullarında, **okul veya sınıfın donanımı ve bakımına ilişkin kaynakların yaratılması, eğitim için gerekli araç-gerecin temin edilmesi, okullarda hizmet veren kişilerin ücretlerinin ödenmesi görevleri veliye değil, devlete aittir.**

Hak arama yolları

Çocuğunuzun ya da çevrenizdeki bir çocuğun, “bağış”, “katkı payı”, “katılım ücreti” gibi her ne isim altında olursa olsun, ilköğretim okullarındaki yöneticiler veya öğretmenler tarafından yasal olmayan bedeller ödemeye zorlanması halinde, çeşitli hukuksal hak arama yollarına başvurabilirsiniz.

Öncelikle bu haksız bedeli ya da eşyayı talep eden okul müdürü veya müdür yardımcısı gibi yöneticileri ve öğretmenleri Milli Eğitim Bakanlığı’na şikayet edebilir, bu kişiler için soruşturma açılmasını sağlayabilirsiniz (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103).

Okul yöneticileri veya öğretmenler, istenilen haksız ücreti vermediğiniz için çocuğunuza karşı sözlü veya fiili herhangi bir olumsuz tavır sergiliyorsa, çocuklar arasında bu nedenle ayrımcı davranışlarda bulunuyorsa, çocuğunuzun eğitimini olumsuz şekilde etkiliyor, istismarına veya ihmeline yol açıyorsa, şikayet hakkınızı kullanmalısınız; Bakanlık aleyhine dava açabilirsiniz. (Bkz. idari davalar, sayfa 106) Bu durumda, bir avukatın yardımını almanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Okul yöneticileri veya öğretmenler böyle bir aynı veya maddi katkıyı vermeyen öğrenciyi, eğitim hakkını ihlal edecek şekilde tehdit eden ve zorlayan davranışlarda bulunuyorsa, yöneticiler veya öğretmenler hakkında bulunduğunuz cumhuriyet savcılığına veya emniyet müdürlüğüne suç duyurusunda bulunmalısınız (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Bu kişilere karşı kamu davası açılması halinde, siz de katılabilirsiniz.

Kamu davasına katılma, hakkınızın, görülmekte olan bir davanın sonucuna bağlı olması halinde, taraflardan birine katılmanız veya yardım etmeniz anlamına gelir.

Yapılan değerlendirme sonucu özel eğitim ihtiyacı olduğu belirlenen çocuğunuzun devam ettiği okul öncesi eğitim, ilköğretim ve rehabilitasyon hizmetleri için ücret talep ediliyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurarak bu hizmetlerin ücretsiz sağlanmasını talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe örneği, sayfa 103) Bu hizmetler için ücret talep eden yetkilileri Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edebilirsiniz (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

b. Çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum, okul kıyafetlerini ve ders malzemelerini alabilecek durumda olmadığı için çocuk okula devam edemiyor mu?

Çocuğun bakım ve yetiştirilmesine ilişkin masrafı karşılama yükümlülüğü öncelikle anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu olan kişiye aittir. Bu yükümlülük çocuğun eğitimi için gerekli malzemelerin temin edilmesini de kapsamaktadır. Anne-baba bu yükümlülüklerini kısmen veya tam olarak, çocuğun yararına ve gelişme hakkına uygun biçimde yerine getiremeyecek durumdaysa, devletin yükümlülüğü ortaya çıkar.

Böyle durumlarda devlet, çocuğun haklarının korunması için anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere durumlarına uygun biçimde yardım yapmalıdır. **Çocuğun bakımından bir kurum görevliyse**, devlet bu kurumun etkinliklerini ve hizmetlerini iyileştirmelidir. Eğitim hakkı özelinde, kırtasiye malzemesi, çanta, üniforma gibi **çocuğun ilköğretime devamla ilgili ihtiyaçları, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi tarafından karşılanamıyorsa**, bu durum çocuğun eğitim hayatını sürdürmesine engel olmamalıdır. Böyle durumlarda devlet, maddi imkanlardan yoksun öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri için burs sağlamak ve gereken yardımları yapmakla yükümlüdür. Dolayısıyla, çocuğa bakmakla yükümlü kişiler eğitimle ilgili masraflarını karşılayamıyorsa, devlet bu kişilerin veya çocuğun çeşitli yardım olanaklarından yararlanmasını sağlamalıdır.

Ülkemizde maddi imkanlardan yoksun ailelerin çocukları, bazı özel koşullara sahip olmaları veya Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan sınavlarda başarı göstermeleri durumunda ilköğretim

kurumlarında parasız yatılı olarak veya burslu okuyabilirler. Parasız yatılı öğrencilere eğitim araç ve gereçleri, yiyecek, giyecek, harçlık ve diğer ihtiyaçları ile ilgili sosyal yardımlar yapılır. Ayrıca, parasız yatılı ve burslu öğrencilerin muayene ve tedavi giderlerini Milli Eğitim Bakanlığı karşılar.

Anne-baba bu yükümlülüklerini kısmen veya tam olarak, çocuğun yararına ve gelişme hakkına uygun biçimde yerine getiremeyecek durumdaysa, devletin yükümlülüğü ortaya çıkar.

Devletin maddi imkanlardan yoksun ailelerin çocukları ve okul masrafının karşılanmasına ihtiyacı olan diğer çocuklar için, eğitim hakkını sağlamaya yönelik bazı uygulamaları şöyledir:

- Yatılı ilköğretim bölge okullarındaki çocukların parasız yatılı olarak öğrenim ve okul masraflarını Milli Eğitim Bakanlığı karşılar.
- Yetiştirme yurtlarından gelen çocuklardan parasız yatılı veya burslu okumak isteyenlerin ailelerinin maddi durumları dikkate alınmaz.
- Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara Milli Eğitim Bakanlığı ücretsiz taşıma ve ücretsiz öğle yemeği sağlar.
- Zorunlu eğitim çağındaki işitme engelli çocuklara işaret dili ile ilgili eğitim araç-gereç ve yayınları Milli Eğitim Bakanlığı ücretsiz olarak sağlar.
- Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, nüfusun en yoksul kesimindeki ailelere şartlı nakit transferi kapsamında parasal yardım yapar. Şartlı nakit transferi ile, ilköğretim ve ortaöğretim

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme

Hakkına Sahiptir

okullarına devam eden çocuğu olan, maddi imkanlardan yoksun ailelere, çocuklarının okula düzenli devam etmesi koşuluyla nakit eğitim yardımı yapılır.

- Okul-aile birliklerinin görevlerinden biri, maddi imkanlardan yoksun öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Hak arama yolları

Çocuğun eğitim masrafını karşılayamayan anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu kişi, devletin çocuğun ilköğretim hakkını kullanabilmesi için sunduğu çeşitli hizmet ve desteklerden yararlanma hakkına sahiptir. Burslara, parasız yatılı okumaya, sosyal yardımlara başvurularla ilgili bilgiler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullara bildirilir. Okullar tarafından bu duyurular, çocuklar aracılığıyla velilerine iletilmelidir. Bu duyuruları zamanında ve herkesin öğreneceği şekilde iletmeyen okul yöneticileri ve öğretmenler hakkında Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103).

Başvuru veya kabul şartlarını taşımasına rağmen, sunulan hizmet ve desteklerden yararlanma hakkı engellenen çocuklar için Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103).

5. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk içinde bulunduğu özel bir durum nedeniyle eğitime devam edemiyorsa...

Dünyada içinde bulunduğu özel durum nedeniyle eğitimine devam edemeyen çocukların sayısı oldukça fazladır. **Bu çocuklar özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar olabileceği gibi, korunmaya ihtiyacı olan, suç mağduru ya da suça sürüklenmiş çocuklar, hasta/tedavi altındaki çocuklar, hamile çocuklar, mülteci/sığınmacı/göçmen çocuklar ve mevsimlik göç eden çocuklar da olabilir.**

Bu çocukların eğitime erişememesi, devletin ilköğretimi sağlama yükümlülüğünü gerçekleştirmediği anlamına gelir. Bu çocuklar, içinde buldukları özel durum nedeniyle eğitim hakkı açısından ayrımcı bir sonuçla karşılaşmakta ve diğer çocuklarla eşit fırsata sahip olamamaktadır.

Ayrımcılık gözetmeme, hem Anayasa'da hem de uluslararası hukukta yer alan temel bir ilkedir. Bu ilke, devletin hiçbir çocuğa, kendisinden veya ailesinden kaynaklanan nedenlerle ayrımcı

Ayrımcılık nedir?

İrk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, engellilik, mülkiyet, doğum, siyasal ya da diğer görüşlere dayalı olarak veya benzer bir nedenle gerçekleştirilen ve bütün hak ve özgürlüklerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyen veya sınırlandıran muameleler.

davranmayacağına güvencesidir. **Bu ilke aynı zamanda, içinde bulunduğu özel durum nedeniyle ilköğretime erişemeyen bir çocuğun erişiminin önündeki engellerin özel düzenleme ve uygulamalarla kaldırılması gerektiğini ifade eder.**

“[Komite] ayrımcılık yapmama ilkesinin, 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile azınlık olarak tanınmayan çocuklara tam olarak uygulanmadığını belirlemiştir; özellikle Kürt kökenli çocuklar, özürülü çocuklar, evlilik dışı doğan çocuklar, kızlar, mülteciler ve mülteci statüsü kazanmak isteyen çocuklar, ülke içinde göçe tabi tutulan çocuklar ve güneydoğu bölgesinde yaşayan çocuklar ile özellikle yeterli sağlık ve eğitim olanaklarına erişebilme imkânlarına göre kırsal kesimde bulunan çocuklar bakımından tam anlamı ile uygulanmamasından kaygı duymaktadır.”

Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlemleri: Türkiye, 2001, paragraf 29.

İçinde bulunduğu özel durum nedeniyle eğitim hakkından yararlanmakta engellerle karşılaşan çocuklar aşağıda ele alınmıştır. Bu ve benzer **özel durumları olan çocukların devlet tarafından kendileri için sağlanan ek olanak ve hizmetlerden yararlanma talebine cevap verilmez veya talepleri reddedilirse**, Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Bu başvurulardan sonuç alamazsanız, idari dava açabilirsiniz.(Bkz. idari davalar, sayfa 106) İdari dava açmayı düşünürseniz, bir avukattan veya baroların **adli yardım** birimlerinden yardım alabilirsiniz. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

a. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklar

Özgürlüklerini yitirmiş çocuklar temel haklarını yitirmemelidir. Bu çocuklara yönelik uygulamaların çocuğun yaşını ve gelişimini dikkate almasını sağlamak devletin yükümlülüğüdür. **Zorunlu eğitim hakkının özgürlüğünden yoksun çocuklar için de sağlanması, devletin yükümlülüğüdür.**

“[Y]argılama öncesi gözaltı sürelerinin uzunluğu, hapisane koşullarının olumsuzluğu ve gözaltı süresi boyunca yeterli eğitime, rehabilitasyona ve topluma yeniden katılmaya yönelik programlar sağlanmaması hakkında duyulan endişe de belirtilmiştir.”

Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlemleri: Türkiye, 2001, paragraf 65.

Devlet, tutukevleri ve eğitimevlerindeki çocukların eğitim hakkını sağlamak zorundadır. Açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin ise yaygın öğretimden yararlanmaları sağlanmalıdır. Zorunlu ilköğretimi tamamlayamamış ve ilköğretim çağına dışına çıkmış olan tutuklu ve hükümlü çocuklar, buldukları kurum aracılığıyla açık ilköğretim okuluna kayıt yaptırabilir. Kurum yöneticisi, açık ilköğretim okullarına kayıt için gereken belgeleri toplayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili birimine göndermekten sorumludur.

Hak arama yolları

Tutuklu veya hükümlü, suça sürüklenmiş çocuklara, yukarıdaki açıklamalar ışığında, kurumlarda eğitim olanaklarının sağlanmaması, bu çocukların var olan eğitim olanaklarından yararlanmalarının engellenmesi veya açık ilköğretim ilkokuluna kayıtlarının yaptırılmaması gibi durumlarda, çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu kurumun yöneticisi hakkında Adalet Bakanlığı'na ve Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurmalı, bu kişiler görevlerini gereği gibi yerine getirmedikleri için haklarında suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Korunma ihtiyacı olan çocuk kimdir?

Çocuk Koruma Kanunu'na göre, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru tüm çocuklar.

b. Korunma ihtiyacı olan çocuklar

Korunma ihtiyacı olan çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı devamını sağlamak için devlet gerekli adımları atmalıdır. **İlköğretim çağındaki korunma ihtiyacı olan çocukların eğitimi devlet okullarında gerçekleştirilir. Hem özel eğitim hem korunma ihtiyacı olan çocukların eğitimlerini, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim kurumlarında sürdürme hakları vardır.**

Hak arama yolları

Devlet, korunma ihtiyacı olan çocuğun eğitim hakkından yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür. Eğer bu yükümlülüğü gerçekleştirmekten sorumlu olan görevliler **çocuğun ilköğretime devam etmesini sağlamıyorlarsa,** görevliler hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Ayrıca, çocuk hakimi veya mahkemesi tarafından, korunma ihtiyacı olan çocuğun eğitimine ilişkin tedbir alınmaması halinde, kararı veren mahkemeye dilekçe ile itiraz edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe örneği, sayfa 125)

Tedavisi evde süren bir çocuğun, evde eğitim alma hakkı vardır.

c. Tedavi gören çocuklar

Resmi ve özel sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören veya süregelen hastalığı olan ilköğretim çağındaki çocukların eğitimlerini sürdürmeleri için hastane bünyesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okulları açılır. Tedavi gören çocukların bu okullarda eğitim görme hakları vardır. **Hasta çocuğun velisi hastane yönetimine veya Milli Eğitim**

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

Bakanlığı'na, çocuğunun eğitimi için bu haktan yararlanmak istediğini bildirmelidir.

Tedavisi evde süren bir çocuğun, evde eğitim alma hakkı vardır. Eğitim sistemimizde, özel eğitime ihtiyacı olan ilköğretim çağındaki bireylerden, eğitim-öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olanlara evde eğitim hizmeti verilmesi esastır. Bu hizmet, gezerek eğitim veren öğretmenler tarafından yürütülür. Özel eğitim hizmetleri kuruluna başvurarak, evde eğitim hizmeti almasına karar verilen çocuğun kaydı yaptırılır.

Devlet, vatandaşı olsun olmasın, kendi sınırları içindeki tüm çocukların ilköğretim hakkını sağlamakla yükümlüdür. Bu nedenle, göçmen, sığınmacı, mülteci veya ülkesi belli olmayan çocukların eğitim hakkının sağlanması için gerekli önlemleri almalıdır.

Hak arama yolları

Tedavi gören çocuğunuzun hastanede eğitim alması talebiniz yerine getirilmez veya talebiniz kabul edildiği halde eğitim için gerekli yer ve diğer olanaklar sağlanmaz, öğretmen görevlendirilmezse, Milli Eğitim Bakanlığı veya Sağlık Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Tedavisi evde süren çocuğun evde eğitim alma hakkıyla ilgili düzenlemelerin ilgili merciler tarafından yapılmazsa, Milli Eğitim Bakanlığı veya Sağlık Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

d. Göçmen, sığınmacı ve mülteci çocuklar

Devlet, vatandaşı olsun olmasın, kendi sınırları içindeki tüm çocukların ilköğretim hakkını sağlamakla yükümlüdür. Bu nedenle, göçmen, sığınmacı, mülteci veya ülkesi belli olmayan çocukların eğitim hakkının sağlanması için gerekli önlemleri almalıdır.

Ülkemizde göçmen olarak bulunan işçilerin çocukları, olanaklar ölçüsünde kendi ülkelerinde devam ettikleri programa denk olan ve ikametlerine en yakın ilköğretim okuluna yerleştirilir. Bu çocuklar, T.C. vatandaşı olan çocuklara tanınan burs olanaklarından aynı koşullarda yararlanabilir.

Ülkesi belli olmayan yabancıların çocukları ile mülteci veya sığınmacıların çocuklarına emniyet müdürlüklerine kayıt olurken verilen tanıtma kartı ve ikametgah tezkeresi gibi belgeler, okula kayıt olmak için yeterlidir. Sığınmacı çocuklar, aileleriyle birlikte gönderildikleri uydu kentlerdeki okullara kayıt olabilirler.

“Komite, sadece Avrupa ülkelerinden gelen ve mülteci statüsü kazanmak isteyen kişilere mülteci statüsü tanınmasını; bu nedenle Avrupa kökenli olmayan ve mülteci statüsü kazanmak isteyen çocuklara kendilerini kabul edecek üçüncü bir ülke bulunana kadar geçici olarak bu statünün verildiğini, dolayısıyla bu çocukların genellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmadığını kaygı ile izlemektedir(...) Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Mülteci Çocukların Korunması ve Bakımı Hakkındaki Tavsiye Kararları doğrultusunda, Komite taraf devlete geldiği anda destek ve ilgi gereksinimi olan çocukları belirlemek için her türlü çabayı göstermesini ve bu çocuklara yeterli psikolojik yardım sağlanmasını taraf devlete önermektedir. Bundan başka mülteci statüsü kazanmak isteyen bütün çocukların ve mülteci durumdaki çocukların eğitim imkanlarından tam olarak yararlanmasını sağlayacak şekilde tedbirlerin güçlendirilmesi tavsiye edilmektedir.”

Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlemleri: Türkiye, 2001, paragraflar 57-58.

Refakatsiz veya ailesinden ayrılmış çocuğun yer değiştirme sürecinin bütün evrelerinde eğitime erişiminin sağlanması, devletin yükümlülüğündedir.

Bu kapsamda devletin, refakatsiz veya ailesinden ayrılmış çocuğun en kısa sürede uygun bir okula kaydettirilmesi ve öğrenim olanaklarından en üst düzeyde yararlanması için gerekli önlemleri alması gerekir.

Hak arama yolları

Göçmen, mülteci veya sığınmacı statüsündeki çocuklar yukarıda belirtilen hak ve olanaklardan yoksun bırakılıyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103).

e. Hamile çocuklar

Hamilelik, kız çocuğun okuldan ayrılmasına ve sonuçta eğitim hakkından yararlanamamasına yol açabilen bir özel durumdur. Devletin kız çocukların çeşitli nedenlerle okuldan ayrılmalarını önleme konusunda ve okuldan ayrılmış olanların eğitimlerine devamlarını sağlama konusunda yükümlülükleri vardır. Hamile kız çocuklar da bu yükümlülük kapsamındadır. Bu nedenle **devlet, hamile kız çocukların ilköğretime devamlarını sağlamakla yükümlüdür.**

Devlet, sürekli eğitim programları oluşturarak, eğitime hiç başlayamayan ya da eğitimlerini yarım bırakmak zorunda kalan çocukların eğitim almalarını

sağlamalıdır. Ayrıca çocuklar, cinsel sağlık, gebelik ve aile planlama gibi konularda bilgilendirilmeli, bu konulara ilişkin sağlık bakım hizmetlerine erişimleri kolaylaştırılmalıdır

Ülkemizde hamile veya doğum yapmış kız çocukların ilköğretim okullarına devamını engelleyecek herhangi bir yasal düzenleme yoktur. Ancak okullarda hamile veya doğum yapmış kız çocukların özel ihtiyaçlarına yönelik önlem alınmasıyla ilgili olarak mevzuatta herhangi bir düzenleme veya Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan herhangi bir program da mevcut değildir. İlköğretim çağındaki hamile veya yeni anne olan kız çocukların yararlanabileceği bir hizmet, yetiştirici sınıflardır. Bu sınıf ve kurslar, zorunlu öğretim çağında buldukları halde, öğrenimlerini çeşitli nedenlerle yaşıtıları ile birlikte zamanında yapamamış çocukların eğitim-öğretimi için açılır. Devlet, hamile veya yeni anne olan çocukların ilköğretim okullarına devam edemedikleri sürenin eğitime devamlarını olumsuz etkilememesi için, 2008 yılında bir defaya mahsus olmak üzere başlatılan yetiştirici ve tamamlayıcı sınıf olanaklarını yaygınlaştırmalıdır.

Hak arama yolları

İlköğretim çağındaki hamile veya yeni anne kız çocuğun, yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflara erişimi sağlanmıyor veya ilköğretim okullarına devamı

Hamile Çocukların Eğitim Hakkıyla İlgili Değerlendirmeler

Belize – [Çocuk Hakları Komitesi]

Okullardaki hamile öğrenciler ve çocuk annelerin eğitim ile ihtiyaçlarına yanıt verilmesi için yeterli finansal ve teknik kaynaklar ile insan kaynağının sağlanmasını tavsiye eder.

Çocuk Hakları Komitesi, Yıllık Rapor, 2005, paragraf 354.

Kolombiya – “[İnsan Hakları Komitesi]

hamile olmanın bir disiplin suçu olarak görülmesi durumunun altını çiziyor. Kolombiya'da hamile kız öğrencilerin okuldan atılmasını ve eğitim haklarının ihlal edilmesi durumunu şiddetle kınamaktadır.”

Ekonomik ve Sosyal Konsey, 2000.

UNICEF Dünya Çocuklarının Durumu Raporu 1999

Botsvana'da hamile kız çocuklarına yapılan ayrımcılıkla ilgili bir pilot proje uygulanmıştır. Gebe kalan kızlara üç aylık doğum izni verilmekte ve bu dönemde verilen kurslar aracılığıyla okullarından büsbütün kopmalarının önüne geçilmektedir. Okula döndüklerinde ise bebeklerine okullarının yanındaki bir merkezde bakılmaktadır. Bunun karşılığında kızdan gündüz bakımevinde görev yapması istenmektedir. Buradaki görev, kız çocuk için farklı bir okul anlamına gelmektedir. Burada erkek ve kız çocuklara annelik yapmakta, yaşam becerileri öğretmekte, böylece çocuk annelerin azalması için kendi payına düşeni yapmaktadır. Çevrede yaşayanların bu girişime ilişkin görüşleri olumludur. Nitekim Botsvana hükümeti, halkın talebi sonunda, gebe kalan kızlara sınavlara girme ve okullarına geri dönme hakkı tanımak zorunda kalmıştır.

Her Çocuk İlköğretime Devam Etme Hakkına Sahiptir

engelleniyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurup talebinizin yerine getirilmesini isteyebilir (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) veya talebinizi yerine getirmeyen yetkilileri Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edebilirsiniz (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103).

f. Göç eden çocuklar

Sürekli veya mevsimlik olarak göç eden çocuklar diğer çocuklarla eşit haklara sahiptir. Bu nedenle devlet, sürekli veya mevsimlik göç eden çocukların nitelikli ilköğretim hizmetlerine erişmelerini sağlamakla yükümlüdür.

Mevsimlik göç eden çocukların bir bölümü, çalışmak için göç eden aile üyeleriyle birlikte gitmekte, ancak gidilen yerde çalışmıyor. Diğer bölümü ise gittikleri yerde pamuk toplama, çapa yapma, çöp ayıklama gibi işlerde çalışıyor. Her iki gruptaki çocukların eğitim hakkı devlet tarafından sağlanmalıdır. Ancak göç ettiği yerde çalışan çocuklar için devletin bir dizi ek önlem alması gerekir.

Devlet, her çocuğu ekonomik sömürüye ve tehlikeli bir işte çalıştırılmaya karşı korumalıdır. **Çocuğun çalıştığı iş eğitimine zarar verecek, sağlığı ve gelişimi için zararlı olabilecek nitelikteyse, devletin çocuğu bu tür işlerden koruma yükümlülüğü vardır.** Bu yükümlülük kapsamında devlet gerekli yasaları çıkarmalı, idari ve cezai önlemleri almalı, eğitim çalışmaları yapmalıdır.

Ülkemizde mevsimlik göç eden çocuklar, genellikle ekonomik olarak sömürüldükleri, tehlikeli veya sağlıklarına zararlı işlerde zorla çalıştırılıyor. Mevsimlik çalışma nedeniyle çocukların önemli bir bölümü okullarına düzenli devam edememekte ve kısa sürede eğitim sisteminden kopabiliyor. Bu nedenle, devlet mevsimlik göç eden çocukların eğitim hakkını sağlamanın yanı sıra çocukların bu tür işlerde çalışmalarını engellemek için acilen gereken yasal ve idari önlemleri almalıdır.

İş Kanunu'na göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılmaları yasaktır. Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretime tamamlamış çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine; eğitime devam edenler, okula devamlarına engel olmayacak hafif işlerde belirli sürelerde çalıştırılabilir. Yeraltında ve sualtında yapılacak işlerde, sanayiye ait gece işlerinde 18 yaşını doldurmamış erkek çocukların çalıştırılmaları yasaktır. 16 yaşını

doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz.

Çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi çocuğu eğitiminden alıkoymak suretiyle çalıştırıyorsa bu ihmali bir davranıştır. Çocuğa yönelik kötü muamele niteliği taşıyan bu davranış Türk Ceza Kanunu kapsamında suç olarak tanımlanır.

Mevsimlik ve sürekli göç eden çocuklarla ilgili olarak okul yöneticilerinin sorumlulukları vardır. Kendi okuluna devam eden bir çocuğun okuldan haber vermeden ayrılması durumunda **okul yöneticisi öğrenciyi izleyerek, ailenin yeni yerleştiği bölgede çocuğun eğitimine devam etmesini sağlamalıdır.** Eğer okuldan ayrılan çocuğun yeni gittiği yerde okul yoksa, çocuğun okula devamı **taşımalı eğitim veya gezici okullar** ile sağlanmalıdır. Eğer gezici veya göçer olması nedeniyle çocuk ilköğretime sürekli devam edememiş ise devletin bu çocuğun eğitimi için **yetiştirici ve tamamlayıcı sınıf ve kurs** açması gerekir.

Hak arama yolları

Mevsimlik göç eden çocuğun yerleştiği yerde, okul yönetimi çocuğun kaydını yapmıyorsa; çocuğun gezici okullardan yararlanması talebiniz haksız bir şekilde reddediliyorsa veya bu eğitim herhangi bir nedenle sağlanmıyorsa; yetiştirici ve tamamlayıcı sınıf veya kurslar açılması talebiniz haksız bir şekilde reddediliyorsa veya bu eğitim herhangi bir nedenle sağlanmıyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103). Ayrıca idari dava yoluna da başvurabilirsiniz. (Bkz. idari davalar, sayfa 106) Bu durumda, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Mevsimlik göç eden veya çevrenizdeki başka bir çocuğun, ekonomik olarak sömürüldüğünü, tehlikeli veya sağlığına zararlı işlerde zorla çalıştırıldığını düşünüyorsanız, cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Çocuğa bakmakla yükümlü olan kişinin çocuğu eğitiminden alıkoymak suretiyle çalıştırdığını biliyorsanız, cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

B. Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Yetişkin ve çocuk, herkes sağlık hakkına sahiptir. Sağlık hakkının temel taşlarından biri, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır. Sağlık hakkı, en temel hak olan yaşama hakkı ve yaşamı koruma ve geliştirme ile doğrudan ilgilidir.

T.C. Anayasası

Madde 56

Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Madde 17

Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Okul, Çocuk Haklarına dair Sözleşme’de sayılan saygınlık, yaşam, gelişim, katılım ve korunma haklarının da gerçekleştiği yerdir. Dolayısıyla çocuğun okul içinde sağlık hakkı, yaşama hakkı, yaşamını geliştirme hakkı ile beden ve ruh güvenliğine ilişkin korunma haklarının sağlanmış olması, eğitim hakkından tam yararlanmasının ön koşuldur. Bu nedenle okullar, çocukların sağlıklı yaşam ve gelişimine uygun koşullar taşımalıdır.

Sağlık, sadece hastalık ve sakatlık olmayışı değil, fiziksel, ruhsal ve toplumsal olarak tam bir iyilik halidir.¹ Çocukların sağlıklı yaşama hakkını yerine getirmekle yükümlü olan devlet, insan saygınlığına

uygun biçimde çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal, psikolojik ve sosyal gelişimini sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır. Bu nedenle, eğitim ortamı ve fiziksel çevresi çocuğun sağlıklı yaşama ve gelişmesine uygun koşullar taşımalı, bu ortamlarda çocuk kendini güvende hissetmeli ve varlığına değer verildiğine inanmalıdır. Okullarda çocuğun fiziksel güvenliğine ek olarak bütüncül gelişimi de gözetilmelidir.

Bu amaçla, okullardaki binalar ve donanım, çocuk dostu olmalıdır. Çocuklara sunulan eğitim hizmetleri ve bu hizmetleri veren kurumlar, çocukların görüşlerine ve kişisel haklarına saygı göstermeli ve çocukların her tür istismar ve şiddetten korunma hakkını sağlamalıdır. **Devlet, bu koşulların hem kendi okullarında hem de özel okullarda uygulanmasını sağlamak ve ihlali durumunda sorumluları belirleyerek yaptırımları uygulamakla yükümlüdür. Devlet, okullar, eğitim hizmetleri ve eğitimle ilgili tesisler için standartlar oluşturmalı ve düzenli izleme yoluyla bu standartlara uyulmasını sağlamalıdır.**

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 3(3)

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Uluslararası düzenlemelere paralel olarak ulusal hukukta da çocuğun okulda sağlıklı ve güvenli bir biçimde bedensel ve ruhsal açıdan gelişmesini sağlamak için, **belirli fiziksel koşulların yerine**

Çocuk Hakları Komitesi’nin hazırladığı Genel Yorum 1’e göre, “eğitim, çocuk dostu, esinlendirici ve motive edici özellikler” taşımalı ve “okullarda insancıl ortamlar oluşturulmalı ve çocukların oluşum halindeki kapasitelerine uygun biçimde gelişmelerine olanak tanınmalıdır.”

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin hazırladığı Genel Yorum 13 Paragraf 6'da devletin, eğitimin "mevcudiyeti"ni sağlamasına ilişkin yükümlülükleri şöyle ifade edilmiştir:

"Tarafların yargı alanı dahilinde, işlerliği olan eğitim kurumları ve programlarının sayısı yeterli düzeyde olmalıdır. Faaliyet göstermek için ihtiyaç duydukları şeyler, içerisinde işlev gösterdikleri gelişimsel bağlam da dahil sayısız faktöre dayanmaktadır, örneğin, bütün kurum ve programların binalara, her iki cinsiyet için sıhhi tesisata, güvenli içme suyu ... ihtiyaç duymaları olasıdır."

getirilmesi gerektiği belirtilir. Örneğin, teneffüste kullanılan bahçe veya odaların çocukların oyun oynamasına elverişli olması, yemekhanelerin, kantinlerin, tuvalet ve lavaboların hijyenik olması zorunludur.

Okul binası ile binaya yapılan ekler ve çevresinin çocuğun yaşam hakkı ve güvenliğini tehdit etmemesi, okul ve çevresinin fiziksel koşullarının, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olması gerekir.

Okul içinde ve okul çevresinde alınması gereken güvenlik önlemlerine özen gösterilmesi gerekir. Çocukların okula giriş-çıkışları ve okul içindeki hareketleri sağlıklı ve güvenli bir ortamda

Özel Okullar Çerçeve Yönetmeliği

Madde 65

Millî Eğitim Bakanlığı Koruyucu Güvenlik Özel Talimatı ve Millî Eğitim Bakanlığı Binalarını Yangından Koruma Yönergesi çerçevesinde, gelişen ve değişen teknolojilere uygun olarak gerekli güvenlik önlemleri alınır.

gerçekleşmelidir. Bu amaçla, okul içinde ve dışında gerekli önlemler alınmalıdır. Örneğin, güvenlik amacıyla okullarda gece ve gündüz **güvenlik görevlilerinin çalıştırılması** gerekir. Ayrıca çocukların güvenliğini sağlamak ve kontrol etmek amacıyla eğitim-öğretim süresince, okul yöneticileri tarafından, öğretmenlere okul içinde ve bahçesinde nöbet görevi verilmesi gerekir. **Nöbetçi öğretmenler, okulda eğitim-öğretimin düzenli olarak yürütülmesini sağlamak ve çocukların sorunlarıyla ilgilenerek gerekli yardımda bulunmakla yükümlüdür.**

Bu kurallar çocukların, eğitim haklarını kullanırken, gelişimlerinin de sağlıklı sürmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu kurallara uyulmaması, çocuğun eğitim hakkını engellediği gibi sağlığının bozulmasına, yaşam kalitesinin azalmasına neden olur. Bu kurallara uyulmaması çocuğun yaşamını da tehdit edebilir.

1. Çevrenizdeki bir okul ve çevresindeki fiziksel koşullar, okuldaki donanım ve kullanılan malzemeler, çocukların güvenliği ve sağlığı için tehdit oluşturuyorsa...

Devlet, okul inşa etmek ve bu okulları donatmakla yükümlüdür. Bunun anlamı, sadece okul binası inşa etmek değildir. İnşa edilen okulların amacına uygun biçimde eğitim ve öğretim verilmesine olanak verecek koşul ve altyapı olanaklarına sahip olması gerekir. Okul binası ile binaya yapılan ekler ve çevresinin çocuğun yaşam hakkı ve güvenliğini tehdit etmemesi, okul ve çevresinin fiziksel koşullarının, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olması gerekir.

Çocukların yaşam hakkının korunması ve güvenliğinin sağlanması ile sağlık haklarının güvence altına alınması, çocuğun bedensel, zihinsel,

ruhsal ve sosyal gelişimini insan saygınlığı ile uyumlu biçimde gözetmenin gereğidir. **Binaların sağlam ve güvenli olmaması, yakın mesafede elektrik trafosu, dere yatağı gibi tehlike yaratan yerlerin olması, okul bahçesinde tehlike yaratan koşullar bulunması, çocuğun yaşam hakkını doğrudan tehdit eden örneklerdir.** Tuvaletlerin hastalıklara yol açabilecek durumda olması, güvenli içme suyunun bulunmaması, aydınlatma, havalandırma, ısıtma ve soğutma ihtiyaçlarının yeterli biçimde karşılanmaması, çocuğun sağlık hakkını ve dolaylı olarak yaşam hakkını tehdit eder.

Okulların fiziksel koşulları oluşturulurken, donanım ve malzemeleri temin edilirken, çocukların farklı ihtiyaç ve engellerinin göz önüne alınması:

- Ayrımcılık yasağı ve fırsat eşitliği sağlanması ilkelerinin gereğidir;
- Çocuğun yaşam, güvenlik ve sağlık hakkıyla doğrudan ilişkilidir;
- Devlet tarafından çocuğa insan olarak gösterilen saygının işaretidir.

Okulun fiziksel koşullarıyla ilgili eğitime erişimin önündeki engeller ve çocuğun yaşam, güvenlik, bedensel ve ruhsal bütünlük, sağlık ve saygınlık haklarının ihlaline neden olan fiziksel koşullar ile ilgili sorumlular ve öngörülen yaptırımlar, ulusal hukukta ayrıntılı biçimde düzenlenir:

- Okul binalarının sağlık, eğitim-öğretim ve ulaşım bakımından bulunacağı yerler, okul binalarının meyhane, kahvehane, kiraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerlere olan mesafesi ile ilgili esaslar, İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Kültür ve Turizm Bakanlıkları'nın ortaklaşa hazırladıkları yönetmeliklerle düzenlenir.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenlemelerinde amaç, dersliklerde öğrenci başına düşen alan, derslik kapılarının büyüklüğü, salon kapıları, merdivenlerin genişliği, tuvalet, lavabo ve pisuvarların yapısı, koridorlar, teneffüshaneler, yangın merdivenleri, su kaynakları, aydınlatma ve havalandırma sistemleri, ısıtma ve soğutma sistemleri, elektrik tesisatı gibi günlük hayatta büyük öneme sahip konularda ihtiyaçları eksiksiz olarak karşılamaktır.

- Okullarda yangın, doğal afet ve kazalara karşı uygun önlemler ile ilkyardım ve özel güvenlik önlemleri alınmalıdır. İnşaatın sağlamlığını denetleyip inşaatın kullanıma açılması konusunda ruhsat veren kurum veya kuruluş; yangın söndürme, algılama ve tahliye projelerini denetlemekle yükümlüdür. Mevcut okul binaları ve inşaatı devam eden okul binalarında, yangın ve doğal afetlere karşı alınacak önlemler, ilgili belediyelerce, bina sahip ve yöneticisi ile kurum amirlerinin görevlendireceği kişilerce sağlanır.

Okulların fiziksel koşulları oluşturulurken, donanım ve malzemeleri temin edilirken, çocukların farklı ihtiyaç ve engellerinin göz önüne alınması, ayrımcılık yasağı ve fırsat eşitliği ilkelerinin gereğidir; çocuğun yaşam, güvenlik ve sağlık hakkıyla doğrudan ilişkilidir; devlet tarafından çocuğa insan olarak gösterilen saygının işaretidir.

a. Okul binaları sağlam ve güvenli değil mi?

Okul binaları Bakanlık veya illerde valilikler tarafından onaylanmış olan yerleşim planına göre yapılır. Okul binaları inşa edilirken belediyelerden yapı ruhsatı alınmalıdır. Yerleşim planları her blok ve her kat için ayrı

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Bir muhtar yetki bölgesinde bulunan bir okul için şu açıklamayı yapmıştır: “Eğitim ve öğretime açılan ilköğretim okulumuzun çatısı, rüzgar sebebiyle uçmuştur. Okula devam etmeye çalışan öğrencilerin aileleri tarafından çatı defalarca onarılmıştır. Ancak taşınmaz sistemle beş farklı köyden gelen çocuklar halen akan sınıflarda eğitim görmektedirler.” Aynı okulda eğitim gören bir öğrenci yağmur yağmasını istemediğini, kendilerinin ve kitap ile defterlerinin ıslandığını belirtmiş, okulun tamir edilmesini istemiştir.

ayrı yapılı ve belirtilen bölümler, amaçları dışında kullanılamaz. Dersliklerde, yerleşim planında belirtilen kontenjandan fazla öğrenci bulundurulamaz. Bu düzenlemelerin amacı çocukların düzenli ve sistemli fiziksel koşullarda gelişmelerini sağlamaktır. İnşaatı devam eden okul binalarının, sağlık ve güvenlik açısından denetimi, ilgili belediyelerce yapılır.

Binalar inşa edilirken, çocukların okula güvenli bir biçimde giriş çıkışını sağlamak için yeterli sayıda giriş-çıkış kapısı bulunması, bina merdivenlerinin öğrencilerin aynı anda rahatlıkla geçmelerine uygun ve güvenli yapılması, binada sabit yangın merdiveni bulunması gibi ayrıntıların eksiksiz bir biçimde tamamlanmalıdır.

Binalarda yangın tehlikesine karşı, yangın söndürme, algılama ve tahliye projeleri, tesisat projelerinden ayrı olarak hazırlanır. Bu projeler, belediye ve yakın sınırları içerisinde belediyeler, bu sınırlar dışında da valilikler tarafından onaylanmak şartıyla uygulanır.

Hak arama yolları

Okul binaları inşa edilirken dikkat edilmesi gereken dayanıklılık, ihtiyaca uygunluk ve güvenlik unsurlarının eksik olduğunu düşünüyorsanız, bu ihlal ile ilgili olarak belediyelere, Milli Eğitim Bakanlığı'na, idare mahkemesine ve cumhuriyet savcılığına dilekçe ile şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Tamamlanmış binaların sağlam ve ihtiyaca uygun olmadığını düşünüyorsanız, Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurup binaların

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi 1996 ILO/UNESCO Ortak Belgesi

Madde 108-109

Okul binalarının güvenliği sağlanmalı, bütünüün tasarlanışıyla hoş görünümlü ve işlevsel biçimde düzenlenmiş olmalıdır. Binalar etkili bir öğretime ve özellikle kırsal bölgelerde okul dışı toplulukla ilgili etkinliklere elverişli olmalıdır; dayanıklı maddelerden ve sağlık kurallarına göre yapılan okul binaları, değişik kullanımlara uygun, bakımı kolay ve ekonomik olmalıdır.

Yetkililer, öğrencilerin ya da öğretim personelinin sağlık ve güvenliğini hiçbir tehlike altına sokmayacak biçimde okul yerlerinin bakımına özen göstermelidir.

denetiminin yapılmasını sağlayabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Ayrıca, sağlam olmayan binaların müteahhitleri hakkında da cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Binalarda meydana gelen hasardan dolayı çocuğunuz zarar görürse, bundan yatırımcı kuruluşlar, mal sahipleri, işveren temsilcileri, tasarım ekibi, mimar ve mühendisler, uygulayıcı yükleniciler ve imalatçılar sorumludur. Ayrıca, yapı üretiminde ve kullanımında yer alan müşavir, danışman, proje kontrol, yapı denetim ve işletme yetkilileri de sorumludur. Sorumlular ile ilgili cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

İlgili yönetmelik hükümlerine uyulmaması nedeniyle oluşan yangın hasarlarından, yapı üretiminde yer alan mal sahipleri, işveren temsilcileri, tasarım ekibi, mimar ve mühendisler, yapı denetim kuruluşları, müteahhitler, imalatçılar ve danışmanlar, kusurları oranında sorumlu tutulur. Yapı ruhsatı veren kurum veya kuruluşun yangın söndürme, algılama ve tahliye projelerini denetlememesi halinde, öncelikle belediyelere, Milli Eğitim Bakanlığı'na (Bkz. yargı sürecinden önce idari makamlara başvuru, sayfa 105) ve

devamında idare mahkemesine başvurabilirsiniz. (Bkz. idari davalar, sayfa 106) Bu süreçte, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Bina yapımı sırasında denetleme yükümlülüklerini yerine getirmeyen kişiler hakkında fiilinin derecesine göre, görevi ihmal veya suistimalden soruşturma açılabilir. **Denetleme görevinin yerine getirilmediğini düşünüyorsanız**, Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

b. Yakın mesafede elektrik trafosu, dere yatağı gibi çocukların sağlığını bozan koşullar mı var?

Okullar çevre kirliliği ve salgın hastalık tehlikesi oluşturan yerlerden uzak yerlerde inşa edilmelidir. Okul çevresinde hastalık oluşturacak nitelikte veya çevre kirliliğine neden olabilecek dere, bataklık, vb. bir etken varsa, bu kirliliğe karşı önlem alınması gerekir.

Hak arama yolları

Çocuğunuz veya tanıdığınız bir çocuğun devam ettiği okulun yakınlarında elektrik trafosu, dere yatağı, bataklık gibi çocukların sağlığını bozacağını düşündüğünüz bir durum var ise, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Gerekli önlemlerin alınması için il sağlık müdürlüklerine veya Sağlık Bakanlığı'na başvuru yapabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

c. Okullarda aydınlatma, havalandırma, ısıtma ve soğutma çocukların sağlığını bozacak ölçüde yetersiz mi?

Okulların sağlık koşullarına uygun aydınlatma, ısıtma ve havalandırma sistemlerinin olması gerekir. Binalarda, tesisatın özelliğine ve kullanılan yakıtın cinsine göre gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekir. Sağlık koşullarına uygun aydınlatma ve havalandırma sistemlerini sağlamak, okul müdürü ve müdür yardımcısının sorumluluğundadır.

Bu önlemlerin alınıp alınmadığı, okulun genel denetimi yapılırken tespit edilir. Başka bir deyişle,

okulun genel denetimi yapılırken özellikle ısıtma yönteminin çocuklar açısından güvenli olup olmadığı denetlenmelidir. Denetim görevi Milli Eğitim Bakanlığı'na aittir.

Hak arama yolları

Sayılan önlemlerin alınmaması durumunda, çocukların fiziksel gelişimi ve sağlıkları olumsuz etkileneceğinden, bu ihlale karşı Milli Eğitim Bakanlığı'na başvuru yapabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Okulun genel denetiminin yapılmaması durumunda, Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Okulun genel denetimi yapılmış ancak ısıtma ve havalandırma sistemlerinin denetimi yapılmamış ise, durum yine Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edilebilir. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

d. Okul bahçesindeki koşullar çocukların güvenlik ve sağlığını tehdit ediyor mu?

Okul bahçesi, çocuğun oyun, dinlenme ve gelişim hakkı için en önemli yerlerden biridir. Okul bahçesinde çocukların yaşam ve güvenlik haklarını ihlal edecek yapıların olmaması ve bahçenin çocukların farklı ihtiyaçlarına uygun koşullara ve donanıma sahip olması gerekir.

Okul bahçesi, hem okula giriş-çıkış sırasında hem de oyun alanı olarak kullanılması nedeniyle düzenli ve temiz olmalıdır. Okul bahçesindeki oyun alanı ve araçları ile diğer donanımın temizlik, bakım ve onarımından okul müdürü sorumludur. Çocukların güvenliği için okul çevre duvarının bulunması zorunludur. Bahçe duvarının bulunmaması, çocuğun dışarıdan gelebilecek tehlikelerden korunmaması anlamına gelir. Ek olarak, okul bahçesinin ağaçlandırılması ve sportif etkinlikler için düzenlenmesi gerekir.

Hak arama yolları

Çocuğunuzun eğitim gördüğü okulun bahçesinin temiz ve düzenli olmaması, çevre duvarı bulunmaması, bahçenin ağaçsız olması ve bahçenin sportif etkinlikler için düzenlenmemiş olması gibi eksikliklerin giderilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan talepte bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Ayrıca okul bahçesindeki **oyun alanı ve araçları ile diğer donanımın temizlik, bakım ve onarımı okul müdürlüğünce yapılmıyorsa**, okul müdürü hakkında ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

2. Çevrenizdeki bir okulun fiziksel koşulları ve donanımının yetersiz olması nedeniyle, çocuklar eğitim hakkında yoksun kalıyorsa...

Okullarda çocukların eğitim hakkından tam olarak yararlanabilmesi için devlet aşağıdaki sağlamalıdır:

- Okul binasının sağlıklı bir yapıya sahip olması;
- Nitelikli ve güvenli bir bahçe, spor salonu, kütüphane ve laboratuvarın mevcut ve tüm çocuklar tarafından kullanılabilir olması;
- Sınıfların eğitimin amacına uygun her türlü araç ve gereçle donatılması.

Okulların fiziksel koşulları ve donanımı, çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimi için büyük önem taşır. Okulda kullandığı sıranın yapısı çocuğun sağlıklı bedensel gelişimi için önemlidir. Masanın veya sıranın yapısının uygun olup sayıca yetersiz olması ise yine eğitim hakkının ihlali anlamına gelir.

Öğrenci sayısının fazla olması gerekçesiyle çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyecek koşullarda eğitim verilemez. Çocuk sayısının fazla olduğu durumlarda yeni derslik veya okul inşa ederek yeterli fiziksel koşulları yaratmak devletin görevidir.

Okul içerisinde çocuğun tam ve bütüncül gelişiminin sağlanması için okulda yer alacak oyun alanları, spor tesisleri, laboratuvar, bilgisayar odası, spor salonu gibi yerlerin düzenlenmesine önem verilmelidir.

a. Okulda derslik, sıra ve sandalye sayısı yetersiz mi?

Devlet eğitim hakkının gerektirdiği koşulları her çocuk için ücretsiz olarak sağlamakla yükümlüdür. Bu kapsamda ilköğretim okullarının teçhizat ve donanım malzemesi ihtiyaçları, Milli Eğitim Bakanlığı ve valilikler tarafından karşılanır.

Dersliklerde öğrenci sayısına göre masa ve sıra bulundurulması gerekir. Öğrenci sayısının fazla olması gerekçesiyle çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyecek koşullarda eğitim verilemez. Çocuk sayısının fazla olduğu durumlarda yeni derslik veya okul inşa ederek yeterli fiziksel koşulları yaratmak devletin görevidir. Yapılan okul ve derslikler ile temin edilen sıra ve sandalyeler öğrencilerin bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimini göz önünde bulundurmalıdır. Çocuk neredeyse tüm gününü okulda geçirir. Bu nedenle, dersliklerin, sıra ve sandalyelerin yeterli kalitede ve çocuğun ihtiyaçlarına uygun yapıda olması gerekir.

Hak arama yolları

Bir ilköğretim okulunda yeterli sayıda derslik, sıra ve sandalye yoksa; var olan derslik, sıra veya sandalyeler çocuğun bedensel gelişimine uygun değilse, bulunduğunuz ilin valiliğine dilekçe ile başvurabilirsiniz. Dilekçenizde, eksik olduğunu düşündüğünüz donanım malzemesi ihtiyaçlarını bildirebilirsiniz. Benzer biçimde, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ve Milli Eğitim Bakanlığı'na da talebinizi iletebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

b. Okulda eğitim araç-gereçleri, laboratuvar, kütüphane ve spor yapılabilecek ortamlar yetersiz mi?

Çocukların gelişim hakkı, kendilerini tüm yönleriyle geliştirebilmeleri anlamına gelir. Bu nedenle, okullarda sosyal, kültürel, eğitsel, bilimsel, sportif ve sanatsal etkinliklere katılabilmeleri önemlidir. Çocukların bu tür etkinliklere katılımları ancak bu etkinliklere uygun alanların ve ortamların yaratılması ve

gerekli donanımın sağlanmasıyla mümkündür. Bu ortamlarda, çocuklara öğrendiklerini uygulama ve kendilerini geliştirme fırsatı verilmelidir.

Örneğin, okullarda oluşturulacak kütüphanelerde çocukların her türlü araştırmayı yapabilmeleri, bilgisayar odalarında teknolojik gelişmelerden yararlanabilmeleri önemlidir. Çocukların sosyal gelişimi için, spor yapabilecekleri, müzik veya resim ile uğraşabilecekleri ortamların yaratılması gerekir. Okullarda bu olanakların sağlanamaması, çocukların gelişimini olumsuz etkileyecektir. Dolayısıyla devletin, okullarda kütüphane, laboratuvar, bilgisayar odası, spor salonu ile müzik ve resim faaliyetlerine ilişkin tesisleri oluşturma, bu tesisler için gerekli olan araç-gereç sağlama yükümlülüğü vardır.

Son yıllarda uygulanmaya başlanan **ücretsiz ders kitapları dağıtımı** da devletin bahsedilen sorumluluğu kapsamındadır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı'nın ortak çalışması ile, okutulacak ders kitapları öğrencilere ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Kitapların dağıtımı İl Ücretsiz Ders Kitapları Dağıtım ve Koordinasyon Komisyonu tarafından yapılır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tavsiyesini almayan eğitim araçları ile derste ekonomik kullanımı olmayacak eğitim aracı aldirılmamalıdır. Bu konuyla ilgili denetleme görevi, ilköğretim müfettişlerine aittir.

Hak arama yolları

İlköğretim kurumlarının tüm araç-gereç ihtiyacı devletin illerdeki temsilcisi olan valiliklerce karşılanır. **Eksikliklerin giderilmesi için** öncelikle bulunduğunuz il valiliğine başvurabilirsiniz. Bu başvurunuzla aynı anda ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na talebinizi iletebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Ücretsiz ders kitaplarının okula zamanında ulaşmaması veya eksik sayıda ulaşması durumunda İl Ücretsiz Ders Kitapları Dağıtım ve Koordinasyon Komisyonu'na, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayetinizi iletebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Velilerin ekonomik durumunu zora sokan ve ihtiyaca uygun olmayan kitaplar aldırılıyorsa, şikayetinizi ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na iletebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Engelli vatandaşların eğitimiyle ilgili mevzuatımızda 2006 yılında yapılan değişiklikler sonucu, engelli çocukların, kendi yararları aksini gerektirmediği sürece, özel eğitim okulları yerine diğer çocuklarla birlikte ilköğretim okullarında eğitim almaları öngörülmüyor.

c. Okuldaki fiziksel koşullar, donanım ve malzemenin özellikleri engelli çocukların özel ihtiyaçlarına uygun değil mi?

Engelli çocuğun toplumla bütünleşmesi ve bireysel gelişiminin sağlanmasında eğitim temel öneme sahiptir. Engelli çocukları özel eğitim kurumlarına yerleştirmek yerine, diğer çocukların gittiği okullara göndermek için çaba harcanmalı ve okulların çocukların bireysel ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi için gerekli fiziksel düzeltmeler yapılmalıdır. Örneğin, dersliklerin, kantin, kütüphane ve tuvalet gibi okul içi alanların, okul girişlerinin erişilebilir olması gibi bazı özel önlemlerin alınması gereklidir. Ancak engelli çocukların özel eğitim kurumları yerine diğer çocukların gittiği okullara gönderilmesi her zaman geçerli bir uygulama değildir. **Engelli çocuğun diğer çocuklarla aynı okula gitmesi veya özel eğitim kurumuna gitmesine ilişkin kararda, seçimin çocuğun yararına olup olmadığı esas alınır.**

Engelli vatandaşların eğitimiyle ilgili mevzuatımızda 2006 yılında yapılan değişiklikler sonucu, engelli çocukların, kendi yararları aksini gerektirmediği sürece, özel eğitim okulları yerine diğer çocuklarla birlikte ilköğretim okullarında eğitim almaları öngörülmüyor. Bu nedenle engeli veya

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

özel durumu bulunan çocukların eğitime devam etmeleri için ihtiyaçlarına uygun fiziksel koşullar ile araç-gerecin sağlanması gerekir.

Engelli çocukların hakları her türlü eğitim ve öğretim merkezi için geçerlidir. Özel eğitim okulları, özel eğitim merkezleri ve kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okullarında çocukların eğitime devam etmeleri için ihtiyaçlarına uygun fiziksel koşullar ile araç-gerecin sağlanması gerekir.

Engelli öğrencilere uygun fiziksel koşul ile araç-gerecin sağlanmasıyla ilgili özel düzenlemelerin amacı herhangi bir engeli olan çocuğun eğitim hakkından diğer çocuklarla eşit biçimde yararlanmasını sağlamaktır. Anayasa'ya göre kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Bu nedenle, devlet, çocuğun sahip olduğu engelin eğitim hakkından yararlanmasına engel olmaması için gerekli özel önlemleri almak zorundadır.

Hak arama yolları

Özel eğitim merkezlerindeki fiziksel koşullar, donanım ve malzeme özelliklerinin çocuğun özel ihtiyacına uygun olmadığı durumlarda, bu merkezleri denetlemek ve gözetmekle yükümlü olan Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Bu başvuruda özel eğitim kurumlarının kurucuları ve yöneticileri hakkındaki şikayetiniz de yer almalıdır. Hem yerine getirilmesi istenilen koşullar hem de şikayetçi olunan konuların yazılması önemlidir.

Özel eğitim okullarında veya kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okullarında engeli olan çocuklar için gerekli fiziksel koşullar sağlanmıyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı'na koşulların sağlanması için başvuru yapabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Sağlanmayan fiziksel koşullar ve bunun yol açtığı hak ihlalleri nedeniyle idari mahkemeye başvurabilirsiniz. (Bkz. idari davalar, sayfa 106) Bu süreçte bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

3. Çevrenizdeki bir okulda, gıda, tuvalet ve içme suyu ile ilgili koşullar ve uygulamalar, çocukların sağlığı için tehdit oluşturuyorsa...

Beden, ruh ve zihin sağlığını içeren sağlık hakkı, çocuğun yaşama ve gelişme hakkıyla doğrudan bağlantılıdır. Devlet, bütün çocukların sağlık haklarını koruma ve gerçekleştirme yükümlülüğüne sahiptir. Bu yükümlülük, çocukların yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri okullardaki koşullarla doğrudan ilgilidir. Okullardaki gıda, tuvalet ve içme suyuyla ilgili koşullar ve uygulamalar, çocukların sağlıklarını doğrudan etkiler. Bu nedenle, devletin okullarda gıda, tuvalet ve içme suyuyla ilgili önlemleri her çocuğun sağlık hakkını koruyacak ve sağlıklı gelişimini destekleyecek biçimde düzenlemesi, uygulaması ve uygulamayı denetlemesi gerekir.

Okullarda kantinlerin temizliği, kantinlerde çalışanların sağlığı, tuvaletlerin hijyenik olması, çocukların tüketeceği yiyeceklerin sağlıklı olması ve içme sularının temizliğine dikkat edilmesi, hijyenin sağlanması zorunludur. Sağlıklı bir ortam oluşturmak için denetim yükümlülüğü, öncelikle okul müdürü ve müdür yardımcısıdır. Çocukların okulda buldukları süre boyunca, öğretmenlerin de çocukların temizliği, beslenmesi ve sağlığının korunmasında görev ve sorumlulukları vardır. **Uygun ve temiz tuvalet, içme suyu ve besleyici gıda sağlanmasına ek olarak, özellikle bu tür hizmetlere ulaşamayan çocuklara temel sağlık, beslenme ve temizlik hakkında bilgi verilmesi de okul yöneticilerinin sorumlulukları arasındadır.**

Okulların kantin ve yemekhanelerinin hijyenik olmasını sağlamak için de düzenlemeler mevcuttur. Örneğin, yemekhanede yemek salonu, kiler, malzeme deposu, bulaşık yıkama yeri, soğuk hava deposu, içme ve kullanma suyu ile yedek su deposu, yeterli sayıda tuvalet ve lavabo gibi yerlerin bulunması zorunludur. Kantin ve yemekhanelerin her türlü temizliği ile fiziksel yerlerin hijyenini denetlemek yine okul müdürü ve müdür yardımcısının sorumlulukları arasındadır.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği

Madde 139

İlköğretim kurumlarında öğrenci sağlığı ve güvenlik hizmetleri, aşağıdaki esaslara göre yürütülür:

- Öğrencilere okul ve çevresinde sağlıklı, güvenli bir eğitim-öğretim ortamı sağlanması esastır.
- Okulun temizlik ve düzeninin sağlanması, derslik, laboratuvar, işlik, yemekhane, yatakhane gibi yerlerde ısı, ışık ve havalandırmanın sağlık şartlarına uygun olması, öğrencilerin kılık-kıyafetlerinin sağlıklı ve düzenli olması için gerekli önlemler alınır.
- Öğrencilerin sağlıklı beslenebilmeleri için kullanılacak sofraya gıda, masalar ve diğer araçlar, sağlık koşullarına uygun olarak bulundurulur. Mutfak veya yemek odası bulunmayan okullarda sınıflar, temizlik ve bakımı yapılmak koşuluyla bu amaç için kullanılabilir.

a. Okulda ücretsiz yemek sağlanması ve ücretsiz gıda dağıtımı

Yatılı okullarda ve taşınmalı eğitim yapılan okullarda devlet, çocuklara ücretsiz olarak yemek sağlar. Bu yemeklerin her çocuğa, ihtiyacı olan besin maddelerini, kaloriyi ve vitaminleri sağlayacak nitelikte olması için düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre, **yemek listelerini oluştururken mevsimler ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınmalıdır.**

Okullarda çocuklara ücretsiz olarak dağıtılacak gıdaların içerikleri ve dağıtım şekli çocukların bedensel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilememelidir. Çocukları olumsuz etkileyecek her türlü yiyecek ve içeceğin çocuklardan uzak tutulması gerekir. **Okul müdürü ve müdür yardımcısı, çocuklara dağıtılacak gıda maddelerinin niteliğine dikkat etmekle yükümlüdür.**

Hak arama yolları

Okullarda ücretsiz sunulan yemek çocuğunuzun sağlığını olumsuz etkiliyor veya ihtiyacını karşılamıyor ya da okullarda ücretsiz dağıtılan gıda nedeniyle çocuğunuzun sağlığı olumsuz etkileniyorsa, okul müdürü görevini tam olarak yerine getirmiyor demektir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Ayrıca, okul müdürü görevini ihmal ettiği için cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunabilirsiniz. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

b. Kantin ile ilgili düzenlemeler

Çocukların okul içerisinde sağlıklı besinler tüketmelerini sağlamak için okul kantinlerinde görev alan kişilerin düzenli olarak sağlık kontrolünden geçmesi gerekir. Okul müdürünün kantin görevlilerinin sağlık kontrollerini denetleme sorumluluğu vardır. Bu kontrollerin düzenli yapılması, kantin görevlilerinin yakalanacağı herhangi bir bulaşıcı hastalıktan çocukların korunmasını sağlar.

Hak arama yolları

Kantinlerde satılan sağlıksız besinler ve kantin görevlilerinin sağlık kontrolleri ile ilgili ilçe veya milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurulabilir. Bunun yanı sıra ilçe veya il sağlık müdürlüklerine veya Sağlık Bakanlığı'na da başvurulabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bir yetkili "Tüm çalışmalara rağmen kantinler ile ilgili bazı sorun ve şikayetlerin devam ettiği bildirilmektedir. Söz konusu şikayet nedenlerinin etkin bilgilendirme ve denetim eksikliğinden kaynaklandığı tespit edildiğinden, kantinler ile ilgili sorunların çözümü amacıyla il milli eğitim müdürlerinin, ilçe milli eğitim müdürlerini; ilçe milli eğitim müdürlerinin ise okul müdürlerini uygulama talimatları doğrultusunda bilgilendirmeleri gerekmektedir" demiştir. Aynı yetkili, il milli eğitim müdürlüklerinin kantin ve obezite konusunda il sağlık, tarım ve emniyet müdürlükleri ile işbirliği içinde olmaları önerisinde bulunmuştur.

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

c. Tuvaletler ile ilgili bakım, onarım ve temizlik uygulamaları

Okullarda öğrenci sayısına göre yeterli sayıda tuvalet ve lavabo bulunması zorunludur. Okullarda tuvalet, lavabo ve pisuvarların yapısı çocukların kullanımına uygun olmalı ve bunların temizliğine özen gösterilmelidir. Görevliler tarafından yapılan günlük temizliğe ek olarak, haftada bir büyük temizlik yapılmalıdır. Temizlik yapmak için istihdam edilen görevliler tuvaletleri düzenli olarak temizlemek zorundadır. Özellikle tuvaletlerde gerekli temizliğin yapılmaması salgın hastalık tehlikesini artırdığından, çocukların sağlıklı gelişim hakkının ihlali anlamına gelir.

d. İçme suyu ile ilgili bakım, onarım ve temizlik uygulamaları

Çocukların gelişimlerini tamamlarken en çok zaman geçirdikleri yerler olan okullarda, temiz içme suyu sağlanarak hastalıklara karşı mücadele edilmesi gerekir. Çocukların sağlıklarının korunması için en önemli tüketim maddesi olan su konusunda okul görevlilerinin hassas ve titiz davranması gerekir. Okullarda su tesisatının sağlam olmasına dikkat edilir. Kullanma suyu için yedek su deposu, içme suyu için de sağlam, musluklu kaplar bulundurulmalıdır. **Su depoları, düzenli aralıklarla temizlenmeli ve klorlanmalıdır. Okullarda su kesintisi olmaması gerekir, ancak su kesintisi olması halinde yedek su depoları kullanma suyu sağlamak için devreye sokulmalıdır.** Su kesintisinde içme suyu olarak kullanmak üzere temizlenmesi kolay, kapağı sağlam, musluklu kaplarda su bulundurulması gerekir.

Hak arama yolları

Okul müdürü veya müdür yardımcısı su tesisatının, borularının, deposunun ve içme suyu kaplarının düzenli aralıklarla bakım, onarım ve denetimini yapmakla yükümlüdür. **Su tesisatı sağlam değilse, su deposu temizlenmemiş veya klorlanmamışsa, temiz içme suyu sağlanmıyorsa**, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. Ayrıca ilçe veya il sağlık müdürlükleri veya Sağlık Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

4. Çevrenizdeki bir okulda, acil durumlarda etkili müdahale için yeterli önlem alınmıyorsa...

Acil durumlar, bir çocuğun hastalanması, yaralanması gibi ortaya çıkabileceği gibi, salgın hastalık, doğal afet, binanın yıkılması gibi şekillerde de gerçekleşebilir. Acil durumlarda okula etkili müdahale edilmesi gerekir. Etkili müdahale, okulda acil durumlar için gerekli araç-gerecin bulundurulması, çocuklar ve öğretmenlere bu araç-gerecin yeri, işlevi ve kullanılmasının öğretilmesini de kapsar. Acil durumlar ile ilgili her türlü önlem almakla okul müdürü yükümlüdür. Bu önlemler çocuğun yaşam hakkı ve bedensel ve ruhsal güvenlik hakkıyla doğrudan ilgilidir.

Etkili müdahale, okulda acil durumlar için gerekli araç-gerecin bulundurulması, çocuklar ve öğretmenlere bu araç-gerecin yeri, işlevi ve kullanılmasının öğretilmesini de kapsar. Acil durumlar ile ilgili her türlü önlem almakla okul müdürü yükümlüdür.

Hak arama yolları

Tuvaletlerin temizliğinin denetlenmesi, okul müdürü ve müdür yardımcısının sorumluluğudur. **Tuvaletler sağlıklı ise ve temizlenmiyorsa**, ilçe veya il milli eğitim müdürlükleri veya Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. Ayrıca ilçe veya il sağlık müdürlükleri veya Sağlık Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği

Madde 139

İlköğretim kurumlarında öğrenci sağlığı ve güvenlik hizmetleri, aşağıdaki esaslara göre yürütülür:

- c) Gündüzlü ve sosyal güvencesi olmayan öğrencilerin sağlık ocağı veya sağlık eğitim merkezlerine sevkleri yapılır. Ekonomik durumu yetersiz olanların ilaç giderlerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından karşılanması sağlanır.
- f) Okulda, ilkyardım dolabı ile ilkyardım çantası ve bunlara ait araç ve malzeme bulundurulur. Dolapta doktor reçetesi ile alınmayan ve doktor tavsiyesine göre kullanılması gereken ilaçlar bulundurulamaz ve öğrencilere kullanırlmaz.

Okullarda, belirlenmiş standartlara uygun ecza dolabı, ilaç ve benzer tıbbi malzeme, okulun uygun ve erişilebilir bir yerinde bulundurulmalıdır. Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan öğrencinin, hastalanması durumunda, sağlık ocağı veya sağlık eğitim merkezlerine sevk edilmesi sağlanmalıdır. Maddi durumu yetersiz olan hasta öğrencilerin, ilaç masraflarının Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından karşılanması sağlanmalıdır.

Yaralanma gibi acil durumlara yol açabilecek kazaları önlemek amacıyla, merdivenler, spor salonları ve öğrencilerin sık kullandığı başka fiziksel yapılar için **kaza ve yaralanma riskini en aza indirecek düzenlemeler** yapılmalıdır. **Yangın ya da diğer acil durumlarda** bina, okul ve derslik kullanıcılarının hızla tahliyesini sağlayacak planların yapılması, katlara ve çıkışlara yön levhalarının takılması, yangın dolaplarının bulundurulması ve yangın dolaplarındaki araç-gerecin TSE standartlarında olması, bunların bakımlı ve her zaman kullanıma hazır bulundurulması gerekir. **Doğal afetler açısından riskli bölgelerdeki okullar** için, deprem, sel, heyelan açısından risk analizi yapılmalı, gerekli önlemler alınmalıdır. Bunların yanı sıra acil durumlar için **öğrencilerin bilinçlendirilmesi** gerekir.

Tüm bu önlemler ile ilgili birincil sorumluluk okul yöneticisine aittir. **Okul müdürü**, kendi olanaklarıyla müdahale edemeyeceği düzeyde olduğunda bir durumun ortaya çıkması halinde, bu duruma müdahale edilmesini sağlamakla, yani durumu **üst makamlara veya ilgili başka makamlara bildirmek** ile görevlidir.

Hak arama yolları

Okul yöneticileri, okulun sağlığı ve güvenliği ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmiyorsa, acil durumlarda etkin müdahale ve mücadelede yetersiz kalıyorsa, ilgili yönetici hakkında Millî Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Okul yöneticisinin bu görevini yerine getirmemesi, çevrenizdeki bir çocuğun sağlığını olumsuz etkilemiş, hastalanmasına neden olmuş veya okula devamına engel olmuşsa, ilgili yönetici hakkında bulunduğunuz ildeki cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) **Çocuk bu nedenle fiziksel ya da manevi bir zarar görmüşse**, tazminat davası veya tam yargı davası açılarak zararın giderilmesini talep edebilirsiniz. (Bkz. tazminat davaları veya tam yargı davası, sayfa 113 veya 110) Bu süreçte, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

5. Çevrenizdeki bir okulda, çocukların sağlıklı bir yaşam sürmesi için gerekli bilgilerin aktarılması ve tutumların kazandırılması için eğitim çalışmaları yapılmıyorsa...

Sağlık eğitimi ve cinsel eğitim, çocuğun kendi yaşamını sağlıklı bir birey olarak sorumlulukla sürdürebilmesi için gereklidir. Bunun ötesinde, okullarda sağlık ve cinsellik konularının öğretilmesi, çocuğun yaşam, gelişim ve sağlık hakkı konusunda bilgilendirilme hakkıyla yakından ilişkilidir. **Devletin bu alandaki yükümlülüğü, erken gebeliklerin önlenmesi dahil üreme ve cinsel sağlık sorunları, cinsellik eğitimi, HIV/AIDS ve cinsel ilişki yoluyla geçen hastalıkların önlenmesi, yaşam becerileri, sağlıklı yaşam tarzları ve uyuşturucu**

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

kullanımının engellenmesi gibi konularda çocukları bilgilendirerek çocukların, sağlıklı bir yaşam sürmeleri için gereken tutum ve becerileri kazanmalarına destek olmaktır. Derslerde bu konuların işlenmesi, çocuğun yaşam, gelişme ve sağlık hakkının yerine getirilmesine de doğrudan katkıda bulunur.

Çocukların okullarda temel sağlık eğitimi alması ve müfredatta yer alan sağlık bilgisi ve yaşam becerilerinin, derslerde uygulamalı örnekler ve çeşitli etkinliklerle güçlendirilmesi gerekir. Bu yaklaşım, çocuğun sağlıklı davranış alışkanlıkları

kazanmasının yanı sıra okulun daha sağlıklı ve güvenli hale gelmesinde ve sağlıklı yaşama ilişkin bilgi ve alışkanlıkların çocuktan ailesine ve topluma yayılmasına katkıda bulunur.

Çocukların cinsel sağlık eğitimi alması, aynı zamanda okulda, ailede veya işyerinde uğrayabileceği cinsel istismarlarla ilgili bilgilенmesini, bu tür eylemleri tanınmasını ve ilgili kişilere bildirmesini sağlayacak, en önemlisi de bu tür eylemlerden korunması açısından yararlı olacaktır.

Türk hukukunda sağlık eğitimi ve cinsel eğitimle ilgili yasal bir düzenleme mevcut değildir. Bu alanda, Milli Eğitim Bakanlığı Sağlık İşleri Dairesi ve Sağlık Bakanlığı tarafından bazı uygulamalar yapılmaktadır. Ayrıca sağlık eğitiminin bazı boyutları, ilgili derslerin içinde ele alınır. Ancak cinsel sağlık eğitimi ile ilgili kapsamlı bir uygulama mevcut değildir.

Hak arama yolları

Sağlık eğitimi ve cinsel eğitimin derslerin bir parçası olmaması, çocuğun sağlık, yaşama ve gelişim hakları kapsamında devletin bilgiye dayalı önleyici tedbirleri almaması anlamına gelir. Bu durum bir hak

Okullarda sağlık ve cinsellik konularının öğretilmesi, çocuğun yaşam, gelişim ve sağlık hakkı konusunda bilgilendirilme hakkıyla yakından ilişkilidir.

Çocuk Hakları Komitesi

Genel Yorum 4, 2003

“Topluluklarla, ailelerle ve yaşıt danışmanlarla diyalogla birlikte cinsellik ve sağlıklı yaşam tarzlarına ilişkin iletişim becerileri dahil olmak üzere okullardaki “yaşam becerileri” eğitiminin, HIV önlenme mesajlarının kız ve erkek çocuklara ulaştırılması açısından yararlı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte farklı çocuk gruplarına ulaşmada farklı yaklaşımlar gerekli olabilir.”

Hollanda (Antiller)

“Komite, 2002 Ağustos tarihli İnsan Hakları, Sağlıklı Yaşam Biçimleri, Üreme Sağlığı ve Sosyal Gelişim gibi konuları içeren müfredatı ... memnuniyetle karşılamakta ve teşvik etmektedir.”

Yıllık Rapor, 2002, paragraf 575.

İngiltere ve Kuzey İrlanda

“Komite, taraf devlete okul müfredatının bir parçası olan cinsel eğitimi kapsayan

sağlık eğitimi vasıtasıyla, genç/çocuk hamilelik oranını düşürmek için gerekli ek tedbirler almayı tavsiye etmektedir.”

Yıllık Rapor, 2002, paragraf 136.

Uruguay

“Komiteyi endişeye sevk eden husus, çok genç yaşlardaki gebeliklerin fazlalığı ve bunun annelerin ve bebeklerinin sağlığı üzerindeki etkileridir. Bu durum, ayrıca annelerin eğitim hakkından yararlanmalarını engellemekte, ilgili çocukları okula devam etmekten alıkoymakta ve sonuçta okulu terk edenlerin sayısı da artmaktadır. (...) Komite, erken yaştaki gebeliklerin fazla oluşunu da dikkate alarak, okullarda ve ülkede uygulanan sağlık programları çerçevesinde gençlere aile eğitimi ve hizmetleri verilmesini sağlayacak önlemlerin alınmasını tavsiye etmektedir.”

Sonuç Gözlemleri: Uruguay, 1996, paragraflar 12 ve 22.

ihlalidir. Eğitim hakkı açısından ise sağlık ve cinsel eğitimin derslerin bir parçası olmaması eğitimin çocuğun bireysel gereksinimlerine uygun olarak düzenlenmediği anlamına gelir ve bu açıdan da eğitim hakkının ihlalidir.

Sağlık Eğitimi

Gençler, gündelik yaşamları üzerinde doğrudan etkisi olan geliştirici etkinliklerin planlanmasına, uygulanmasına ve değerlendirilmesine etkin biçimde katılmalıdır. Bu gereklilik, üreme ve cinsel sağlıkla ilgili bilgilendirme, eğitim verme, veya iletişim etkinlikleri düzenleme söz konusu olduğunda daha da önem kazanır. Çok genç yaştaki gebeliklerin önlenmesi, cinsel sağlık, HIV/AIDS ve cinsel ilişki yoluyla geçen diğer hastalıklara karşı mücadele gibi konular bu kapsamda ele alınmalıdır.

Yaşam planlama becerileri, sağlıklı yaşam tarzları, uyuşturucu madde kullanımına yönelik aktif caydırıcılık gibi alanlarda da eğitim programlarına gereksinim vardır. Bu konudaki eğitimden en yüksek verimin alınabilmesi için bu eğitimin ilkokuldan başlaması ve gerek örgün gerekse resmi olmayan eğitimin bütün kademelerinde sürmesi gerekir. Nüfus konularıyla ilgili eğitimden en yüksek verimin alınabilmesi için bu eğitimin ilkokuldan başlaması ve gerek örgün gerekse resmi olmayan eğitimin bütün kademelerinde sürmesi gerekir. Bu süreçte ana-babaların hakları ve sorumlulukları ile birlikte çocuğun ve ergenlik dönemindekilerin gereksinimleri de dikkate alınmalıdır. Bu tür programların halihazırda uygulandığı yerlerde müfredat gözden geçirilmeli, güncelleştirilmeli ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı, üremeyle ilgili tercih ve sorumluluklar ve HIV/AIDS dahil, cinsel ilişki yoluyla geçen hastalıklar gibi önemli konuları içerecek biçimde genişletilmelidir.

Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nın Tavsiye Kararları, Kahire, 1996.

Bu ihlalin giderilmesi için, okullarda sağlık eğitimi ve cinsel eğitim verilmesi talebinizi içeren dilekçeyi ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na verebilirsiniz. Ayrıca ilçe veya il sağlık müdürlükleri veya Sağlık Bakanlığı'na, sağlık eğitimi ve cinsel eğitimin koruyucu ve önleyici önlemler arasında yorumlanması ve bu nedenle okullarda gerekli eğitimin verilmesi talebinizi içeren dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Devlet açısından tüm çocuklar için ilköğretimin sağlanması yükümlülüğü, eğitim hizmetini verecek yeterli sayıda, mesleki nitelik ve donanıma sahip öğretmenin bulunmasını da içerir.

6. Çevrenizdeki bir okulda, yeterli sayıda donanımlı öğretmen olmaması nedeniyle çocuklar eğitim hakkından yoksun kalıyorsa...

Çocukların eğitim hakkına tam erişimi ve kaliteli eğitim alma hakları öğretmenlerin yeterli sayıda ve donanımda olmasını gerektirir. Devlet açısından tüm çocuklar için ilköğretimin sağlanması yükümlülüğü, eğitim hizmetini verecek yeterli sayıda, mesleki nitelik ve donanıma sahip öğretmenin bulunmasını da içerir. **Okulda yeterli sayıda öğretmen yoksa, öğretmen düzenli olarak derslere girmiyorsa, özel eğitim ihtiyacı olan veya özel durumu nedeniyle özel tutum ve ilgi gerektiren çocuklara ilgili konuda hizmet öncesi veya hizmet-içi eğitim almamış öğretmenler veriliyorsa, devlet eğitim hakkını sağlamakla ilgili yükümlülüğünü tam olarak yerine getirmiyor demektir.**

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi 1996 ILO/UNESCO Ortak Belgesi

Temel İlkeler:

- Öğretimin ilerlemesinin büyük ölçüde öğretmenlerin niteliklerine ve yeteneğine, her birinin insani, eğitsel ve mesleki niteliklerine bağlı olduğu kabul edilmelidir.
- Öğretmenlerin statüsü, eğitim alanında ulaşılabilecek amaç ve hedefler göz önüne alınarak, bu konudaki gereksinimlere uygun olmalıdır; bu amaç ve hedeflere ulaşılması için; öğretmenler hakça bir statüden yararlanmalı ve öğretmenlik mesleği, hak ettiği kamusal saygınlığı görmelidir.
- Öğretim, üyelerinin bir kamu hizmetini yerine getirdiği bir meslek olarak düşünülmelidir; bu meslek öğretmenlerden yalnızca özenli ve sürekli bir öğrenim pahasına, kazandıkları ve sürdürdükleri derin bilgiler ve özel yetenekler değil, ama aynı zamanda görevli oldukları öğrencilerin eğitimi ve esenliği için üstlendikleri kişisel ve toplulukla ilgili sorumluluk anlayışı da gerektirir.
- Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve istihdamı, ayrımcılığın soy, renk, cinsiyet, din, siyasal görüşler, toplumsal ya da ulusal köken, ekonomik durum temellerine dayalı hiçbir biçimine yol açmamalıdır.
- Öğretmenlerin çalışma koşulları, eğitimin en yüksek derecede etkililiğini sağlayacak nitelikte olmalı ve öğretmenlere, kendilerini tümüyle mesleki uğraşlarına adanmış olmaları için uygun olmalıdır.
- Öğretmen örgütlerinin eğitimin ilerlemesine büyük ölçüde katkıda bulunabileceğini ve dolayısıyla bu örgütlerin eğitim politikasının hazırlanmasına katılmaları gerektiğini kabul etmek uygun olacaktır.

Yeterli sayıda, mesleki nitelik ve donanıma sahip öğretmenin bulunması, öğretmenlerin çalışma şartları ve ücretleri ile de doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede, öğretim kadrosunun içinde bulunduğu maddi koşulların sürekli olarak iyileştirilmesi eğitim hakkıyla doğrudan ilgilidir. Öğretmenlerin toplu sözleşme, grev yapma gibi sendikal hakları da bu konuyla ilgilidir.

Çocuk Hakları Komitesi'nin Öğretmen Sayısı ve Donanımına İlişkin Değerlendirmesi

Türkiye, 2001

“Komite Türkiye’yi, eğitilmiş öğretmen sayısını artırmak ve öğretim kalitesini yükseltmek için öğretmen eğitim programlarını kuvvetlendirmeye (...) devam etmesi için teşvik etmektedir.”

Sonuç Gözlemleri: Türkiye, 2001, paragraf 56.

a. Atanan öğretmenler görev yerlerinde bulunmuyor veya eğitim yılı bitmeden tayin mi ediliyor?

Öğretmen atamaları Bakanlık tarafından, il/ilçe veya doğrudan eğitim kurumuna yapılır. Öğretmenin il içindeki ataması en az iki eğitim-öğretim yılı aynı eğitim kurumunda çalışmış ise yapılabilir. Zorunlu çalışma yükümlülüğünü tamamlayan öğretmenler, buldukları ilde üç eğitim-öğretim yılını tamamladıktan sonra farklı bir il ile atanabilir.

İl içi ve iller arası yer değiştirmeler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslar doğrultusunda yapılır. Bakanlığın belirlediği özlere dayanan nedenlerle öğretmenlerin yerlerinin değiştirilmesine, eğitim ve öğretim faaliyetlerini aksatmamak şartı getirilmiştir. **Öğretmenlerin özel nedenlerle yer değiştirmesi gerekirse bile, öncelikle eğitim ve öğretimin aksamamasına dikkat edilir.**

Atamaya ilişkin bir diğer durum, öğretmenin atamasının yapılması ancak öğretmenin yasalarla belirlenmiş sürede görevine başlamamış olmasıdır. Öğretmenin ataması yapılmış ancak belirlenmiş olan göreve başlama süresi içinde göreve başlamamışsa,

Bir veli, “Buraya gelen öğretmenlerin ilk hedefi eğitim değil buradan nasıl kaçarım, onun hesabını yapıyor. Gençliğimize yazık. Bakanlık buna bir sınırlama getirmeli” demiştir. İlgili il milli eğitim müdürü ise 423 öğrencinin devam ettiği okulla ilgili “Okul açıldığında 21 öğretmen görev başındaydı. Ancak daha sonra eş tayinleri ve bazı erkek öğretmenlerin askere gitmesi üzerine sayı 4’e düştü. Eksikliği ücretli öğretmen olarak gidermeye çalıştık. Fakat onlar da İstanbul’da daha iyi iş bulup gidince 4 öğretmenle eğitim-öğretim vermek zorunda kaldık” diye durumu aktarmıştır.

atamasının yapıldığı yerin valiliği devreye girmeli ve atamanın iptalini Milli Eğitim Bakanlığı’ndan istemelidir. Ataması yapılmasına rağmen göreve başlamamış bir öğretmen, ilk atama tarihinden itibaren 1 yıl süreyle yeniden atanamaz.

Bir büyükşehir belediyesinde, merkeze 10 kilometre uzaklıktaki bir beldede bulunan bir ilköğretim okulunda, bir önceki eğitim-öğretim yılında görev yapan üç öğretmenden birinin emekli olması, birinin tayininin çıkması, diğerinin ise raporlu olması nedeniyle öğretmen sıkıntısı yaşanmıştır. Durum Milli Eğitim Bakanlığı’na bildirilmiş ancak öğretmen ataması gerçekleşmemiştir. Öğretmen olmaması nedeniyle okul aile birliği üyeleri olan veliler ders vermeye başlamışlardır. Okul aile birliği başkanı “Okulumuzda 70 öğrenci, üç tane de derslik bulunuyor... Sabah erken saatlerde gelip, öğretmen ya da müdür gibi mesaiye başlıyoruz. Akşam çıkış saatinden sonra da evimize dönüyoruz.” demiştir.

Hak arama yolları

Çocuğunuzun eğitim ve öğretimini aksatacak herhangi bir atama ya da yer değiştirme olursa, çocukların hakları ihlal edilmiş olur. Bu ihlal neticesinde atama-yer değiştirme işlemi yapan kuruluş olan Milli Eğitim Bakanlığı’na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Valilikten, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğünden

veya Milli Eğitim Bakanlığı’ndan öğretmen talebinde bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

b. Okulda görevli öğretmenler derslere düzenli gelmiyor mu?

Öğretmenlerin derslere düzenli olarak devam etmemesi ve yine öğretmenlerin kendilerine verilmiş olan ek derslere girmemeleri, çocukların eğitim ve öğretim hakkının ihlali anlamına gelir. Kadrolu öğretmenler, atandıkları okullarda kendilerine verilen ek derslere girmek ve bu görevi yapmakla yükümlüdür. Ek ders görevini geçerli bir nedeni olmaksızın yerine getirmeyen öğretmen asli görevini yapmamış kabul edilir. Geçerli nedenler arasında hastalık, ölüm ve evlenme sayılabilir. Tüm bu durumlar okul müdürünün bilgisi ve onayı dahilinde gerçekleşmelidir. **Öğretmenin derse düzenli devam etmediği her durum, görev ihlali sayılmaz. Ancak çocuğun eğitim hakkının öğretmenin kabul edilir nedenlerle devamsızlığı sonucunda ihlal edilmemesi için okul müdürü veya il milli eğitim müdürlüğü tarafından önlem alınması gerekir.** Örneğin, hastalığı nedeniyle yarım dönem okula devam edemeyecek öğretmenin yerine geçici görevlendirme yapılmalıdır.

Öğretmenlerin derslere düzenli olarak devam etmemesi ve yine öğretmenlerin kendilerine verilmiş olan ek derslere girmemeleri çocukların eğitim ve öğrenim hakkının ihlali anlamına gelir.

Hak arama yolları

Bir öğretmen, derslere geçerli nedeni olmadan düzenli olarak devam etmiyor veya kendisine verilen ek derslere girmiyorsa, okul müdürlüğüne, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Bunun yanı sıra, öğretmenin görevinin gereklerine aykırı hareket etmesi nedeniyle çocuğunuz mağdur olduğu için, cumhuriyet savcılığına şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

c. Kaynaştırma uygulaması yapması gereken öğretmenin bu konuda yeterli donanımı yok mu?

Devlet, engelli bireylerin engeli olmayan bireylerle eğitsel ve sosyal olarak bütünleşmesini sağlamak için kaynaştırma eğitimi sunmakla yükümlüdür. Devlet, kaynaştırma uygulamaları temelli eğitim verecek öğretmenlerin yeterli donanımı kazanmaları için gerekli eğitim çalışmalarını düzenlemelidir. Bu okullarda görev yapacak öğretmenler, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin sınıf tarafından kabul görmesi için önlemler almalı, çocukların bireysel ve gelişim özelliklerini dikkate alarak değerlendirme yapabilmeli, aileler ve ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde çalışmalıdır. Bu koşulları sağlayamayan öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde başarı sağlaması mümkün değildir.

Hak arama yolları

Kaynaştırma eğitimi alan çocuklar ile ilgilenen öğretmenlerin yetersiz donanıma sahip olduğunu düşünüyorsanız, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçeyle başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

d. Öğretmen, verdiği dersin gerektirdiği donanıma sahip değil mi?

Öğretmenin verdiği dersle ilgili yeterli veya uygun donanıma sahip olmaması, çocuğun kaliteli eğitime erişimini engeller. Hangi branşlardan mezun olan öğretmenlerin hangi derslere girecekleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir ve öğretmen atamaları yapılırken bu kurallara uyulması gerekir.

Hak arama yolları

Çocuğunuzun devam ettiği sınıftaki öğretmeni mezun olduğu branş dolayısıyla verdiği dersin gerektirdiği donanıma sahip değilse, okul müdürüne yazılı olarak başvurabilirsiniz. Bu başvurunun devamında ilçe ya da il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvuru yapılabilir. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

7. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk, okulda ihmal, istismar veya şiddete uğrarsa...

Çocuklar da tüm yetişkinler gibi, şiddetin her türünden korunma hakkına sahiptir ve bu hak, çocuğun hem yaşam hakkını hem gelişme hakkını etkiler. **Devlet, çocuğun her yerde, herhangi bir kişinin uygulayacağı her türlü şiddet, saldırı, ihmal, istismar ve kötü muameleyle karşı korunması için her türlü yasal, idari, toplumsal ve eğitsel önlemleri almakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, okullarda öğretmen, yönetici, okul personeli veya diğer öğrenciler tarafından çocuğa uygulanacak istismar, ihmal, ve şiddeti önlemeyi de kapsar. Ayrıca, disiplin sağlama amacıyla okulda çocuğa uygulanan fiziksel cezalar da bu kapsamdadır.**

Çocuk istismarı ve ihmali kavramı, çocuklara, anne-babaları gibi onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli kişiler ya da yabancılar tarafından bedensel veya psikolojik sağlıklarına zarar verecek,

İstismar türleri ve ihmal nedir?

Fiziksel istismar: Kazalar dışında meydana gelen, sağlığı olumsuz yönde etkileyen, acı veren, gelişimde kalıcı zarara yol açabilecek şiddet içeren eylemler.

Cinsel istismar: Bir kişinin başkasına, istenmeyen ve uygun olmayan cinsel davranışlarda bulunması. Çocuklar özelinde, bir yetişkinin ya da yaşça veya gelişimsel olarak daha büyük bir çocuğun cinsel tatmin amacıyla çocukla, rızası olsun ya da olmasın, cinsel ilişkiye girmesi ya da girmeye çalışması, çocuğu fuhuş veya pornografiye yöneltmesi.

Cinsel taciz: Bireyin, istemediği halde, cinsel şakalara, tekliflere, cinsel içerikli görsel, sözel ya da fiziksel bir harekete maruz bırakılması.

Duygusal istismar: Çocuklar özelinde, çocuğun ruh sağlığını ve gelişimini bozan reddetme, aşağılama, tehdit etme, suçlama gibi söz ve davranışlara maruz kalması.

İhmal: Çocuğun beslenme, barınma, korunma, sevilme gibi temel fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin devlet, ilgili kurumlar ya da aile tarafından karşılanmaması.

sosyal gelişimlerini engelleyecek biçimde uygulanan tüm fiziksel, duygusal veya cinsel tutumları, ihmali ve ticari amaçlı sömürüyü kapsar.

Okullardaki şiddet ve istismar eylemleri sadece medyaya yansıyan öldürme veya rehin alma olayları ile sınırlı değildir. Diğer biçimlerdeki şiddet olaylarına da (dayak, kabadayılık, zorbalık, tehdit, alay, cinsel taciz, fiziksel saldırı, vb.) sıkça rastlanır.

Okulda en sık yaşanan şiddet biçimlerinden biri zorbalıktır. **Zorbalık**, bir veya bir grup öğrencinin başka bir öğrenciyi sürekli bir biçimde tehdit ve rahatsız etmesi, fiziksel ve duygusal olarak şiddete maruz bırakmasıdır. **Okulun çocuklar arasındaki zorbalık olaylarına engel olmak için uygun önlemler almaması nedeniyle çocuk zarar görürse, okul yönetimi sorumlu tutulabilir.**

Çocukları korkutmak, tehdit etmek, aşağılamak, reddetmek ve onların özgüvenini sarsmak amacıyla yapılan her türlü sözlü ve fiili tutum ve davranışlar, **psikolojik şiddet** türlerindedir. Özellikle, küfür, küçümseme, hakaret, isim takma ve tehdit gibi sözlü şiddet türleri, her şeyden önce çocukların özgüvenini ve onurunu zedeler. Diğer taraftan, bazı tavır ve tutumlar da çocukların psikolojik yönden olumsuz olarak etkilenmelerine neden olur. Örneğin, çocuklardan bazılarını çok sevmek ve önemsemek, bazılarını da ihmal edip bazı haklardan veya olanaklardan yoksun bırakmak ve gereksiz yere cezalandırmak bu tür fiili psikolojik şiddet örnekleridir.

Çocuk ihmali, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Özellikle **beslenme, bakım, gözetim ve eğitim ihtiyaçları karşılanmayan çocuk ihmal ediliyordur.** Okulda yeterli önlemin alınmaması yüzünden yaşanan kazalar ve çocuğun yaralanması, ihmal durumuna örnektir.

Çocuğun, okul dışında yaşamını sürdürdüğü yerde, bakım ve yetiştirilmesinden sorumlu kişiler veya yakınları tarafından istismar veya ihmal edildiğinden, şiddete uğradığından şüpheleniyorsa, okul durumu rehber öğretmene ve sosyal hizmetlere iletmek ve durumun varlığından emin olduğunda ilgili yasal mercilere konuyu bildirmek ile yükümlüdür.

Şiddet ve istismar eylemini gerçekleştiren kişi hakkında, okul idaresi veya çocuk ve ailesinin yasal yollara başvurması yoluyla, mahkemenin işe el

koymasını sağlamak ve **mağdur çocuğun durumu gerektiriyorsa tedavisinin sağlanması devletin yükümlülüğüdür.** Aynı zamanda, **öğretmen ve okul yöneticileri, bildiği ya da görevi nedeniyle bilmek zorunda olduğu kötü muamelelerden çocuğu etkili bir biçimde korumak ve durumu yetkili mercilere ihbar etmek ile yükümlüdür.**

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 19(1)

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı

Madde 17 (1/b)

Bu maddeye göre devletler, çocukların ve gençlerin kişilikleri ile fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin tam gelişimini sağlayacak bir çevrede yetişme haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak üzere, çocukları ve gençleri ihmal, şiddet ve sömürüye karşı korumak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler.

a. İhmal, istismar veya şiddet eylemlerinin öğretmen ya da yönetici tarafından gerçekleştirilmesi

Okullarda çocukların, öğretmen, yönetici veya okul personeli tarafından fiziksel, cinsel veya duygusal istismara uğradığı hallerde, okul, sorumlu hakkında yasal mercilere ihbarda bulunmalıdır. Ayrıca, istismar ve kötü muameleye uğramış çocuğun travmayı atlatmasına yardımcı olmak üzere çocuğa ve ailesine gerekli desteği sağlamakla yükümlüdür.

Çocuğa karşı şiddet uygulayan veya çocuğu ihmal eden öğretmen veya okul yöneticisi, disiplin suçu işlemiş sayılır. Öğretmen veya okul

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

yöneticisinin davranışı sonucu çocuk zarar görürse, eylemin önem ve derecesine göre ücret veya maaşta kesinti yapılır. Şiddet uygulayan hakkında ayrıca, Türk Ceza Kanunu'na göre cezalandırılması için şikayette bulunulmalıdır.

Öğrencinin öğretmen tarafından cinsel istismara uğradığı belirlenirse öğretmen meslekten çıkarılır ve hakkında suç duyurusunda bulunulur. Daha genel olarak, öğretmenlik mesleğiyle ilgili işler bakımından saygın olmayan eylemlerde bulunduğu ve görevde bırakılmasına engel olacak biçimde görevini kötüye kullandığı sabit olan öğretmenler bir daha geri alınmamak üzere meslekten çıkarılır. Cinsel istismarın öğretmen veya okul yöneticisi tarafından gerçekleştirilmesi halinde, bu kişiler hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzu kötüye kullandıkları için ceza ağırlaştırılabilir.

Bir öğrenciye karşı işlendiği düşünülen bir suçun delillerini toplama gerekçesiyle mahkeme kararı olmadan ve ilgili öğrencinin rızası dışında bekaret kontrolü, çocuğun bedensel bütünlüğüne karşı hukuk dışı bir müdahaledir. Yetkili hakim ve savcı kararı olmadan hiç kimse bekaret kontrolüne gönderilemez. Çocuklar için de aynı durum geçerlidir. Dolayısıyla, hakim veya savcı kararı olmadan çocuğu kontrole gönderen idareci, okul ve yurt müdürleri gibi kişiler ve bu muayeneyi yapan kişi suç işlemiş sayılır ve Türk Ceza Kanunu'na göre cezalandırılır. İzinsiz bekaret kontrolü muayenesine zorlanan bir çocuk veya yetişkin tanıyorsanız, ikamet ettiğiniz ilin barosuna veya bir avukata danışabilir (Bkz. Baroların İletişim Bilgileri, sayfa 122) veya cumhuriyet savcılığına şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Hak arama yolları

Çocuk okulda ihmal edilir, istismar veya şiddete uğrarsa, başvuru yapılacak ilgili birimler, polis merkezleri, emniyet müdürlüğü ve cumhuriyet savcılığıdır. **Tanıdığınız bir çocuk okulda ihmal, istismar veya şiddet yüzünden zarar görmüşse**, eylemi yapan kişiyi, cumhuriyet savcılığına şikayet etmelisiniz. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Bunun yanı sıra eğer **çocuğunuz okulda ihmal, istismar veya şiddet yüzünden zarar görmüşse**, adli veya idari dava açabilirsiniz. (Bkz. adli yargıda başvuru yolları ve idari davalar, sayfa 113 ve 106) Bu süreçte, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107) Ayrıca eylemden sorumlu öğretmen veya idareci aleyhine ilçe ve il milli eğitim müdürlüğü gibi üst kademelerden olayın soruşturulmasını isteyebilirsiniz.

Türk Ceza Kanunu, çocuğun ihmal, istismar veya şiddete maruz kaldığı durumlarda ihbar yükümlülüğünü tüm vatandaşlara vermiştir. Bu nedenle ihbar herkes tarafından bu birimlere yapılabilir. İhbar yapmak için çocukla herhangi bir akrabalık ilişkisine sahip olmak gerekmez. **Bir çocuğun ihmal edildiğini, istismar veya şiddete uğradığını bilmenize rağmen bu çocuğa koşullarınızın elverdiği ölçüde yardım etmezseniz veya durumu derhal ihbar etmezseniz, Türk Ceza Kanunu'na göre cezalandırabilirsiniz.**

b. Öğrenciden öğrenciye şiddet

Okul içinde, çocuklar arasında yaşanan şiddet, yaşam, bedensel ve ruhsal bütünlükleri başta olmak üzere çocukların gelişme ve güvenlik haklarını tehdit eder. Dolayısıyla çocuğun eğitim hakkına tam erişimini de engeller. **Okul ortamının özgürlük ve anlayış, barış, hoşgörü, cinsiyet eşitliği ve herkes**

Akran istismarı nedir?

Akran istismarı, bir öğrencinin veya bir grup öğrencinin başka bir öğrenciye yönelik olarak uyguladığı, tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren, zarar verici, incitici ve saldırgan davranıştır.

arasında dostluk ruhunu yansıtacak nitelikte olması devletin yükümlülüğüdür. Kavgacılığa, diğer şiddet içeren ve dışlayıcı uygulamalara izin veren bir okul, eğitimin amaçlarını gerçekleştirecek bir okul değildir.

Akran istismarı, vurma, tekmeleme, yumruklama, itme, çelme takma, üstüne atlama, cinsel zarar, birinin eşyalarını saklama, eşyalarına zarar verme veya yok etme, birini isteği dışında, para, yemek ve başka eşyalarını vermeye zorlama şeklinde doğrudan olabileceği gibi, herhangi bir fiziksel zarar vermeden tehdit etme, ad takma, saldırgan bir dil kullanma, alay etme, aşağılama, dedikodu yayma, kaba jest ve mimikler yapma, gruptan dışlama, fiziksel ya da cinsel imarla zarar verme şeklinde dolaylı da olabilir.

Bir veya bir grup öğrencinin başka bir çocuğa uyguladığı şiddet ve istismar suç niteliğinde ise, şiddet uygulayan çocuklara çocuk ceza adalet sistemi aracılığıyla müdahale edilir. Okulun bu durumu bildirme yükümlülüğü vardır. Örneğin, bir çocuk okul ortamında eziyet etme, işkence yapma veya yaptırma, cinsel istismar ve bu konuda kanunların suç saydığı benzer fiilleri işler ise, çocuk ceza adalet sisteminin müdahalesini talep etmek gerekir.

Akran istismarında her iki taraftaki çocuk da farklı biçimlerde mağdurdur. Bu nedenle, destekleyici tedbirlerin hem istismar eylemini yapan hem de istismara uğrayan çocuğa yönelik alınması gerekir. Mümkün olan tüm önlemler alınarak çocuğun ceza adalet sistemi içerisine itilmesi engellenmeye çalışılmalıdır. Çocukların bu tür durumlara maruz kalmaması için aile, okul idaresi, rehber öğretmen ve diğer personel üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Suç niteliği taşıyan durumlar dışında, başka bir çocuğa şiddet uygulayan **çocukları okuldan uzaklaştırmak etkili ve tercih edilir bir çözüm değildir. Okuldan uzaklaştırma, uzaklaştırılan çocuğun eğitim hakkının ihlalidir.** Bu nedenle okul, çocukların eğitimlerini sürdürerek tutum ve davranış değişikliği sağlamalıdır.

Çocuğun okulda yaptığı **davranışlardan yaptırım gerektirebilecek olanlar** şöyledir:

- Çocukların akranlarını dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi ve dini inançlarına göre ayırma, kınama, kötüleme amacıyla davranışlarda bulunması veya ayrımcılığı körükleyici semboller taşıması, kavgaya, darp etmesi ve yaralama olaylarına karışması;

Akran istismarında her iki taraftaki çocuk da farklı biçimlerde mağdurdur. Bu nedenle, destekleyici tedbirlerin hem istismar eylemini yapan hem de istismara uğrayan çocuğa yönelik alınması gerekir.

- Çocukların akranlarına kaba ve saygısız davranmaları, sözlü sataşmaları;
- Çocukların sarkıntılık, hakaret, iftira, tehdit ve taciz etmek veya başkalarını bu gibi davranışlara kışkırtma gibi eylemlerde bulunması.

Okullarda öğrenciler arasında gerçekleşebilecek akran istismarı eylemlerini önleme konusunda okul yöneticileri ve öğretmenin, anne-babayla işbirliği yaparak gerekli önlemleri alması gerekir. **Tüm önlemlere rağmen akran istismarının gerçekleşmesi durumunda, devlet zarar gören öğrencinin gerekiyorsa tedavisini sağlamakla yükümlüdür.**

Hak arama yolları

Akran istismarı vakalarında, hem suç olan eylemi uygulayan hem de suçtan zarar gören çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuklardır. Her vatandaş bu durumdaki çocuklar hakkında koruma kararı alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) başvurabilir. Ancak adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve tüm vatandaşlar, korunma ihtiyacı olan çocuğu SHÇEK'e bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler, çocuğun korunma altına alınması için SHÇEK'e başvurabilir.

Eğer çocuğunuz okuldaki başka bir çocuk tarafından istismara uğradıysa, suç unsuru taşıyan bu eylem için cezalandırma yoluna gidilmesi için şikayet hakkınız vardır. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Koruyucu ve destekleyici tedbir nedir?

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenmiş çocuğun, öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen (kendiliğinden) çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

Ayrıca, istismar suçunu işleyen çocuğun velisi aleyhine tazminat davası da açabilirsiniz. (Bkz. tazminat davaları, sayfa 113) Şayet istismar eden çocuk, fiili işlediği sırada 12 yaşından küçük veya 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz bir çocuk ise kanun gereği cezai sorumluluğu yoktur. Bununla birlikte fiili işlediği sırada 12 yaşını bitirmiş ancak 15 yaşını doldurmamış olan çocuklar ile 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin, yaptıkları eylemin hukuksal anlam ve sonuçlarını algılayamamaları veya davranışlarını yönlendirme yetenekleri yeterince gelişmemiş ise yine cezai sorumluluk yoktur. Bu özelliklerdeki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır. Bu durumda, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Ancak, bu gibi durumlarda ilk olarak rehber öğretmen ile şiddete eğilimli çocuğun görüşmesinin sağlanması, çocuğa ve ailesine uygun psikolojik danışmanlık yapılması, çocuk için daha yararlıdır. Bir veya bir grup öğrenci başka bir öğrenciye zarar verir ise, eylemin suç niteliği taşıması durumunda, çocuk yargılamaya ilişkin hükümler uygulanır. Avukat yargı sürecinde, şiddet yerine, öğrenci ve ailelerine barışçıl çözümleri teşvik eden eğitimler verilmesini talep edebilir. Gerekliyse sosyal hizmet uzmanı aracılığıyla, şiddet uygulayan çocuğun ailesine ulaşılarak çocuğun ilgili ve gerekli sosyal hizmetlerden yararlanması sağlanabilir. Mağdur çocuk için ise gerekli müdahale yapılarak tedavi

olması sağlanır. Mağdur çocuğun tehlikede olması, yaşı veya hastalığı nedeniyle kendini idare edecek ve koruyacak durumda olmaması durumunda, çocuğu kendi haline bırakmak suçtur. Böyle bir durumda cumhuriyet savcılığına dilekçe ile şikayette bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Akran şiddetiyle ilgili vakalarda, okul yöneticisinin yükümlülüğü güvenli bir okul ortamı sağlanmasıdır. Okulun bu görevini tam ve gerektiği gibi yerine getirmemesi halinde, öğrenciler arasında şiddet ve istismar olayları gerçekleşebilir, bazı öğrenciler mağdur olabilir, çocukların bedensel ve ruhsal bütünlükleri ihlal edilebilir ve sonuç olarak eğitime erişim bütün çocuklar için tam anlamıyla sağlanamamış olacaktır. **Okul yöneticisi güvenli bir okul ortamı sağlama görevini tam olarak yerine getirmiyorsa**, hakkında ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Aynı zamanda, okul yöneticisinin görevini ihmal etmesi nedeniyle cumhuriyet savcılığına başvurmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

c. Çocuğun aile, yaşadığı yatılı kurum veya işyerinde istismar ve ihmale uğraması

Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşan memurun bunu yetkili makamlara bildirmemesi ya da bildirimde gecikmesi yasaya göre ceza gerektirir. Dolayısıyla, bir öğretmen herhangi bir çocuğun okul içinde veya dışında suç niteliğinde olan şiddet veya istismara uğradığını veya ihmal edildiğini farketmediği zaman durumu polis merkezleri, emniyet müdürlüğü veya savcılığa bildirmekle yükümlüdür. Bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeyen öğretmen, suç işlemiş sayılır ve cumhuriyet savcılığına şikayet edilebilir. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Suç niteliğinde olan ve çocuğa karşı işlenen başlıca ihmal, istismar ve şiddet durumları şunlardır:

- Cinsel istismar
- Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyen işlerde çalıştırılması
- Anne veya babanın çocuğun yaralanmasına yol açmaları, çocuğun aile içinde yaralanmasını engelleyecek önlemleri almamış olması

- Anne veya babanın çocuğu terk etmesi
- Anne veya babanın terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanması
- Suça itilen çocukların veya korunma ihtiyacı olan çocukların soruşturmaları sırasında kolluk kuvvetleriyle kurulan temasta, çocuğa karşı zor kullanma, işkence, eziyet etme gibi yasal olarak suç olan eylemlerin oluşması

Üç farklı üniversitenin bir il ağır ceza mahkemesinde yaptıkları ve ülke genelini temsil eder nitelikteki araştırmada 2006-2007 yıllarında karara bağlanan 1844 dava dosyasından cinsel suçlar ile ilgili olan 60 dosya incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, cinsel saldırı mağdurlarının en küçüğü 5, en büyüğü 38 yaşında olup, % 78,34'ü kadındır. Mağdurların yarısından fazlası 11-15 yaş aralığındadır, 10 yaş ve altındaki 10 çocuğun 9'unun erkek olduğu, 20 kız çocuğunun yaşının büyütülerek davanın düşürüldüğü görülmüştür. Sanıkların hepsinin erkek ve 57'sinin tanıdık çevreden olduğu belirlenmiştir.

Arslan, M. M., Kar, H., Akcan, R., Çekin, N. (2008). Adli Bilimler Dergisi.

Hak arama yolları

Suç niteliğinde olan şiddet, istismar ve ihmal durumlarında herkes en yakın polis merkezi, emniyet müdürlüğü veya savcılığa gidilerek suç bildiriminde bulunmalıdır. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

8. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuğun, okuldaki disiplin uygulamaları nedeniyle eğitim hakkı, katılım hakkı, fiziksel sağlığı, duygusal gelişimi veya onuru zarar görürse...

Çocuğun başkasının önünde küçük düşmesine yol açan, arkadaşları veya ailesi ile görüşmesini engelleyen, eğlenme ve dinlenme hakkını elinden alan, kendi dilini kullanmasını ve kültürüne göre yaşamasını engelleyen disiplin uygulamaları, çocuğun bir insan olarak sahip olduğu saygınlık ile bağdaşmaz. **Devlet, eğitim ortamında bedensel ceza ve diğer her tür aşağılayıcı veya zararlı disiplin önlemlerini yasaklamalıdır.**

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 28(2)

Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

Çocuğun başkasının önünde küçük düşmesine yol açan, arkadaşları veya ailesi ile görüşmesini engelleyen, eğlenme ve dinlenme hakkını elinden alan, kendi dilini kullanmasını ve kültürüne göre yaşamasını engelleyen disiplin uygulamaları, çocuğun bir insan olarak sahip olduğu saygınlık ile bağdaşmaz.

Ülkemizdeki ilköğretim okullarında öğrencilerin ilgi, istek, yetenek ve ihtiyaçlarını belirleyerek olumlu davranışlar kazanmaları ve olumsuz davranışların önlenmesi için "Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Kurulu" oluşturulur.²

İlköğretim kurumlarında olumsuz davranışlara yönelik uyarma, kınama ve okul değiştirme yaptırımlarının uygulanması, en son başvurulacak yol olarak düzenlenmiştir. Uyarma, kınama ve okul değiştirme gibi yaptırımlar sadece 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanabilir.

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Okuldaki disiplin uygulamaları çocuğun şu haklarına aykırı olmamalıdır: ayrımcılığa uğramama; gelişen yeteneklerine uygun muamele görme; çocuğun yararı aksini gerektirmedikçe anne ve baba ile düzenli aralıklarla doğrudan temas; ifade, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü; dernek kurma özgürlüğü (başkalarının korunması açısından bunun sakıncalı görüldüğü durumlar dışında); özel yaşama saygı; her tür fiziksel ve zihinsel şiddete, zarara ve istismara, ihmale ve ihmalkar davranışa, kötü muameleye ya da sömürüye karşı korunma; kimlik, kültür ve dil hakları; dinlenme ve boş zaman. Uygulamalar sosyal bütünleşme ve topluma yeniden kazandırılma ile bağdaşır nitelikte olmalıdır.

Uluslararası Komite ve Mahkemelerin Okullardaki Disiplin Cezaları ile İlgili Değerlendirmeleri

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi

“Komite, taraf devlete özellikle özel kaynaklarla sübvansede edilen okullarda tespit edilen bedensel ceza uygulamalarının sona erdirilmesi yönünde önlemler almasını tavsiye eder.”

Sonuç Gözlemleri: Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda, 1997, paragraf 28.

Okul disiplini konusunda ilk olarak hamile olmanın bir disiplin suçu olarak görülmesi üzerinde durulmalıdır. Nitekim, bazı ülkelerde kız öğrenciler okuldan atılmakta ve eğitim hakları ihlal edilmektedir. Bu sebeple, hamilelik bir disiplin suçu olmaktan çıkarılmalıdır.

Sonuç Gözlemleri, 1990.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

Okullarda yaşanan bedensel ceza uygulamaları hakkında AİHM önüne birçok dava götürülmüştür. En temel içtihat, Cosans ve Campbell-Birleşik Krallık davasıdır. Bu davada, okulda disiplin tedbiri olarak uygulanan bedensel cezaya karşı olan ve bu sebeple çocukları okuldan uzaklaştırılan anne-babalar tarafından yapılan başvuru konusunda Mahkeme 1982’de, söz konusu gerekçeye dayanarak okuldan uzaklaştırmanın hem eğitim hakkını hem de anne-babanın inançlarına saygı gösterme yükümlüğünü ihlal ettiği yönünde karar vermiştir.

Çocuk Hakları Komitesi

“Türkiye’de yasak olduğu halde, fiziksel cezanın okullarda ve diğer kurumlarda uygulanması kaygıyla karşılanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye, fiziksel cezanın zararlı etkileri hakkında duyarlılık oluşturmaya yönelik tedbirler geliştirmeye ve ailelerde çocuğun onuruna yakışır şekilde uygulanabilecek alternatif disiplin yöntemlerini teşvik etmeye çağrılmaktadır. Ayrıca okullar ve diğer kurumlarda fiziksel cezanın uygulanmasını durduracak etkili yöntemler bulmaya davet edilmektedir.”

Sonuç Gözlemleri: Türkiye, 2001, paragraflar 47-48.

Kurulun görevleri şunlardır:

- a) Okul düzenini sağlamak üzere okul yönetimi, öğretmen, okulun diğer personeli, öğrenci ve veli tarafından getirilen olumlu veya olumsuz davranış ve uygulamalara ilişkin önerileri görüşmek ve aldığı kararları okul müdürüne bildirmek. (...)
- ç) Uyum sağlamakta güçlük çeken öğrencinin davranışlarını incelemek, nedenlerini araştırmak, değerlendirmek ve bu konuda uygun görülen rehberlik çalışmalarının yapılmasını sağlamak ve gerektiğinde ailesi, rehberlik ve araştırma merkezleri ile işbirliği yapmak.
- d) Öğrencilerin gösterdikleri olumsuz davranışlarla ilgili olarak sağlık kurum ve kuruluşlarına sevklerini önermek.
- e) Öğrencilerde görülen olumsuz davranışların, olumlu hale getirilmesinde; eleştiri, öz eleştiri bilincini geliştirmek, yanlış davranışların farkına varılmasını sağlamak ve doğruyu kavramalarına yardımcı olmak amacıyla yaptırım yerine, ikna sürecinin işletilmesi ile olumlu davranışların ödüllendirilmesi için gerekli önlemleri almak.
- f) Öğrencilerin sorumluluk almalarına, dürüst, güvenilir, saygılı ve başarılı olmalarına katkıda bulunmak, zararlı alışkanlıklar edinmelerini ve uygun olmayan yerlere gitmelerini önlemek için girişimlerde bulunmak ve bu amaçla veli-çevre iş birliğini sağlamak.
- g) Okul düzeninin olumlu işleyişini sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler için programlar hazırlamak ve uygulanmasını sağlamak.
- ğ) Çalışmalarını okul rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile eş güdüm içinde yürütmek.
- h) Bütün tedbirlere rağmen uyumsuzluk gösteren öğrencilerle ilgili olarak uygulanacak yaptırıma yönelik karar almak.

İlköğretim kurumlarında 1.-5. sınıf öğrencilerine hiçbir biçimde uyarma, kınama ya da okul değiştirme yaptırımı uygulanamaz. İlköğretim kurumlarında, 6., 7., 8. sınıf öğrencileri de dahil, hiçbir öğrenciye, okuldan veya dersten uzaklaştırma cezası verilemez. Daha genel olarak, uyarma, kınama ve okul değiştirme yaptırımlarının haricinde, öğrenciye başka hiçbir yaptırım uygulanamaz; fiziksel veya duygusal ceza verilemez. **Örneğin, ilköğretim okullarında, sınıf-okul temizleme, derslere alınmama, derslerde söz hakkı verilmeme, yemek yememe gibi cezalar verilemeyeceği gibi, çocukların istismarına yol açacak başka herhangi bir ceza da verilemez.**

Hak arama yolları

6., 7. veya 8. sınıfta olup da uyarma, kınama veya okul değiştirme cezası almış olan **öğrencinin itiraz hakkı** vardır. İtiraz, kurulda verilen yaptırım kararları, belirlenen usul ve yönetime uygun değilse yapılabilir. Ayrıca, kurulca olumsuz değerlendirilerek yaptırım uygulanan davranışın, aşağıda yaptırım gerektiren davranışlar olarak sayılanlardan birine karşılık gelip gelmediğine dikkat etmeli, çocuğun haksız ve keyfi bir yaptırımla karşı karşıya kalmasını engellemelisiniz. **Öğrencilerin davranışları değerlendirilirken keyfi uygulamalara yer verilemeyeceği gibi, keyfi ölçütler de kullanılamaz.**

Kurulun aldığı kararlarla ilgili bahsedilen hususları ortaya koyan itirazları, “İlçe Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Kurulu”na yapabilirsiniz. **Uygun tebligat yapılmaması sonucunda karardan haberdar olunmamış ve “İlçe Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Kurulu”na itiraz edilememişse**, Milli Eğitim Bakanlığı’na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

6., 7. veya 8. sınıftaki çocuğunuzun uyarma, kınama, okul değiştirme yaptırımları dışında bir yaptırıma maruz bırakılması veya 1.-5. sınıftaki çocuğunuza uyarma, kınama, okul değiştirme gibi bir yaptırım uygulanması, çocuğun ihmal veya istismara uğradığının göstergesidir. Bu nedenle, sayfa 71’deki açıklamalar kapsamında hak arama yollarını kullanabilirsiniz. (Bkz. idari hak arama yolları, sayfa 101)

Okullardaki Fiziksel Koşullar ve Uygulamalar, Her Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Gelişimini Sağlayacak Nitelikte Olmalı

Yaptırım Gerektiren Davranışlar

(İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde 109)

a) Uyarı yaptırımını gerektiren davranışlar:

- 1) Derse ve diğer etkinliklere vaktinde gelmemek ve geçerli bir neden olmaksızın bu davranışı tekrar etmek.
- 2) Okula özürsüz devamsızlığını, özür bildirim formu ya da raporla belgelendirmemek, bunu alışkanlık haline getirmek, okul yönetimi tarafından verilen izin süresini özürsüz uzatmak.
- 3) Yatılı okullarda öğrenci dolaplarını farklı amaçlarla kullanmak, yasaklanmış malzemeyi dolapta bulundurmamak ve yönetime bilgi vermeden dolabını bir başkasına devretmek.
- 4) Okula, yönetimce yasaklanmış malzeme getirmek ve bunları kullanmak.
- 5) Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmek.
- 6) Duvarları, sıraları ve okul çevresini kirletmek.
- 7) Görgü kurallarına uymamak.
- 8) Okul kütüphanesinden, laboratuvarlardan aldığı kitap, araç-gereç ve malzemeyi zamanında teslim etmemek veya geri vermemek.

b) Kınama yaptırımını gerektiren davranışlar:

- 1) Yöneticilere, öğretmenlere, görevlilere ve arkadaşlarına kaba ve saygısız davranmak.
- 2) Okulun kurallarını dikkate almayarak, kuralları ve ders ortamını bozmak, ders ve ders dışı etkinliklerin yapılmasını engellemek.
- 3) Okul yönetimini yanlış bilgilendirmek, yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmek, kopya çekmek, resmi evrakta değişiklik yapmak.
- 4) Okulda bulunduğu halde törenlere özürsüz olarak katılmamak ve törenlerde uygun olmayan davranışlarda bulunmak.
- 5) Kılık ve kıyafet kurallarına uymamak.
- 6) Okulda ya da okul dışında sigara içmek.
- 7) Okulda kavgaya etmek.
- 8) Okulun araç-gerecine zarar vermek.
- 9) Başkasının malını haberi olmadan almak.
- 10) Öğrencilerin eşya ve araç-gerecine kasıtlı olarak zarar vermek.
- 11) Dersin veya ders dışı faaliyetlerin akışını ve düzenini bozacak davranışlarda bulunmak.

- 12) Okul ile ilgili mekan ve malzemeyi izinsiz ve eğitimin amaçları dışında kullanmak.

- 13) Yatılı okullarda gece izinsiz olarak dışarıda kalmak.

c) Okul değiştirme yaptırımını gerektiren davranışlar:

- 1) Anayasanın başlangıcında belirtilen temel ilkelere dayalı milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti niteliklerine aykırı davranışlarda bulunmak veya başkalarını da bu tür davranışlara zorlamak.
- 2) Sarkıntılık, hakaret, iftira, tehdit ve taciz etmek veya başkalarını bu gibi davranışlara kışkırtmak.
- 3) Okula yaralayıcı, öldürücü aletler getirmek ve bunları bulundurmamak.
- 4) Okul ve çevresinde kasıtlı olarak yangın çıkarmak.
- 5) Okul ile ilgili mekan ve malzemeyi izinsiz ve eğitim amaçları dışında kullanmayı alışkanlık haline getirmek.
- 6) Okul içinde ve dışında; siyasi parti ve sendikaların propagandasını yapmak ve bunlarla ilgili eylemlere katılmak.
- 7) Herhangi bir kurum ve örgüt adına yardım ve para toplamak.
- 8) Kişi veya grupları dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce ve inançlarına göre ayırmak, kınamak, kötülemek ve bu tür eylemlere katılmak.
- 9) Başkasının malına zarar vermek, haberi olmadan almayı alışkanlık haline getirmek.
- 10) Okulun bina, eklenti ve donanımlarını, taşınır ve taşınmaz mallarını kasıtlı olarak tahrip etmek.
- 11) Okula, derslere, sınavlara girilmesine ve bunların sağlıklı yapılmasına engel olmak.
- 12) Okul içinde ve dışında okul yöneticilerine, öğretmenlere ve diğer personele karşı saldırıda bulunmak, bu gibi hareketleri düzenlemek veya kışkırtmak.
- 13) Yatılı okullarda gece izinsiz olarak dışarıda kalmayı alışkanlık haline getirmek.
- 14) Okul ile ilişkisi olmayan kişileri okulda veya okula ait yerlerde barındırmak.
- 15) Kendi yerine başkalarını sınava katmak, başkasının yerine sınava girmek.
- 16) Başkalarını, alkol veya bağımlılık yapan kullanmaya teşvik etmek.
- 17) Kılık ve kıyafet yönetmeliğine uymamakta ısrar etmek.

C. Okulda Hiçbir Çocuk Fiziksel Özellikleri, Cinsiyeti, Kültürü, İnanç, Anadili, Gelir Durumu gibi Nedenlerle Ayrımcılığa Uğramamalı

Tüm insanlar arasında var olan cinsiyet, din, dil, bedensel özellik, gelir durumu, kültür farklılıkları çocuklar arasında da söz konusudur. Ancak bu farklılıklar, kız çocuğun erkek çocuk ile, engeli olan bir çocuğun engeli olmayan ile, köyde büyüyen çocuğun kentte büyüyen çocuk ile eğitimde eşit fırsatlara sahip olmasına ve eğitim hakkında eşit olarak yararlanmasına engel olmamalıdır. Benzer bir biçimde, bu farklılıklar çocuğun diğer çocuklar veya öğretmenler tarafından okulda dışlanmasına, aşağılanmasına veya alay konusu edilme gibi onur kırıcı tutum ve davranışlar ile karşılaşmasına yol açmamalıdır.

Farklılıklarından dolayı onur kırıcı tutum ve davranışlarla karşılaşan veya karşılaşma korkusu yaşayan çocuklar, kimliklerini gizlemek zorunda kalabilir. Çocuğun kendini gerçek adıyla tanıtamaması, inancını ya da dinini saklaması, kültürüne uygun davranamaması, çocuğun özgürlüklerini kullanamadığı anlamına gelir.

Kısacası, hiçbir çocuk ayrımcılık nedeniyle eğitime erişim hakkından yoksun bırakılmamalıdır ve yine hiçbir çocuk eğitim hakkından yararlanırken ayrımcılığa uğramamalıdır. Bir kişiye ırkı, etnik kökeni, inançları, yaşı, cinsiyeti, cinsel yönelimi,

Eğitimde ayrımcılık nedir?

Herhangi bir kişiyi ya da kişiler grubunu herhangi bir türde veya herhangi bir düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakmak veya düşük standartlı eğitimle sınırlamak; kişiler ya da kişi grupları için ayrı eğitim sistemlerini ya da kurumlarını tesis veya muhafaza etmek; herhangi bir kişiye ya da kişiler grubuna, insan onuru ile bağdaşmayan koşullar uygulamak amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran, herhangi bir farklılık gözetme, dışlama, kısıtlama ya da öncelik tanıma halleridir.

fiziksel özelliği gibi nedenlerle farklı davranılıyorsa, bu davranışlar kişinin aleyhine ise veya kişi bu davranışlardan zarar görüyorsa, bu ayrımcılıktır.

Ayrımcılık doğrudan, yani kurallar ve kanunlarda olabileceği gibi belirli bir uygulama sonucunda dolaylı olarak da yaşanabilir. Örneğin, bir eğitim kurumuna kayıt koşulları arasında “engelliler ve kadınlar başvuramaz” şeklinde bir ifade varsa, bu doğrudan ayrımcılıktır. Dolaylı ayrımcılıkta ise mevcut düzenlemeler ve uygulamalarda ayrımcılık yok gibi gözükür ancak dezavantajlı durumdaki kişilerin belirli bir haktan eşit biçimde yararlanabilmesi için gerekli önlemler alınmamıştır. Örneğin, okullara fiziksel engelli çocukların devamı konusunda kurullarla koyulmuş bir engel yoktur. Ancak çocuk, rampası olmayan bir okulda üst katlarda okumak zorunda bırakılıyorsa ve sonuç olarak okula devam edemiyorsa bu dolaylı ayrımcılıktır.

Okullara fiziksel engelli çocukların devamı konusunda kurullarla koyulmuş bir engel yoktur. Ancak çocuk, rampası olmayan bir okulda üst katlarda okumak zorunda bırakılıyorsa ve sonuç olarak okula devam edemiyorsa bu dolaylı ayrımcılıktır.

Ayrımcılık yasağı, tüm uluslararası sözleşmelerin temel ilkeleri arasındadır. İrk, din, dil, cinsiyet ve benzeri herhangi bir temelde kanunen veya fiilen ayrımcılık yapmak hiçbir haklı nedene dayandırılmaz. **Ayrımcılık yapan devlet, taraf olduğu uluslararası sözleşmeyi ihlal eder.**

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Yapılan test sonucunda, normal okul yerine öğrenme zorluğu çeken öğrencilere yönelik özel okula yerleştirilen Roman kökenli başvuruçular, söz konusu testin güvenilir olmadığı ve ebeveynlerin testin sonuçları hakkında yeterince bilgilendirilmediğini belirterek söz konusu uygulamanın ırk ayrımcılığı yaptığını ve eğitim haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu davada, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinin yani ayrımcılık yasağının eğitim hakkıyla bağlantılı olarak ihlal edildiğine karar vermiştir.

D.H. ve Diğerleri-Çek Cumhuriyeti davası (Ostrava davası), 14 Kasım 2007

Sözleşmelerde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir konum gibi durumlar, ayrımcılık zeminleri olarak sayılır.

Ulusal hukukta, ayırım yapmama ilkesi, Anayasa'nın "Kanun Önünde Eşitlik" başlığını taşıyan 10. maddesinde düzenlenir. Bu maddeye göre, devlet bütün işlemlerinde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır. Buna bağlı olarak, devlet memurlarına ilişkin düzenlemelerde devlet memurlarının ayırım yapması yasaklanmış ve ayırım yapmaları halinde disiplin cezası almaları öngörülmüştür.

2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile **ayırım yapmak suç** haline getirilmiştir. Bu yasağa göre, kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım yaparak;

- bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını veya devrini engelleyen,
- bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen,
- kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hallerden birine bağlayan,

Uluslararası hukukta ayrımcılık yasağı

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 24

1. Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi,

içinde yaşadığı toplum ve Devlet tarafından, bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Madde 14

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Madde 1

İşbu sözleşmeye göre, "kadınlara karşı ayırım" deyimini, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

- besin maddelerini vermeyen,
- kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden, veya
- kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen kişi suç işlemiştir.

Dolayısıyla, bir çocuğun eğitim hizmetinden dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle yararlanması

Çocuk Hakları Komitesi

Genel Yorum 4, 2003

İster açık ister üstü kapalı olsun, Sözleşme'nin 2. maddesinde belirtilenlerin herhangi birine dayalı ayrımcılık, çocuğun insanlık onuruna aykırı düştüğü gibi, çocuğun eğitim fırsatlarından yararlanma kapasitesini zedeleyici, hatta yok edici bir durumdur. Çocuğun eğitim fırsatlarına erişiminin önlenmesi en başta Sözleşme'nin 28. maddesi ile ilgili bir konu olmasına karşın, madde 29 (1)'de belirtilen ilkelere uyulmaması da birçok yönden benzer sonuçlara yol açabilir.

Aşırı bir örnek verecek olursak, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, sözelimi toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerine uygun olmayan bir müfredatla, mevcut eğitim fırsatlarından kız çocukların sağlayabileceği yararları sınırlandıran düzenlemelerle ve kız çocukların katılımını caydırıcı nitelikteki güvensiz ve dostane olmayan ortamlarla da pekiştirilebilir. Ayrıca, özürlü çocuklara yönelik ayrımcılık da pek çok örgün eğitim sisteminde, bu arada ev dahil olmak üzere örgün olmayan eğitim ortamlarında yaygın durumdadır. HIV/AIDS'li çocuklara her iki ortamda da ağır biçimde ayrımcılık uygulanmaktadır. Bu tür bütün ayrımcı uygulamalar, eğitimin çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve fiziksel becerilerinin mümkün olan en üst düzeyde geliştirilmesine yönelik olmasını öngören 29 (1) (a) maddesinde yer alan gerekliliklerle açık çelişki halindedir.

engelleniyorsa, bu suçtur ve sorumlunun cezalandırılması gerekir.

Devletin, hem eğitim ve öğrenimin engellenmemesini sağlama hem de herkesin eğitim hakkından yararlanması için gerekli koşulları yerine getirmek yükümlülüğü vardır. Devletin eğitimde ayrımcılıkla ilgili yükümlülüklerine bu çerçeveden bakıldığında, devlet, mevzuattan bağımsız olarak uygulamadan kaynaklanan ayrımcılığı, yani fiili ayrımcılığı, tespit etmek ve ilgili hakkın yerine getirilmesini sağlamakla da yükümlüdür.

Devlet, mevzuattan bağımsız olarak uygulamadan kaynaklanan ayrımcılığı, yani fiili ayrımcılığı, tespit etmek ve ilgili hakkın yerine getirilmesini sağlamakla da yükümlüdür.

Bunun için devlet, eğitimle ilgili kurumlar, programlar ve uygulamaları yakından izlemelidir. Örneğin devlet, çocuğunu kız olması nedeniyle okula göndermeyen bir ailenin, sorumluluğunu yerine getirmediğini tespit etmek ve çocuğun okula gitmesini sağlamakla yükümlüdür.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye göre devlet, çocuklar arasında ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik bir kültür ve tutum yaratmalıdır. Çocuğun sadece kendisinin değil, aile ve çevresinin aşığılanması da çocuğun saygınlığına karşı olumsuz bir tutumdur. Devletin kendi ulusal kültür ve değerleri ile diğer ülkelerin kültür ve değerlerine eşit ağırlık vermesi, herhangi bir sıralama olmaksızın, bütün kültürlerden halkların eşit değer taşıdığını vurgulaması gerekir.

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Çocuğun belirli özellikleri nedeniyle bu tür davranışlara maruz kalması, yani aşağılanması, dışlanması, onurunun kırılması, şiddete uğraması veya farklı muameleye tabi tutulması ayrımcılıktır.

1. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk, kendisinin veya ailesinin sahip olduğu fiziksel özellikler, kültür, inanç, anadil, gelir durumu gibi nedenlerle okulda aşağılanır, dışlanır, onuru kırılmış hisseder, şiddete uğrar veya farklı muamele görürse...

Sahip olduğu fiziksel özellik, cinsiyet, cinsel yönelim, kültür, dil, inanç ve din, gelir durumu, hastalık durumu gibi onu diğer çocuklardan farklı kılan özellikler nedeniyle, çocuğun okul ortamında, sınıf içinde veya dışında, dışlanması, aşağılanması, diğer çocuklardan farklı muamele ve tutumla karşılaşması, ona karşı ayrımcı davranıldığını gösterir.

Gerçeklere uyan veya uymayan nedenlerle, bir başkasının kendisini yetersiz, yetenezsiz

K, 7 yaşında Çinli bir kız çocuktur. Seslendirdiği marşta, fiziksel özellikleri nedeniyle görüntüsü değil sadece sesi kullanılmıştır. Çin'de bir yetkili, kızın mükemmel bir sese sahip olduğunu ancak, tavşan dişli olması nedeniyle gösterilmediğini açıklamıştır. Yetkili, ayrıca 10 yaşındaki başka bir çocuğun da seçmeler sırasında sesinin beğenildiğini ancak yeterince şirin olmadığı için onun da kabul edilmediğini belirterek, seçmelerde her şeye titizlikle yaklaşıldığını, ekranda mükemmel bir çocuk kullanmaları gerektiğini ve özellikle ulusal bayrak önünde duran kişinin ülkeyi temsil etmesi açısından bunun büyük önem taşıdığını söyleyerek bu kararı aldıklarını söylemiştir.

ve güçsüz görmesine yol açan davranışlarının bütününe **aşağılama** denir. **Dışlanmak**, bir yere veya topluluğa alınmamaktır. **Onurun kırılması** ise, kişinin özsaygısının dayandığı kişisel değer, onur ve saygınlığın zarar görmesidir. Çocuğun belirli özellikleri nedeniyle bu tür davranışlara maruz kalması, yani aşağılanması, dışlanması, onurunun kırılması, şiddete uğraması veya farklı muameleye tabi tutulması ayrımcılıktır.

a. Öğretmen ve yöneticiler tarafından yapılan ayrımcılık

Öğretmen veya okul yöneticisi, çocuğun veya çocuğun ailesinin özelliklerinden dolayı okulda çocuğa karşı farklı davranıyor ve çocuk bu nedenle zarar görüyorsa veya çocuğun eğitime tam erişimi engelleniyorsa, bu davranış sadece çocuk ve ailesi ile birlikte, devlete karşı da hukuksal bir sorumluluk doğurur.

Öğretmen ve okul yöneticilerinin, uluslararası sözleşmeler kapsamında da ayrımcılıkla ilgili düzenlenmiş yükümlülükleri vardır. Örneğin, devletin kadın ve erkeklerin eğitimden eşit yararlanmalarını sağlama yükümlülüğüne, öğretmen ve yöneticilerin, ayrımcı uygulamalarda bulunmama yükümlülüğü de dahildir. **Başka bir ifadeyle, bir okul yöneticisi, bir çocuğun cinsiyeti nedeniyle okula devam etmesine engel olamaz veya bir öğretmen sınıf içinde bazı çocuklara cinsiyetleri nedeniyle dışlayıcı ya da aşağılayıcı biçimde**

Öğretmen ve okul yöneticilerinin, uluslararası sözleşmeler kapsamında da ayrımcılıkla ilgili düzenlenmiş yükümlülükleri vardır.

davranamaz. Yönetici ve öğretmenlerin ayrımcı yaklaşımları, kız çocuklarının içerik açısından eşitlikçi bir eğitim almalarının önündeki engellerden biri olabilir.

“Türkiye’de Romanların Haklarının Geliştirilmesi” kapsamındaki alan araştırmasında, Roman çocukların eğitimde aşağıdaki ayrımcılık vakalarına uğradığı tespit edilmiştir.

Bunlara örnek olarak İstanbul’daki bir mahallede aileler çocuklarını okula yazdırmakta zorlandıklarını, okulların reddettiğini söylüyor. Bu ailelerden biri “Okullardan hiçbiri bu mahallelerden çocuk istemiyor. Önce bir okula, sonra diğerine gönderiyorlar, gönderecek yer kalmayınca okula kabul ediyorlar” demiştir.

Aydın’ın bir ilçesinde bazı okullarda Roman olmayan öğrenciler başka okullara aktarılıyor. Bir önceki yıl okula bu etnik gruba mensup öğrencilerin gelmesinin ardından öğretmenlerin çoğu istifa ediyor.

Bir büyükşehir belediyemizde bir okulun müdürü Roman çocuklara düşmanca davranıyor, fiziksel şiddet uyguluyor, küfür ediyor, çocukların giysilerine ilişkin olumsuz yorumlar yapıyor. Roman olmayan çocuklar da bu etnik gruba mensup çocukları dışlayarak oyunlarına almıyor.

Bir ilçede Roman bir anne 6. sınıftaki kızının bir rahatsızlık nedeniyle okuma-yazma öğrenemediği düşüncesiyle okul yönetiminden bu durumun araştırılmasını talep ediyor ancak öğretmen çocuğa “Evine git, ailen öğretsin” diyerek bu talebi reddediyor.

Roman bir ailenin kız çocuğu okulun en başarılı öğrencisidir. Ancak diploma töreninde “yeterince terbiyeli olmadığı” için konuşma yapmasına izin verilmiyor. Çocuğun ailesinin karşı çıkması üzerine izin veriliyor. Yine aynı okulda Roman çocukların tümü aynı sınıfta okutuluyor.

BİA Haber Merkezi, 02.05.2008

Öğretmen veya okul yöneticisi tarafından bir çocuğa yapılan ayrımcılık, farklı şekillerde gerçekleşebilir. Bir çocuğun etnik kökeninden dolayı milli bayram kutlamalarına dahil edilmemesi, kekeme bir öğrenciyi sınıf içinde hiç söz verilmemesi, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun diğer çocuklarla eğitim gördüğü sınıfta sürekli olarak dışlanması, öğretmen veya yöneticiler tarafından yapılabilecek ayrımcılığa örnektir.

Öğretmen (Ö), çocuğun (Ç) Ramazan ayında bir şeyler yediğini görmüştür. Ö sınıfta Ç’ye Neden yemek yediğini, Alevi olup olmadığını sormuştur. Ayrıca Ö sınıfta başka Alevi olup olmadığını sormuştur. Soru üzerine Ç “Ben Aleviyim” demiştir. Ö “Senin benden çekeceğin var” diyerek şiddet uygulamış ve düşük not vermiştir. Müdürden oğlunun sınıfının değiştirilmesini istediğini ifade eden baba (B) “Müdür bunun mümkün olmadığını belirterek, daha önce benzer şikayetler nedeniyle uyardıkları öğretmenle ilgili şikayetçi olmamı salık verdi. Ben de il ve ilçe milli eğitim müdürlüğüne başvurularımı yaptım. 2 gün sonra oğlumun yeniden dayak yediğini öğrendim. Sınıfta biri gülmüş, ‘Kim güldü?’ derken, Ç.’yi sınıfta tekme tokat dövmüş. Kliniğe gidip sağlık raporu aldık ve şikayetçi olduk. Durumu ilgili yerlere bildirdim” demiştir.

Hak arama yolları

Çocuğunuza dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, inanç, din, mezhep ve benzer nedenlerle eğitim ortamında öğretmenleri veya okul yöneticileri tarafından ayrımcılık yapıldığını düşünüyorsanız, şikayetinizi cumhuriyet savcılığına yapmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Konunun önemi, çocuğunuzun ve sizin zarar görmemeniz açısından bir avukattan yardım almanız daha yararlı olacaktır. Ayrıca baroların **adli yardım hizmetlerine başvurarak da ücretsiz avukatlık hizmetinden yararlanabilirsiniz. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)**

Bir kamu görevlisi bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenmişse, bunu yetkili makamlara bildirmeyi geciktirmiş veya ihmal

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

etmişse, o kamu görevlisi hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Örneğin, okul yöneticisi bir öğretmenin ayrımcılık yaptığını biliyorsa, bunu cumhuriyet savcılığına bildirmek zorundadır. Bildirmemesi suçtur.

Bu konuda bir başka hak arama yolu, ayrımcılığın başlı başına bir insan hakkı ihlali olması sebebiyle, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı ile il ve ilçe İnsan Hakları Kurulları'na başvuru yapmaktır. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Ayrıca, ALO 150'yi arayarak şikayetinizi iletebilirsiniz. Başbakanlık İletişim Merkezi'nin (BİMER) bu hattı doğrudan Başbakanlık'a bağlıdır. Ancak bu yöntem ile sonuç almanız daha yavaş olabilir.

Öğretmen ve yöneticiler çocuğa, kendisinin veya ailesinin bir özelliği dolayısıyla ayrımcılık yapıyorsa, ulusal hak arama yollarını tükettikten sonra uluslararası hak arama yollarına başvurabilirsiniz. İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 116) **Çocuğunuz eğitim ortamında kız olduğu için ayrımcılığa uğruyorsa**, Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 117) Son olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) bireysel başvuruda bulunulabilir.³ (Bkz. sayfa 118)

b. Öğrenciler veya kamu görevlisi olmayan kişiler tarafından okul ortamında yapılan ayrımcılık

Ulusal hukukta, bireylerin birbirlerine yönelik olarak yaptıkları ayrımcılığa ilişkin somut bir düzenleme bulunmuyor. Ancak, devlet hem eğitim ve öğretimin engellenmemesi hem de herkesin eğitim hakkından yararlanması için gerekli koşulları yerine getirmek zorundadır. Bu, kamu görevlisi olmayan kişiler tarafından yapılan ayrımcılığın engellenmesini de içerir.

Uluslararası hukukta, çocuklar arasında ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik bir kültür ve tutum yaratmak, devletin yükümlülüğüdür. Bir çocuk diğer çocuklar tarafından bedensel ve psikolojik özellikleri, cinsel yönelimi, aile ve evlilik durumu, devlet yardımı alıp almama, anne-babasının görüşü veya inançları gibi nedenlerle alay konusu oluyor, aşağılanıyor, oyunlardan veya

Çoğunluğunkinden farklı bir dine mensup 13 yaşında bir çocuk ile yapılmış olan bir görüşmede çocuk, kendi dinine mensup çocukların gittiği okula girip ve çıkarken kendisine dikkatlice ve rahatsız edici şekilde bakılmasından dolayı kötü hissettiğini söylemiştir. Aynı sıkıntıyı ibadethanelerine giriş ve çıkışlarında da yaşadığını belirten çocuk, kendisinin hiçbir zaman diğerlerinin okullarını veya ibadet ettikleri yerleri “dikizlemediğini” ifade etmiştir.

ortak etkinliklerden dışlanıyorsa, çocuğa ayrımcı davranılması ve çocuğun saygınlığına karşı bir hak ihlali söz konusudur. Öğrenciler arasındaki bu tür durumlarda, okul çocuğun saygınlığını koruyacak ortamı sağlamalı ve her türlü ayrımcılığa karşı harekete geçmelidir.

Bir ilköğretim okulunda ders zili çalmadan önce, bir öğrenci, doğumgünü dolayısıyla arkadaşlarına davetiye dağıtmaya başlamıştır. Öğretmen, iki öğrenciye davetiye verilmediğini görmüş ve davetiyelere el koymuştur. Çocuğun babası ilgili birimlere öğretmeni ve okul yönetimini şikayet etmiştir. Baba, “Çocuklardan biri, oğlumun doğumgününe davet edilmedi. Diğer çocuk ise altı aydır oğluma kötü davranıyormuş. Siz, hasmınızı davet eder misiniz” diye sormuş. Bir yetkili de, “Bence okul yönetimi, doğru davranmıştır. Rahatsız edici tavırları engellemek onların görevidir. Bazı çocukların, partiye davet edilmemesi kabul edilemez” demiştir. Bu örnek idarenin öğrenciler arasında da ayrımcılığa önleme sorumluluğuna işaret eder.

Hak arama yolları

Eğer çocuğunuz diğer öğrenciler tarafından ayrımcılık ile karşılaşıyorsa, okul müdürlüğüne bu durumun giderilmesi ve tekrar etmemesi için dilekçe ile başvuruda bulunabilirsiniz. **Okul yönetimi bu dilekçenize kayıtsız kalır veya yeterli önlemleri almazsa**, konuyu yine bir dilekçe ile ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim

Bakanlığı'na bildirebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

İnsan Hakları Eğitimi

İnsan hakları kültürünün yaygınlaştırılması ve gündelik hayata geçirilmesinde insan hakları üzerine eğitim büyük önem taşır. Bu nedenle de uluslararası bildirge ve sözleşmelerde insan hakları alanına giren tüm değerlerin çocuklara eğitim aracılığı ile aktarılması önemle vurgulanır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, eğitimin, "insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olması; ve bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar

arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirme ve Birleşmiş Milletler'in barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmesi" gerektiği belirtilir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de ise çocukların, insan haklarına ve temel özgürlüklere ve Birleşmiş Milletler Antlaşması/Şartı'nda benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi eğitimin amaçları arasında yer alır. İnsan hakları eğitimi, hakların öğrenilmesi ve gündelik yaşama geçirilmesi için gerekli değer ve tutumların kazandırılması amacıyla müfredatın bir parçası olmalıdır.

Başta Milli Eğitim Temel Kanunu olmak üzere, eğitime ilişkin tüm yasal düzenlemelerde çocukların insan haklarına saygılı bireyler olarak

Çocuk Hakları Komitesi

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin 42. maddesinde yer alan "Taraflar Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler" hükmüne dayanarak birçok ülkeye, okul ders programlarında insan haklarına ek olarak Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin çocuklara sağladığı haklara da yer vermesini tavsiye etmiştir:

Komite, okul müfredatında var olan vatandaşlık eğitiminin, insan hakları ve çocuk haklarını da içine aldığı fakat Sözleşme'ye özel bir atıf olmadığını kaydederek, Taraf Devlet'e okul müfredatında Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin maddeleriyle ilgili bilginin yer almasını önerir.

Sonuç Gözlemleri: Avusturya, 1999, paragraf 25.

Komite öğretmenler için çocuk haklarını da içeren insan hakları eğitim programlarının devamlı yürütülmesini önererek Taraf Devleti bu konuda UNESCO ve UNICEF'ten teknik yardım almayı düşünmeye teşvik eder.

Sonuç Gözlemleri: Kosta Rika, 2000, paragraf 24.

Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme metninin bütün okullardaki öğrencilere dağıtılması için atılan adımları izlemekle birlikte, genel olarak insan, özel olarak da çocuk hakları konularının

okullarda ve üniversitelerde ders olarak müfredata dahil edilmesi konusunun halen beklemede olduğunu vurgular.

Sonuç Gözlemleri: İzlanda, 1996, paragraf 17.

Komite, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Çerçevesinde Taraf Devlet'e, Sözleşme ile ilgili olarak, hem çocukları hem de yetişkinleri hedef alan sürekli bir bilgilendirme kampanyası örgütlemesini önerir.

Sonuç Gözlemleri: Portekiz, 1995, paragraf 20.

İnsan hakları eğitimine okul müfredatı içinde hak ettiği yeri verme açısından gösterilen özen görüldüğü kadarıyla yetersiz kalmaktadır.(...) Komite, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye ilişkin eğitimi içerecek biçimde insan hakları eğitiminin müfredata temel bir başlık olarak yerleştirilmesini ve bunun bütün okullarda okutulmasını tavsiye eder. Komite bu konuya okul ders saatleri içinde yeterli zamanın ayrılması gerektiğini belirtir. Komite'nin bir başka önerisi de, insan hakları alanında bilinç ve duyarlılık geliştirmeye yönelik çabaların bir değerlendirmesinin yapılmasıdır. Böylece bu çabaların çocukları yaşama ne derece hazırlayabildiği, çocukların kararlarında ve analizlerinde insan hakları perspektifine ne ölçüde yer verdikleri ortaya çıkacaktır.

Sonuç Gözlemleri: Birleşik Krallık - Hong Kong, 1996, paragraflar 17 ve 32.

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

yetişmelerinin amaçlandığı belirtilir. Ancak kanun ve yönetmeliklerimiz, çocuklara insan hakları eğitimi verilmesini düzenlememiştir. **Yakın zamana kadar ilköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları dersi kapsamında insan hakları eğitimi verilmiş olmakla birlikte, bu dersin kaldırılmasıyla birlikte ilköğretim okullarında insan hakları eğitimine ilişkin doğrudan bir uygulama kalmamıştır.** Okullarda kutlanan gün ve haftalar arasında yer alan 10 Aralık Dünya İnsan Hakları günü ve bu gün için yapılan eğitici-öğretici etkinlikler bunun tek istisnasıdır.

saygısının oluşmasında önemli yere sahiptir. Okuldaki tüm kişiler insan haklarıyla ilgili öğrettiklerini bizzat uygulamadıkları sürece, çocuklara bu hakları tam olarak benimsetemez ve öğretmezler. Dolayısıyla devletin, okullardaki idari sistemlere, davranış kalıplarına ve öğretim yöntemlerine de insan hakları ve çocuk hakları ilkelerini yansıtmaya yükümlülüğü vardır. Bu bağlamda eğitimde özellikle anlayış, hoşgörü, cinslerarası eşitlik, tüm insanlar arasında dostluk ruhu ile insan hakları ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi çok önemlidir.

Eğitimin amacı, sadece insan haklarının içeriğini öğretmek değil, insan haklarına yönelik saygının geliştirilmesi de olmalıdır. Bu nedenle, insan haklarına ilişkin bilginin derslerde yer alması, devletin insan hakları eğitimiyle ilgili yükümlülüğünü gerçekleştirdiği anlamına gelmez.

Eğitimin amacı, sadece insan haklarının içeriğini öğretmek değil, insan haklarına yönelik saygının geliştirilmesi de olmalıdır. Bu nedenle, **insan haklarına ilişkin bilginin derslerde yer alması, devletin insan hakları eğitimiyle ilgili yükümlülüğünü gerçekleştirdiği anlamına gelmez.** Öğretmen, çocuğun örnek aldığı en önemli kişilerdendir. Okul da, çocuğun devletin nasıl işlediğine ve toplumsal ilişkilerin nasıl sürdürüldüğüne ilişkin ilk izlenimlerini edindiği yerdir. Bu nedenle, okuldaki sınıf içi ve dışı etkileşimler, çocuğun insan haklarına yönelik

Çocuk Hakları Komitesi,

Genel Yorum 1, 2001

Okul ortamı “özgürlük ve anlayış, barış, hoşgörü, cinsiyet eşitliği; bütün halklar, etnik, ulusal ve dinsel gruplar ve kişilerle yerli halklar arasında dostluk ruhunu yansıtmaya nitelikte olmalıdır. (...) ‘insan hakları eğitimi’ terimi, çoğu kez, ilgili bağlantılarını aşırı basitleştiren bir biçimde kullanılmaktadır. Resmi anlamda insan hakları eğitimine ek olarak yapılması gereken, yalnızca okullarda ve üniversitelerde değil, daha geniş anlamda topluluklar içinde de insan haklarına uygun değerlerin ve politikaların yaygınlaştırılmasıdır.”

Hak arama yolları

Kanun ve yönetmeliklerimizde, insan hakları eğitimi verilmesiyle ilgili ayrıntılı ve yeterli bir düzenleme olmadığından bu konuya ilişkin hak arama yolları sınırlıdır. İl ve ilçe insan hakları kurulları bu noktada önem taşır. İl ve ilçe insan hakları kurullarının görevi sadece kendilerine gelen ihlal başvurularını incelemek değildir. Kurullar, insan haklarının korunması ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engellerin çözümüne ilişkin valilik veya kaymakamlık makamına önerilerde bulunabilir. **Okullarda insan hakları eğitimi verilmesi, il ve ilçe insan hakları kurullarının bu görevi kapsamında değerlendirilebilir.**

Dolayısıyla, il ve ilçe insan hakları kurullarına dilekçe ile başvurarak okullarda insan hakları eğitimi verilmesini talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Ayrıca insan hakları eğitiminin verilmesine ilişkin talebinizi Milli Eğitim Bakanlığı'na iletebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Çevrenizdeki bir okulda insan hakları haftası kutlanmıyorsa, ilçe milli eğitim müdürlüğüne, il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

2. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuk, ders kitaplarındaki bilgiler veya sınıfta anlatılanlar sonucunda fiziksel özellikleri, cinsiyeti, kültürü, inancı, anadili, gelir durumu gibi nedenlerle kendini aşağılanmış, dışlanmış, onuru kırılmış hissederse...

Ayrımcılık ve şiddet, ırk, etnik köken, din, kültür, dil ve diğer farklılıklara dayalı temelsiz korkuların hüküm sürdüğü, insanlara olumsuz birtakım değerlerin öğretildiği ve bu değerlerin yaygınlaştırıldığı yerlerde çoğalır. Ayrımcılık ve şiddete karşı en güvenilir ve kalıcı panzehir ise özgürlük, anlayış, farklılıklara saygı gibi değerlerin

kavranmasını sağlayacak türde bir eğitimidir. Bu nedenle okul ortamı, bütün halklar, etnik, ulusal ve dini gruplar ve kişilerle yerli halklar arasında dostluk ruhunu oluşturacak nitelikte olmalıdır. Okul ortamının tüm gruplar arasında dostluk ruhunu yansıtacak niteliklere sahip olmasında, müfredat, ders kitapları ve öğretmenlerin derste aktardığı bilgilerin büyük önemi vardır.

Okul ortamının tüm gruplar arasında dostluk ruhunu yansıtacak niteliklere sahip olmasında, müfredat, ders kitapları ve öğretmenlerin derste aktardığı bilgilerin büyük önemi vardır.

Okulda uygulanan müfredat, çocukların ve ailelerinin özelliklerini aşağılayıcı, dışlayıcı veya yok sayan bir yaklaşım sergiliyorsa, doğrudan ayrımcı bir uygulama söz konusudur. Ayrıca, bu özelliklerdeki bir müfredat, diğer çocuklara, devlet eliyle ayrımcılığın öğretilmesi ve olumsuz önyargılar oluşturulması anlamına gelir.

Ders kitapları, eğitim araçları ve öğrenci çalışma kitapları temel insan haklarına aykırılık taşıyamaz. Cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzer özellik ve konulara dayalı ayrımcılık içeremez. Ders kitaplarının içeriği, açık, tarafsız ve adil olmalıdır. Buna bağlı olarak, ders kitaplarında önyargılı ve hoşgörüsüz bilgilerin yer almaması büyük önem taşır. Devletin, eğitimde kullanılan ders kitapları, eğitim araçları ve öğrenci çalışma kitapları gibi materyallerin ayrımcı öğelerden arındırılmış olmasını sağlama yükümlülüğü vardır. Nitekim ders kitaplarıyla ilgili yönetmelikte, ders kitaplarının cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzer özellik ve konulara dayalı ayrımcılık içeremeyeceği belirtilir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Madde 29(1)'e göre, eğitimin amaçları arasında aşağıdakiler de bulunur:

- Çocuğun insan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşması/Şartı'nda benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- Çocuğun, özgürlük, anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması.

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Öğretmenler aktardıkları bilgilerle belli gruplara yönelik olumsuz söylemlerde bulunarak yetkilerini kötüye kullanmamalıdır. Aksine, anlayış ve farklılıklara saygıyı yaygınlaştırmalıdır. Okul yöneticileri, sınıf içinde veya dışında öğretmenlerin ayrımcı ve dışlayıcı bilgi aktarmalarına izin vermemeli, bu tür söylemleri engellemek için yeterli önlemleri almalı ve bu tür söylemlerin gerçekleşmesi durumunda gerekli idari veya yasal süreçleri başlatmalıdır.

Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Madde 10(c)

Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şekli ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metodlarının bu amaca göre düzenlenmesi gerekir. (...)

Hak arama yolları

Ders kitapları, eğitim araçları veya öğrenci çalışma kitapları temel insan haklarına aykırılık taşıyorsa veya cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzer temellerde ayrımcı öğeler içeriyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Eğer eğitim araçlarında ayrımcılık öğesi yoksa ancak öğretmen ayrımcılığı teşvik eden ve insan haklarına aykırı bilgiler aktarıyorsa, bu kamu görevlisi hakkında suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Ayrıca gerekli disiplin soruşturmasının yapılabilmesi için ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Ulusal hak arama yollarını tükettikten sonra uluslararası hak arama yollarına başvurabilirsiniz. Uluslararası düzeyde, ders kitaplarının insan haklarına aykırı ve ayrımcı öğeler içermesi durumunda, ayrımcılık cinsiyete dayalıysa

Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 117) Ayrıca, her türlü ayrımcı öğeyle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) bireysel başvuruda bulunabilirsiniz.⁴ (Bkz. sayfa 118)

a. Din ve ahlak bilgisini ele alan dersler

Okullarda çocuklara karşı ayrımcılık nedeni olabilecek bir uygulama, din ve ahlak bilgisi konulu derslerde verilen bilgiler ve bu bilgilerin verilmiş biçimine ilişkindir. Din ve ahlak bilgisini ele alan derslerin içeriği, öğretmenin dersi işleyiş biçimi, aktardığı bilgiler ve tutumunun, çocuğun kendisi veya ailesinin dini inancına veya herhangi bir dini inanca sahip olmamasına karşı yok sayıcı, dışlayıcı veya küçümseyici olması, çocuğa karşı yapılan din temelli bir ayrımcılıktır. Ayrıca bu durum, eğitimin anlayış, barış, hoşgörü ve farklı dini gruplardan insanlar arasında dostluk ruhuyla yaşama amacını gütmesi ile ilgili uluslararası hükümlere aykırıdır. Bahsedilen nitelikte bilgi ve tutumların söz konusu olduğu din ve ahlak bilgisi konulu dersler, çocuğun bir insan olarak saygınlığını ve din özgürlüğünü ihlal eder.

Ancak bu açıklamalardan, okullarda din ve ahlak bilgisi eğitimi verilemez sonucu çıkarılmamalıdır. **Dinler tarihi ve ahlak teorisi gibi konuların okutulmasında sakınca yoktur. Ancak, bu dersler verilirken devlet tarafından bazı ölçütlerin esas alınması gerekir. Söz konusu eğitim, tarafsız, eleştirel ve çoğulcu bir müfredatla verilmeli ve eğitim yoluyla bir dine ilişkin sistematik telkin veya fikir aşılması yapılmamalıdır. Anne-babanın inançlarına aykırılık taşıyan derslerin varlığı halinde, söz konusu öğrenciler için ayrımcı olmayan bir muafiyet sistemi tanınması veya anne-babanın inançlarına uygun, alternatif bir eğitim verilmesi gerekir.**

Anne-baba, çocuğuna din ve inanç konusunda çocuğun gelişimine uygun bir şekilde yön gösterebilir ancak çocuk 18 yaşına kadar otomatik olarak anne-babanın dininde sayılmamalıdır. Olgunluk derecesine göre çocuğun görüşleri de kendisinin din tercihi dikkate alınmalıdır.

Çocuk Hakları Komitesi'nin Hazırladığı Raporlarda Eğitimde Ayrımcılığı Engellemeye Yönelik Yer Öneri ve Değerlendirmeler

Yunanistan

“Komite, Taraf Devlet’e farklı tüm etnik, dini, dilsel veya kültürel gruplar ile diğer kökenlerden çocukların okul sistemine etkili bir biçimde entegrasyonu amacıyla, tüm öğretmenler için çokkültürlü konularda var olan eğitim ve bilgilendirme programlarının sürdürülmesini ve güçlendirilmesini önerir.”

Yıllık Rapor, 2002, paragraf 159.

Guatemala

“Çocuklarla çalışan bütün profesyonellere Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin maddelerini ve Sözleşme kapsamında yer alan ilkeleri içeren eğitimler verilmeli ve bu ilkelerin öğretim sırasında gözetilmesi talep edilmelidir. Komite ek olarak, toplumda süregelen yerli kültürüne ilişkin önyargılarla, ataerkil ve ayrımcı tutumlarla mücadele etmek için bir önlem olarak çocuk haklarının okul müfredatına dahil edilmesini önerir.”

Yıllık Rapor, 1996, paragraf 220.

“Cinsiyet, etnik ve toplumsal köken veya yoksulluk üzerine kurulu ayrımcılık ve kalıp düşünceleri yok etmeye yardım etmek ve müfredatın içeriğini değiştirmek için Eğitim Reformu Danışma Komitesi’nin kuruluşu ve müfredatta, ders kitaplarında ve eğitim materyallerinde cinsiyet eşitliği ve kültürler arası yaklaşımı geliştirmek için Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan program memnuniyetle karşılanmıştır.”

Yıllık Rapor, 2001, paragraf 233.

Etiyopya

“[Komite] okul müfredatının kültürel ve toplumsal gerçekliklerle ilgisinin olmadığı yönündeki kaygıyı paylaşır ve müfredatın henüz insan hakları ve çocuk hakları eğitim programını kapsamadığı gerçeğinden üzüntü duyar.”

Yıllık Rapor, 1997, paragraf 76.

Panama

“Yerli kültüre saygıyı geliştirmek, çok kültürlülüğü sağlamak ve toplumda önyargılı

ataerkil tutumlarla mücadele etmek için bir önlem olarak, okul müfredatı çocuk haklarını kapsamalıdır. Bu bakımdan Komite, İnsan Hakları Merkezi ve UNICEF’i içine alan uygun hükümetlerarası kuruluşlar ve STK’larla teknik işbirliği yapılmasını teşvik eder.”

Yıllık Rapor, 1997, paragraf 124.

Norveç

“Dinler, Bilim ve Ahlaki Eğitim” konulu yeni müfredat ayrımcı olabilir. Komite, özellikle bu derse katılmak istemeyen anne-babalar ve çocuklara muafiyet sağlanması yöntemi konusunda endişelidir. Komite, yeni müfredatın uygulamasının gözden geçirilmesini ve alternatif bir muafiyet yöntemi düşünülmesini önerir.”

Yıllık Rapor, 2000, paragraflar 235-36.

Suudi Arabistan

Komite [Taraf Devlet’in sunduğu] raporda belirtilen eğitimin amaçlarının, Sözleşmenin 29.maddesindeki amaçları yeterli biçimde yansıtmamasından; (...) özellikle insan haklarına saygı, hoşgörü ve cinsiyetler ve dini ve etnik azınlıkların eşitliğinin müfredatta açık olarak yer almamasından kaygı duyar.

Yıllık Rapor, 2001, paragraf 414.

Türkiye

[Komite] Taraf Devlet’i, Sözleşme’nin 29. maddesinde ve Komite’nin eğitimin amaçları konulu genel yorumunda bahsedilen amaçlara uygun şekilde eğitimi yönlendirmek ve eğitimin kalitesini geliştirmek için eğitilmiş öğretmen sayısını artırmak amacıyla öğretmen eğitim programlarını güçlendirmeye teşvik eder.

Yıllık Rapor, 2001, paragraf 136.

İran İslam Cumhuriyeti

Komite [Taraf Devlet’in sunduğu] raporda belirtilen eğitimin amaçlarının, Sözleşme’nin 29.maddesindeki amaçları, özellikle insan hakları, hoşgörü, cinsiyetler arası eşitlik ve dini ve etnik azınlıklar bakımından, yeterli biçimde yansıtmamasından kaygı duyar. Komite Taraf Devlet’e ilköğretimden itibaren okul müfredatına Çocuk Haklarına dair Sözleşme’yi dahil etmesini, insan haklarına saygıyı eğitimin amaçları arasına almasını önerir.

Yıllık Rapor, 2000, paragraflar 68-69.

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Uluslararası Hukukta Din ve Vicdan Özgürlüğü

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1 No'lu Ek Protokol

Madde 2

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yüklenmesi gereken görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 2

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

Madde 13(3)

Bu sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babaların veya - bazı durumlarda- yasal yoldan tayin edilmiş velilerin çocukları için, kamu makamlarınca kurulmuş okulların dışında, Devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitim standartlarına uygun diğer okulları seçme özgürlüğüne ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 18(4)

Taraf Devletler anne-babalar ile, mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.

Madde 18(2)

Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dini kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz

Ulusal hukukumuzda göre din ve ahlak eğitim- öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Anayasa'nın 24. Maddesi'ne göre, din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır. Devletin, ana-babanın dini ve felsefi inançlarına saygı gösterme yükümlülüğü vardır.

Ancak bu noktada, **ilk ve ortaöğretim okullarında zorunlu ders olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi için mevcut muafiyet sisteminin yetersizliği karşımıza**

çıkıyor. Türkiye'deki sistemde, muafiyet uygulaması sadece bazı gayrimüslimlere tanınmıştır.

Bu kısıtlılığın yanı sıra, bu uygulamadan yararlanabilmek için beyan zorunluluğunun getirilmiş olması, hem eğitim hakkı hem de din özgürlüğünü ihlal eder. Nitekim hâlâ uygulanmakta olan bu sorunlu muafiyet sisteminin değiştirilmesi ihtiyacı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından da ifade edilmiştir. AİHM kararında dersin içeriğinin nesnellik ve çoğulculuktan uzak olduğunu belirtmiştir.⁵ AİHM kararına paralel nitelikte bir karar da Danıştay tarafından verilmiştir.

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Din Derslerine İlişkin Ayrımcılık Konusunda Yer Alan Öneri ve Değerlendirmeler

Polonya

“Komite, Polonya’da kamu okullarında anne-babanın, çocuklarının din dersi yerine etik dersi almalarını seçebilmelerini güvence altına alan düzenlemelere rağmen, uygulamada sadece birkaç okulun etik dersi sunmasından ve bunun ebeveyn onayına tabi olmasından endişe duyar.”

Yıllık Rapor, 2002, paragraf 525.

İtalya

“Komite, (...) özellikle ilkokullardaki öğrencilerin, asıl olarak Katolik dinini kapsayan dini eğitimden muaf olurlarsa, dışlanabileceğinden endişe duyar. (...) Komite, özellikle yabancı kökenli anne-babaların, ilgili formları doldurken Katolik din eğitiminin zorunlu olmadığını farkında olmalarının sağlanmasını tavsiye eder.

Yıllık Rapor, 2003, paragraflar 170-171.

Kosta Rika

Taraf Devlet’in din özgürlüğünü benimsediğini bilmekle birlikte, Komite müfredatın bir parçası olan Katoliklik dersinin uygulandığı sınıflarda Katolik olmayan çocuklara yönelik ayrımcılık doğurmasından endişe duyar. Komite, Taraf Devlet’e eğitim sisteminde hiçbir şekilde ayrımcılık yapmayacak ve çocuğun din özgürlüğünü gerçekleştirecek bir müfredat tasarlamasını tavsiye eder.

Yıllık Rapor, 2005, paragraflar 694-95.

Danıştay Sekizinci Daire’nin 29.02.2008 gün ve 2008/1461 sayılı kararı

(...)

“Devletin, eğitim ve öğretimle ilgili olarak üzerine düşen görevleri yerine getirirken, müfredatta yer alan bilgilerin nesnel ve çoğulcu bir şekilde aktarılmasına dikkat etmesi ve ebeveynlerin dini ve felsefi kanaatlerine saygı göstermesi gerekmektedir.

Anayasa’nın 24’üncü maddesine göre, din kültürü ve ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında olduğu kuşkusuzdur.

Ancak, bu öğretimin Anayasa’nın öngördüğü amaca uygun bir müfredatla verilmesi gerektiği, içeriğinin nesnel ve çoğulcu olması, kişinin dininin bir ayırım ve eşitsizlik unsuru olarak kullanılmaması ve devletin dinler karşısında tarafsız kalarak, bütün dinsel inançları eşdeğer görmesi gerekmektedir.

Öğretimde uygulanan müfredatın belirli bir din anlayışını esas alması durumunda, bunun Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi olarak kabul edilemeyeceği ve din eğitimi halini alacağı açıktır.

Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce öğretime ilişkin müfredatta yapılan ve kararımızda hüküm kurmaya yeterli görülen tespitler uyarınca, ülkemizde çoğulculuk anlayışı içerisinde, nesnel ve rasyonel bir şekilde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminin verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu durumda, Anayasa’nın 24’üncü maddesinde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminin zorunlu olduğunun belirtilmesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında verilen öğretimin adının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olmasına rağmen, içerik olarak din kültürü ve ahlak bilgisi öğretimi olarak kabul edilemeyeceği açık olduğundan ve din eğitiminin de ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlı olması karşısında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin bu içeriği ile zorunlu tutulmasında hukuka uyarlık bulunmamaktadır.”

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Uluslararası Mahkemelerin Din Dersine İlişkin Kararlarından Örnekler

Norveç eğitim sisteminde önceden isteğe bağlı olan din dersi yerine “Hıristiyanlık Bilgisi ile Din ve Ahlak Eğitimi” başlıklı ders zorunlu ders olarak okul müfredatına dahil edilir. Bunun üzerine, Hümanist inanca sahip başvuru anne-babalar söz konusu derse yönelik getirilen muafiyet sisteminin sınırlı hallerde tanındığı gerekçesiyle İnsan Hakları Komitesi’ne başvurur. Komite bu başvurucuları haklı bulur ve söz konusu derste Hıristiyanlık’a öncelik tanınarak diğer din ve inançlara çok az değinilmesinin hem tarafsızlık ve nesnellik kriterini hem de dinlerin çoğulcu bir şekilde öğretilmesi gereğini ihlal ettiğini belirtir. Ayrıca derse yönelik tanınan sınırlı muafiyet sistemini de yetersiz bularak mevcut durumun Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 18(4). maddesinin ihlali anlamına geldiğine hükmeder. (Unn ve Diğerleri – Norveç, 2004)

İnsan Hakları Komitesi’nin önüne giden Norveç’teki zorunlu din dersi ve öngörülen sınırlı muafiyet sistemi, Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesi’nin (AİHM) de önüne gider. Kararda, verilen zorunlu din dersine ilişkin müfredatın tarafsız, nesnel ve çoğulcu olmamasının ve öğrencilere tam muafiyet sağlanmamasının Sözleşme’ye aykırılık doğurduğu belirtilir.

(Folgero ve Diğerleri – Norveç, 2007)

İlköğretim öğrencisi olan kızının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden muaf olmasını talep eden Alevi baba başvurusunu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) götürür. Mahkeme “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” derslerinde verilen eğitimin tarafsız ve çoğulcu olmadığına ve mevcut müfredatın, anne-babanın inancına saygı gösterilmesi konusunda açık bir şekilde yetersiz kaldığına karar verir. Ayrıca mevcut Türk eğitim sisteminde Sünni İslam dışındaki inançlara sahip anne-babaların çocuklarına yönelik alternatif bir ders sistemi olmadığı ve var olan muafiyet usulünün de yerinde yöntemlerle yapılmadığını ifade ederek, başvuruçuların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki eğitim hakkı kapsamındaki haklarının ihlal edildiğine hükmeder.

(Hasan ve Eylem Zengin – Türkiye, 2007)

Hak arama yolları

Çocuğunuzun din ve ahlak bilgisini ele alan ancak nesnel ve çoğulcu olmayan ya da ayrımcı içeriği olan bir derse devam etmesi zorunlu tutuluyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı’na başvuru

Farklı bir dine mensup olan bir öğrenci, muaf tutulduğu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden sınıfta kalmış ve sınıf tekrarı yapmak zorunda bırakılmıştır. Bir sivil toplum kuruluşunun yetkilisi “Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu Başkanlığı’nın 9.7.1990 gün ve 1 sayılı kararıyla, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu Hıristiyan ve Musevi dinlerine mensup öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden muaf tutulmaktadır. Bu karara karşı farklı dine mensup bir öğrenciye Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden sınıf tekrarı yaptırılması iyi niyetle bağdaştırılacak bir durum değildir” demiştir.

yapabilirsiniz. (Bkz. yargı sürecinden önce idari makamlara başvuru, sayfa 105) Devamında, idare mahkemesinde idari dava açabilirsiniz. (Bkz. idari davalar, sayfa 106) Bu süreçte, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Çocuğunuzun din ve ahlak bilgisini ele alan bir derste, öğretmenin aktardığı bilgi ve tutumlar nedeniyle ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsanız, cumhuriyet savcılığına dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

Ulusal hak arama yollarını tükettikten sonra uluslararası hak arama yollarına başvurabilirsiniz. Uluslararası düzeyde İnsan Hakları Komitesi’ne bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 116) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne bireysel başvuruda da bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 118)

b. İlköğretimde anadil politikaları

Uluslararası hukukta, devlet tarafından anadilde eğitim sunulmaması veya devlet okullarında anadili öğrenme olanağı tanınmaması ayrımcılık olarak tanımlanmaz. Ancak, anadilin öğrenilmesi ve anadilde eğitim, özellikle azınlıkların kültürlerinin korunması ve geliştirilmesi için kuvvetle tavsiye edilir. Ayrıca, anadilde eğitim, çift dilde yapılan eğitim veya anadilin öğretilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması ile yabancı ve azınlıkların toplumla bütünleşmesini kolaylaştırdığı için de tavsiye edilir. Ancak, eğer ilköğretim seviyesinde anadilde eğitim veriliyor ve ileri kademelerde bu dilde eğitime devam edilmesi mümkün olmuyorsa, bu durum, eğitime erişim hakkının ihlali olarak değerlendirilir.

Anayasa'ya göre eğitim ve öğretim kurumlarında Türkçe'den başka hiçbir dil, Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Bu düzenleme, Lozan Antlaşması ile azınlık olarak kabul edilen dışındaki vatandaşlar için anadilde eğitimi olanaksız kılar. Ulusal hukukumuzda konuyla ilgili bir diğer düzenleme, göçmen işçilerin çocuklarına ilişkindir. Milli eğitim müdürlüklerinin görevleri arasında Türkçe bilmeyen ve göçmen işçilerin çocuğu olan öğrencilere anadillerinin öğretimi için olanaklar ölçüsünde kurslar düzenlemek bulunur.

Uluslararası İnsan Hakları Komitelerinin Anadilde Eğitime İlişkin Değerlendirmelerinden Örnekler

Hollanda Antilleri

Hollanda Antilleri'nde okulu terk oranlarının yüksek olmasının nedeni olarak, farklı anadillerin varlığına rağmen okullarda sadece Hollandaca kullanılması gösterilmiş, bu nedenle, Hollandaca derslerinin yanı sıra anadilde eğitim çalışmalarının hızlandırılması tavsiye edilmiştir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1998.

Yunanistan

Yunanistan, Yunanca'dan başka dillerde yapılan eğitimin kalitesinin düşüklüğü (örneğin güncel olmayan ders kitaplarının okutulması); farklı etnik, dini, dilsel veya kültürel gruplara mensup olan ve ortaokula devam eden çocukların sayısının düşüklüğü ve bazı çocukların, (özellikle de bu gruplara mensup çocukların) okullara sadece dinleyici olarak kabul edilmeleri ve devam ettikleri derslerin kredilerini alamamaları nedeniyle uyarılmıştır.

Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlemleri, 2002.

Uluslararası Mahkemelerin Anadilde Eğitime İlişkin Kararlarından Örnekler

23 Temmuz 1978 tarihli Belçika Dil davasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Belçika devletinin, sadece Felemenkçe konuşulan bölgelerde, ilköğretimde öğretim dili olarak Fransızca'yı kullanan okullar açmayı veya bunları maddi açıdan desteklemeyi reddettiğini ve bu nedenle Ek Protokol 1 Madde 2'nin ihlal edildiğini ileri süren başvurucuya, söz konusu hükmün belli bir dilde öğretim yapan okullar açma yükümlülüğü getirmediğini belirtmiş ve esas olanın, belirli

bir zamanda mevcut olan eğitim kurumlarına erişim hakkının varlığı olduğunu vurgulamıştır.

17 Temmuz 2008 tarihli Orsus ve Diğerleri – Hırvatistan davasında, yeterli derecede Hırvatça bilmediği için ayrı sınıflarda ders gören Roman çocukların etnik ayrımcılık yapılarak eğitim haklarının engellendiğinin ileri sürülmüştür. Davada, AİHM, böyle bir ayrımcılığının bulunmadığını, söz konusu öğrencilerin ayrı sınıfta olmakla eğitim müfredatını daha iyi izlemelerine yardımcı olacak becerileri kazanacaklarını belirterek bu durumun ihlal olmadığına karar vermiştir.

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Hak arama yolları

Unutulmaması gereken, eğitimde anadil politikaları ne olursa olsun, hiçbir çocuğun dili nedeniyle okulda ayrımcılığa uğramaması gerektiridir. Örneğin **çocuk okulda anadilini konuştuğu için ayrımcılığa uğruyorsa**, ayrımcılık yapanlar suç işliyor demektir. Böyle bir durumda, ayrımcılık yapan yetkili hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

3. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuğa ve velisine yeterli bilgi verilmeden ve onayları alınmadan çocuğun kişisel bilgileri toplanırsa...

Uluslararası hukuk, hiçbir ayırım olmaksızın çocuğun özel yaşantısına ilişkin bilgilerin, aile, alternatif bakım kurumları ve eğitim gibi her tür kurum, tesis ve hizmette bütün çocuklar için ve her durumda korunması gerektiğini belirtir. Bu korunma kapsamında, ergenlik dönemindeki çocukların özel yaşamlarına, bu yaşama ilişkin bilgilerin gizliliğine, ilgili kişinin onayına, kültürel değerlerine ve dini inançlarına saygı gösterilmelidir.

Ulusal hukukumuzda kişisel bilgilerin mevzuatta gösterilen kural ve usullere uyulmaksızın, yani hukuka aykırı olarak kaydedilmesi suçtur. Çocuğa ve velisine yeterli bilgi verilmemesi ve onayının alınmaması da hukuka aykırılık içinde yorumlanabilir. Kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırksal kökenlerine, ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgilerin, kişisel veri olarak kaydedilmesi de suçtur. Kişisel verilerin kaydedilmesinin yanı sıra bu verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına vermek, yaymak veya ele geçirmek de suçtur. Kanunların belirlediği süreler geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmemek de suçtur.

Bu saydığımız suçlar, bir kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetkiyi kötüye kullanmak suretiyle yapılıyorsa, bu suçun nitelikli halidir. Bu, kanunda suça karşılık belirlenmiş olan cezanın, suç kamu görevlisi tarafından ve görevin verdiği yetki kötüye kullanılarak yapılmışsa, artırılması demektir. Benzer biçimde suç belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanarak işleniyorsa ceza artırılır.

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Kişisel Bilgilerin Toplanması ve Paylaşılmasıyla İlgili Yer Alan Değerlendirmeler

Norveç

Çocuk Hakları Komitesi Norveç'e ilişkin gözlem raporunda, zorunlu din dersinden muafiyet isteyen çocuklar için böyle bir seçenek tanınmamasına karşın, anne-babanın çocuğun dinini belirten resmi bir başvuruda bulunmasının gerekmesinin çocuğun özel yaşamının ihlali biçiminde yorumlanabileceğini belirtir; çocukların din eğitimi alması konusundaki politikaların, ayırım gözetmeme ve özel yaşantının korunması ilkeleri ışığında yeniden gözden geçirilmesini önerir.

Sonuç Gözlemleri, 1994.

Myanmar

Çocuk Hakları Komitesi Myanmar'a ilişkin gözlem raporunda, yurttaşlık hakkı söz konusu olduğunda, Myanmar'ın ayırım gözetmeme ve çocuğun yüksek yararı ışığında çocukların kategorilere ayrılmasına son vermesi, çocuklarındaki dahil olmak üzere vatandaşların kimlik belgelerindeki din ve etnik köken bölümlerinin kaldırması gerektiğini belirtmiştir. Komite, insanların damgalanmaları ve Sözleşme ile tanınan haklardan yoksun kalmaları ile sonuçlanabilecek her türlü işlemi kaçınılması konusunda tavsiyede bulunmuştur.

Sonuç Gözlemleri, 1997.

Çocuğun ve anne-babasının onayı alınırken bu konuda ayrıntılı ve anlayabilecekleri biçimde aydınlatılmaları gerekir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye göre, ilgili kişinin çocuğun yaşına ve anlama düzeyine göre ve uygun bir zaman diliminde bu seçim ve sonuçları hakkında bilgi aktararak çocuğu aydınlatması ve çocuğun görüşünün bundan sonra alınması zorunludur.

Çocuğun kişisel bilgilerinin sorulması ve kaydedilmesi ile ilgili ülkemizdeki bazı özel durumlar arasında e-okul kayıtları, anketler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden muafiyet bulunur.

a. “e-okul” kayıtları

Okullara elektronik kayıt sistemiyle (e-kayıt) öğrencinin fotoğrafı, nüfus bilgileri, sınıfı, şubesi, numarası, devamsızlık bilgileri ve notları, öğrenci gelişim dosyası ile anne-baba-kardeş bilgileri elektronik ortamda kaydedilir.

E- kayıt sisteminde istenen bilgilerin kapsamı, hukuka aykırılık taşımaz. Ancak bu bilgiler talep edilirken, bilgilerin kaydının hangi gerekçeyle tutulduğu, bilgilere kimler tarafından erişilebileceği gibi bilgilerin çocuğa ve anne-babaya bildirilmesi ve onaylarının alınması gerekir. Çocuğa ve anne-babaya bazı kişisel bilgileri paylaşmama hakkı verilmeli, çocuk ve anne-baba bu hakla ilgili olarak bilgilendirilmelidir.

Çocuk hakkında okulda tutulan kayıtlar ve saklanan dosyalar, çocuğun kimliğinin ve özel yaşantısının korunması hakkı açısından değerlendirilmelidir. Çocuğun kendi hakkında bazı bilgilerin kaydının tutulduğunu bilmesi; bu tür belgelerin hangi gerekçeyle ve nerede tutulduğunu ve bu bilgilere kimler tarafından erişilebileceğini bilmesi; ister elde, ister elektronik ortamda tutulsun bu bilgilere erişebilmesi; bu dosyalarda yer alan bilgileri inceleyebilmesi; eğer gerekiyorsa bağımsız bir organa başvurarak bu bilgilerde düzeltme yapabilmesi güvence altına alınmış olmalıdır. Bu bilgilere erişebilecek kişiler yasalar tarafından belirlenmeli, bu bilgilere erişim keyfi olmamalıdır.

Hak arama yolları

Çocuk hakkında tutulan kayıtlarla ilgili bilgilerin yayılması, bilgilerin başkaları tarafından kasıtlı olarak veya dikkatsizlik sonucu öğrenilmesi halinde, buna neden olan kişiler ve öğrenen üçüncü kişilerin tutumlarına karşı hukuksal hak arama yollarına başvuru olanaklı kılınmalıdır.

Kişisel bilgilerin, kişinin onayı olmadan kaydedilmesi ve hukuka aykırı olarak başka bir kişiye veya kuruma verilmesi, bir kamu görevlisi tarafından görevinin verdiği yetkiyi kötüye kullanmak suretiyle yapılıyorsa, kamu görevlisi

hakkında suç duyurusunda bulunulmalıdır. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

E-okul sisteminde işlenen veriler düzeltilmiyor veya ilgiliye düzeltme olanağı verilmiyorsa, dilekçe ile il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı’na başvurulabilir. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Bu talep reddedilirse, idare mahkemesinde dava açma yoluna gidebilirsiniz. (Bkz. idari davalar, sayfa 106) Bu süreçte, bir avukatın yardımına başvurmanız yararlı olabilir. Eğer maddi durumunuz uygun değilse, bulunduğunuz yerdeki baronun **adli yardım** hizmetlerine başvurmanız halinde size ücretsiz bir avukat atanacaktır. (Bkz. adli yardım, sayfa 107)

Çocuğun kişisel bilgilerinin sorulması ve kaydedilmesi ile ilgili ülkemizdeki bazı özel durumlar arasında e-okul kayıtları, anketler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden muafiyet bulunur.

b. Anketler ve diğer bilgi toplayan çalışmalar

Uluslararası hukuk açısından, başkası tarafından çocuk hakkında tutulan kişisel bilgi ve kayıtlara ilişkin olarak, korunma hakkı özel hayatın ve kimliğin korunması ile ayrımcılığa uğramama hükümleri çerçevesindedir. **Bu tür bilgilerin yayılması halinde üçüncü kişilere karşı hak arama yollarına başvurmak mümkündür.**

Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı her tür ve her derecedeki okul ve kurumlarda, üniversite, sivil toplum ve benzeri kurum ve kuruluşların yapacakları uygulama, gözlem ve veri toplama, vb. araştırma çalışmalarında **Milli Eğitim Bakanlığı’ndan izin** alınması gerekir.

Okulda Hiçbir Çocuk Ayrımcılığa Uğramamalı

Araştırma ve veri toplama araçlarında, Anayasa ve Milli Eğitim Temel Kanunu ile milli ve manevi değerlere aykırı, kişilik haklarını ihlal edici, cinsiyet, din ve ırk ayrımını körükleyici, belirli siyasal yaklaşımları destekleyici, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nce suç kabul edilen hususları içeren, kişilik ve aile mahremiyetini ifşa edici sorular, ifadeler, resimler ve simgeler yer alamaz.

Araştırmalar kapsamında yapılan bilgi toplama çalışmalarına **katılım isteğe bağlıdır**; gerekli izin alınmış olsa bile hiç kimse araştırmacı veya okul yetkilileri tarafından katılmaya zorlanamaz. **Çocuk ve anne-baba, bu tür bilgi toplama çalışmalarına katılmama hakkına sahiptir.** Araştırmada elde edilen her türlü kişisel bilgi, ilgili kişilerin ve velilerin yazılı izinleri olmadıkça başka bir amaçla kullanılamaz ve açıklanamaz. Mahkeme kararı olmadıkça bu bilgiler hiçbir kişi ve kuruma verilemez.

Hak arama yolları

Yapılan araştırmalar, Anayasa ve Milli Eğitim Temel Kanunu ile milli ve manevi değerlere aykırıysa, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Araştırmada kişilik haklarını ihlal edici, cinsiyet, din ve ırk ayrımını körükleyici, belirli siyasal yaklaşımları destekleyici, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nce suç kabul edilen hususları içeren, kişilik ve aile mahremiyetini ifşa edici sorular, ifadeler, resimler ve simgeler varsa, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Araştırmaya katılım için zorlama söz konusuysa veya araştırmaya katılmama hakkı konusunda bilgilendirme yapılmadıysa, durumu ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile şikayet edebileceğiniz gibi, bu verilerin kullanılmasının engellenmesini de talep edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Araştırmada toplanan kişisel bilgiler, yazılı izin olmaksızın açıklanırsa veya mahkeme kararı olmadan bir kişi veya kuruma verildiyse, ilgililer hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114)

c. Din ve etnik kökene ilişkin bilgi talebi ve kayıtlar

Çocuğun nüfus kaydında din ve etnik kökenine ilişkin kayıtların yer alması, özellikle farklı etnik köken ve dinden kişilerin bir arada yaşadığı ülkelerde, ayrımcı uygulamalara veya çocuğun özel hayatına müdahaleye neden olabilecek bir uygulama olabilir. Bu uygulamanın okullara yansıyan hali, nüfus kayıtlarında yazılı olan din bilgisine dayanarak, çocukların din derslerine girmek zorunda bırakılması veya girmeme hakkı tanınmasıdır. Bu uygulama, okullarda dine dayalı ayrımcılığın zeminini hazırlamanın yanı sıra çocuğun dinini açıklamak zorunda bırakılması din ve vicdan özgürlüğünü ihlal eder.

Bilindiği üzere Türkiye'de nüfus cüzdanlarında halen "din" hanesi bulunuyor. Ancak, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Yasası'nın 35. maddesi kapsamında, aile kütüklerindeki (ve dolayısıyla nüfus cüzdanlarındaki) din hanesine ilişkin bilgiler, kişilerin yazılı talepleri ile değiştirebilecek ve boş bırakılabilecektir. **Hangi nedenle olursa olsun kişi dinini açıklamak zorunda bırakılıyorsa, din ve vicdan özgürlüğü ihlal ediliyor demektir.**

Hak arama yolları

Sizin veya çocuğunuzun dinine ilişkin bilgiler, bunu bildirmek istemediğinizi belirtmenize rağmen ısrarla isteniyor ya da kayda yanlış geçiriliyorsa, söz konusu durumun giderilmesi için ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe ile başvurabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Ulusal hak arama yollarını tükettikten sonra uluslararası hak arama yollarına başvurabilirsiniz. Uluslararası düzeyde İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 116) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne de bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 118)

D. Ders Konuları, Etkinlikler Ve Okul Takvimi gibi Konularda Karar Alınırken, Çocukların Ve Ailelerinin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı

Ders konuları ve ders saatleri, etkinlikler ve okul takvimi gibi konular, çocuğu doğrudan etkiler ve çocuğun okula gelmesi ve devamını belirleyebilir. **Okulda çocuğu etkileyen konularla ilgili kararlar alınırken, çocuğun ve anne-babanın görüşü alınmalı, kararlara etkin biçimde katılmaları sağlanmalıdır.**

Çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı ve kendini ilgilendiren kararların alınma süreçlerine katılma hakkı vardır. Bu haklar, okullarda da geçerlidir. Okullarda, çocuğun kendi eğitimini etkileyen kararlarla ilgili seçenekler ve bunların olası sonuçları hakkında yaşına ve olgunluğuna uygun biçimde

Milli Eğitim Temel Kanunu

Madde 5

Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 13 (1)

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca
 - a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlâkın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

bilgilendirilmesi gerekir. Ayrıca, çocuk tarafından dile getirilen görüşlere karar alma süreçlerinde gerekli önem verilmelidir.

Çocuğun ve anne-babanın eğitimle ilgili konularda bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması ile ilgili sorumluluk, okul düzeyinde okul yöneticileri ve öğretmenlere aittir. Bilgilendirme ve görüş alma süreçleri ve yöntemleri tasarlanırken çocuğun varsa özel durumu ile ailesinin ve kendisinin kültürü, dili gibi farklı özellikleri dikkate alınmalıdır.

Çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı ve kendini ilgilendiren kararların alınma süreçlerine katılma hakkı vardır.

Çocuğun kendi eğitimiyle ilgili kararlara katılma hakkının doğal bir uzantısı, okulların ve okullarda verilen eğitimin her bir çocuğun farklı ihtiyaçlarına göre özel düzenlemeler yapılarak uyarlanabilmesidir. **Okulların ve okullarda verilen eğitimin çocuğun ihtiyaçlarına göre uyarlanabilmesi için, okul modelleri, eğitim takvimi, müfredat ve eğitim yöntemleri esnek ve değişebilir olmalıdır.**

Çocuğun ve anne-babanın çocuğun eğitimi ile ilgili kararlara katılım hakkının ihlalini bir eylemden kaynaklanan, bir hak ihlali olarak tanımlamak zordur. Bunun temel nedeni, katılım ile ilgili olarak hakkın gerçekleştiği veya ihlal edildiği bir eşik belirlemenin zorluğudur. Ancak eğer katılım hakkının yeterli derecede sağlanmaması nedeniyle belirli bir gruba üye çocuklar için ayrımcı bir sonuç ortaya çıkıyorsa, dolaylı ayrımcılık yaşandığı ve bu nedenle eğitim hakkının ihlal edildiği söylenebilir.

Devletin eğitimin içeriği ve yöntemiyle ilgili karar alma süreçleri, çocuk ve anne-babanın yeterli katılımını sağlamıyorsa, çocuğun ve anne-babanın istek ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim verilemez. Buna bağlı olarak da çoğunluktan farklı özelliklere sahip çocuklar, dolaylı ayrımcılığa uğrayabilir.

Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerinin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı

1. Çocuğunuz veya çevrenizdeki bir çocuğın aldığı eğitimin yöntemi ve içeriği, kendisinin ve ailesinin yaşam tarzı, değerleri ve ihtiyaçlarına uygun değilse...

Kaliteli eğitime erişim açısından tüm çocuklar eşit hakka sahiptir. Ancak, tüm çocuklara aynı hizmeti sunarak, her çocuğın kaliteli eğitim hakkından eşit olarak yararlanması sağlanamaz. **Eğitimin takvimi, yöntemi ve içeriği, çocuğın özel durum ve ihtiyacını karşılamadığında, çocuk eğitim hakkından tam olarak yararlanamaz.** Sonuçta, eğitim hakkı açısından ayrımcı bir durum ortaya çıkabilir ve çocuğın eğitim hakkı ihlal edilmiş olur.

Eğitimin her çocuğın özel ihtiyaçları ile uyum içinde olması için, çocuğın verilen eğitime değil, verilen eğitimin çocuğa göre uyarlanması gerekir. İçinde bulunduğu çevre, eğitim dilini bilmeme, yaşadığı travma ya da fiziksel özellikleri gibi nedenlerle birçok çocuk okul kapısından içeri ilk adımlarını dezavantajlı bir biçimde atar. Devletin yükümlülüğü, diğer çocuklarla aradaki farkı kapatabilmeleri için bu çocuklar lehine özel önlemler almak, eğitimi her çocuğın bireysel ihtiyaçlarına yanıt verecek esneklikte tasarlamak ve öğretmenleri çocukların ihtiyaçlarına yanıt verebilecek biçimde güçlendirmektir.

Tüm çocuklara aynı hizmeti sunarak, her çocuğın kaliteli eğitim hakkından eşit olarak yararlanması sağlanamaz.

Devletin, herkesin eğitime erişim hakkını gerçekleştirmenin yanı sıra eğitimin amacının “çocuğın kişiliğinin, yeteneklerinin, fiziksel ve zihinsel yeterliliklerinin mümkün olan en üst düzeyde gerçekleştirilmesine” yönelik olmasını sağlaması gerekir (Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 29). Çocukların kişilik, yetenek ve yeterlilikleri önemli derecede farklılaşır. Çocuğın kendisini

mümkün olan en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için eğitim yönteminin ve içeriğinin her bir çocuğa göre uyarlanabilir olmasına ihtiyaç vardır. Örneğin, eğitimin ve okulların, çalışan çocuklar, mülteci veya sığınmacı çocuklar, azınlık konumundaki çocuklar, silahlı çatışma ve çeşitli afet ortamlarındaki çocuklar, engelli çocuklar gibi dezavantajlı konumdaki çocukların da ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde esnek olması gerekir.

Her çocuğın farklı ihtiyaç ve isteklerine yanıt verebilen ve mümkün olan en üst düzeyde gelişebilmesini destekleyen bir eğitim için, şu **uygulama ve ilke örnekleri** verilebilir:

a. Yıllık eğitim takviminin ve günlük ders programlarının yerel koşullara göre ayarlanması

Devletin bütün çocukların ilköğretime tam erişimini sağlama yükümlülüğü düşünüldüğünde, eğitimin yıl içinde verildiği dönem ve gün içinde verildiği saatlerin, çocukların farklı yaşam

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Eğitim Takvimiyle ilgili Yer Alan Değerlendirmeler

Honduras

“Komite, okuldan ayrılmaların yüksek oranda olması nedeniyle Honduras’a, ülkede ders yılının tarım sezonuna göre ayarlanmasını, ekim ve hasat dönemlerinde okulların tatil olmasına önem vermesini tavsiye eder. Komite’nin bir başka önerisi de, okullarda sıcak yemek çıkartılması ve sağlık hizmetleri verilmesidir.”

Sonuç Gözlemleri, 1994, paragraf 31.

Lesotho

“Komite, dağlık bölgelerdeki okullarda büyükbaş hayvanlara bakma sorumluluğu olan erkek çocukların okula devam ve okur-yazarlık oranlarını iyileştirmek için (...) okul saatleri ve müfredatla ilgili esnek, alternatif çözümler üretilerek çocukların derslere katılımlarını engelleyen nedenlerin ortadan kaldırılmasını önerir.”

Yıllık Rapor, 2001. paragraf 362.

biçimlerine uygun hale getirilmesi ihtiyacı ortaya çıkar. Kırsal kesimde tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan ailelerin çocuklarının yıl ve gün içinde eğitime devam edebilecekleri sürelerin kentsel kesimdeki ailelerin çocuklarıyla aynı olması beklenemez. Yaşam biçimleri farklı çocuklara tek bir takvimin sunulması, çocukların hasat, mevsimlik göç veya mera döneminde okula devam edememeleri veya okulu tamamen bırakmak zorunda kalmaları gibi sonuçlar doğurur. Bu nedenle, **okulun açılma-kapanma tarihleri ile gün içindeki ders saatlerinin esnek hale getirilmesi, devletin eğitim hakkını tüm çocuklar için sağlaması yolunda gerekli bir adımdır.**

b. Müfredatın yerel ihtiyaçlara göre uyarlanması

Yerel ihtiyaçlar, çocuğun ailesi veya içinde yaşadığı topluluğun özellikleri ve kültürel değerleriyle ilgilidir. **Çocukların, ailelerinin ve çocuğun içinde yaşadığı topluluğun yerel ihtiyaçlarını dikkate almayan bir müfredat, çocuk ve aile açısından eğitimin çekiciliğini azaltabilir. Yerel ihtiyaçları dikkate almayan bir müfredat, çocuğun kendisini yabancı hissetmesine yol açabilir, çocuğun okul ve eğitimle bütünleşmesini engelleyebilir.** Bu nedenle, müfredatın çocukların içinde bulunduğu yerel koşullar ve bu koşullardan kaynaklanan ihtiyaçlar ile ilgili bilgi ve becerileri içerebilecek biçimde esnek kılınması önemlidir. Müfredattaki bu esneklik çocukların okula devam etmelerini destekleyeceği gibi, çocuğun içinde yaşadığı topluluk için eğitimi daha değerli kılacaktır.

c. Eğitim yöntemlerinin çocuğun ihtiyaçlarına göre uyarlanması

Eğitim yöntemleri, çocuğun öğrenme süreçlerine etkin katılımının ve kendini mümkün olan en üst düzeyde geliştirebilmesinin temel belirleyicisidir. Bu nedenle, eğitim yöntemlerinin her çocuğun özel durum ve ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanması gerekir. Örneğin eğitim dilini yeterince bilmeyen, yaşadığı bir travma nedeniyle psiko-sosyal sorunları olan, fiziksel veya zihinsel engeli olan bir çocuğun, etkin olarak öğrenebilmesi için içinde bulunduğu özel duruma uygun eğitim yöntemleri kullanılmalıdır. **Çocukların farklı ihtiyaçlarına uygun eğitim yöntemlerinin kullanılması için hem eğitim modellerinin çeşitlendirilmesini sağlayacak esnek eğitim politikaları hem de farklı eğitim yöntemlerini etkili biçimde kullanabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekir.**

i. Anadili eğitim dilinden farklı olan çocuklar

Evinde konuşulan dil eğitim dilinden farklı olan bir çocuğun eğitim sürecinden etkin biçimde yararlanması zordur. Özellikle anne-babanın eğitim dilinde okuma yazma becerilerine sahip olmadığı durumlarda, eğitim dili ve evde konuşulan dil farklılaşıyorsa, çocuğun okuldaki öğrenme süreci zorlaşır ve buna bağlı olarak okulu

Eğitim yöntemlerinin her çocuğun özel durum ve ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanması gerekir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 29

Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
(...)

- c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesi;
- d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
(...)

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerinin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı

terk etme olasılığı yükselebilir. Birçok araştırma, çocukların anadillerinde okuma yazmayı daha çabuk öğrendiğini, diğer akademik becerileri daha kısa sürede edinebildiğini ve bunun ikinci dil olarak eğitim dilini öğrenmelerini kolaylaştırdığını gösterir.^{6,7}

Örneğin, farklı nedenlerle ülkesinden ayrılmış olan bir çocuğun gittiği ülkede eğitim hakkından yararlanabilmesi için kendi dili ve ihtiyaçlarına uygun eğitim yöntemleri veya mevcut eğitim sistemine devam edebilmesi için **eğitim destek programları** gerekebilir. **Yeni yöntemler veya programlar geliştirilirken, çocuğun kendi dilini koruyup geliştirme, kültürel kimliğini ve değerlerini koruma hakkına da önem verilmelidir.**

ii. Travmatik deneyimleri olan çocuklar

Afetler, silahlı çatışmalar ve kanunla ihtilafa düşmek, çocuklar açısından travmatik deneyimlerdir. Böyle deneyimleri olan çocukların eğitim sürecine etkin olarak katılabilmeleri için bu travmalar göz ardı edilmemelidir. Bu çocuklara eğitimin yaşadıkları travmadan dolayı ortaya çıkan farklı ihtiyaçlarına yanıt verebilecek yöntemler ile sunulması gerekir.

Örneğin, silahlı çatışma ortamlarında bulunan çocuklar için verilecek eğitim, içerik ve yöntemi açısından rehabilitasyon işlevi de görecektir biçimde düzenlenmelidir. Örneğin, eğitim yöntemleri şiddetin çocuklar üzerindeki psikolojik ve duygusal etkilerini gidermeye, güvenlik ile ilgili bilgi vermeye ve barışçıl iletişim yetenekleri kazandırmaya çalışılabilir.

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Eğitimde Anadil Politikalarıyla İlgili Yer Alan Değerlendirmeler

Yunanistan

Yunanistan, Yunanca'dan başka dillerde yapılan eğitimin kalitesinin düşüklüğü (örneğin güncel olmayan ders kitaplarının okutulması); farklı etnik, dini, dilsel veya kültürel gruplara mensup olan ve ortaokula devam eden çocukların sayısının düşüklüğü ve bazı çocukların, (özellikle de bu gruplara mensup çocukların) okullara sadece dinleyici olarak kabul edilmeleri ve devam ettikleri derslerin kredilerini alamamaları nedeniyle uyarılmıştır.

Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlemleri, 2002.

İngiltere

“Komite İngiltere’ye, Kuzey İrlanda okullarında İrlanda dilinin öğretilmesinin daha fazla desteklemesini önerir.”

Sonuç Gözlemleri, 1995, paragraf 33.

Fas

“Komite, okul eğitiminin mevcut bütün diller ve lehçelerde verilmesini sağlayacak önlemlerin alınmamış olmasından endişe duyar.”

Sonuç Gözlemleri, 1996, paragraf 14.

Myanmar

“Komite Taraf devlete, ilgili bölgelerde okulları ve öğretmenleri azınlık dillerinde eğitim vermeye teşvik amacıyla okul materyallerinin bu dillere çevrilmesi için kaynak ayırmasını tavsiye eder.”

Sonuç Gözlemleri, 1997, paragraf 39.

Çin

“Komite azınlıkların bulunduğu yörelerde, örneğin Tibet Özerk Bölgesi’nde, eğitimin kalitesinin düşük olduğu, (...) çift dilde eğitim sisteminin geliştirilmesi için gerekli çabaların gösterilmediği ve bu yörelerde okula devamın düşük düzeyde olduğu belirten raporlardan endişe duyar. Bu tür yetersizlikler, ilkokul sonrası eğitimde Tibetli ve diğer azınlık gruplara mensup çocukları dezavantajlı konuma düşürebilir. (...) Bu konuda Komite, gerek Tibet Özerk Bölgesi’ndeki gerekse azınlıkların yaşadığı diğer bölgelerdeki öğrencilerin hem kendi dillerini ve kültürlerini, hem de Çinceyi daha fazla öğrenmeleri için alınan önlemlerin yeniden gözden geçirilmesini tavsiye eder. Bu çocukları ayrımcılığa karşı korumak ve ileri düzeyde eğitime eşitlik temelinde katılabilmelerini sağlamak amacıyla adımlar atılması gerekir.”

Sonuç Gözlemleri, 1996, paragraflar 19 ve 40.

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Travmatik Deneyimleri Olan Çocukların Eğitim Hakkıyla ilgili Değerlendirmeler

Türkiye

“Komite, 1999 yılında meydana gelen iki tahrip edici depremin ardından devletin, deprem bölgelerinde bulunan okullardaki çocukları psikolojik ve sosyal açıdan desteklemek amacıyla giriştiği çeşitli çabaları memnuniyetle karşılamaktadır.”

Sonuç Gözlemleri, 2001, paragraf 8.

El Salvador

“Komite, özgürlüğü sınırlandırılmış çocuklar için eğitime ve mesleki programlara erişim konusundaki eksiklerden endişe duyar.”

Yıllık Rapor, 2004, paragraf 79.

Estonya

Komite, özgürlüğü sınırlandırılmış çocukların bulunduğu yerlerde, çocuk suçluluğu hakkında uygun özel eğitim almış öğretmenlerce sağlanan uygun eğitim ve mesleki programlara erişiminin sağlanmasını teşvik eder.

Yıllık Rapor, 2003.

iii. Çalışan çocuklar

Çocuğun çalışması, eğitime devam edememesine yol açabilir veya eğitime etkin katılımını engelleyebilir. Özellikle zor koşullarda ya da uzun saatler çalışmak, çocuğun okula devamını olanaksız kılabilir. Çocuk, okul, iş ve ev arasındaki mesafe veya yorgunluk nedeniyle belirli dönemlerde okula hiç devam edemeyebilir ya da derslere düzenli

Çocukların zararlı ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları, bir insan olarak çocuğun her tür hakkına ihanet edilmesidir; Bu uygarlığa karşı işlenen bir suçtur.

UNICEF -Dünya Çocuklarının Durumu Raporu 1997

katılamayabilir. Çocuk işçiliğinin en kötü biçimi olarak kabul edilen tehlikeli işlerde veya çocuğun sömürülmesine yol açan işlerde çalışmak, bahsedilen diğer olumsuz etkilerin yanı sıra çocuğun duygusal ve fiziksel sağlığını da bozar ve okula devamını ve derslere etkin katılımını olanaksız kılabilir.

Ailelerin ve toplumların, çocuk emeğine bağımlı olmaksızın geçinebilmelerini sağlamak devletin sorumluluğudur (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi Genel Yorum 13). Bu sorumluluktan hareketle **devletin, çocuk ve ailesine sosyal yardım, danışmanlık, sağlık hizmeti, sosyal hizmet gibi destekleyici hizmetleri sunması gerekir.** Devletin konuyla ilgili bir diğer temel sorumluluğu, çocukları çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden uzaklaştırmak için tüm çocukların ücretsiz temel öğrenime ve uygun hallerde mesleki eğitime erişimini sağlamaktır (ILO Sözleşme 182, Madde 7).

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı

Madde 7(3)

Taraf devletler, henüz zorunlu eğitim çağında olanların, eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalıştırılmamalarını sağlamayı taahhüt ederler.

Okulun ve eğitimin, çalışan çocuğun ihtiyaçları ve içinde bulunduğu özel duruma göre uyarlanması çocuğun eğitime devamını sağlayan önemli bir koşuldur. Bu nedenle, müfredat çalışan çocuklar açısından çekici kılınmalıdır. Gün içindeki ders saatleri de çalışan çocukların günlük yaşamları ile uyumlu hale getirilmelidir. **Özellikle tarım ve ev işlerinde çalışma gibi çocuk işçiliğinin en yaygın biçimde yaşandığı yerlerde ve genelde kız çocuklarını daha olumsuz etkileyen işlerde çalışan çocuklara odaklanarak geleneksel olmayan eğitim yöntemleriyle bu çocuklara ulaşılmaya çalışılmalıdır.**

iv. Engeli olan çocuklar

Engelli çocukların diğer çocuklarla aynı sistem içinde ve aynı okullarda eğitim görmeleri ve sistemle bütünleşmeleri, devlet için bir yükümlülük, çocuk ve

Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerinin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı

Engeli olan çocukların diğer çocuklarla aynı sistem içinde ve aynı okullarda eğitim görmeleri ve sistemle bütünleşmeleri, devlet için bir yükümlülük, çocuk ve anne-babası için bir haktır.

anne-babası için bir haktır. Bu nedenle, okullardaki fiziksel koşulların yanı sıra eğitimin yöntemi, içeriği ve araç-gereçlerinin, engeli olan her çocuğun özel durum ve ihtiyacına göre uyarlanması gerekir.

Hak arama yolları

Ülkemizde eğitim takvimi, özellikle ilköğretim kademesinde, yöntem ve içerik açısından merkezîyetçi bir yaklaşımla düzenlenir. Bu nedenle **takvim, yöntem ve içerik, çocukların özel durum ve ihtiyaçlarına yanıt verebilecek esneklikte değildir.** Sadece özel durumlar için geçici çözüm niteliğinde önlemler ve uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin, ülke genelinde aynı eğitim takvimi uygulanmakla birlikte öğrencilere aile üyelerinden birinin ölümü, yaralanması, düğünü, askere gitmesi, çocuğun aile üyeleriyle birlikte bağ, bahçe, tarla veya sürüde çalışması, hastalık gibi nedenlerle 15 günü geçmemek kaydıyla ve velinin talep etmesi durumunda okul idarelerince izin verilebilir. Benzer bir biçimde, zorunlu eğitim çağında buldukları halde öğrenimlerini çeşitli nedenlerle yaşitları ile birlikte zamanında yapamamış çocuklar ile gezici göçer veya çalıştıkları için ilköğretime sürekli olarak devam edememiş çocukların eğitim ve öğretimi için yetiştirici sınıflar açılır.

Yaşadığınız yerde ihtiyaç olmasına rağmen yetiştirici sınıflar açılmıyorsa, şikayetinizi ve sınıf açılması talebinizi içeren dilekçenizi ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na iletebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Madde 24'e göre eğitimde;

2. (...)

- (c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul uyumlaştırmanın yapılması;
- (d) Engellilerin genel eğitimden etkili şekilde yararlanabilmeleri için, genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almaları;
- (e) Engellilerin eğitime dahil olması hedefine uygun olarak, bireye özgülenmiş etkili destekleyici tedbirlerin akademik ve sosyal gelişimi azamileştiren ortamlarda sağlanması gerekir.

3. Taraf Devletler, engellilerin toplumun üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılmalarını kolaylaştırmak için yaşam ve sosyal gelişim becerilerini edinmelerini sağlamalıdır. Bu amaçla, Taraf Devletler aşağıda belirtilen uygun tedbirleri almalıdır:

- (a) Braille ve diğer biçemlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesine, beden dilinin, iletişimin alternatif araçlarının ve biçimlerinin, yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesine ve akran desteği ve rehberlik hizmeti verilmesine yardımcı olunması;
- (b) İşaret dilinin öğrenilmesine ve sağır insanların dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;
- (c) Kör, sağır veya hem kör hem sağır olanların, özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini azamileştiren ortamlarda sunulmasını sağlamak.

4. Taraf Devletler, bu hakkın hayata geçmesini sağlamak için, engelli olanlar dahil olmak üzere, işaret dilini ve Braille alfabesini bilen öğretmenlerin işe alınması ve eğitimin her düzeyinde çalışan uzmanların ve personelin eğitilmesi için uygun tedbirler almalıdır. Söz konusu eğitim, engelliliğe ilişkin bilincin yükseltilmesini, uygun alternatif iletişim araç ve biçimlerinin, destekleyici eğitim tekniklerinin ve materyallerinin kullanılmasını içermelidir.

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Engelli Çocukların Eğitim Hakkıyla ilgili Değerlendirmeler

Türkiye

“Komite, hizmetlerin koordinasyon makamı olarak Özürlüler İdaresi'nin oluşturulmasını ve eğitim, istihdam ve rehabilitasyon alanlarındaki bazı kurumsal engellerin kaldırılmasını olumlu bir gelişme olarak belirlemekle birlikte, halen kurumlara yerleştirilen özürlü çocuk sayısının yüksekliği ve bu çocuklara ayrılan kaynak kıtlığı ve uzman elemanın bulunmaması konusunda kaygı duymaktadır. Komite, durumları ve ihtiyaçlarını tam olarak belirlemek amacıyla devletin özürlü çocukların durumunu gerekli şekilde izlemeyi sağlayacak tedbirleri almasını tavsiye etmektedir. Ayrıca, özellikle kırsal kesimde yaşayanlar başta olmak üzere özürlü çocuklar için programlar ve olanaklar geliştirmek için gerekli kaynakları ayırmasını ve bu çocukların evde aileleri ile birlikte kalmalarını sağlayacak toplum tabanlı programlar geliştirmesini önermektedir. (...) Komite, taraf devlete özürlülerin topluma katılımını ve diğer çocuklarla aynı eğitim sistemi içinde bütünleşmelerini teşvik etmesini, bu bağlamda öğretmenlere özel eğitim sağlamasını ve okulları kolay erişebilir kılmasını tavsiye etmektedir.”

Sonuç Gözlemleri, 2001, paragraflar 49-50.

Polonya

“Komite, tüm engelli çocukların kaynaştırma okulları ve eğitim programlarına katılma olanağına sahip olmamasından ve bazı vakalarda engelli çocukların kurumlara gönderilmeleri veya evlerine yakın uygun program eksikliğine bağlı olarak, okula düzenli devam etmemesinden endişe duyar.”

Yıllık Rapor, 2002, paragraf 533.

Saint Lucia

Komite, sosyal, kültürel ve dinlenme faaliyetleri ile genel eğitim ve mesleki eğitim programlarında kaynaştırmaya gidilmesi ve kurumlarda yaşayan engelli çocukların sayısını azaltılması için bir uygulama takvimi hazırlanmasını tavsiye eder.

Yıllık Rapor, 2005.

Saint Vincent ve Grenadinler

Komite, engelli çocukların toplumla ve eğitim sistemiyle bütünleşmesi için öğretmenler için özel eğitime daha fazla önem verilmesini ve okullar, spor alanları ve diğer kamu alanlarının engelli çocukların ulaşabileceği şekilde oluşturulmasını tavsiye eder.

Yıllık Rapor, 2002.

2. Çevrenizdeki bir okuldaki uygulamalar ve etkinliklere çocukların ve ailelerinin etkin biçimde katılması için çaba gösterilmiyorsa...

a. Okuldaki karar alma süreçlerine çocuğun katılımı

Çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı vardır. Devletin ise her çocuğun görüşünü dikkate alması gerekir. **Okul yaşantısıyla ilgili alınan tüm kararların, farklı derecelerde de olsa çocuğun hem bugünkü yaşantısını hem de geleceğini etkilediği düşünülürse, çocuğun okulla ilgili tüm kararlara katılmaya hakkı vardır.** Bu nedenle okul, her çocuğun okulla ilgili kararlar konusundaki görüşlerini ifade etmesi ve bu görüşlerin dikkate

alınması için gerekli yapı ve süreçleri planlamalı, oluşturmalı ve etkin olarak kullanılmasını sağlamalıdır.

Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum 1, 2001

Çocukların okul yaşamına katılmaları, okul toplulukları ve öğrenci konseyleri oluşturulması, akran eğitimi ve danışmanlığı ve çocukların okullarındaki disiplin kovuşturmalarına katılmaları, öğrenme ve haklardan yararlanma süreçlerinin birer parçası haline getirilmelidir.

Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerinin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı

Katılım hakkı, çocuğun görüşünü açıklama özgürlüğü ile birlikte, çocukların kendi aralarında örgütlenerek okul toplulukları ve öğrenci konseyleri oluşturmalarını, akran eğitimi ve danışmanlığına dayalı programlara katılmalarını, okul bülten ve dergilerine katkıda bulunmalarını da kapsar. Okulda

Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme

Madde 7(3)

Taraf Devletler, engelli çocukların diğer çocuklarla eşit bir şekilde kendilerini etkileyen her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olmasını, yaşlarına ve olgunluk seviyelerine göre görüşlerine önem verilmesini ve bu hakkın tanınması için engellerinin çeşidine ve yaşlarına uygun destek sunulmasını sağlayacaktır.

çeşitli nedenlerle yapılan tören ve etkinlikler de bu kapsamdadır. Okuldaki tören ve etkinliklere çocuğun geçerli bir neden ile katılmak istemediği veya velinin çocuğun katılmasına rıza göstermediği durumlarda, öğretmen ve okul yönetimi saygı göstermelidir. Ancak, “okulda bulunduğu halde törenlere **özürsüz olarak** katılmama”nın ilgili yönetmelikte kınama yaptırımını gerektiren davranışlar arasında yer aldığı unutulmamalıdır. Disiplin uygulamaları da, çocuğun katılım hakkına uygun olarak düzenlenmeli, çocukların okullardaki disiplin kovuşturmalarına katılmaları sağlanmalıdır.

Türk hukukunda düşünce ve ifade özgürlüğü Anayasa’da düzenlenmiş, böylece düşünce ve ifade özgürlüğü anayasal güvence altına alınmıştır. Zorlama veya tehdit kullanarak, bir kimseyi dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve görüşlerini açıklamaya veya değiştirmeye zorlamak veya bunları açıklamaktan, yoksun bırakmak suçtur.

Çocuk Hakları Komitesi Raporlarında Engelli Çocukların Okulda Katılım Hakkıyla İlgili Değerlendirmeler

Türkiye

“Çocuğun katılım hakları konusunda toplumun duyarlılığını artırmak ve ailede, okulda, özellikle de toplumda çocuğun görüşlerinin saygı görmesini sağlamak amacıyla Komite, taraf devlete, özellikle öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra toplum liderleri ile sivil toplum örgütlerini de içerecek şekilde sivil toplum katılımı ile çocuklarla çalışan uzmanların yer alacağı şekilde sistematik yaklaşım ve politika geliştirmesini tavsiye etmektedir.”

Sonuç Gözlemleri, 2001, paragraf 34.

Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda

“Komite, çocuğun kendi görüşlerini ifade etme hakkına yeterince önem verilmediği kanısındadır. Bu kanı, İngiltere ve Galler’deki ana-babaların, çocuklarını okullardaki cinsel bilgiler eğitiminin kimi bölümlerinden çekme olasılıklarını da kapsamaktadır. Gerek bu konuda gerekse çocukların okuldan çekilmelerini

öngören kararlarla ilgili diğer konularda, çocukların kendi görüşlerini ifade edebilmelerini ve bu görüşlere gerekli önemin verilmesini sağlayacak sistematik bir mekanizma yoktur. (...) Komite, eğitimle ilgili konular gündeme geldiğinde, çocuğun okuldan uzaklaştırılma kararına karşı başvuruda bulunma hakkının sağlam biçimde güvence altına alınmasını önerir. Ayrıca, çocukların, okul yaşamıyla ilgili olup kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade edebilmelerini sağlayacak usullerin yerleştirilmesi önerilir.”

Sonuç Gözlemleri, 1995, paragraflar 14 ve 32.

Arjantin

“Çocukların, 12.maddenin ruhuna uygun olarak okuldaki ve okul dışındaki yaşama aktif katılımlarını sağlamak için daha çok adım atılması önerilir.”

Sonuç Gözlemleri, 1995, paragraf 21.

Avusturya

“Komite, okul sisteminde iyi işleyen ve kapsamlı bir öğrenci temsili yöntemini memnuniyetle karşılar.”

Sonuç Gözlemleri, 1999, paragraf 5.

Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve görüşlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından dolayı kişiye hakaret edilmesi de suçtur. Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları ise suç oluşturmaz.

Türk hukuk sisteminde çocukların düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili özel bir yasal düzenleme yoktur. Mevcut **idari düzenlemeye göre çocukların okuldaki karar alma süreçlerine katılmaları öğrenci kulüpleri ve okul meclisleri ile gerçekleşir**. Yine yönetmeliklerde öğrencilerin okul hayatına mümkün olduğu kadar geniş ölçüde katılmaları ve kendi kendilerini yönetmeye çalışmaları esas alınır. Ancak, Türkiye’de eğitim sisteminin merkezîyetçi yapısı nedeniyle çocukların öğrenci kulüpleri ve okul meclisleri aracılığıyla okul idaresi ve kararlarına katılmaları, kendilerini ilgilendiren birçok süreç ve konuya etki edebildikleri anlamına gelmez. Çocuklar aldıkları derslerin içeriği ve okul takvimi gibi konularda görüş bildirseler bile görüşleri dikkate alınmayabilir.

b. Okuldaki karar alma süreçlerine velinin katılımı

Okulda çocuğu ilgilendiren karar alma süreçlerine çocuğun yanı sıra anne-baba veya çocuğun yetiştirilmesinden birinci derece sorumlu kişilerin de katılma ve okul tarafından bilgilendirilme hakları vardır. Devletin buna ilişkin yükümlülüğü, çocuğa yol gösterme konusunda “velilerin” sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı göstermektir. **Okul açısından bu yükümlülük, okulda çocuğu ilgilendiren tüm işlem ve eylemler hakkında velisini bilgilendirme, görüşünü ifade etme ve karar alma süreçlerine katılması için uygun yöntemlerin ve ortamların oluşturulması biçiminde ortaya çıkar.**

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Veli açısından karar süreçlerine katılım, hem çocuğu yetiştirme görevinin bir parçası, hem de çocuğa ve okula karşı bir yükümlülüktür. Bu katılım, çocuğun yararı ve görüşünün dikkate alınması ilkeleri ile birlikte değerlendirilmelidir.

Ülkemizde velilerin okulla ilgili karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştıran en önemli organ, okul-aile birliğidir. Okul aile birlikleri, okul ile aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, iletişim ve işbirliği sağlamak, eğitim-öğretimi geliştirici faaliyetleri desteklemek, maddi imkanlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak ve okula maddi katkı sağlamak üzere kurulur. Her veli okul aile birliğinin doğal üyesidir. Doğal üye oldukları için her velinin genel kurula katılma hakkı vardır. Veliler birliğin yönetim kurulunda veya denetim kurulunda yer alabilir. Yönetim kurulunda dört, denetim kurulunda iki veli yer alabilir.

Velilerin okulla ilgili karar alma süreçlerine diğer bir katılım biçimi, veli toplantıları aracılığıyla gerçekleşir. Veli toplantıları bir öğretim yılında en az iki kez yapılmalıdır. Toplantıların dışında veliler ile bireysel görüşmeler de yapılabilir.

Ülkemizde, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların velilerinin eğitim süreçleriyle ilgili kararların alınma süreçlerine etkin katılmaları öngörülür. Örneğin, **okul yöneticileri ve rehberlik ve araştırma merkezleri yetkililerinin sorumlulukları arasında özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun eğitsel değerlendirmesi ve okula yerleştirilmesi ile ilgili kararlarda velilerin etkin katılımının sağlanması da bulunur.**

Çocuğu ilgilendiren karar alma süreçleri konusunda velilerin bilgilendirilmemesi ya da çocukla ilgili herhangi bir süreçte yer almalarının sağlanmaması bir hak ihlalidir. Velinin çocukla ilgili süreçlere kendi isteği ile katılmaması halinde bu katılım çocuğun yararı için okul tarafından talep edilmelidir. Ancak velinin katılımı, tek başına, çocuğun katılımı olmaksızın karar alınabileceği anlamına gelmez.

Hak arama yolları

Çocuğunuz, okulda yazılı veya sözlü olarak ifade ettiği bir görüş nedeniyle cezalandırılırsa, öğrenci velisi olarak öğrenci hakkında verilen kararlara itiraz hakkınızı kullanabilirsiniz. Bunun için kararın size bildirildiği tarihten itibaren 5 iş günü içinde okul müdürlüğüne başvurmanız gerekir. İtirazınızı bir dilekçe ile yapmalısınız. (Bkz. dilekçe

Karar Alınırken, Çocukların ve Ailelerinin İstek ve İhtiyaçları Dikkate Alınmalı

hakkı, sayfa 103) Okul müdürlüğü, uyarma veya kınama cezası ile ilgili itirazınızı inceleyecektir.

Çocuğunuza okulda yazılı veya sözlü olarak ifade ettiği bir görüş nedeniyle okul değiştirme cezası verilmişse, okul yönetiminden ilgili kişi, kendi görüşlerini de eklediği sizin dilekçeniz ile gerekçelerinizi ilçe milli eğitim müdürlüğüne bağlı öğrenci davranışlarını değerlendirme kuruluna gönderir. Bu gönderim işlemi en fazla 5 iş günü sürebilir. İtiraz işlemleri sonuçlanıncaya kadar ceza uygulanmaz. **Okul müdürlüğü keyfi olarak işleminizi yapmıyorsa veya gecikerek hak kaybına uğramanıza neden oluyorsa**, cumhuriyet savcılığına şikayet etmelisiniz. (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Ayrıca okul müdürlüğünü ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Çocuğunuzun kendisi veya sizin **gerekçeli** karşı talebinize rağmen, çocuğunuz okul tarafından herhangi bir tören veya etkinliğe katılmaya zorlanıyorsa, bu katılım hakkının ihlali anlamına gelir. Böyle bir durumda, ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Çocuğunuzun ders, uygulama, değerlendirme etkinliklerine veya öğrenci kulüplerine katılımı engelleniyorsa, engelleyen kişi öğretmen ise okul idaresine şikayet edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) **Okul idaresinin şikayetiniz ile ilgili işlem yapmaması halinde** okulu, cumhuriyet savcılığına şikayet edebilirsiniz (Bkz. suç duyurusu ve şikayet dilekçesi, sayfa 114) Ayrıca hak ihlaline neden olan öğretmeni ve şikayetinizi dikkate almayan okul yönetimini ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103) Çocuğunuzun katılımını engelleyen okul idaresi ise ilçe veya il milli eğitim müdürlüklerine veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayet edebilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Okul-aile birliği genel kuruluna katılımınız, çocuğun veya sizin özellikleriniz veya içinde bulunduğunuz özel durum nedeniyle engelleniyorsa, durumla ilgili ilçe veya il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na şikayette bulunabilirsiniz. (Bkz. dilekçe hakkı, sayfa 103)

Çocuğunuzun veya sizin katılım hakkınızın ihlali ayrımcılık unsuru taşıyorsa veya çocuğunuzun katılmaya zorlandığı etkinlik ve uygulama inancınıza aykırılık taşıyorsa, ulusal hukuktaki hak arama yollarını tükettikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. (Bkz. sayfa 118)

AİHM başvurusu yapılırken, sadece ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddeyi ileri sürerek başvuruda bulunulamaz. 14. maddenin tek başına uygulama alanı yoktur. Diğer bir deyişle, bu madde, şikayete konu olacak olgular Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin diğer bir maddesinin kapsamına dahil olmadığı sürece uygulanamaz.

Notlar

- 1 Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tanımı, <http://www.who.int/about/definition/en/>
- 2 Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Kurulu, müdür yardımcıları, müdür yardımcısı bulunmayan okullarda müdür yardımcısının başkanlığında, öğretmenler kurulunca seçilen birer sınıf ve birer şube rehber öğretmeninden bir asil, bir yedek üye, okul rehber öğretmeni, okul aile birliği başkanı ve öğrenci kurulu başkanından oluşur.
- 3 AİHM başvurusu yapılırken, sadece ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddeyi ileri sürerek başvuruda bulunulamaz. 14. maddenin tek başına uygulama alanı yoktur. Diğer bir deyişle, bu madde, şikayete konu olacak olgular Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin diğer bir maddesinin kapsamına dahil olmadığı sürece uygulanamaz.
- 4 AİHM başvurusu yapılırken, sadece ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddeyi ileri sürerek başvuruda bulunulamaz. 14. maddenin tek başına uygulama alanı yoktur. Diğer bir deyişle, bu madde, şikayete konu olacak olgular Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin diğer bir maddesinin kapsamına dahil olmadığı sürece uygulanamaz.
- 5 *Hasan ve Eylem Zengin - Türkiye Davası. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Karar tarihi: 9 Ekim 2007.*
- 6 Ramirez, D., Yuen, S., ve Ramey, D. (1991). *Final report: Longitudinal study of structured English immersion, early-exit and late exit transitional bilingual education programs for language minority children.* San Mateo, CA: Aguirre International.
- 7 Thomas, W.P., ve Collier, V.P. (2002). *A national study of school effectiveness for language minority students' long-term academic achievement.* Santa Cruz, CA: Center for Research on Education, Diversity and Excellence, University of California-Santa Cruz.

Bölüm 4

Hak Arama Yolları

Hak aramak, her yurttaşın hakkı ve sorumluluğudur. Anayasa’da hak olarak belirlenmiş ve kamu hizmeti olarak düzenlenmiş olan zorunlu ilköğretim, idareye bu hakkı sağlama ve hizmeti en etkili biçimde sunma yükümlülüğü verir. Bir yurttaş olarak çocuğa, çocuğun eğitim hakkının yerine getirilmesinden sorumlu kişilere ve konuyla ilgilenen tüm yurttaşlara tanınan hak arama yolları, idarenin ve sorumluların yükümlülüklerini yerine getirmelerinin denetlenmesini sağlar.

A. Kapsam ve Yapı

Kılavuzun ikinci bölümünde, eğitim hakkını düzenleyen ulusal kanunlardan ve uluslararası sözleşmelerden bahsedilmiştir. **Bu bölümde, söz konusu kanun ve sözleşmelerin kapsamına giren hakların ihlali durumunda neler yapılabileceği anlatılıyor.**

Eğitim hakkı, bir eylemin sonucu olarak (örneğin, öğrencinin öğretmenden fiziksel şiddet görmesi) veya ihmal yoluyla (örneğin, devletin yeterli sayıda öğretmen yetiştirmemesi) ihlal edildiğinde, yapabileceğiniz pek çok şey vardır. Örneğin örgütlü olarak hareket edebilir, medyayla işbirliği yapabilir, gösteri ve yürüyüş hakkınızı kullanabilir ve sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yapabilirsiniz. Bunların hepsi hak arama yollarıdır. Bu yolları kullanarak sorumluluk sahipleri üzerinde baskı oluşturabilir ve sorumluluk sahiplerinin görevlerini yerine getirmesini sağlayabilirsiniz.

Ancak, elinizdeki kılavuzun konusu ulusal ve uluslararası hukukta eğitime ilişkin bireysel hak arama yolları ve bunların nasıl kullanılacağıdır. Bu nedenle, yukarıda belirtilen hak arama yolları kapsam dışı bırakılmış, sadece ulusal hukukta yer alan **idari ve adli başvuru yolları** ile uluslararası hukuktaki **bireysel şikayet ve toplu şikayet yolları** ele alınmıştır.

Ulusal hukukta hak arama yolları genelde idari ve adli olmak üzere iki şekildedir. Sayfa 102’deki şekil “Ulusal Hukukta Hak Arama Yolları” başlıklı bölümün yapısını gösteriyor ve farklı hak arama yollarına ait bilgilerin yer aldığı sayfa numaralarını içeriyor.

Çocuğunuzun eğitim hakkı ihlal edilirse, ilgili **ulusal hak arama yollarını tükettikten sonra, uluslararası hukuk kapsamında size sunulan hak arama yollarını kullanabilirsiniz.** Uluslararası hak arama yolları, ulusal hak arama yollarının tamamlayıcısıdır. Eğitim hakkı söz konusu olduğunda, uluslararası hukukta çok etkili bir koruma sistemi yoktur. Mevcut mekanizmalar “Uluslararası Hukukta Hak Arama Yolları” başlıklı bölümde ele alınacaktır. Söz konusu bölümün yapısı ve farklı hak arama yollarına ait bilgilerin sayfa numaraları sayfa 116’daki şekilde gösteriliyor.

Hak arama yollarının kullanımına ilişkin **dilekçe örnekleri**, ulusal ve uluslararası mahkeme ile komitelere **başvuru yollarına ilişkin ek bilgiler** ve hak arama süreçlerinde yardımcı olabilecek **kuruluşlarla ilgili bilgi, elinizdeki kılavuzun beşinci bölümünde** yer alıyor.

B. Ulusal Hukukta Hak Arama Yolları

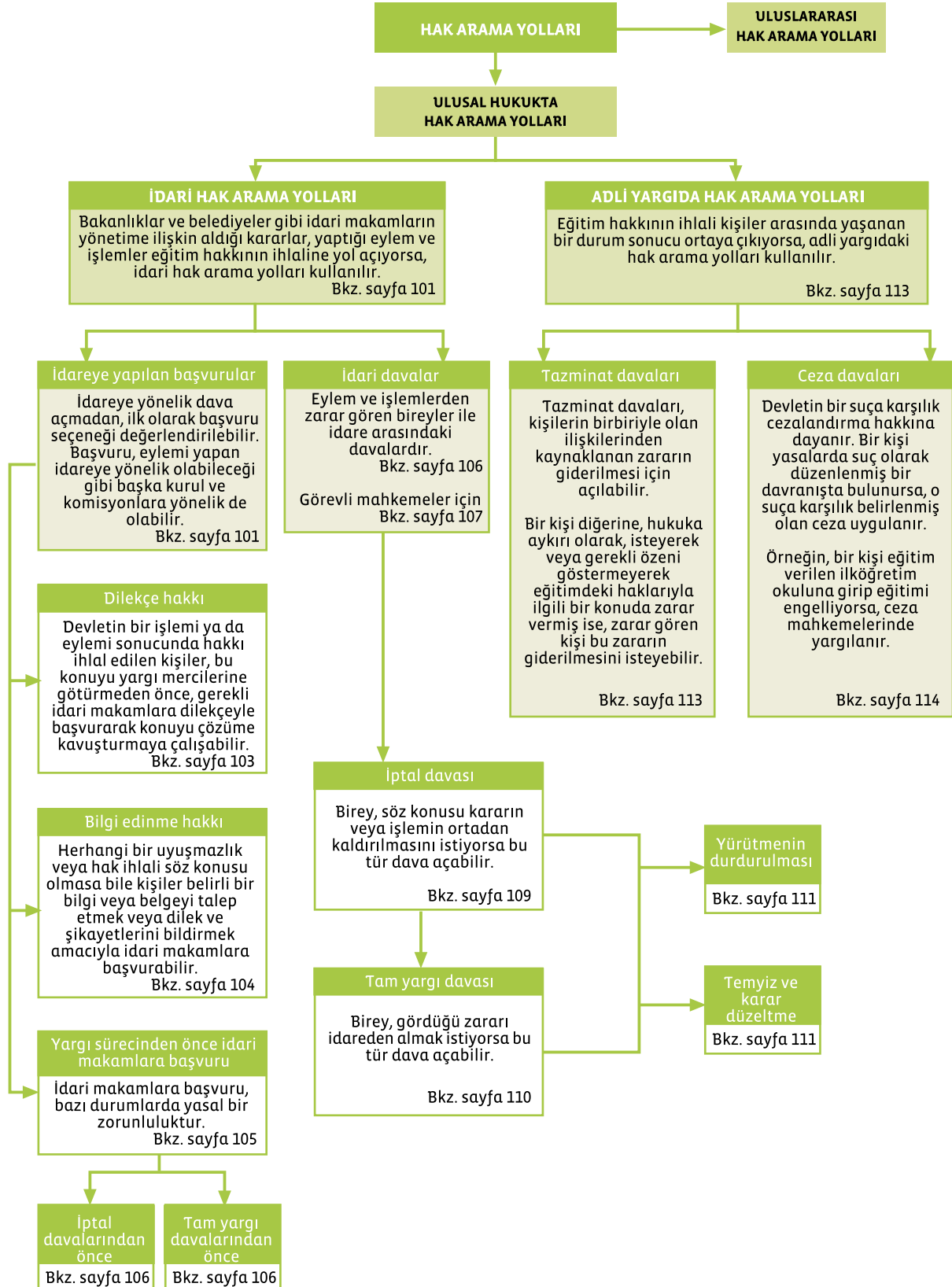
Hukuk sistemlerinde haklar ve yükümlülükler genellikle bir arada düzenlenir. Sahip olunan her hak, devlete o hakkı koruma ve başkaları tarafından ihlal edilmesini önleme yükümlülüğü verir. Örneğin, herkesin yaşama hakkı vardır ve devletin, gerekli önlemleri alarak yaşama hakkının ihlal edilmesini önleme yükümlülüğü vardır. **Kılavuzun üçüncü bölümünde verilen, eğitime ilişkin ihlal örneklerinde veya diğer ihlal durumlarında, idari ve adli başvuru yolları ile hak aranabilir.**

1. İdari hak arama yolları

Eğitim hakkına ilişkin hak arama yollarının en önemlileri, idare ile ilgili olanlardır. Başlıca idari hak arama yolları, **idari makamlara başvuru** yapmak ve **idari dava** açmaktır. **İdari makamlara başvurunun aşağıda ayrıntılı olarak aktarılan birçok farklı yolu vardır. Eğitim ile ilgili bir hak idari merciler tarafından ihlal ediliyorsa, dava açmak kullanabileceğiniz diğer bir yoldur.**

a. İdari makamlara başvuru

İdari makamlara başvuru üç başlıkta toplanabilir; i. dilekçe hakkı, ii. bilgi edinme hakkı, iii. yargı sürecinden önce idari makamlara başvuru.

i. Dilekçe Hakkı**Kim bu hakka sahiptir?**

Kendileri veya kamu ile ilgili dilek, şikayet, öneri gibi taleplerini devlete iletmek isteyen T.C. vatandaşları ve (eğer kendi ülkelerindeki T.C. vatandaşlarına böyle bir hak tanınmışsa)

Türkiye’de ikamet eden yabancılar, dilekçe hakkına sahiptir.¹

Bu hak hangi durumlarda kullanılabilir?

Eğitim hakkının veya eğitimle ilgili hakların ihlal edildiği düşünülüyorsa **bazı durumlarda** idari makama başvurmak **hızlı sonuç** almayı sağlayabilir.

Dilekçe ile Başvurulabilecek Komisyon ve Kurullar**Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu**

Her T.C. vatandaşı her türlü dilek, öneri veya şikayetleri için Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) dilekçe verebilir. T.C. vatandaşı olmayanlar, kendi ülkelerindeki Türk vatandaşlara böyle bir hak tanınmışsa TBMM’ye dilekçe verebilir.

TBMM Başkanlığı’na veya doğrudan Dilekçe Komisyonu’na dilekçe yazabilirsiniz. Dilekçe Komisyonu, başvuruların sonucu ve yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç 60 gün içinde bilgi vermelidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

İnsan hakları ile ilgili bir çok görevi olan Komisyon, hak ihlalleriyle özel olarak ilgilenir. Eğitim hakkınızın ihlal edildiğini veya okul ortamında temel hak ve özgürlüklerinizin ihlal edildiğini düşünüyorsanız, komisyona dilekçe ile başvurabilirsiniz. Başvurunuz komisyon tarafından incelenerek, gerekli görülen durumlarda ilgili mercilere iletilir. Komisyon, başvuruların sonucu ve yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç 60 gün içinde bilgi vermelidir.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı

Başkanlığa, birçok görevin yanı sıra insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları inceleme ve araştırma ve alınabilecek önlemlere ilişkin çalışmaları koordine etme görevleri de verilmiştir. İnsan Hakları Başkanlığı, insan hakları ihlali iddialarına ilişkin başvuruları inceler ve bir hak ihlali saptarsa ilgili kurumlarla temasa geçerek ihlalin giderilmesi için gerekli işlemlerin yapılmasını sağlar.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

Tüm il ve ilçelerde bulunan kurullar insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.

Kolluk kuvvetleri tarafından yapıldığı iddia edilen eğitim hakkı ihlalleri veya okullarda hak ve özgürlüklerin ihlali ile ilgili talep ve şikayetlerinizi, il ve ilçe insan hakları kurulları dışında **İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlalleri İnceleme Bürosu’na** da bildirebilirsiniz.

Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hasta Hakları Şubesi

Şube özellikle hasta hakları ihlallerinin önlenmesinden sorumludur. Hasta bir çocuğun eğitim hakkının ihlal edilmesi halinde bu şubeye başvurabilirsiniz.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine verilen kararları inceler ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin kararlar alır. (Ayrıca, bkz. sayfa 104)

Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER ALO 150)

Bu kapsamda kaymakamlık, valilik ve bakanlıkların tümünde “Halkla İlişkiler Müracaat Büroları” kurulmuştur. Eğitim hakkının ihlaliyle ilgili bir konuda bilgi edinme, dilekçe hakkının kullanılması veya kamu görevlileri hakkında başvurular buraya yapılabilir. Ayrıca, eğitim hakkı ihlallerine ilişkin başvurular BİMER’e yapılabilir.

Nelere dikkat edilmeli?

Dilekçeye kesinlikle yazılması gerekenler:

- **Başvurulacak idari makam ve adresi**
- **Başvuranın adı-soyadı, imzası, iş veya ikametgah adresi**
- **Dilekçe konusu**

Bunlardan biri eksikse ya da dilekçe konusu yargı mercilerinin görev alanına giriyorsa, idari makamlar dilekçenizi incelemeyebilir.

Örneğin, hak ihlali teknik bir hatadan veya isim benzerliği gibi bir karışıklıktan ötürü yaşandıysa, bir dilekçe ile ilgili idari makama başvurmak sorunu çözebilir.

Ne zaman cevap gelir?

Herhangi bir idari makama dilekçe verdiyseniz, bu idari makam en geç **30 gün** içinde gerekçeli olarak size yanıt vermek zorundadır. Dilekçenizi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verdiyseniz, yanıt süresi **60 gündür**. Eğer kendiniz ile ilgili yürütülmekte olan bir işlem hakkında bilgi istediyseniz, işlem sonuçlandığında size ayrıca bilgi verilir.

Eğer dilekçenizi yanlış makama verdiyseniz, dilekçe bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilmeli ve size bu konuda bilgi verilmelidir.

Dilekçenizi nereye verebilirsiniz?

Eğitim hakkıyla ilgili bir konuda dilekçe, yetkili idari makama veya önceki sayfada listesi bulunan komisyon ve kurullara verilebilir. **Eğitim hakkıyla ilgili yetkili idari makam okul müdürlüğü, ilçe ve il milli eğitim müdürlükleri veya Milli Eğitim Bakanlığı'dır.**

Dilekçe hakkınız engelleniyorsa ne yapabilirsiniz?

Dilekçe hakkının engellenmesi veya dilekçenin kabul edilmemesi halinde, dilekçeyi kabul etmeyen kişi Türk Ceza Kanunu Madde 121 doğrultusunda cezalandırılır. Bir hakkınızı kullanmak için dilekçe vermek istediyseniz ve dilekçeniz kabul edilmediyse, dilekçenizi kabul etmeyen kişiyi cumhuriyet savcılığına şikayet edebilirsiniz. (Bkz. şikayet dilekçesi, sayfa 134)

ii. Bilgi Edinme Hakkı

4982 sayılı Kanun ile kabul edilmiş olan bilgi edinme hakkı, dilekçe hakkının özel bir türüdür. Bu kanuna göre, herkesin idari makamlardan **bilgi ve belge isteme hakkı** bulunur.²

Nasıl başvurulur?

Başvurunuzu istediğiniz bilgi veya belgeye sahip olan kuruma yapmalısınız. Elektronik başvuru da yapabilirsiniz. Ancak, elektronik başvuruyu yapanın yasal olarak belirlenebilir olması gerekir.

Nelere dikkat edilmeli?

Bilgi ve belge talep etmek için hazırlanan başvuru dilekçesinde;

- **Gerçek kişi ise kişinin adı-soyadı ile oturma yeri veya iş adresi,**
- **Tüzel kişi ise, unvanı, yetkilinin imzası ve yetki belgesi bulunmalıdır.**

Başvuru, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.

Ne zaman cevap gelir?

Kamu kurum ve kuruluşları, başvuru tarihinizden itibaren **15 gün** içinde bilgi ve belgeye erişimi açmak zorundadır. İstedığınız bilgi veya belgenin, başvuru yapılan kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması, başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında, bilgi veya belgeye erişim süresi **30 gündür**. Sürenin uzatılmasını gerektiren haller, gerekçesiyle birlikte size yazılı olarak ve 15 günlük sürenin bitiminden önce bildirilmelidir.

Dilekçe hakkının kullanımında olduğu gibi burada da **başvurunuzu yanlış makama yaptıysanız**, başvurunuz konuyla ilgili idari makama yönlendirilmeli ve size bu konuda yazılı bilgi verilmelidir.

Talep hangi durumlarda reddedilebilir?

İdare, ilgili kanunda sayılan istisnai durumlardan birinin var olması halinde istenilen bilgi veya belgeyi vermeyebilir ve bilgi edinme talebini reddedebilir. Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz gerektiren bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara da olumsuz yanıt verebilir.

Bilgi edinme hakkınız engelleniyorsa ne yapabilirsiniz?

Bilgi edinme talebi idarenin elinde yeterli bilginin hazır olmaması gerekçesiyle reddedildiyse, iki seçeneğiniz vardır:

Seçenek 1: Başvuru sahibi olarak idari yargıda, ret işlemine karşı dava açabilirsiniz.

Böyle bir dava açarsanız süreleri hesaplarken özellikle dikkat etmeniz gerekir. Her ne kadar, kamu kurumları bu başvuruya 15 gün içinde yanıt vermek zorundaydı da, **idarenin bilgi edinme başvurusunu reddetmiş sayılması için, başvuru tarihinden itibaren 60 gün geçmiş olması gerekir.**

Seçenek 2: Başvuru sahibi olarak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilirsiniz.

Ret kararının size bildirilmesinden itibaren 15 gün içerisinde Başbakanlık bünyesindeki Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilirsiniz. Kurul başvuru 30 gün içinde sonuçlandırır.

Kurula itiraz etmek, yukarıda Seçenek 1'de verilen idari yargıya başvurunun süresini durdurur. Böylece kurula başvuru, kurulun incelemesi ve kuruldan kararın gelmesi süreçleri nedeniyle dava açma hakkını kaybetmezsiniz.

iii. Yargı Sürecinden Önce İdari Makamlara Başvuru

İdareye karşı iki tür dava açabilirsiniz: iptal davası ve tam yargı davası. **Bazı durumlarda** iptal davası veya tam yargı davası açmadan önce **idari makamlara başvurmak bir önkoşuldur.**

İptal davaları, bir idari işlemin iptali için açılan davalardır. **Tam yargı davaları** ise, kişinin idari bir eylem sonucunda zarara uğradığı durumlarda, zararın tazmini için açılır. Örneğin, bir atama kararının veya eğitim hakkını sınırlayan hükümler içerdiği düşünülen bir yönetmeliğin iptali, iptal davasının konusudur. Öğretmenin şiddet uyguladığı bir çocuğun uğradığı zarar nedeniyle Bakanlık aleyhine açılacak tazminat davası ise bir tam yargı davasıdır.

Her iki dava türü de kılavuzun ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. (Bkz. sayfa 109 ve 110). Bu bölümde ise, bu tür davalardan önce idari makamlara yapılması gereken başvurular ile ilgili bilgi veriliyor.

Kim başvurabilir?

İdarenin almış olduğu bir karar, yaptığı işlem veya eylemden zarar gören herkes idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması talebiyle idari makamlara başvurabilir.

Nereye başvurulur?

İdari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılmasını **üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan isteyebilirsiniz**. Örneğin, bir ilçe milli eğitim müdürlüğünün yaptığı işlemle ilgili olarak üst makamı olan il milli eğitim müdürlüğüne veya Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurmalısınız. Ancak söz konusu olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı bir işlem veya aldığı bir karar ise bir üst makam olmadığı için doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurmanız gerekir.

Başvuru ne zaman yapılmalı?

İdari bir eylem sonucunda uğranılan zararın tazmini için tam yargı davası açılacaksa, söz konusu eylemin öğrenilmesinden itibaren 1 yıl ve her durumda eylem tarihinden itibaren 5 yıl içinde eylemi yapan idareye başvuru yapılması ve bu başvuruda hakların yerine getirilmesinin veya uğranılan zararın giderilmesinin istenmesi gerekir.

Ne zaman cevap gelir?

Üst makama veya kararı alan ve işlemi yapan makama başvurduğunuzda, **60 gün içinde size yanıt verilmesi gerekir. Yanıt verilmemesi, başvurudaki talebinizin reddedilmiş olması anlamına gelir.**

Başvurunuz reddedilirse?

Başvurunuz reddedilirse, ret yanıtını öğrenmenizden itibaren 60 gün içinde tam yargı davası açabilirsiniz. Başvuruza 60 gün içinde yanıt alamazsanız başvurunuz reddedilmiş sayılır ve bundan sonraki **60 gün içinde tam yargı davası açabilirsiniz**.

Nelere dikkat edilmeli?

İptal davaları öncesinde idareye yapılan başvurularda: Yapılmış bir işlemin geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması isteniyorsa, iptal davası açma süresi bakımından bir inceliğe dikkat etmek gerekir. İdari dava açma süresi, bir kararın alındığını veya işlemin yapıldığını öğrenmenizden itibaren 60 gündür. Ancak idareye yapılan başvuru, dava açma süresini durdurur. İdareye yaptığınız başvurunuz doğrudan veya yanıtı bırakılarak reddedilirse, dava açma süresi kaldığı yerden devam eder.

Tam yargı davaları öncesinde idareye yapılan başvurularda: İdari makamlara başvuru yapmak, tam yargı davalarının önkoşuludur. İdari makamlara başvuru yapılmadan doğrudan tam yargı davası açılırsa, dilekçenin görevli idare merciine iletilmesine karar verilir.

18 yaşını geçmiş, temyiz kudretine (ayırt etme gücüne) sahip ve kısıtlı olmayan kişiler ve tüzel kişiler davacı veya davalı olabilirler. Birey dava açma hakkını kendisi kullanabileceği gibi, vekil olacak başka biri aracılığıyla da kullanabilir.

b. İdari davalar

Anayasa'da dava hakkı, "Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak sureti ile yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir" ifadesiyle düzenlenmiştir. 18 yaşını geçmiş, temyiz kudretine sahip ve kısıtlı olmayan kişiler ve tüzel kişiler davacı veya davalı olabilirler. Birey dava açma hakkını kendisi kullanabileceği gibi, vekil olacak başka biri aracılığıyla da kullanabilir.

Adli Yardım**Kimler yararlanabilir?**

Avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağınız yoksa, avukatlık hizmetlerinden yararlanmak amacıyla adli yardım bürolarına başvurabilirsiniz.

Nasıl başvurulur?

Adli yardım bürosuna adli yardım talebiyle, **dava devam ederken veya dava açılmadan önce** başvurabilirsiniz. Başvuru sırasında **nüfus cüzdanı fotokopisi, fakirlik ilmühaberi (fakirlik belgesi) ve ikametgah belgesi** göstermeniz gerekir. Fakirlik belgesi ve ikametgah belgesini muhtarlıktan alabilirsiniz. Eğer davanın açıldığı yer ve ikamet ettiğiniz yer farklı ise, iki yerleşim yerinden birindeki baroya başvurabilirsiniz.

Türkiye’de bulunan tüm barolarda adli yardım hizmeti verilmektedir. (Bkz. baroların iletişim bilgileri, sayfa 122) Avukat atamasının en kısa zamanda yapılabilmesi için davanın görüldüğü yerdeki baroya başvurmanız daha uygundur.

Nasıl çalışır?

Adli yardım bürosu, adli yardım talebinde bulunan kişi için ücretsiz olarak bir avukat atar. Bu avukat, adli yardım talebinde bulunan kişi adına gerekli başvuruları yapar, davaları açar ve takip eder.

Adli yardım büroları randevulu sistem ile çalışır. Bu nedenle, adli yardım bürosuyla görüşme yapmak için **randevu** almalısınız. Randevu günü yapılan görüşme neticesinde adli yardım kurulu, avukat atanıp atanmayacağına **bir ay içinde karar verir** ve kararını talebi yapan kişiye bildirir. Kurul tarafından avukat talebinizin reddedilmesi halinde, baro başkanlığına 15 gün içinde itiraz edebilirsiniz.

Şiddet, çocuk istismarı ve buna benzer suçlarda, Ailenin Korunmasına Dair Kanun kapsamında aile mahkemelerinde açılacak davalarda, adli yardım büroları gerekli evrakları öncelikle talep etmeksizin **en hızlı şekilde görevlendirme** yapar. Böyle durumlarda, avukata verilmek üzere noterden **vekaletname** çıkarılması gerekir. Vekaletname ücretini ödeyemeyecek durumdaysanız, baro başkanlığına bir dilekçe ile başvurarak bu bedelin adli yardım fonundan karşılanmasını talep edebilirsiniz.

Dava harç ve masraflarını karşılayamayacak durumdaysanız, dava açtığınız mahkemeden kendiniz veya avukatınız aracılığıyla adli müzaheret (yardım) isteyerek masrafların devlet tarafından karşılanmasını talep edebilirsiniz. Mahkeme ekonomik yoksunluğunuz olup olmadığını araştırır, gerek görmesi halinde sizden belge talep edebilir ve bu konuda bir karara varır.

Türkiye’de, kişiler arasındaki davalar ile kişiler ve devlet arasındaki davalara, ayrı yargı mercilerinde ayrı usuller ile bakılır. Buna göre, **tarafardan en az biri devlet ise idari yargı yolları kullanılır**. İdari yargıda yetkili mahkemeler, idare mahkemeleri ile Danıştay’dır. **Dava kişiler arasında ise adli yargı yolları kullanılır**.

Kılavuzun bu bölümünde, **idari davalar anlatılıyor. Ancak öncelikle, avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayan kişilerin avukatlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlamayı amaçlayan adli yardım sistemiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir**.

i. İdari Yargıda Görevli Mahkemeler

İdari davalar söz konusu olduğunda üç tür mahkemede dava açmak mümkündür. Arka sayfada, hangi koşullarda hangi mahkemeye gidilmesi gerektiği anlatılıyor.

ii. İdari Yargıda Yetkili Mahkeme

Yetkili idari yargı yeri, yasalarda aksi belirtilmediği durumlarda, **idari işlemi yapan kuruluşun bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir**. İdari işlemi yapan kuruluşun bulunduğu ilde idare mahkemesi yoksa, o ilin hangi yargı çevresine dahil olduğu belirlenmeli ve dava o ilde ki idare mahkemesine açılmalıdır. Bu konuda **avukattan yardım almanız yerinde olacaktır**.

İDARE MAHKEMESİ	BÖLGE İDARE MAHKEMESİ	DANIŞTAY
İdari davanın konusu olan hak ihlali, Danıştay'ın görev alanına girmiyorsa, iptal ve tam yargı davaları idare mahkemelerinde açılmalıdır.	İdare mahkemesi kararlarının itiraz merciidir. İdare mahkemesi kararı tek hakimle almışsa ve/veya dava konusu 6.330 TL'nin* altındaysa , itirazın bölge idare mahkemesine yapılması gerekir. Bölge idare mahkemelerinin incelediği bir diğer konu da yürütmenin durdurulması kararlarına ilişkin itirazlardır. Bölge idare mahkemeleri, yürütmenin durdurulması kararlarına ilişkin itirazlar üzerine inceleme yapar ve bunun sonucunda verdiği karar kesindir.	Danıştay, genel düzenleyici işlemlerin iptalinde ilk derece mahkemesi olarak görev yapar. Kamu kuruluşlarının ülke çapında uygulanacak tüzük, yönetmelik, genelge gibi düzenleyici işlemlerinde ve birden çok idare mahkemesinin yetki alanına giren işlere karşı açılacak iptal ve tam yargı davalarının ilk derece mahkemesi Danıştay'dır. Dolayısıyla eğitim hakkının ihlal edilme nedeni bir tüzük, yönetmelik veya genelge ise bunların iptal edilmesi için Danıştay'da dava açılmalıdır. Aynı şekilde dava konusu birden fazla idare mahkemesinin yetkisindeyse , dava yine Danıştay'da açılmalıdır. İdare mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz merciidir. İdare mahkemesi kararı tek hakimle değil de heyet olarak vermişse ve/veya dava konusu 6.330 TL'nin* üzerindeyse , temyiz için Danıştay'a başvurulmalıdır. İdare mahkemesinin vermiş olduğu kararlarda, taraflardan biri yeniden inceleme talep ederse Danıştay davayı tekrar inceler. Aynı şekilde, bölge idare mahkemesinde itiraz yolu ile giderilemeyen kararı temyizden inceler.
TEMYİZ NEDİR?		
İdare mahkemesinde görülen davanın kararından memnun olunmadığı durumlarda, karar temyiz edilebilir. Kararın temyiz edilmesi, mahkemenin davada eksik inceleme yapması veya hukuksal değerlendirmede hataya düşmesi gerekmesiyle davanın tekrar incelenmesi, gözden geçirilmesidir.		
İTIRAZ NEDİR?		
İtiraz, istisnai bir takım kararlarda Danıştay yerine Bölge İdare Mahkemesi'ne başvurulmasını zorunlu kılan özel bir başvuru yoludur. Yani itiraz sadece belirlenmiş birtakım kararlar için söz konusudur.		
Bir davada itiraz mı yoksa temyiz yoluna mı başvurulacağı konusunda avukata danışmakta yarar vardır.		

Tam yargı davalarında dava konusu idarenin bir eyleminden doğan zararların giderilmesi ise, yetkili mahkeme, **eylemin gerçekleştiği yerdeki idare mahkemesidir.**

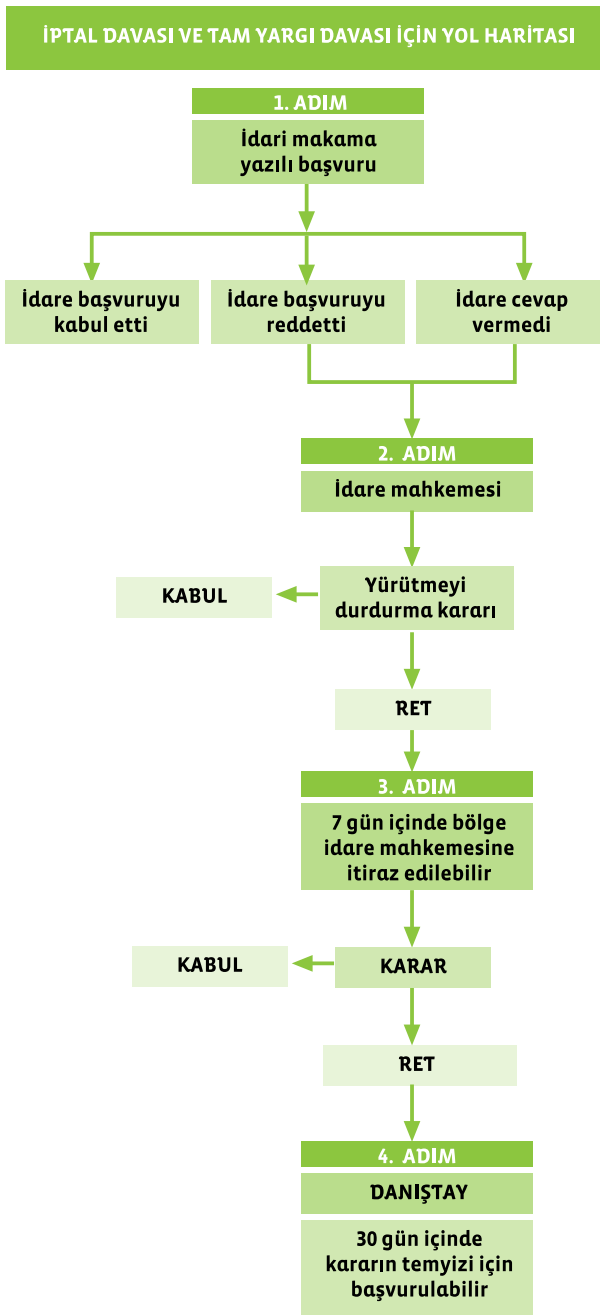
Örnekler

1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir yönetmeliği nedeniyle eğitim hakkı ihlal ediliyorsa, dava konusu ülke çapında bir uygulama olduğu için

birinci derece mahkemesi olarak Danıştay'da dava açılır.

2. Belediyenin bir kararı nedeniyle sadece o ildeki öğrencilerin eğitim hakkı ihlal ediliyorsa, dava o ildeki idare mahkemesinde açılır.
3. Bir öğretmenin şiddet uygulaması halinde açılacak tam yargı davasında dava eylemin

yapıldığı yerdeki idare mahkemesinde açılır. İdarenin vermiş olduğu zararın giderilmesi için örneğin 5.000 TL talep edilmişse, bu miktar sınır olarak belirlenen 6.330 TL'den* az olduğu için mahkemenin verdiği karara karşı bölge idare mahkemesine itiraz edilir, 6.330 TL'den* fazla bir miktar talep edilmişse karar Danıştay'da temyiz edilir.

iii. İdari Yargıda Başvuru Yolları

• İptal Davası

Hangi durumlarda iptal davası açılır?

İdari işlemin yetki, şekil, sebep, konu veya amaç yönünden **hukuka aykırı olması durumunda** işlemin iptali için açılır.

Eğitim Hakkını İhlal Eden Bir İdari İşlemlle İlgili Tercihinize Bağlı Olarak:

1. İlk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması bekleyip, verilen karar üzerine tam yargı davası açabilirsiniz.
2. İlk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması beklenir. Dava reddedilirse, iptal davası kararına karşı itiraz ya da temyiz yollarına başvurabilirsiniz. Bu başvuruyuyla ilgili incelemenin karara bağlanmasının ardından tam yargı davası açabilirsiniz.
3. İlk önce tam yargı davası açabilirsiniz.
4. İptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilirsiniz.

İptal davası açabilmek için hakkınızın ihlal edilmesi şart değildir, çıkarınızın ihlal edilmiş olması yeterlidir. Yani, yapılan idari işlem sonunda hakkınızı kullanmaktan yoksun kalmasanız bile, **çıkarlarınız "hukuka aykırı" olarak zedeleniyorsa**, bu durum, işlem aleyhine **dava açılması için yeterlidir**.

Kim iptal davası açabilir?

İdari işlem sonucu **kişisel haklarınız ihlal ediliyorsa iptal davası açabilirsiniz**.

Çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konularda ise dava açma hakkı, idari işlem sonucu kişisel hakları ihlal edilen bireyler ile sınırlı değildir.

Hakkı ihlal edilen **birey 18 yaşından küçük ise**, velayet hakkına sahip olan kişiler veya vasi iptal davasını çocuk adına açabilirler.

İptal davası kime açılabilir?

İptal davasında davalı olarak her zaman "idare" gösterilir. İşlemi yapmış olan kişiler veya kamu

görevlileri davalı olarak kabul edilmez. **Örneğin bir öğretmenin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı bir yönetmeliğe uyararak yaptığı bir eylemden dolayı dava açarsanız, öğretmene değil, Milli Eğitim Bakanlığı'na dava açmalısınız.**

İptal davaları nasıl sonuçlanabilir?

İdare mahkemesi, açılacak iptal davalarında önkoşullar ile yetki, biçim, neden, konu, amaç gibi esasa ilişkin koşulları inceler (Bkz. iptal davası ile ilgili koşullar, sayfa 128). İdare mahkemesi koşullara ilişkin inceleme yaptıktan sonra, iptal davasını önkoşullar veya esastan dolayı reddedebilir veya davayı inceleyebilir. Davayı inceledikten sonra idari kararın bir bölümünü veya tümünü iptal edebilir.

İptal davasının reddedilmesi durumunda:

İptal davası önkoşullar veya esastan dolayı reddedilebilir. İdare mahkemesi ret kararını tek hakim ile vermişse, bölge idare mahkemesine 30 gün içinde itiraz edilebilir. İdare mahkemesi ret kararını heyet halinde vermişse Danıştay'a 30 gün içinde başvurularak karar temyiz edilebilir.

Açılan iptal davasının reddedilmiş olması, davada taraf olmayan üçüncü kişilerin durumunu etkilemez. Üçüncü kişiler reddedilmiş bir davanın konusu olan idari işleme karşı iptal davası açabilirler. Yani bir başka kişi, idari işlemin çıkarlarını zedelediği gerekçesiyle iptal davası açabilir.

İptal kararının verilmesi durumunda: İptal kararına konu olan idari işlem ve doğrudan sonuçları, iptal kararı verilmesi ile ortadan kalkar. Verilen iptal kararı genel nitelikli ise, davaya taraf olmayan ancak iptal edilen kararla ilgisi bulunan üçüncü kişileri de etkiler. Yani işlem kararın verilmesiyle iptal edilmiş olur, aynı işlem bir başka kişiye uygulanamaz.

İptal kararının yerine getirilmemesi durumunda ne yapılabilir?

İdare, yargı kararına göre kararın kendisine yazılı olarak bildirilmesinden itibaren en geç 30 gün içinde istenen işlem ve eylemleri yapmak zorundadır. **Yargı kararını 30 gün içinde yerine getirmeyen idareye karşı bu kez de maddi ve manevi tazminat davası açabilirsiniz.** Yargı kararlarının 30 gün içinde yerine getirilmemesi bir kamu görevlisinden kaynaklanıyorsa, **kararı yerine getirmeyen kamu görevlisine karşı adli yargıda tazminat davası**

açabilirsiniz. Tazminat davalarında, kararın yerine getirilmesi gecikirse, idare kararın kendisine tebliğinden itibaren, yasal gecikme faizi öder.

Ayrıca verilmiş olan bir yargı kararının gereklerinin süresi içinde yerine getirilmemesi cezai sorumluluk oluşturur. Süresi dahilinde verilen karara uymayan kamu görevlisi görevi kötüye kullanma suçunu işlemektedir ve bu kişi hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunmalısınız. (Bkz. şikayet dilekçesi örneği, sayfa 134)

• Tam Yargı Davası

Hangi durumlarda tam yargı davası açılır?

Tam yargı davası, idarenin yapmış olduğu eylem, işlem ve sözleşmeler sonucu ihlal edilen hakkın yerine getirilmesi, müdahalenin durdurulması, eski haline getirilmesi ve uğranılan zararın tazmini için açılan davadır.

Kim tam yargı davası açabilir?

Sadece hakkı ihlal edilen kişi davacı olabilir.

Tam yargı davası kime açılabilir?

Sadece hak ihlaline yol açan ve hak ihlaliyle gerçekleşen zarar tazmin edebilecek olan en yüksek idari makam davalı olabilir.

Tam yargı davaları nasıl sonuçlanabilir?

İdare mahkemesi, açılacak tam yargı davalarında önkoşullar ile süre, görev, biçim, ve kusur gibi esasa ilişkin koşulları inceler. (Bkz. tam yargı davaları ile ilgili koşullar, sayfa 132). Yapılan inceleme sonucunda, idare mahkemesi tam yargı davasını, önkoşullar veya esas yönünden reddedebilir. Davayı kabul ederse, yaşanan hak ihlalinin giderilmesine veya hak ihlalden kaynaklanan zarar için tazminat verilmesine karar verebilir.

Tam yargı davasının reddedilmesi durumunda:

Davanın önkoşullar veya esas yönünden reddedilmesi durumunda, eğer idare mahkemesi, ret kararını tek hakim ile vermişse, kararın yazılı olarak bildirilmesinden itibaren 30 gün içinde bölge idare mahkemesine itiraz edilebilir. **İdare mahkemesi ret kararını heyet halinde vermişse,** kararın yazılı olarak bildirilmesinden sonraki 30 gün içinde Danıştay'a başvurularak karar temyiz edilebilir. **Dava önkoşullar nedeni ile reddedilmiş ise,** kararın öngördüğü süre içinde eksik olan önkoşullar yerine getirilerek dava yeniden açılabilir.

Tam yargı davasının kabul edilmesi

durumunda: Bu durumda yargı kararı, ihlal edilen hak ile ilgili durumun nasıl düzeltileceğini gösterir. İptal davasından farklı olarak, tam yargı davası sonucunda verilen kararlar sadece davayı açan kişiyi bağlar, üçüncü kişileri bağlamaz. Dolayısıyla üçüncü kişiler haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle ayrıca tam yargı davası açabilir.

Tam yargı kararının yerine getirilmemesi durumunda ne yapılabilir?

Tazminat içeren kararlar, genel hükümler çerçevesinde uygulanır. Kişiler arasında yapılan yargılamada tazminata hükmedilmesi durumunda uygulanan usul, idarenin tazminat ödemesine hükmedildiğinde de uygulanır. İdare kararı kendiliğinden yerine getirmiyorsa, ilgili icra dairesine başvurmanız gerekir. İcra dairesi, haciz yolu dışındaki (idarenin hukuksal yapısına göre mal varlığı varsa haciz işlemi de uygulanabilir) yolları idareye karşı uygulayabilir.

• Yürütmenin Durdurulması

İdare mahkemelerinde açılan her iptal davası ve tam yargı davası kendiliğinden yürütmeyi durdurmaz. Yürütmenin durdurulması için dava taraflarından birinin bu konuda talepte bulunması ve idare mahkemesinin bu talebi kabul ederek yürütmeyi durdurma kararı vermesi gerekir.

Yürütmeyi durdurma ne zaman istenebilir?

Yürütmeyi durdurma kararını, dava açılırken dava dilekçesi ile veya dava açıldıktan sonra yargılama aşamasında isteyebilirsiniz.

Yürütmenin durdurulması kararı

Mahkemece yürütmenin durdurulması kararı verildiğinde, esas dava karara bağlanana kadar, iptali istenen işlemin uygulanması ertelenir. Yürütmenin durdurulması kararı alınırca, karar idareye yazılı olarak bildirildiği tarihten itibaren 30 gün içinde yerine getirilmelidir.

Yürütmenin durdurulması talebinin reddedilmesi

Yürütmenin durdurulması talebi hakkında ret kararı verilirse, verilen kararın yazılı olarak bildirilmesinden sonraki 7 gün içinde itiraz edilebilir. İtiraz yoluna sadece bir kere başvurulabilir. İtiraz merciinin aldığı karar kesin ve bağlayıcıdır.

Yürütmenin durdurulması talebiniz reddedilirse

- Danıştay dava dairelerince verilen kararlarda, İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na,
- Bölge idare mahkemelerince verilen kararlarda, en yakın bölge idare mahkemesine,
- İdare mahkemelerince kurul veya tek hakimli verilen kararlarda, bölge idare mahkemesine itiraz edebilirsiniz.

• Kararların Temyizi ve Karar Düzeltme Temyiz**Nereye başvurulur?**

İdare mahkemelerinin son kararlarını temyiz etmek için Danıştay'a başvurulabilir. Eğer özel kanunlarda farklı bir hüküm yoksa, idare mahkemesinin aldığı kararı temyiz etmek için **Danıştay'a kararın yazılı olarak bildirilmesinden itibaren 30 gün içinde başvurulmalıdır.**

Bu yola başvuracaksanız, temyiz dilekçesini Danıştay İlgili Dairesi'ne hitaben yazmanız ve itiraz edilen kararı veren mahkemeye sunmanız gerekir. Davanız ilk derece mahkemesi olarak Danıştay tarafından incelenmişse, dilekçenin "Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu"na hitaben yazılmalıdır.

Temyiz başvurusu nasıl sonuçlanabilir?

Danıştay, yapacağı temyiz incelemesi sonucunda idare mahkemesinin verdiği kararı doğru bularak onayabilir. Kararın onanması durumunda onama kararı aleyhine olan taraflar için hukuken gereken koşullar mevcut ise **karar düzeltme** yoluna gidilebilir. Karar düzeltme yolunun kullanılmaması durumunda ise onama kararı verilmesi ile karar kesinleşir.

Danıştay, idare mahkemesinin verdiği kararı doğru bulmadığı durumlarda bozabilir, yani tekrar incelenmesini talep edebilir. Kararın bozulması durumunda, dava dosyası ilk derece mahkemesine geri gönderilir ve yeniden bir

Temyiz incelemesi sonunda Danıştay, temyiz edilen kararda:

- Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması,
- Hukuka aykırı karar verilmesi,
- Usul hükümlerine uyulmamış olunması sebeplerini görürse kararı bozarak, dosyayı ilk derece mahkemesine geri gönderebilir.

esas numarası alır. İlk derece mahkemesi eski kararını yineleyebilir ya da bozmaya uyarak yeni bir karar verebilir. Her iki durumda da, **yeni bir mahkeme kararı ortaya çıktığı için bu kararlar da yukarıda bahsedilen usul ile temyiz edilebilir.** İlk derece mahkemesi eski kararında direnir ve dava sahibi buna itiraz ederse, dosya bu kez, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na incelenir. Kurulun vereceği karara uyulması zorunludur.

Karar Düzeltme

Hangi kararlarda düzeltme istenebilir?

Danıştay Dava Daireleri ile İdari Dava Daireleri Genel Kurulları'nın temyiz üzerine verdikleri kararlar ve bölge idare mahkemelerinin itiraz üzerine verdikleri kararların düzeltilmesi istenebilir.

Nelere dikkat edilmeli?

Karar düzeltme, bir defa olmak üzere ve kararın yazılı olarak bildirilmesinden itibaren 15 gün içinde taraflarca istenebilir.

Talebi kim inceler?

Bu talep, esas kararı vermiş olan daire, kurul veya bölge idare mahkemesince incelenir.

Kararın düzeltilmesi talebi nasıl sonuçlanabilir?

Kararın düzeltilmesi talebinin kabul edilmesi için;

1. Kararın esasına etkisi olan iddia ve itirazların, kararda yeterince incelenmemiş, dikkate alınmamış ya da gerekçelendirilmemiş olması,

2. Aynı kararın içinde birbirine aykırı hükümler bulunması,
3. Kararın usul ve kanuna aykırı bulunması,
4. Hükmün esasını etkileyen belgelerde hile ve sahtekarlığın ortaya çıkmış olması, gerekir.

Eğer bu sebeplerden biri yoksa, karar düzeltme talebi reddedilecektir.

Karar düzeltme yolu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) yapılacak başvurular açısından "iç hukuk yollarının tüketildiği son nokta" olması açısından önem taşır. AİHM'e başvurulabilmesi için öncelikle iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekir. Bu nedenle, karar düzeltme yoluna gidilmeden AİHM'e başvuru yapılırsa, bu başvuru reddedilir.

Karar düzeltme yolu, AİHM'e yapılacak başvurular açısından "iç hukuk yollarının tüketildiği son nokta" olması açısından önem taşır. AİHM'e başvurulabilmesi için öncelikle iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekir. Bu nedenle, karar düzeltme yoluna gidilmeden AİHM'e başvuru yapılırsa, bu başvuru reddedilir.

2. Adli yargıda hak arama yolları

Adli yargı yolları hangi durumlarda kullanılabilir?

Eğitim hakkının ihlali kişiler arasında yaşanan bir durum sonucu ortaya çıkıyorsa, adli yargıdaki hak arama yolları kullanılır. Çocuğun eğitim hakkı kişiler tarafından ihlal ediliyor ancak suç niteliği taşımiyorsa, bu ihlal sonucu ortaya çıkan olumsuz etkileri gidermek amacıyla adli yargı sistemindeki hukuk mahkemelerine başvurulması ve tazminat talep edilmesi mümkündür. Çocuğun eğitim hakkının ihlali Türk Ceza Kanunu kapsamındaki

Ceza Muhakemesi Kanunu Uygulama Servisi

Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) Madde 234 mağdur ile şikayetçinin haklarını düzenler. Mağdur veya şikayetçiyseniz, vekiliniz yoksa, baro tarafından sizin için bir avukat görevlendirilmesini isteme hakkına sahipsiniz. Mağdur kişi, 18 yaşını doldurmamış, sağır, dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malul ise ve bir vekili de yoksa, kişinin talebi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

Bireylerin suç işledikleri iddiasıyla yakalanarak emniyet merkezleri veya emniyet müdürlüklerine götürülmeleri halinde polis, kendilerine şüpheli haklarını hatırlatmak zorundadır. Bu aşamada bir suç iddiasıyla yakalandıysanız, avukatınıza haber verme hakkınız vardır. Avukatınız yok ise, talep etmeniz halinde baroya haber verilerek size avukat atanır.

Şüpheli veya sanığın 18 yaşını doldurmamış, sağır, dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malul olması ve bir avukatı olmaması durumunda kişiye baro tarafından avukat atanır.

Soruşturma aşamasında ifadeyi alan merci veya sorguyu yapan hakim talebi, kovuşturma aşamasında ise mahkemenin talebi üzerine baroların CMK Uygulama Servisi tarafından avukat görevlendirmesi yapılabilir.

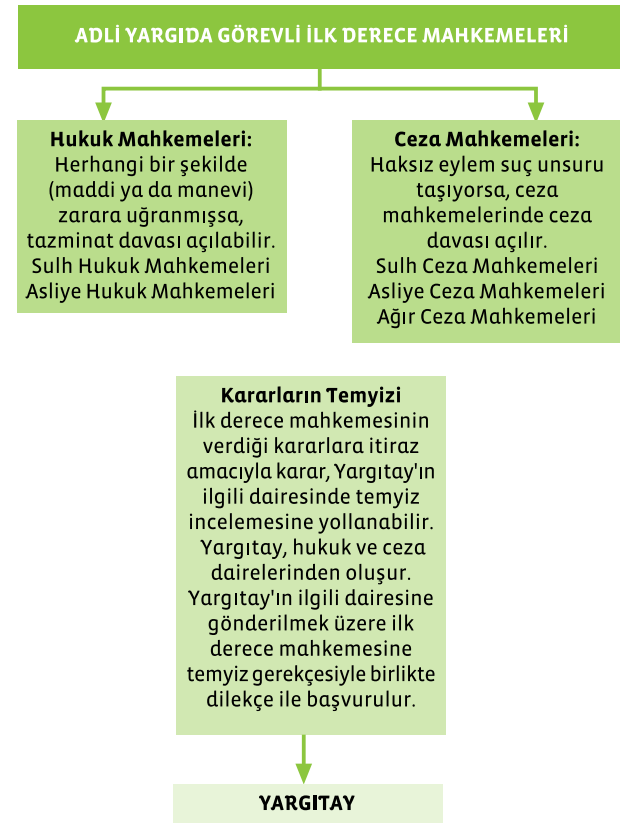
Her baroda CMK uygulama servisi mevcuttur. (Bkz. baroların iletişim bilgileri, sayfa 122)

düzenlemelerle ilgiliyse, yani suç niteliği taşıyorsa, adli yargı sistemindeki ceza mahkemelerine başvurulması bir zorunluluktur.

Kılavuzun bu bölümünde, adli yargıda görevli mahkemelere başvurular ile ilgili bilgiler vardır. Ancak, ilk olarak, mağdur ile şikayetçinin haklarını düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun uygulama servisiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

a. Adli Yargıda Görevli Mahkemeler

Eğitim hakkının ihlaliyle ilgili adli davalar açısından görevli mahkemeler aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

b. Adli Yargıda Başvuru Yolları

i. Tazminat Davaları

Hangi durumlarda tazminat davası açılabilir?

Haksız eylem, bir kişinin bilerek ve isteyerek veya gereken dikkat ve özeni göstermeyerek bir başkasını hukuka aykırı bir şekilde zarara uğratmasıdır.

Haksız eylem veya ahlaka aykırı bir davranış sonucu başkasını zarara uğratan kişi, zararı gidermek zorundadır.³ Borçlar Kanunu'nun 46. maddesi doğrultusunda, bedensel ve ruhsal zararlara ilişkin tazminat istenebilir.⁴

Zarar nasıl belirlenir?

Zarara uğradığını iddia eden kişi bunu kanıtlamak zorundadır. Uğranılan zarar, mahkeme kanalıyla belirlenecek bir bilirkişi aracılığıyla saptanabilir. Hakim, durumun gerekliliklerine ve hatanın ağırlığına göre tazminat miktarını ve kapsamını belirler. Hakim, bedensel veya ruhsal bir zararın sonuçlarını dava sırasında belirleyemiyorsa, kararın açıklandığı tarihten itibaren iki yıl boyunca zararın sonuçlarını inceleme yetkisini saklı tutma hakkı vardır. Dolayısıyla hakim, kararın açıklanmasından itibaren iki yıl boyunca herhangi bir zaman inceleme yapabilir.

Manevi tazminat davası nedir?

Manevi tazminat davası, kişilik haklarına hukuka aykırı saldırıda bulunulduğunu düşünen kişinin, bu yüzden duymuş olduğu üzüntü ve utancın giderilmesi için açtığı davadır. Hakim, manevi tazminatın miktarını tayin ederken, tarafların sıfatını, makamlarını ve sosyal ve ekonomik durumlarını dikkate alır. Tazminatın ödenmesi yerine bir başka tazmin etme yöntemi seçebilir veya ekleyebilir. Örneğin hakim, kişilik haklarının hukuka aykırı bir şekilde ihlal edilmesini kınayan bir karar ve bu kararın basın yoluyla ilan edilmesine karar verebilir.

Tazminat davası kime açılır?

Eğitim hakkıyla ilgili tazminat davalarında zarara yol açan eylemi yapan kişi kamu görevlisi ise, bu eylemden devlet de sorumlu tutulabilir. **Zarar hizmet kusuru nedeniyle verildiyse devlet, kişisel kusur nedeniyle verildiyse kamu görevlisi sorumlu tutulur.** Hizmet kusuru, görülmemekte olan hizmete ilişkin her türlü kusurdur.

Tazminat davası nerede açılır?

Kamu görevlisinin kendi kusuru nedeniyle gerçekleşen zararlarla ilgili olarak adli yargı sistemindeki hukuk mahkemelerinde dava açılabilir. Eğer zarar kamu görevlisinin hizmet kusuru

nedeniyle gerçekleştiyse ve dava idareye karşı açılacaksa, idare mahkemesine başvurulmalıdır. (Bkz. tam yargı davası, sayfa 110)

Örneğin, bir öğretmenin okulda uyguladığı şiddet sonucu zarar gören çocuğun yasal temsilcisi, hem genel mahkemelerde öğretmenin kişisel kusurundan doğan zararın giderilmesi için dava açabilir, hem de Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmene ilişkin yeterli denetimi yapmadığı iddiasıyla Bakanlık'a tam yargı davası açabilir.

Talep edilen miktara göre tazminat davası sulh hukuk veya asliye hukuk mahkemelerinde açılabilir. Tazminat davalarında, değer ve miktarı 6.330 TL'yi* (2008 yılına ait rakam) aşmayan davalara sulh hukuk mahkemeleri, üstündekilere ise asliye hukuk mahkemeleri bakmakla yükümlüdür. Bu nedenle, hazırlanan dava dilekçelerinde talep edilen miktarın gösterilmesi gerekir. Zarar gören kişi, davasını davalının ikametgah yerindeki mahkemede veya haksız eylemin meydana geldiği yerdeki mahkemede açabilir.

Dava ne zaman açılır?

Tazminat davası, zararın öğrenilmesinden itibaren 1 yıl içerisinde açılmalıdır.

ii. Ceza Davaları

Zarara yol açan bir eylemin veya hak ihlalinin ceza hukuku açısından bir suç oluşturması halinde, suç duyurusunda bulunularak ceza davası açılmalıdır.

Suç duyurusunda nasıl bulunulur?

Suç duyurusunda bulunmak için suçun gerçekleştiği yerdeki cumhuriyet savcılığına bir dilekçeyle başvurabilirsiniz. Örneğin, eylem bir ilçenin sınırları içinde gerçekleşmişse, o ilçedeki cumhuriyet savcılığına dilekçe ile başvurmak gerekir. Suç duyurusunda bulunulduğunda ceza mahkemeleri devreye girer.

Hangi durumlarda suç duyurusunda bulunulur?

Eğitim hakkından yararlanırken çocuğun ayrımcılığa, şiddete veya istismara uğraması, anne-babanın aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmemesi, devletçe kurulan veya devletin kamu makamlarına verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim-öğretim faaliyetine engel olunması

gibi durumlarda dilekçe yoluyla suç duyurusunda bulunulabilir.

Ayrıca bir kamu görevlisi, görevinin gereklerine aykırı hareket ederek kişilerin mağdur olmasına yol açmışsa, kamunun zararına neden olmuşsa veya kişilere haksız kazanç sağlamışsa dilekçe ile şikayet edilebilir. Örneğin, idareci veya öğretmenin görevinin gereğine aykırı hareket ederek, görevini yerine getirmeyerek veya yerine getirmekte ihmal ve gecikme göstererek öğrencilerin eğitim hakkını ihlal etmesi ya da gereken dikkat ve özeni göstermemesi durumunda, bu kişi hakkında şikayet dilekçesi verilmelidir. Öğrencilere karşı şiddet uygulanması, baskı, tehdit veya fiziksel engel oluşturulması durumlarında da şikayet dilekçesi verilerek suç duyurusunda bulunulmalıdır.

Nelere dikkat edilmeli?

1. Dilekçe hangi savcılığa verilecekse, o savcılığın adı başlık olarak yazılmalıdır.
2. Eylemden zarar gören şikayetçinin ya da şikayetçilerin ad ve adresleri belirtilmelidir.
3. Haksız eylemi gerçekleştiren sanığın veya sanıkların ad ve adresleri belirtilmelidir.
4. Suç tarihi veya tarihleri belirtilmelidir.
5. "Olaylar" veya "Açıklamalar" başlığı altında suça konu olan olay kısa ve öz bir biçimde zaman içindeki sıralamaya uygun olarak anlatılmalıdır.
6. "Deliller" başlığı altında şikayeti kanıtlayan tüm deliller bildirilmeli; elde hazır bulunan belge, tutanak gibi yazılı deliller şikayet dilekçesine eklenmelidir. Olayın tanıkları varsa, bunların ad ve adresleri de belirtilmelidir.
7. Eğer kamu davası açılması talep ediliyorsa, bu talebin dilekçenin sonuç bölümünde yer almasına dikkat edilmelidir.

Adli yargı sisteminin devreye girmesini sağlayan en önemli iki mekanizma "adli yardım" ve "Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) Servisleri"dir. Her ikisi de avukatlık hizmetinden yararlanması, savunma hakkının güvence altına alınması için oluşturulmuştur. Adli yargıda hak arayışında oldukça önemli yere sahip bu iki mekanizma için bkz. sayfa 107 ve 113.

C. Uluslararası Hukukta Hak Arama Yolları

Ulusal hukukta mevcut olan hak arama yollarını tüketen,⁵ yani idari veya adli yargı yollarını kullanarak tatmin edici bir sonuca ulaşamayan kişi, uluslararası hak arama yollarını devreye sokabilir.

Uluslararası hukukta eğitim hakkını düzenleyen sözleşmelerin kapsamı ve sözleşmelerde yer alan maddelerin yerine getirilip getirilmediğinin denetlenme usulleri farklıdır. Dolayısıyla, **Türkiye'nin taraf olduğu ve eğitim hakkına ilişkin hükümler içeren her sözleşme, kişilere eğitim hakkının ihlaliyle ilgili farklı hak arama yolları sunar.** Kılavuzda ele alınan hak arama yollarına ait temel bilgiler ve yer aldıkları sayfa numaraları 116. sayfadaki şekilde görülebilir.

A. Bireysel şikayet yolu

Bireysel şikayet yolu, kişiye, uluslararası sözleşme kapsamında düzenlenen bir hakkı ihlal edildiği zaman, o sözleşmenin denetimiyle sorumlu organa doğrudan başvuruda bulunma olanağı verir. **Bireysel şikayet yolunu kullanma konusunda barolardan yardım talep edebilirsiniz.** (Bkz. baroların iletişim bilgileri, sayfa 122)

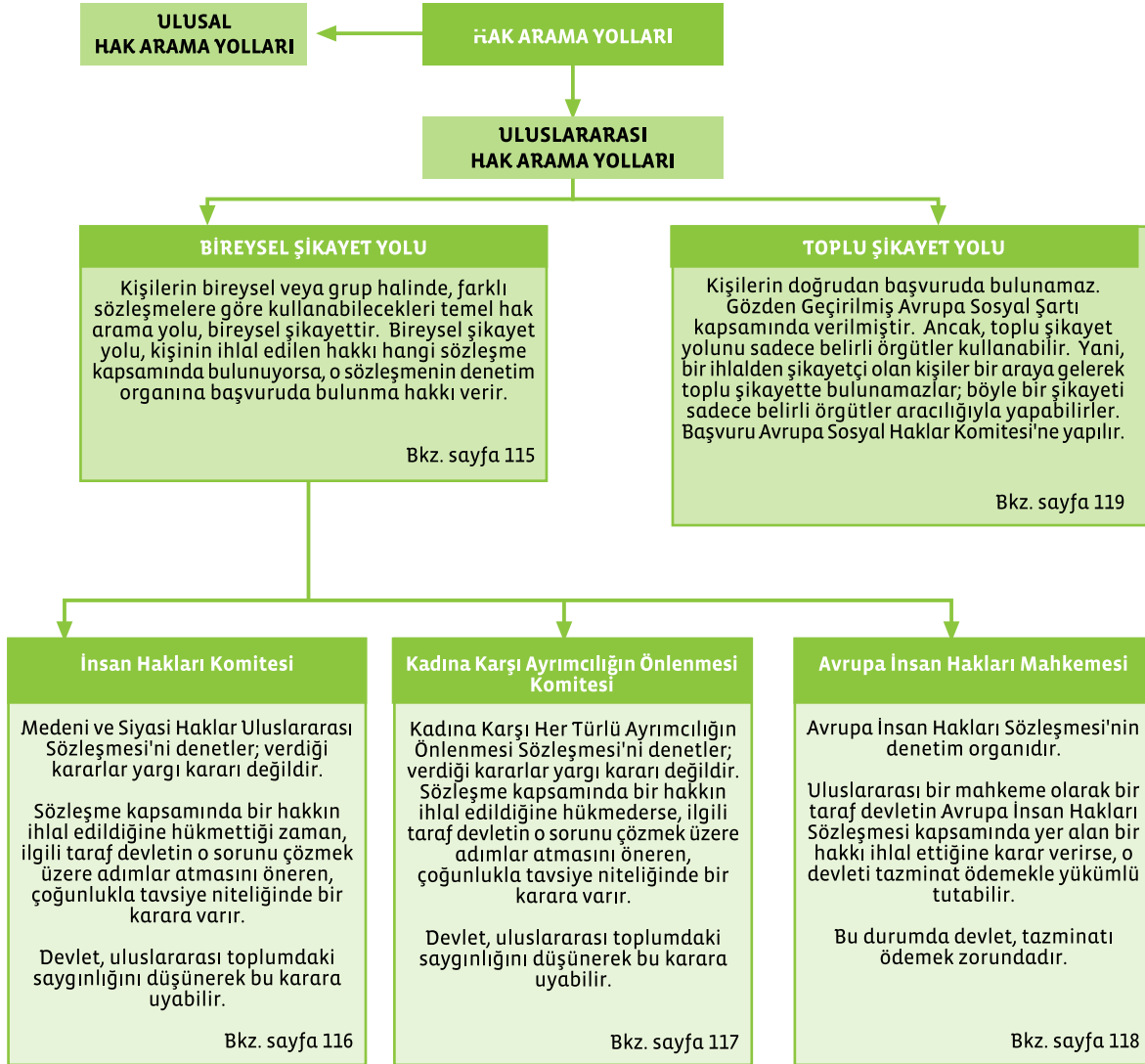
Eğitim hakkının ihlali durumunda bireysel şikayette bulunulabileceğiniz organlar:

- Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ni denetleyen İnsan Hakları Komitesi,
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni denetleyen Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni denetleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir.

Devletleri komitelerin verdikleri kararlara uymaya zorlayabilecek bir uluslararası kuruluş yoktur; ancak uygulamada genellikle kararlara uydukları görülmektedir. Bunun temel nedeni, devletin uluslararası saygınlığını düşünmesidir.

Nelere dikkat edilmeli?

Eğitim hakkınızın ihlal edildiğini düşünüyorsanız, yukarıda belirtilen komitelerden birine veya

mahkemeye başvuruda bulunabilirsiniz.

Ancak başvurunun kabul edilmesi için, **bazı şekil şartlarının yerine getirilmesi gerekir.**

Hakkınızın ihlal edildiğini uluslararası bir komite veya mahkeme önünde ileri sürdüğünüz zaman, önce bu şekil şartlarının yerine getirilip getirilmediği incelenir. Eğer şekil şartları yerine getirilmişse, ilgili komite veya mahkeme işin esasına geçer. Başvuru dilekçenizdeki olayları ve iddiaları inceleyerek, sözleşmenin ihlal edilip edilmediğine bakar ve kararını verir.

Aşağıdaki üç uluslararası organ önünde bireysel şikayet yolunu kullanma olanağınız vardır.

a. İnsan Hakları Komitesi:

Kimler başvurabilir?

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde düzenlenen haklarınızın ihlal edildiğini düşünüyorsanız, tüm şekil şartlarını yerine getirdikten sonra İnsan Hakları Komitesi'ne başvurabilirsiniz.

Başvurunuz nasıl değerlendirilir?

Komite, öncelikle başvurunun kabul edilebilir olup olmadığını inceler. Genellikle 12 - 18 ay süren bu incelemenin ardından komite, kabul edilmiş başvuruları ilgili taraf ülkeye bildirerek açıklama ister. Taraf ülke konuya ilişkin açıklamasını altı ay içinde yapmak zorundadır. Her iki tarafın

Şekil şartları

- İhlal edildiği ileri sürülen hak, o sözleşmenin koruma altına aldığı bir hak olmalı;
- Devlet, sözleşmenin o maddesine çekince koymamış olmalı;
- Ulusal hak arama yolları tüketilmiş olmalı;
- Şikayette bulunan kişi, belirli bir kişi olmalı (yani başvuru, meçhul bir kişi tarafından yapılmış olmamalı);
- Şikayette bulunan, ihlalden dolayı bizzat mağdur olan kişi olmalı veya mağduru temsil etmek üzere, ondan ya da ailesinden yetki almış birisi olmalı;
- Başvuru süresi içinde başvuru yapılmalı;
- Söz konusu ihlal, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşmiş olmalı;
- Söz konusu ihlal, aynı anda başka bir uluslararası organ önünde daha önce incelenmiş veya incelenmemiş olmamalı;
- Başvuru, yeterli dayanaktan yoksun olmamalıdır.

görüşlerini aldıktan sonra iddiaları inceleyen komite, şikayet edilen ülkeye ve başvuru sahibine şikayete ilişkin saptamalarını bildiren raporunu iletir.

İhlal kararı alınması durumunda ne olur?

Komite, bir ihlal olduğu yönünde karar alırsa, ihlali yapan ülke komiteye, karar tarihinden itibaren üç ay içinde konuya ilişkin aldığı önlemler ile ilgili bilgi vermekle yükümlüdür. Komitenin kararına uygun önlemlerin alınmadığı durumlarda, Komite üyelerinden birisi, konuyu izlemek ile görevlendirilir.

Komite bir mahkeme işlevi görmez, komitenin başvuruya ilişkin bağlayıcı karar alma yetkisi yoktur. Komite, manevi etkisini kullanarak tarafları uzlaştırmaya ve dostça bir çözüm benimsetmeye çalışır. Buna rağmen, komitenin dünya çapında etkinlik göstermesi nedeniyle almış olduğu kararların etkisi büyüktür ve uygulamada değişiklik yaratma gücüne sahiptir.

Nereye başvurulur?

İnsan Hakları Komitesi'ne yapılacak olan başvurular şu adrese iletilmelidir:

Petitions Team
Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, Switzerland
Faks: 0041 22 917 90 22
E-Posta: tb-petitions@ohchr.org

b. Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi**Kimler başvurabilir?**

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kapsamındaki bir hakkı ihlal edilen bir kadın veya bir grup kadın, ya da hakkı ihlal edilen bir kız çocuğun anne babası, Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunabilir.⁶

İhlal kararı alınması durumunda ne olur?

Şikayetleri inceleyen komite sözleşmenin maddelerinden birinin ihlal edildiğine karar verirse, şikayetçi olunan devletten, gerekli önlemleri almasını ve şikayette bulunan kişi ya da toplulukların haklarına zarar vermekten kaçınmasını isteyebilir ve tavsiyelerini devlete iletir. Devlet,

Nelere dikkat edilmeli?
Komite'ye başvuruda bulunabilmek için, başta ulusal yargı yollarının tüketilmesi olmak üzere, yukarıda sayılan tüm şekil şartlarını yerine getirmiş olmalısınız. Başvuru dilekçesinde olayları anlatırken, şikayeti doğru anlatmanız ve yeterli dayanaklar sunmanız, başvurunuzun kabul edilmesi açısından önem taşır.

komiteye altı ay içinde yazılı olarak bilgi vermekle yükümlüdür. Komite gerek görürse, taraf devleti komitenin görüş ve tavsiyeleri doğrultusunda alınan önlemler hakkında daha fazla bilgi sunmaya da davet edebilir.

Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi bir mahkeme değildir. Bu nedenle yetkisi, söz konusu devleti uyarmak ve tavsiyelerde bulunmakla sınırlıdır. Öte yandan, komitenin verdiği kararlara uymak, o ülkenin uluslararası saygınlığı açısından önem taşır.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol uyarınca, eğer bir ülkede kadın hakları yaygın ve sistematik olarak ihlal ediliyorsa, komite, bu durumun bildirilmesinin ardından o ülkeye bir heyet gönderebilir ve soruşturma yapabilir. Bu sürecin sonunda, taraf devlete görüş ve tavsiyelerini bildirir ve yine altı ay içinde bilgilendirilmeyi bekler.

Nereye başvurulur?

Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne yapılacak olan başvurular şu adrese iletilmelidir:

Committee on the Elimination of Discrimination
against Women
c/o Division for the Advancement of Women,
Department of Economic and Social Affairs,
United Nations Secretariat
2 United Nations Plaza
DC-2/12th Floor
New York, NY 10017
United States of America
Fax: 001 212 963 3463

(Başvuru Formu için bkz. sayfa 146)

c. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

AİHM, sözleşme ve ek protokoller ile güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmesinden şikayetçi olan bireylerin başvurularını değerlendiren **bağımsız bir uluslararası mahkemedir**. AİHM, insan haklarının korunması amacıyla oluşturulan ilk bölgesel sistem ve dünyadaki ilk insan hakları mahkemesi olması nedeniyle büyük önem taşır.

Kimler başvurabilir?

AİHM'e bireysel başvuru yapılmasının yanı sıra devletler de başvuru yapabilir. Başvurular sadece sözleşmeyi ve ilgili protokolü onaylamış devletlere karşı yapılabilir.

Başvuru koşulları nelerdir?

Başvuruların yukarıda belirtilen tüm şekil şartlarını yerine getirmesi beklenir. AİHM'e ancak, bir kamu otoritesinin sorumluluk alanına giren ve şikayet edilen devletin yargı yetkisi içinde meydana gelmiş olan eylem ve işlemlerden dolayı şikayette bulunabilirsiniz; AİHM özel kişi veya kuruluşlara karşı yapılan şikayetleri değerlendirmez. **AİHM'e ancak etkili tüm iç hukuk yolları tüketildikten sonra ve nihai karar tarihinden itibaren altı ay içinde başvurabilirsiniz**. Başvurunuz bu koşula uymuyorsa, AİHM tarafından incelenmez.

Başvuru nasıl sonuçlanabilir?

AİHM'de başvurular ücretsiz incelenir ve dosyanın gidişatı ile ilgili bilgiler Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından başvuran kişiye bildirilir. AİHM, yaptığı inceleme sonunda sözleşmede düzenlenen bir hakkın ihlal edildiği sonucuna varırsa, başvuran taraf lehine maddi ve/veya manevi tazminat kararı alabilir. AİHM'in tazminattan başka bir şeye hükmetme olanağı yoktur. Mahkeme, ulusal mahkemeler tarafından verilen kararları değiştiremez veya ortadan kaldıramaz. AİHM'nin verdiği kararları, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi denetler. Bakanlar Komitesi, yeni ihlallerin engellenmesi amacıyla devletlerden gerekli yasal ve idari düzenlemeleri yapmalarını talep eder.

Nelere dikkat edilmeli?

AİHM'in resmi dilleri İngilizce ve Fransızca'dır, ancak AİHM Yazı İşleri Müdürlüğü'ne Türkçe de yazabilirsiniz. İlk aşamada AİHM'e Türkçe yazılmış mektuplar gönderilebilir. Yazı İşleri Müdürlüğü'nden gelecek tüm mektup ve belgeler İngilizce veya Fransızca olacaktır. Aynı şekilde sonraki aşamalarda davacıdan gelecek yazışmaların da İngilizce veya Fransızca olması istenir.

Başvurunun ilk aşamasında, bir avukat tarafından temsil edilmek veya temsil eden kişinin mutlaka avukat olması gerekmez. Ancak AİHM'in şikayet konusunda devletin yazılı görüşünü almaya karar verdiği aşamadan itibaren, davacının bir avukat tarafından temsil edilmesi istenir.

Başvuru nasıl yapılır?

AİHM'e yalnızca posta yolu ile başvurabilirsiniz, telefonda yapılan başvurular kabul edilmez. Faks ile yapacağınız başvuruları daha sonra posta ile gönderilecek başvuru metniyle teyit etmezseniz,

başvurunuz geçerli sayılmaz. Şikayetinizi sözlü olarak açıklamak için mahkemenin bulunduğu Strasbourg kentine bizzat gidilmesine gerek yoktur.

Başvuru nereye yapılır?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılacak olan başvurular şu adrese iletilmelidir:

Monsieur le Greffier de la
Cour Européenne des Droits de l'Homme
Conseil de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex, France
Faks: 0033 3 88 41 27 30
(Başvuru Formu için bkz. sayfa 141)

2. Toplu şikayet yolu

Toplu şikayet yolu, 1995'te yapılan ve "Avrupa Sosyal Şartı'na Toplu Şikayet Sistemi Getiren Ek Protokol" ile kabul edilmiştir. Devletler bu protokolü onaylamasalar bile, eğer Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'na taraf olurlarsa, toplu şikayet yolunu kabul ettiklerine ilişkin bir bildirimde bulunmaları yeterlidir. Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı onaylamış olmasına rağmen, toplu şikayet yolunu kabul ettiğine ilişkin bildirimde bulunmamıştır. Ancak, toplu şikayet yolunun kabul edilmesi konusunda devletlere, hem uluslararası

hem de ulusal düzeyde baskı uygulanıyor. Bu baskıların yakın gelecekte sonuç vermesi bekleniyor.

Kimler başvurabilir?

Eğitim hakkını düzenleyen sözleşmelerden biri olan Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı kapsamında toplu şikayette bulunulabilir. Sosyal Şart'ın denetim organı, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'dir. Ancak toplu şikayet yolu, hakkı ihlal edilen kişilere doğrudan açık bir yol değildir. Bu nedenle, bugüne kadar komiteye sınırlı sayıda toplu şikayet başvurusu olmuştur.

Başvuru nasıl sonuçlanır?

Başvuruyu önce şekil yönünden, daha sonra işin esasına girerek inceleyen Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, sosyal şartın ihlal edildiğine karar verirse, Bakanlar Komitesi'ne bir rapor sunar. Bakanlar Komitesi de nihai kararını verir. İhlal saptanırsa, o devlete yönelik bir tavsiye kararı verilir. Sosyal şartı ihlal ettiği saptanan devlet, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'ne sunacağı periyodik raporunda, ihlali gidermeye yönelik olarak neler yaptığı konusunda komiteyi bilgilendirmelidir.

Notlar

- * Bu tutar 2008 yılına aittir ve her yıl 1 ya da 2 kez değiştirilmektedir. Başvuru öncesinde güncel tutar öğrenilmelidir.
- 1 Bu hak Anayasa'da "dilekçe hakkı" ismiyle 74. maddede düzenlenmiştir. Ayrıca, dilekçe hakkının nasıl kullanılacağı ve dilekçenin hangi bilgileri içermesi gerektiği gibi konuları düzenleyen 3071 sayılı Dilekçe Hakkı Kanunu vardır.
- 2 Bilgi, kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan, bu Kanun kapsamındaki her türlü veriyi kapsar. Belge ise, kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını ifade eder.
- 3 Verilmiş olan zarar ve tazminatın miktarı, Borçlar Kanunu'nun 42. ve 43. maddeleri ile belirlenir.
- 4 Beden üzerindeki bir değişiklik dahil, korkutma sonucu bir rahatsızlığın meydana gelmesi, sinir bozukluğu gibi ruhsal etkiler ile sağlığın bozulması, bir organın kopması, yaralanması ya da görme, işitme gibi bir duyunun azalması, estetik zarar (güzelliğin ihlali) Borçlar Kanunu madde 46/1 kapsamında bedensel zarar niteliğindedir.
- 5 İç hukuk yollarının kullanılmasının yanı sıra, ulusal hukukta konuya ilişkin bir başvuru yolunun bulunmaması veya kişinin, mevcut hak arama yolunu kullanmaktan men edilmesi durumu da, ulusal hukuk yollarının tükenmesi olarak yorumlanır ve bu durumlarda uluslararası hukuka başvurunun yolu açılır.
- 6 Bireysel şikayet yolu, 1999 yılında imzalanan "Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol" ile kabul edilmiştir. Türkiye bu Protokol'e taraftır ve bireysel şikayet yolunu kabul etmiş durumdadır.

Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'ne toplu şikayet yoluyla başvuruda bulunabilmek için: - tek tek bireyler değil, sadece önceden belirlenen ulusal ve uluslararası işçi ve işveren örgütleri ile sendikalar başvuruda bulunmalı, - şikayet, somut ve bireysel bir ihlale ilişkin olmamalıdır.

Ekler

Ek-1: Hak Arama Sürecinde Destek Alınabilecek Kurumlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Adres : Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
06543 Bakanlıklar/ANKARA

Telefon : (0312) 420 54 06

Faks : (0312) 420 53 94

E-Posta : inshkkom@tbmm.gov.tr

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu

Adres : Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu
06543 Bakanlıklar/ANKARA

Telefon : (0312) 420 62 96-97

Faks : (0312) 420 53 65

Web : <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/dilekce/index.htm>

E-Posta : dilekkom@tbmm.gov.tr

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı

Adres : Yüksel Caddesi No: 23 Kat: 3
Yenişehir/ANKARA

Telefon : (0312) 430 72 84 – 430 61 93 – 430 23 78

Faks : (0312) 430 43 97

Web : <http://www.insanhaklari.gov.tr>
<http://www.humanrights.gov.tr>

E-Posta : ihb@basbakanlik.gov.tr

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

Web : <http://www.ihk.gov.tr>

Bulduğunuz il valiliklerine veya bulunduğunuz ilçe kaymakamlığına başvurabilirsiniz.

İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlalleri İnceleme Bürosu

Adres : İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlalleri İnceleme Bürosu
06100 Bakanlıklar/ANKARA

Telefon : (0312) 425 72 14 (dah. 3472) – 418 14 83-69

Faks : (0312) 418 12 60

Web : http://www.icisleri.gov.tr/_Icisleri/Web/Gozlem2.aspx?sayfaNo=149

Jandarma İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Merkezi (JİHİDEM)

Adres : JİHİDEM Jandarma Genel Komutanlığı
Korg. Hulusi Sayın Kışlası
06500 Beştepe/ANKARA

Telefon : 156 veya (0312) 456 11 56

Faks : (0312) 212 84 63 – (0 312) 215 14 17

Web : http://www.jandarma.gov.tr/jihidem/ana_sayfa.htm

Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hasta Hakları Şubesi

Adres : Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müd. Hasta Hakları Şubesi B Blok Kat: 2 No: 8
Sıhhiye/ANKARA

Telefon : 184 veya (0312) 585 14 79-80-81

Faks : (0312) 585 15 65

E-Posta : hastahaklari@saglik.gov.tr

Web : <http://sbu.saglik.gov.tr/extras/hastahaklari/giris.html>

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK)

Adres : Başbakanlık Merkez Bina B-04
Bakanlıklar/ANKARA

Telefon : (0312) 419 57 15

Faks : (0312) 419 15 35

Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER ALO 150)

Adres : Başbakanlık Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Merkez Bina B/19
06640 Kızılay/ANKARA

Telefon : 150 veya (0312) 413 70 00

Faks : (0312) 425 13 75

Birleşmiş Milletler

İnsan Hakları Komitesi ve İşkenceyi Önleme Komitesi

(İnsan Hakları Komitesi ve işkenceyi Önleme Komitesi iki farklı komite olmalarına rağmen, aynı adres, faks numarası ve e-posta adresinden dilekçe kabul ediyor.)

Adres : Petitions Team Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, SWITZERLAND

Faks : 0041 22 917 90 22

E-Posta : tb-petitions@ohchr.org

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi

Adres : Committee on the Elimination of Discrimination against Women c/o Division for the Advancement of Women,
Department of Economic and Social Affairs
United Nations Secretariat
2 United Nations Plaza DC-2/12th Floor
New York, NY 10017 UNITED STATES OF AMERICA

Faks : 001 212 963 3463

E-Posta : tb-petitions@ohchr.org

Avrupa Konseyi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Adres : European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 Strasbourg-Cedex FRANCE

Telefon : 0033 3 88 41 20 18

Faks : 0033 3 88 41 27 30

Ek-2: Baroların İletişim Bilgileri

BARO ADI	TELEFON	FAKS	ADRES
ADANA BAROSU	(0322) 351 21 21 (0322) 359 49 72 (0322) 359 44 22	(0322) 359 44 26	Adliye Sarayı Kat: 6 Seyhan/ADANA
ADİYAMAN BAROSU	(0416) 216 13 51	(0416) 213 32 38	Adliye Sarayı 02100 ADİYAMAN
AFYONKARAHİSAR BAROSU	(0272) 217 59 69	(0272) 217 58 99	İstiklal Mah. Adliye Sarayı C Blok Kat: 3 AFYONKARAHİSAR
AĞRI BAROSU	(0472) 215 17 63 (0472) 215 72 66	(0472) 215 17 63	PTT Cad. Doğu İş Merkezi Kat: 4 No: 86-87 AĞRI
AKSARAY BAROSU	(0382) 216 03 31-32-33	(0382) 216 03 30	Adalet Sarayı Kat: 1 68100 Merkez/AKSARAY
AMASYA BAROSU	(0358) 218 98 25 (0358) 218 41 50	(0358) 212 35 06	Adliye Sarayı Kat: 2 AMASYA
ANKARA BAROSU	(0312) 444 22 76	(0312) 309 22 37	Adliye Sarayı Kat: 5 Sıhhiye/ANKARA
ANTALYA BAROSU	(0242) 238 61 55	(0242) 237 10 73	Meltem Mah. 3822 Sok. Baro Han Kat: 2 ANTALYA
ARTVİN BAROSU	(0466) 212 14 04	(0466) 212 58 52	Miralay Şükrü Bey Cad. Adliye Sarayı Kat: 1 ARTVİN
AYDIN BAROSU	(0256) 225 13 47	(0256) 214 77 10	Adliye Sarayı Kat: 2 AYDIN
BALIKESİR BAROSU	(0266) 244 87 33	(0266) 244 44 60	Dumlupınar Mah. Kazım Özalp Cad. No: 5 10100 BALIKESİR
BARTIN BAROSU	(0378) 228 57 95	(0378) 228 31 21	Bartın Barosu Başkanlığı Adliye Sarayı BARTIN
BATMAN BAROSU	(0488) 213 95 52	(0488) 213 95 52	Adliye Binası Kat: 1 BATMAN
BİLECİK BAROSU	(0228) 212 70 79	(0228) 212 70 79	Adliye Binası BİLECİK
BİNGÖL BAROSU	(0426) 214 49 40	(0426) 214 28 20	Bingöl Adliye Sarayı Kat:1 BİNGÖL
BİTLİS BAROSU	(0434) 226 37 22	(0434) 226 37 23	Nur Cad. Remcan İş Merkezi Kat: 3 No: 12 BİTLİS
BOLU BAROSU	(0374) 212 61 46	(0374) 215 19 69	Adliye Binası BOLU
BURDUR BAROSU	(0248) 232 25 77 (0248) 233 49 55	(0248) 232 23 77	Konak Mah. Fevzi Paşa Cad. Baro Apt. No: 8 Kat: 1 BURDUR
BURSA BAROSU	(0224) 223 28 23	(0224) 223 49 21	Kıbrıs Şehitleri Cad. Adliye Sarayı G-Blok BURSA
ÇANAKKALE BAROSU	(0286) 212 71 71	(0286) 212 61 25	Kemalpaşa Mah. Eski Matbaa Sok. No: 7/3 ÇANAKKALE
ÇANKIRI BAROSU	(0376) 213 40 40	(0376) 213 30 06	Adliye Sarayı ÇANKIRI
ÇORUM BAROSU	(0364) 227 78 19 20-22	(0364) 227 78 21	Fatih Cad. Yeni Adliye Binası Kat: 3 ÇORUM
DENİZLİ BAROSU	(0258) 377 05 25	(0258) 261 29 48	Uğur Mumcu Cad. Adliye Sarayı Bereketler DENİZLİ
DİYARBAKIR BAROSU	(0412) 224 44 41	(0412) 224 12 11	Adliye Sarayı Kat: 4 No: 263 Yenişehir/DİYARBAKIR
DÜZCE BAROSU	(0380) 523 16 13	(0380) 524 50 81	Baro Başkanlığı Adalet Sarayı DÜZCE
EDİRNE BAROSU	(0284) 225 10 55	(0284) 225 10 55	Adliye Sarayı Kat: 2 EDİRNE

BARO ADI	TELEFON	FAKS	ADRES
ELAZIĞ BAROSU	(0424) 218 19 71	(0424) 236 58 45	Adliye Sarayı Kat: 2 ELAZIĞ
ERZİNCAN BAROSU	(0446) 214 10 42	(0446) 224 39 49	Adliye Sarayı Zemin Kat ERZİNCAN
ERZURUM BAROSU	(0442) 233 10 20	(0442) 233 70 46 (0442) 234 32 14	Adliye Binası 2. Kat Baro Sekreterliği ERZURUM
ESKİŞEHİR BAROSU	(0222) 240 14 00	(0222) 240 71 70	Adliye Binası ESKİŞEHİR
GAZİANTEP BAROSU	(0342) 231 52 90	(0342) 232 08 18	İstasyon mah. Ticaret Sarayı Kat:2 GAZİANTEP
GİRESUN BAROSU	(0454) 215 76 57	(0454) 215 76 58	Adliye Sarayı GİRESUN
GÜMÜŞHANE BAROSU	(0456) 213 15 38	(0456) 213 15 38	Adliye Sarayı Kat: 2 GÜMÜŞHANE
HAKKARİ BAROSU	(0438) 211 60 80	(0438) 211 60 80	Cumhuriyet Caddesi Konak Civarı Bilgin İş Hanı Kat: 5 HAKKARİ
HATAY BAROSU	(0326) 215 18 77	(0326) 214 30 96	Atatürk Caddesi Adliye Sarayı İçi HATAY
İĞDIR BAROSU	(0476) 226 03 57 (0476) 226 40 21	(0476) 226 03 57	Adalet Sarayı Kat: 1 İĞDIR
ISPARTA BAROSU	(0246) 228 54 10-11	(0246) 228 54 12	Adalet Sarayı ISPARTA
İSTANBUL BAROSU	(0212) 251 63 25	(0212) 293 89 60	İstiklal Cad. Orhan Apaydın Sok. No: 20 Baro Han Kat: 2 Beyoğlu/İSTANBUL
İZMİR BAROSU	(0232) 463 00 14	(0232) 463 66 74	1456 Sokak No: 14 Alsancak/İZMİR
KAHRAMANMARAŞ BAROSU	(0344) 212 33 91	(0344) 225 63 61	Trabzon Caddesi Adliye Binası KAHRAMANMARAŞ
KARABÜK BAROSU	(0370) 415 38 88	(0370) 415 38 88	Adliye Sarayı Kat: 4 KARABÜK
KARAMAN BAROSU	(0338) 212 17 53	(0338) 214 89 49	Adalet Sarayı B Blok Kat: 2 KARAMAN
KARS BAROSU	(0474) 212 82 53-54	(0474) 212 82 50 (0474) 212 82 51	Adalet Sarayı KARS
KASTAMONU BAROSU	(0366) 214 23 16	(0366) 214 94 19	Özel İdare İş Hanı Kat: 3 KASTAMONU
KAYSERİ BAROSU	(0352) 222 27 34	(0352) 232 16 85	Adliye Sarayı Kat: 1 KAYSERİ
KIRIKKALE BAROSU	(0318) 224 27 09	(0318) 224 95 13	Adalet Sarayı Kat: 4 No: 414 KIRIKKALE
KIRKLARELİ BAROSU	(0288) 214 13 16	(0288) 214 21 54	Adliye Sarayı Baro Başkanlığı KIRKLARELİ
KİRŞEHİR BAROSU	(0386) 213 12 43	(0386) 213 12 43	Adliye Sarayı Baro Başkanlığı KİRŞEHİR
KOCAELİ BAROSU	(0262) 321 13 90	(0262) 324 73 55	Adliye Sarayı Kat: 4 KOCAELİ
KONYA BAROSU	(0332) 356 00 18	(0332) 356 00 83	Akabe Mah. Cemil Çiçek Cad. Yeni Adalet Sarayı No: 175 A Blok Zemin Kat 42050 Karatay/KONYA
KÜTAHYA BAROSU	(0274) 216 15 49	(0274) 224 17 51	Adliye Sarayı Ek Bina KÜTAHYA
MALATYA BAROSU	(0422) 321 12 27 (0422) 326 28 70	(0422) 325 86 85	Sarıcıoğlu Mah. Adliye Binası MALATYA
MANİSA BAROSU	(0236) 238 98 72	(0236) 233 30 88	Peker Mah. Belediye Cad. No: 64/4 45020 MANİSA

BARO ADI	TELEFON	FAKS	ADRES
MARDİN BAROSU	(0482) 213 60 43	(0482) 212 18 76	Ravza Cad. Yayı Kent Sit. E-Blok No: 1 Yenişehir/MARDİN
MERSİN BAROSU	(0324) 231 19 65 (0324) 231 31 27	(0324) 238 29 59	Adliye Binası Kat: 2 MERSİN
MUĞLA BAROSU	(0252) 212 36 16 (0252) 212 96 42	(0252) 212 96 41	Adliye Sarayı Kat: 4 MUĞLA
MUŞ BAROSU	(0436) 212 16 38	(0436) 212 11 59	İstasyon Cad. Hükümet Konağı Adliye Binası Kat: 2 MUŞ
NEVŞEHİR BAROSU	(0384) 213 12 66 (0384) 213 50 80	(0384) 212 50 80	Adliye Sarayı NEVŞEHİR
NİĞDE BAROSU	(0388) 232 33 87	(0388) 213 35 24	Adliye Sarayı Kat: 2 NİĞDE
ORDU BAROSU	(0452) 214 01 37 (dah. 17)	(0452) 214 01 37	Şarkıye Mah. Kazım Karabekir Cad. No: 11/3 ORDU
OSMANİYE BAROSU	(0328) 826 15 53- 54-55 (0328) 826 15 59	(0328) 826 15 52	Adalet Sarayı OSMANİYE
RİZE BAROSU	(0464) 217 24 80	(0464) 217 24 04	Yeni Adliye Sarayı Kat: 1 RİZE
SAKARYA BAROSU	(0264) 272 08 40	(0264) 272 08 40	Adliye Binası Kat: 2 SAKARYA
SAMSUN BAROSU	(0362) 431 39 70	(0362) 435 54 87	Adliye Binası Giriş Kat SAMSUN
SİİRT BAROSU	(0484) 224 31 60	(0484) 224 31 60	Adliye Sarayı SİİRT
SİNOP BAROSU	(0368) 261 26 50	(0368) 261 26 50	Adliye Sarayı SİNOP
SİVAS BAROSU	(0346) 221 51 78	(0346) 223 96 61	Adliye Sarayı SİVAS
ŞANLIURFA BAROSU	(0414) 313 28 28	(0414) 315 26 77	Adliye Sarayı Kat: 3 ŞANLIURFA
ŞIRNAK BAROSU	(0486) 216 63 83	(0486) 216 63 83	Adliye Sarayı ŞIRNAK
TEKİRDAĞ BAROSU	(0282) 261 12 83	(0282) 262 62 44	Yunusbey Cad. Baro Han Kat: 4 No: 24/26 TEKİRDAĞ
TOKAT BAROSU	(0356) 214 22 26	(0356) 212 41 41	Adliye Sarayı Kat: 1 TOKAT
TRABZON BAROSU	(0462) 322 57 00	(0462) 322 53 00	2 nolu Gömlekçi Mah. No:24 TRABZON
TUNCELİ BAROSU	(0428) 213 16 23	(0428) 213 16 23	Adliye Sarayı Zemin Kat TUNCELİ
UŞAK BAROSU	(0276) 212 12 06	(0276) 223 87 87	Adliye Sarayı Kat: 1 UŞAK
VAN BAROSU	(0432) 214 58 04	(0432) 214 58 04	Hastane Cad. Elit İş Merkezi Kat: 4 No: 2 VAN
YALOVA BAROSU	(0226) 812 49 86	(0226) 811 61 32	Yalı Cad. No: 33/1 YALOVA
YOZGAT BAROSU	(0354) 212 27 34	(0354) 217 48 08	Adliye Binası YOZGAT
ZONGULDAK BAROSU	(0372) 251 37 90	(0372) 253 43 02	Adliye Sarayı Kat: 4 No: 416 ZONGULDAK

Not: Ardahan, Bayburt ve Kilis'te baro bulunmamaktadır.

Ek-3: Dilekçe Nasıl Yazılır?

1. Başlık olarak dilekçeyi yolladığınız **kurumun adı** yazılmalıdır. Örneğin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne dilekçe ile başvurmak istiyorsanız, "TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU'NA" başlığını yazarak başlayın. Dilekçe ile başvuracağınız birimin tam adını yazmanız, süreci hızlandıracaktır. Başlığın bir satır altına kurumun bulunduğu **ili** ve bir satır altına dilekçenin verildiği **tarihi** yazmayı unutmayın.
2. Dilekçeniz, başvuru nedeniniz olan olay ile ilgili bilgileri içermelidir. Dilekçenizin konusunu, diğer bir deyişle talebinizin veya şikayetinizin ne olduğunu aşağıdaki sorulardan hareketle tanımlamalısınız.

"Gerçekleştiğini düşündüğünüz hak ihlali **nedir**?"

"Hak **kim** tarafından ihlal edilmiştir?"

"İhlal **nerede** yaşanmıştır?"

"İhlal **ne zaman** yaşanmıştır?"

"İhlal **nasıl** yaşanmıştır?"

"İhlal **neden** yaşanmıştır?"
3. Mağdur olduğunuzu düşündüğünüz **çocuğunuzun** cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, iş durumu, medeni durumu gibi **kişisel özelliklerini** anlatmanız yararlı olacaktır.
4. Başvuru konusu olan hak ihlali ile ilgili **adli veya idari bir karar** olup olmadığının belirtilmesi ve karar varsa ilgili olabilecek bilgi ve belgelerden bahsedilmesi ve dilekçeye eklenmesi gerekir. Bu eklerin isimlerini dilekçede alt alta, liste halinde yazın; ardından listedeki sırayla dilekçenin arkasına ekleyin.
5. **Mağdur olan bir başkası ise** (örneğin çocuğunuz) mağdurun temsilcisi veya yakını sıfatıyla başvurup başvurmadığınızı belirtin.
6. Talebinizin ne olduğunu son kısımda tekrarlamamız yararlı olacaktır.
7. Dilekçenizin altına **adınızı**, **soyadınızı** ve **adresinizi** yazın ve **imzanızı** atın.

Ek-5: Bilgi Edinme Başvuru Formu (Gerçek Kişiler için)

Başvuru sahibinin adı ve soyadı:			
Oturma yeri veya iş adresi:			
Türkiye Cumhuriyeti Kimlik No: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	Başvuruya hangi yolla cevap almak istersiniz?		
	Yazılı	☐	Elektronik
Elektronik posta adresi: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)			
İmzası:	4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gereğince istediğim bilgi veya belgeler aşağıda belirtilmiştir. Gereğini arz ederim.		
İstenen bilgi veya belgeler: (Not: Ayrılan bölümdeki boşluk yetmediği takdirde, başvuru için boş sayfa(lar) kullanılabilir.)			

Ek-6: İptal Davası ile ilgili Koşullar

İptal Davasının Önkoşulları

Görevli yargı yerine ilişkin koşullar

Hukuk dilinde “görev” davaya hangi yargı biriminin (örneğin, idare mahkemesi, ceza mahkemesi veya asliye hukuk mahkemesi) bakacağını ifade eder. Dava eğer doğru yargı biriminde açılmazsa, bu birimce “görevsizlik kararı” verilir ve dosya görevli mahkemeye gönderilir. Bu da sürecin uzaması anlamına gelir. Bu nedenle, davanın görevli yargı biriminde açılması önemlidir.

2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca iptal davalarında genel görevli mahkeme idare mahkemesidir.

Konuya ilişkin koşullar

İptal davasının konusu idari işlemler olmalıdır.

- **Zımni ret kararı:** İdare bazı durumlarda, bir talep konusunda açıkça karar almaktan kaçınır. İdare 60 gün içinde bir talebe karşı karar almazsa, idarenin talebi reddettiği varsayılır ve zımni ret kararı durumu oluşur. Zımni ret kararına karşı iptal davası açılabilir. İlgili, zımni ret kararına dava açmayıp kesin yanıtı da bekleyebilir. Kişi, yanıtı beklemeye karar vermişse, bekleme süresi başvurudan itibaren en fazla altı aydır.
- **Düzenleyici işlemler:** İptali istenen idari işlem, düzenleyici işlemin kendisi ve düzenleyici işleme dayanarak yapılan idari işlem olabilir.
- **Etkili karar:** İptal davasına konu edilen idari işlemin “etkili” yani uygulanabilir ve yürütülmesi gereken bir işlem olması gerekir. Bu nedenle, görüş belirtme kararları ve danışma kararları gibi idari işlemler iptal davasına konu olmaz.
- **İdari başvuru yollarının tüketilmesi:** Bir idari işlemin iptal davasına konu olabilmesi için, yasa da öngörülen idari başvuru yollarının tüketilmiş olması gerekir. İdari başvuru yolları tükenmeden açılan davalarda, “idare mercii tecavüzü” nedeni ile davaya bakılmaz; dava dilekçesi ilgili idari kuruluşa gönderilir.
- **İptal davasının konusuz kalması:** Dava konusu olan bir idari işlemin kaldırılması, iptal davasını konusuz bırakmaz. Kaldırma kararı ileriye

dönük bir hükümdür ve idari kararın alınması ile kaldırılması arasındaki sürede ortaya çıkan hukuksal sonuçları yok etmez. Davanın konusuz kalması için, idari işlemin uygulandığı süre boyunca doğurduğu tüm hukuksal sonuçlarla birlikte geri alınmış olması gerekir.

Davacıya ilişkin koşullar

- **Taraf olma yeteneği:** Medeni haklardan yararlanma yeteneğine sahip olan kişiler iptal davası açabilir. 18 yaşından küçük bir bireyin haklarının ihlal edilmesi halinde, velisi (annesi, babası veya velayet hakkı sahibi) çocuk adına dava açar.
- **Menfaat ve kişisel hak ihlali:** Genel olarak dava açabilmek için, bir hakkın ihlal edilmiş olması gerekir. İptal davaları özelinde ise, “menfaatleri ihlal edilen” kişiler de idari işlemin iptalini isteyebilir.

Davalıya ilişkin koşullar

İptal davasında davalı olarak daima “idare” gösterilir. İşlemi yapmış olan kişiler veya kamu görevlileri davalı olarak kabul edilmez. Örneğin, öğretmenin Milli Eğitim Bakanlığı’nın çıkardığı bir yönetmeliğe uygun olarak yaptığı bir eylemden dolayı dava açılacaksa dava öğretmene değil, Milli Eğitim Bakanlığı’na karşı açılmalıdır.

Süreye ilişkin koşullar

İptal davası yasanın öngördüğü süre içinde açılmalıdır. Süresi içinde açılmayan davalar, önkoşul yönünden işin esasına girilmeden reddedilir. İptal davaları yasa da özel bir süre ön görülmediyse, İdare Mahkemesi ve Danıştay için 60 gündür. İdari işlemlere karşı açılacak iptal davalarında, dava açma süresi idari işlemle ilgili yazılı bildirim izleyen günden itibaren başlar.

Dava dilekçesinin biçimine ilişkin koşullar

İptal davasının yasanın öngördüğü biçim koşullarına uygun olarak açılması gerekir.

Iptal Davasının Esasına İlişkin Koşullar

Önkoşullar yönünden yukarıda bahsedilen alanlarda eksikliği bulunmayan dava başvurusunun esasına ilişkin incelemeye geçilir.

Yetki yönünden hukuka aykırılık

İdareye verilen yetkinin sınırları dışına çıkılması veya yetkinin hiç kullanılmaması yetki yönünden hukuka aykırılık sayılır. Yetki yönünden hukuka aykırılık üç farklı açıdan ele alınabilir:

- **Yetki yönünden yetkisizlik:** İdarenin yetkisini kendisine tanınmış olan coğrafi alan dışında kullanması yer yönünden yetkisizlik sayılır.
- **Zaman yönünden yetkisizlik:** Kanun, yetkinin ancak belli süreler içinde kullanılabileceğini öngörebilir. Bu yetkiyi kullanacak olan kamu görevlilerinin yetkileri ise kamu görevlisinin göreve başlaması ile başlar, görevden ayrılması ile sona erer.
- **Konu yönünden yetkisizlik:** Yasalar belli konularda karar alma yetkisini belli yerlere vermiştir. Bu durumda, konu yönünden yetkisizlik iki şekilde gerçekleşebilir: (1) İdari bir kuruluşun kendi yetki alanına giren bir konuda, kendisini yetkisiz sanarak karar almayı reddetmesi durumunda olumsuz yetki aşımından söz edilir; (2) İdari bir kuruluşun kendisini yetkili sanarak yetkili olmadığı bir konuda karar alması durumunda olumlu yetki aşımı söz konusudur.

Görev ve yetki gaspı da yetki yönünden hukuka aykırılık teşkil eder. Görev gaspı, idarenin kendi görev alanına girmeyen ve aslında hiçbir idari kuruluşun görev alanının içine girmeyen bir konuda karar almasıdır. Yetki gaspı ise idare içinde yer almakla birlikte, idare adına irade açıklamasında bulunmaya veya karar vermeye yetkili olmayan bir kişinin yaptığı işlemidir.

Biçim yönünden hukuka aykırılık

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu kapsamında kullanılan “şekil” hem idari işlemin biçimini hem de idari işlem sırasında uyulması gereken yol ve yöntemleri gösterir. Kural olarak idari işlemler yazılı olarak yapılır. Eğer idari işlemde

bu gerekli “biçim”e uyulmamışsa, bu da bir hukuka aykırılık nedenidir.

Neden yönünden hukuka aykırılık

İdare hukukunda bir idari işlemin nedeni, idareyi böyle bir işlem yapmaya yönelten etkenlerdir. Bu nedenlerin dayanağı, kanun ile açıkça belirtilmiş olabileceği gibi bazen de kanun sadece bir nedene dayanma gereğini belirtmekle yetinir. İşlemin, geçerli hukuksal nedene dayanmaması veya işlemin dayandığı hukuksal nedenin yanlış uygulanması halinde, işlem neden yönünden hukuka aykırı hale gelir.

Konu yönünden hukuka aykırılık

İdari işlemin doğuracağı sonuca konu denir. İdari işlemlerin doğuracağı sonuçlar, öncelikle yasalar ile belirlenmiştir. Konu yönünden hukuka aykırılık, esasa ilişkin hukuk kurallarına aykırılık olarak belirlenebilir.

Amaç yönünden hukuka aykırılık

İdari işlemin kamu yararı dışında veya yasanın belirttiği amaç dışındaki bir amaç için kullanılması, iptal nedeni olarak benimsenir. İdarenin kamu yararı dışında bir amaç gütmüş olması, yaptığı işlemi amaç yönünden hukuka aykırı kılar.

Ek-7: İptal Davası Dilekçe Örneği

**(MAHKEMENİN BULUNDUĞU YER)
İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA**

DAVACI : (Ad Soyad)
(Adres)

VEKİLİ (VARSA) : (Ad Soyad)
(Adres)

DAVALI : (Kurum, kuruluş ya da kişi adı)
(Adres)

DAVANIN KONUSU : gün/ay/yıl tarih ve (...) sayılı işlemin iptali

**DAVA KONUSU İŞLEMİN
TEBLİĞ TARİHİ** : (Söz konusu işlemin davacıya bildirildiği tarih)

AÇIKLAMALAR :

(BU KISIMDA ŞİKAYET NEDENİNİZ, HAKSIZ OLARAK MARUZ KALINAN İDARİ İŞLEM YA DA DÜZENLEMENİN NE OLDUĞU GİBİ KONULARI AÇIKLAMANIZ GEREKİR.

Ayrıca mağdur olan kişinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, iş durumu, medeni durumu gibi kişisel özelliklerini anlatmanız yararlı olacaktır. Başvuru konusu olan hak ihlali ile ilgili adli veya idari bir karar olup olmadığının bildirilmesi ve karar varsa ilgili olabilecek bilgi ve belgelerden bahsedilmesi ve dilekçeye eklenmesi gerekir.

Mağdur olan bir başkası ise (örneğin çocuğunuz) mağdurun temsilcisi veya yakını sıfatıyla başvurup başvurmadığınızı belirtin.)

HUKUKİ SEBEPLER : (Mevzuattaki ilgili unsurları sıralayınız.)

SÜBUT SEBEPLERİ : (Varsa ilgili delilleri sıralayınız.)

SONUÇ VE İSTEK : Yukarıda arz ve izah ettiğim sebeplerden ötürü yargılama yapılarak, (...) tarafından verilmiş olan; (...) ilişkin kararın durdurulmasına, (...) kararın iptaline, yargılama giderlerinin de davalıya yükletilmesine, karar verilmesini saygıyla dilerim.

(Tarih: gün/ay/yıl)

Davacı
(Ad Soyad)
(İmza)

Ekler:

1) (...)

2) (...)

(Not: Dava duruşmalı istenecekse ve/veya yürütmeyi durdurma istenecekse bu dilekçenin sağ üst köşesinde belirtilmelidir. Ülke çapında bir uygulama değişikliğine neden olacak değişikliklere ilişkin davalar (örneğin yönetmelik iptali davaları) doğrudan Danıştay'a açılır. Böyle bir durumda dilekçede yalnızca başlığın değiştirilip Danıştay'ın ilgili dairesine sunulması yeterlidir.)

Ek-8: Temyiz İncelemesi Dilekçe Örneği (Danıştay)

**DANIŞTAY BAŞKANLIĞI'NA
SUNULMAK ÜZERE
(MAHKEMENİN ADI)
İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA**

TEMYİZ EDEN (DAVACI) : (Ad Soyad)
(Adres)

DAVALI : Milli Eğitim Bakanlığı
Bakanlıklar - Ankara

TALEP KONUSU : Ankara (mahkemenin adı) İdare Mahkemesi'nin gün/ay/yıl günlü, (esas numarası) Esas ve (karar numarası) Karar sayılı kararının BOZULMASI istemi ile temyiz dilekçemizin sunulması

K.TEBLİĞİ TARİHİ : (İlgili kararın size tebliğ edildiği tarihi)

TEMYİZ NEDENLERİ :

1. Ankara (mahkemenin adı) İdare Mahkemesi'nin gün/ay/yıl günlü, (esas numarası) Esas ve (karar numarası) Karar sayılı davanın reddine ilişkin kararı usul ve yasaya aykırıdır. Şöyle ki;
(Süreci ve davanın reddinin neden hukuka aykırı olduğunu maddeler halinde aktarınız.)

SONUÇ VE İSTEM : Açıklanan ve re'sen dikkate alınacak sair nedenlerle Ankara (mahkemenin adı) İdare Mahkemesinin gün/ay/yıl günlü, (esas numarası) Esas ve (karar numarası) Karar sayılı davanın reddine ilişkin kararının bozulmasına karar verilmesini saygı ile dilerim. (Tarih: gün/ay/yıl)

TEMYİZ EDEN DAVACI

(Ad Soyad)

(İmza)

(Not: Dava duruşmalı istenecekse ve/veya yürütmeyi durdurma istenecekse bu dilekçenin sağ üst köşesinde belirtilmelidir. Dava dosyasındaki eklerin temyiz dilekçesine tekrar eklenmesi gerekmez. Temyiz talebiniz üzerine dosyanın tümü ilgili temyiz merciine gönderilecektir.)

Ek-9: Tam Yargı Davası ile İlgili Koşullar

Tam Yargı Davasının Önkoşulları

Göreve ilişkin koşullar

Hukuk dilinde “görev” davaya hangi yargı biriminin, (örneğin, idare mahkemesi, ceza mahkemesi veya asliye hukuk mahkemesi) bakacağını ifade eder. Dava eğer doğru yargı biriminde açılmazsa, bu birimce “görevsizlik kararı” verilir ve dosya görevli mahkemeye gönderilir. Bu da sürecin uzaması anlamına gelir. Bu nedenle, davanın görevli yargı biriminde açılması önemlidir.

2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanunu uyarınca tam yargı davalarında genel görevli mahkeme idare mahkemesidir.

Konuya ilişkin koşullar

Dava açmadan önce, idarenin durumunun saptanması ve idareyle olan uyumsuzluğun belirlenmesi gerekir. Hakları ihlal edilen kişinin başvurusu üzerine idarenin alacağı karara “ön karar” denir. İdari eylemlerden kaynaklı hak ihlallerinde, tam yargı davası açmak için hakları ihlal edilen kişinin idareye başvurmuş olması ve idarenin bu başvuru üzerine ön karar almış olması gerekir.

Davacıya ilişkin koşullar

Tam yargı davasını ancak “hakkı ihlal edilen” kişi açabilir.

Davalıya ilişkin koşullar

Tam yargı davaları, hak ihlaline yol açan ve hak ihlaliyle gerçekleşen zararı tazmin edebilecek olan en yüksek idari makam aleyhine açılır.

Süreye ilişkin koşullar

- İdari işlemlere veya uygulamasına karşı açılan tam yargı davalarında süre, dava konusu olan idari işlemin uygulanma tarihini izleyen günden itibaren 60 gündür.
- Tam yargı davasının iptal davası ile birlikte açılması halinde, iptal davası açma süresine ilişkin kurallar uygulanır.
- İptal davasının sonuçlanması üzerine açılan tam yargı davalarında süre, iptal davasını

sonuçlandıran kararın yazılı olarak bildirilmesini izleyen tarihten itibaren 60 gündür.

- İdari işlemlere karşı açılan tam yargı davalarında süre, hakları ihlal edilmiş olan kişilerin, ihlali öğrendikleri andan itibaren 1 yıl ve her durumda eylemin yapıldığı tarihten itibaren 5 yıldır.

Biçime ilişkin koşullar

Tam yargı davasının yasanın öngördüğü biçim koşullarına uygun olarak açılması gerekir.

Tam Yargı Davasının Esasına İlişkin Koşullar

Önkoşullar yönünden eksikliği bulunmayan davanın esasına ilişkin incelemeye geçilir. İdarenin sorumluluğunu gerektiren neden, idarenin kusurlu tutum ve davranışdır. Ancak idare, kusuru olmasa dahi bazı durumlar için sorumlu tutulabilir. “İdarenin kusursuz sorumluluğu”, idarenin bazı davranışlarından doğan zararları, yönetimin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın karşılaması anlamına gelir. İdarenin yapmakla sorumlu olduğu işlerde, göreve ilişkin her türlü kusuruna hizmet kusuru denilir. Tam yargı davası açabilmek için en önemli koşullardan biri, idarenin dava konusu eylemde “kusurlu” olmasıdır.

Ek-10: Tam Yargı Davası Dilekçe Örneği

(MAHKEMENİN BULUNDUĞU YER) İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA

DAVACI : (Ad Soyad)
(Adres)

VEKİLİ : (Ad Soyad)
(Adres)

DAVALI : (Kurum, Kuruluş Adı)

KONU : Davalı idarenin hizmet kusurundan doğan (...) TL maddi ve (...) TL manevi olmak üzere tazminata hükmedilmesi istemine ilişkindir.

AÇIKLAMALAR :

(BU KISIMDA ŞİKAYET NEDENİNİZ, HAKSIZ OLARAK MARUZ KALINAN OLAYIN NE OLDUĞU, NASIL GERÇEKLEŞTİĞİ GİBİ KONULARI AÇIKLAMANIZ GEREKİR.

Hak ihlali gerçekleştiğini düşünüyorsanız ve bu ihlal bir “suç” olduğundan hak ihlalini gerçekleştiren kişiye devletin bir yaptırım uygulamasını istiyorsanız ve bu nedenle suç duyurusunda bulunuyorsanız, hak ihlaline sebep olan olayın ayrıntılarını belirtmeniz yararlı olacaktır. Bu çerçevede ihlale konu olayla ilgili ifadeleri “Gerçekleştiğini düşündüğünüz hak ihlali nedir?”, “Hak kim tarafından ihlal edilmiştir?”, “İhlal nerede yaşanmıştır?”, “İhlal ne zaman yaşanmıştır?”, “İhlal nasıl yaşanmıştır?”, “İhlal neden yaşanmıştır?” bilgilerini sağlayacak şekilde yazınız.

Ayrıca mağdur olan kişinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, iş durumu, medeni durumu gibi kişisel özelliklerini anlatmanız yararlı olacaktır. Başvuru konusu olan hak ihlali ile ilgili adli veya idari bir karar olup olmadığının bildirilmesi ve karar varsa ilgili olabilecek bilgi ve belgelerden bahsedilmesi ve dilekçeye eklenmesi gerekir.

Mağdur olan bir başkası ise (örneğin çocuğunuz) mağdurun temsilcisi veya yakını sıfatıyla başvurup başvurmadığınızı belirtin.

Tam yargı davası, iptal davasından farklı olarak ihlalin neden olduğu zararların giderilmesi için açıldığından, ihlalin neden olduğu zararları ve bunların ne şekilde ihlalle doğrudan ilişkili olduğu açıklanmalıdır.)

HUKUKİ NEDENLER : (İlgili yasal düzenlemeleri sıralayınız).

HUKUKİ DELİLLER : (Davada size yardımcı olabilecek her türlü yasal delili sıralayınız).

SONUÇ VE İSTEM : Davalı idarenin (...) TL maddi, (...) TL manevi olmak üzere toplam (...) TL tazminata mahkum edilmesini, yargılama giderlerinin davalıya yükletilmesine karar verilmesini saygıyla arz ederim. (Tarih: gün/ay/yıl)

Davacı
(Ad Soyad)
(İmza)

Ekler:

1) (...)

2) (...)

Not: Cevap süresi 30 gündür.

Ek-11: Şikayet Dilekçesi/ Suç Duyurusu Örneği

(BULUNDUĞUNUZ YER) CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NA

- ŞİKAYETÇİ** : (Ad Soyad)
(T.C. Kimlik No)
(Adres)
- ŞÜPHELİ** : (Ad Soyad)
(Biliniyorsa adres)
- SUÇ** : (Haksız olarak maruz kalınan olay)
- SUÇ TARİHİ** : (Olabilmişince ayrıntılı biçimde tarih ya da tarih aralığı)
- D. KONUSU** : Kamu davası açılması
- OLAYLAR** :

(BU KISIMDA ŞİKAYET NEDENİNİZ, HAKSIZ OLARAK MARUZ KALINAN OLAYIN NE OLDUĞU, NASIL GERÇEKLEŞTİĞİ GİBİ KONULARI AÇIKLAMANIZ GEREKİR.

Hak ihlali gerçekleştiğini düşünüyorsanız ve bu ihlal bir “suç” olduğundan hak ihlalinizi gerçekleştiren kişiye devletin bir yaptırım uygulamasını istiyorsanız ve bu nedenle suç duyurusunda bulunuyorsanız, hak ihlalinize sebep olan olayın ayrıntılarını belirtmeniz yararlı olacaktır. Bu çerçevede ihlale konu olayla ilgili ifadeleri “Gerçekleştiğini düşündüğünüz hak ihlali **nedir?**”, “Hak **kim** tarafından ihlal edilmiştir?”, “İhlal **nerede** yaşanmıştır?”, “İhlal **ne zaman** yaşanmıştır?”, “İhlal **nasıl** yaşanmıştır?”, “İhlal **neden** yaşanmıştır?” bilgilerini sağlayacak şekilde yazınız.

Ayrıca mağdur olan kişinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, iş durumu, medeni durumu gibi kişisel özelliklerini anlatmanız yararlı olacaktır. Başvuru konusu olan hak ihlali ile ilgili adli veya idari bir karar olup olmadığının bildirilmesi ve karar varsa ilgili olabilecek bilgi ve belgelerden bahsedilmesi ve dilekçeye eklenmesi gerekir.

Mağdur olan bir başkası ise (örneğin çocuğunuz) mağdurun temsilcisi veya yakını sıfatıyla başvurup başvurmadığınızı belirtin.)

SONUÇ VE İSTEM : Yukarıda sunulan nedenlerle şüpheliler hakkında gerekli soruşturma ve kovuşturmanın yapılarak cezalandırılmaları için kamu davası açılmasını saygıyla talep ederim.
(Tarih: gün/ay/yıl)

(Ad Soyad)

(İmza)

Ek-12: Sulh Hukuk Mahkemesi Dilekçe Örneği

(BULUNDUĞUNUZ YER) SULH HUKUK MAHKEMESİ'NE

(2008 yılı süresince Sulh Hukuk Mahkemelerine başvuru için tazminat talebinin **en çok** 6.330 TL olması gerekir. Bu sınırın **üzerinde** olan talepler için Asliye Hukuk Mahkemesi'ne başvurulması gerekir. Bu tutar 2008 yılına aittir ve her yıl 1 ya da 2 kez değiştirilmektedir. Başvuru öncesinde güncel tutar öğrenilmelidir.)

DAVACI : (Ad Soyad)
(Adres)

DAVALI : (Ad Soyad)
(Adres)

D. KONUSU : (Tazminat miktarı) TL'lik manevi zararın davalıdan tazmini ve hüküm altına alınacak olan tazminat miktarına (Tarih: gün/ay/yıl) tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesi ve yargılama giderlerinin davalılara yükletilmesi talebidir.

OLAYLAR :

(BU KISIMDA MANEVİ TAZMİNATI NEDEN İSTEDİĞİNİZ, SİZE ÜZÜNTÜ VEREN VE ACI ÇEKTİREN OLAYIN NE OLDUĞU, NASIL GERÇEKLEŞTİĞİ GİBİ KONULARI AÇIKLAMANIZ GEREKMEKTEDİR.

Hak ihlali gerçekleştiğini düşünüyorsanız ve bu ihlal bir "suç" olduğundan hak ihlalini gerçekleştiren kişiye devletin bir yaptırım uygulamasını istiyorsanız ve bu nedenle suç duyurusunda bulunuyorsanız, hak ihlaline sebep olan olayın ayrıntılarını belirtmeniz yararlı olacaktır. Bu çerçevede ihlale konu olayla ilgili ifadeleri "Gerçekleştiğini düşündüğünüz hak ihlali nedir?", "Hak kim tarafından ihlal edilmiştir?", "İhlal nerede yaşanmıştır?", "İhlal ne zaman yaşanmıştır?", "İhlal nasıl yaşanmıştır?", "İhlal neden yaşanmıştır?" bilgilerini sağlayacak şekilde yazınız.

Ayrıca mağdur olan kişinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, iş durumu, medeni durumu gibi kişisel özelliklerini anlatmanız yararlı olacaktır. Başvuru konusu olan hak ihlali ile ilgili adli veya idari bir karar olup olmadığının bildirilmesi ve karar varsa ilgili olabilecek bilgi ve belgelerden bahsedilmesi ve dilekçeye eklenmesi gerekir.

Mağdur olan bir başkası ise (örneğin çocuğunuz) mağdurun temsilcisi veya yakını sıfatıyla başvurup başvurmadığınızı belirtin.

Bu bilgileri aşağıdaki gibi madde madde sıralamanız önerilir.

1. ...
2. ...
3. ...

4. Kişiliğin korunması hususunda hukuk düzenlemeleri mevcuttur. Medeni Kanun'un 23. ve 24. maddeleriyle, TCK 125 ve Borçlar Kanunu 49. maddelerine göre dava açmak gereği doğmuştur.)

HUKUKİ NEDENLER: (İlgili yasal düzenlemeleri sıralayınız).

DELİLLER : (Davada size yardımcı olabilecek her türlü yasal delili sıralayınız).

SONUÇ VE İSTEM : Yukarıda sunulan nedenlerle duruşmalarda belirecek durumlar karşısında haksız ve çirkin saldırıyla kişilik, namus ve onurum zedelenmiştir. Haksız eylemi gerçekleştiren davalıdan (tazminat miktarı) TL manevi tazminat alınmasını ve yargılama giderlerinin davalıya yüklenmesini saygılarımla talep ederim. (Tarih: gün/ay/yıl)

Davacı
(Ad Soyad)
(İmza)

Ek-13: Asliye Hukuk Mahkemesi

Dilekçe Örneği

(BULUNDUĞUNUZ YER) ASLİYE HUKUK MAHKEMESİ'NE

(2008 yılı süresince Sulh Hukuk Mahkemelerine başvuru için tazminat talebinin **en az** 6.330 TL olması gerekir. Bu sınırın **altında** olan talepler için Sulh Hukuk Mahkemesi'ne başvurulması gerekir. Bu tutar 2008 yılına aittir ve her yıl 1 ya da 2 kez değiştirilmektedir. Başvuru öncesinde güncel tutar öğrenilmelidir.)

DAVACI : (Ad Soyad)
(T.C. Kimlik No.)
(Adres)

DAVALI(LAR) : (Ad Soyad)
(Adres)

HARCA ESAS DEĞER : (Tazminat tutarı) TL

D. KONUSU : (Tazminat tutarı) TL'lik manevi zararın davalıdan tazmini ve hüküm altına alınacak olan tazminat miktarına (gün/ay/yıl) tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesi ve yargılama giderlerinin davalılara yükletilmesi talebidir.

OLAYLAR :

(BU KISIMDA MANEVİ TAZMİNATI NEDEN İSTEDİĞİNİZ, SİZE ÜZÜNTÜ VEREN VE ACI ÇEKTİREN OLAYIN NE OLDUĞU, NASIL GERÇEKLEŞTİĞİ GİBİ KONULARI AÇIKLAMANIZ GEREKMEKTEDİR.

Hak ihlali gerçekleştiğini düşünüyorsanız ve bu ihlal bir "suç" olduğundan hak ihlalinin gerçekleştiğini kişiye devletin bir yaptırım uygulamasını istiyorsanız ve bu nedenle suç duyurusunda bulunuyorsanız, hak ihlalinin sebep olan olayın ayrıntılarını belirtmeniz yararlı olacaktır. Bu çerçevede ihlale konu olayla ilgili ifadeleri "Gerçekleştiğini düşündüğünüz hak ihlali nedir?", "Hak kim tarafından ihlal edilmiştir?", "İhlal nerede yaşanmıştır?", "İhlal ne zaman yaşanmıştır?", "İhlal nasıl yaşanmıştır?", "İhlal neden yaşanmıştır?" bilgilerini sağlayacak şekilde yazınız.

Ayrıca mağdur olan kişinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, iş durumu, medeni durumu gibi kişisel özelliklerini anlatmanız yararlı olacaktır. Başvuru konusu olan hak ihlali ile ilgili adli veya idari bir karar olup olmadığının bildirilmesi ve karar varsa ilgili olabilecek bilgi ve belgelerden bahsedilmesi ve dilekçeye eklenmesi gerekir.

Mağdur olan bir başkası ise (örneğin çocuğunuz) mağdurun temsilcisi veya yakını sıfatıyla başvurup başvurmadığınızı belirtin.

Bu bilgileri aşağıdaki gibi madde madde sıralamanız önerilir.

1. ...
2. ...
3. ...

4. Kişiliğin korunması hususunda hukuk düzenlemeleri mevcuttur. Medeni Kanun'un 23. ve 24. maddeleriyle, TCK 125 ve Borçlar Kanunu 49. maddelerine göre dava açmak gereği doğmuştur.)

HUKUKİ NEDENLER : (İlgili yasal düzenlemeleri sıralayınız).

DELİLLER : (Davada size yardımcı olabilecek her türlü yasal delili sıralayınız)

SONUÇ VE İSTEM : Yukarıda sunulan nedenlerle duruşmalarda belirecek durumlar karşısında haksız ve çirkin saldırıyla kişilik, namus ve onurum zedelenmiştir. Haksız eylemi gerçekleştiren davalıdan (tazminat tutarı) TL manevi tazminat alınmasını ve yargılama giderlerinin davalıya yüklenmesini saygılarımla talep ederim. (Tarih: gün/ay/yıl)

Davacı
(Ad Soyad)
(İmza)

Ek-14: Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler

A. Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri

Sözleşme	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi	Türkiye'nin İmza Tarihi	Türkiye'deki Yürürlük Tarihi	Türkiye'nin Çekinceleri
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	10.12.1948	10.12.1948	10.12.1948	06.04.1949	-
Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi	16.12.1966	23.03.1976	15.08.2000	23.09.2003	Var
Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol	16.12.1966	23.3.1976	03.02.2004	05.08.2006	Var
Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek 2. İhtiyari Protokol	15.12.1989	11.7.1991	06.04.2004	02.03.2006	Yok
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi	16.12.1966	03.01.1976	15.08.2000	23.09.2003	Var
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Sözleşmesi	21.12.1965	04.01.1969	13.10.1972	16.09.2002	Var
İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme	10.12.1984	26.06.1987	25.01.1988	02.08.1988	Var
İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol	18.12.2002	22.06.2006	14.09.2005	Onaylanmadı.	-
Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*	18.12.1979	03.09.1981	-	19.01.1986	Var
Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne İlişkin İhtiyari Protokol	06.10.1999	22.12.2000	08.09.2000	29.01.2003	Yok
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	20.11.1989	02.09.1990	14.09.1990	04.05.1995	Var
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek: Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmalarına İlişkin İhtiyari Protokol	25.05.2000	12.02.2002	08.09.2000	04.06.2004	Yok
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek: Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği, Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol	25.05.2000	18.01.2002	08.09.2000	19.08.2002	Yok
Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*	09.12.1948	12.01.1951		31.07.1950	Yok
Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)	14.12.1950	22.04.1954	24.08.1951	05.09.1961	Var
Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol	18.11.1966	04.10.1967	31.07.1968	05.08.1968	Yok
Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi	31.10.2003	14.12.2005	10.12.2003	24.05.2006	Yok
Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü	17.07.1998	01.07.2002	İmzalanmadı.	-	-
Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek: Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği, Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol	25.05.2000	18.01.2002	08.09.2000	19.08.2002	Yok
Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	13.12.2006	03.05.2008	30.03.2007	18.12.2008	Yok
Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol	13.12.2006	03.05.2008	İmzalanmadı.	-	-

*Not: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, Türkiye tarafından imza süreci gerçekleştirilmeden onaylanmıştır.

B. Avrupa Konseyi Sözleşmeleri

Sözleşme	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi	Türkiye'nin İmza Tarihi	Türkiye'deki Yürürlük Tarihi	Türkiye'nin Çekinceleri
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	04.11.1950	03.09.1953	04.11.1950	18.05.1954	Yok
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 1 No'lu Protokol	20.03.1952	18.05.1954	20.03.1952	18.05.1954	Var
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 No'lu Protokol	16.09.1963	02.05.1968	19.10.1992	Onaylanmadı.	-
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 6 No'lu Protokol	28.4.1983	01.03.1985	15.01.2003	01.12.2003	Yok
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7 No'lu Protokol	22.11.1984	01.11.1988	14.03.1985	Onaylanmadı.	-
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 12 No'lu Protokol	04.11.2000	01.04.2005	18.04.2001	Onaylanmadı.	-
Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (Avrupa Sosyal Şartı)	18.10.1961	26.02.1965	06.10.2004	27.06.2007	Var
Avrupa Sosyal Şartı Ek Protokol 1	05.05.1988	04.09.1992	05.05.1998	Onaylanmadı.	-
Avrupa Sosyal Şartı Ek Protokol 2	21.10.1991		06.10.2004	Onaylanmadı.	-
Avrupa Sosyal Şartı Ek Protokol 3	09.11.1995	01.07.1998	İmzalanmadı.	-	-
Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı	03.05.1996	01.07.1999	06.10.2004	01.08.2007	Var
İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi	26.11.1987	01.02.1989	11.01.1988	01.02.1989	Yok

Ek-15: AIHM Başvurusunun Nasıl Yapılacağına İlişkin Açıklama Notu

Bu not, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 34. maddesine göre başvuru formunu dolduracak kişiler için hazırlanmıştır."

Giriş

Bu notlar, Mahkeme'ye başvurunuzu gerçekleştirmenizde size yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. **Formu doldurmadan önce lütfen dikkatle metnin tümünü okuyun** ve her bölümü doldururken bu notları göz önünde bulundurun. Doldurulmuş form, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 34. maddesine göre **Mahkeme'ye başvuru formunuz olacaktır**. Mahkeme davanızı incelerken bu formu temel alacaktır. Bu nedenle formu eksiksiz ve doğru doldurmanız önemlidir. Bu, daha önceki yazışmanızda Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü'ne vermiş olduğunuz bilgilerin yinelenmesini gerektiriyor olabilir. Formun eksiksiz olması önemli olduğundan bilgileri tekrarlamaktan çekinmeyin.

Form sekiz bölümden oluşur. Başvurunun Mahkeme İç Tüzüğü'nün gerektirdiği tüm bilgileri içermesi için bütün bölümlerin doldurulması gereklidir. Aşağıda formun her bölümüne ilişkin açıklayıcı bilgiler bulacaksınız. Bu bilgilerin sonuna Mahkeme İç Tüzüğü'nün 45. ve 47. maddelerinin metni de eklenmiştir.

Başvuru Formu Nasıl Doldurulur?

I. TARAFILAR – Madde 47(1)(a), (b) ve (c)

Eğer başvuru sayısı birden fazlaysa, bu bölümlerde istenen bilgiler, gereğinde her bir başvuru için ayrı sayfa kullanarak verilmelidir.

Her başvuru kendisini temsil etmek üzere bir kişiyi vekil olarak belirleyebilir. Bu temsilci, sözleşmeye taraf olan ülkelerden birinde oturan bir avukat ya da Mahkeme'nin kabul ettiği diğer bir kişi olabilir. Eğer başvuru kendisine bir temsilci belirlemişse, temsilciye ilişkin bilgiler başvuru formunun bu bölümünde verilmelidir. Bu durumda Mahkeme Yazı İşleri sadece temsilciyle yazışır.

II. OLAYLARA İLİŞKİN AÇIKLAMA – Madde 47(1)(d)

Şikayette bulunduğunuz olayları açık bir şekilde, gerekli ayrıntıları atlamadan, öz bir biçimde anlatın.

Olayları, tarih sırasıyla ve kesin tarihleri belirterek anlatın. Şikayetleriniz birden çok konu ile ilgiliyse (örneğin değişik mahkeme prosedürleri varsa), her durumu ayrı ayrı ele alın ve açıklayın.

III. ÖNE SÜRÜLEN AYKIRILIKLARA VE İLGİLİ DAYANAKLARINA İLİŞKİN AÇIKLAMA – Madde 47 (1)(e)

Formun bu bölümünde şikayetinizin ne olduğunu olabildiğince açık belirtin. Şikayetinizin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hangi hükümlerine dayandığını ve formun II. bölümünde açıkladığınız olayların neden bu hükümlere aykırı düştüğü görüşünde olduğunuzu açıklayın. **Şikayetinizi sözleşmenin maddeleriyle açıkça ilişkilendirmeniz çok önemlidir.**

Sözleşme maddelerinden bir kısmı güvence altına alınan haklara belli koşullarda müdahale edilmesini öngörür (örneğin 5. maddenin 1. fıkrasının a-f bendleri ve 8. 9. 10 ve 11. maddelerin 2. fıkraları). Şikayetiniz böyle bir maddeyle ilişkiliyse, müdahalenin neden gereksiz olduğunu açıklamamız gerekir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 35. MADDESİNİN 1. FIKRASINA İLİŞKİN AÇIKLAMA – Madde 47(2)(a)

Bu bölümde ulusal makamlar önünde izlediğiniz çözüm yollarını tam olarak açıklamamız gerekir. Bu bölümdeki üç alt bölümü doldurun ve her ayrı şikayet için gerekli bilgileri ayrı ayrı verin. 18. maddede hakkınızı arayabileceğiniz ve kullanmadığınızı başka başvuru ya da çözüm yolu bulunup bulunmadığını bildirin. Böyle bir çözüm yolu varsa ne olduğunu belirtin (başvurunun yapılabileceği mahkeme ya da makamın adını verin) ve bu yolu neden kullanmadığınızı açıklayın.

V. BAŞVURUNUN AMACINA İLİŞKİN AÇIKLAMA – Madde 47(1)(g)

Burada Mahkeme'ye başvurmakla ne elde etmek istediğinizi kısaca belirtin.

VI. ÖTEKİ ULUSLARARASI İŞLEMLERE İLİŞKİN AÇIKLAMA – Madde 47(2)(b)

Burada, başvurunuzdaki şikayetlerinizi bir başka uluslararası organa iletip iletmediğinizi belirtin. Böyle bir başvurunuz varsa, şikayetinizi sunduğunuz mercin adını, yapılan işlemlerin tarih ve ayrıntılarını ve alınan kararların ayrıntılarını içeren tüm bilgileri verin. İlgili kararların ve öteki belgelerin kopyalarını da eklemeniz gerekir. Belgeleri zımbalamayın, yapışkan bantla veya herhangi bir başka madde ile birbirine bağlamayın.

VII. BELGELER LİSTESİ – Madde 47(1)(h) (ASILLAR DEĞİL, SADECE ÖRNEKLERİ)

Başvuru formunun IV. ve VI. bölümlerinde değinilen tüm hüküm ve kararlara yer vermeyi ve listenize eklemeyi unutmayın ve Mahkeme'nin belge olarak göz önüne almasını istediğiniz tutanaklar ve tanık ifadeleri gibi başka belgeleri de ekleyin. Bir mahkeme ya da başka bir makamca verilen kararların sadece hüküm kısmını değil, gerekçeleriyle birlikte tam metnini ekleyin. Sadece Mahkeme'ye yaptığınız şikayetlere ilişkin belgeleri göz önünde bulundurun. Belgeleri zımbalamayın, yapışkan bantla veya herhangi bir başka madde ile birbirine bağlamayın.

VIII. BİLDİRİM VE İMZA – Madde 45(3)

Eğer başvuru formu, bizzat başvuru tarafından değil, temsilcisi tarafından imzalanmışsa, başvuru tarafından imzalanmış (daha önce Yetki Belgesi veya dengi bir Vekaletname, Mahkeme Yazı İşleri'ne gönderilmemiş ise) ve temsilciyi vekil atayan bir Yetki Belgesi de eklenmelidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İç Tüzüğü

Madde 45

(İmzalar)

1. Sözleşmenin 33. veya 34. maddeleri çerçevesinde yapılan tüm başvurular yazılı olarak yapılır ve başvuru veya temsilcisi tarafından imzalanır.
2. Hükümet dışı kuruluşlar ve kişi grupları tarafından yapılmış bir başvuru, kuruluşu ve grubu temsil etmeye yetkilendirilmiş kişiler tarafından imzalanır. İlgili daire veya komite, başvuruyu imzalayan kişilerin yetkileri hakkındaki ihtilafları çözüme bağlar.
3. Eğer bir başvuru, Mahkeme İç Tüzüğü 36. maddesine uygun olarak temsil ediliyorsa, temsilci veya temsilcileri yazılı vekalet veya yetki belgesi sunmalıdırlar.

Madde 47

(Kişisel başvuruların içeriği)

1. Sözleşmenin 34. maddesinin çerçevesinde yapılan her başvuru, ilgili daire başkanı aksine karar vermedikçe,
Yazı İşleri Müdürlüğü'nden temin edilen başvuru formu ile yapılır. Başvuru formu şu bilgileri içerir:
 - a) başvuru sahibinin ad ve soyadı, doğum tarihi, uyuşu, cinsiyeti, mesleği ve adresi;

- b) varsa temsilcisinin adı, soyadı, mesleği ve adresi;
- c) hangi Yüksek Sözleşmeci Taraf veya Taraflar aleyhine başvurunun yöneltildiği;
- d) olaylara ilişkin kısa bir açıklama;
- e) Sözleşme ile ilgili öne sürülen ihlal veya ihlallerin ve bu iddiaların gerekçelerine ilişkin kısa bir açıklama;
- f) başvuru tarafından Sözleşmenin 35. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen kabul edilebilirlik koşullarının başvuru tarafından yerine getirilip getirilmediğine ilişkin kısa bir açıklama (iç hukuk yolların tüketilmesi ve altı aylık sürenin dikkate alınması);
- g) başvurunun konusuna ilişkin açıklamalar eklenir ve şu belgeler sunulur:
- h) başvuru konusuyla ilgili her türlü gerekli belgenin ve özellikle yargı kararlarının ve diğer kararların birer örneği.

2. Ayrıca başvuru:

- a) bu maddenin 1 h) bendinde düzenlenen Sözleşmenin 35. maddesinin 1. fıkrası uyarınca başvuruların kabul edilebilirlik koşullarının (iç hukuk yolların tüketilmesi ve altı aylık sürenin dikkate alınması) oluştuğunu saptamaya yarayacak her türlü belge ve kararı sunmalıdır;
 - b) bu şikayetlerini, başka bir uluslararası yargı veya çözüm makama sunup sunmadığına dair bilgi vermelidir.
3. Kimliğinin açıklanmasını istemeyen başvuru, bu talebini açıkça belirtmek ve Mahkeme önünde kural olarak yargılamanın açıklığı ilkesinin aksine karar almayı gerektiren bu talebini destekleyen gerekçeleri sunmak zorundadır. Daire başkanı, istisnai durumlarda ve gizliliği gerektirecek nedenlerin varlığı halinde, başvuru sahibinin kimliğinin açıklanmamasına izin verebilir.
 4. Bu maddenin 1. ve 2. fıkrasında yer alan hükümlere uyulmaması durumunda, başvuru, Mahkeme tarafından incelenemez.
 5. Kural olarak başvurunun kayıt tarihi, başvuru konusunu - çok kısa olsa dahi - içeren ilk mektup tarihi sayılır. Ancak, Mahkeme uygun gördüğü takdirde başka bir tarihi kayıt tarihi olarak kabul edebilir.
 6. Başvuru, adres bilgileri ve dilekçesinde sunduğu olaylara ilişkin tüm değişikliklerle ilgili olarak Mahkeme'yi bilgilendirmek zorundadır.

Ek-16: AİHM Başvuru Formu

Dosya Numarası

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa Konseyi
Strasbourg, France

BAŞVURU

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 34. ve Mahkeme iç Tüzüğü'nün 45 ve 47. maddeleri uyarınca sunulmuştur.

Dikkat: Bu başvuru hukuki bir belgedir ve hak ve yükümlülüklerinizi etkileyebilir.

I- TARAFLAR

A. BAŞVURUCU

(Başvurucu ve varsa temsilcisi hakkında verilmesi gereken bilgiler)

1. Soyadı 2. Adı

Cinsiyeti : erkek/kadın

3. Milleti 4. Mesleği

5. Doğum tarihi ve yeri.....

6. İkametgahı

7. Tel. No.....

8. Şu anki adresi (6'da belirtilen ikametgahından farklı ise)

.....

9. Temsilcinin adı*

.....

10. Temsilcinin mesleği

.....

11. Temsilcinin adresi

.....

12. Tel. No Fax No

B. YÜKSEK SÖZLEŞMECİ TARAF

(Aşağıda başvurunun hangi devlet aleyhine yöneltildiğini belirtin.)

13.

II- OLAYLARA İLİŞKİN AÇIKLAMA

(Açıklama notunun II. bölümüne bakın.)

14.

Eğer gerekli görüyorsanız ayrı bir sayfada devam edebilirsiniz

* Eğer başvuru temsil ediliyorsa, temsilciyi vekil atayan ve başvurunun imzasını taşıyan bir Yetki Belgesi ekleyiniz.

III- BAŞVURUCU TARAFINDAN ÖNE SÜRÜLEN SÖZLEŞME VE PROTOKOL İHLALLERİ İLE İDDİALARIN DAYANAKLARINA İLİŞKİN AÇIKLAMA

(Açıklama notunun III. bölümüne bakın.)

15.

IV- SÖZLEŞME'NİN 35. MADDESİNİN 1. FIKRASINA İLİŞKİN AÇIKLAMA

(Açıklama notunun IV. bölümüne bakın. Her şikayet için, gerektiğinde ayrı bir sayfa kullanarak, aşağıda 16'dan 18'e kadar numaralanmış alt bölümlerde istenen bilgileri verin.)

16. Nihai karar (kararın tarihi, niteliği, kararı veren merci -adli veya diğer-)

17. Diğer kararlar (tarih sırasına göre her kararın tarihi, niteliği ve kararı veren merci -adli veya diğer- belirtilmelidir)

18. Başvurmadığınız başka bir çözüm yolu var mı? Eğer varsa, nedir ve neden bu yola başvurulmadı?

V- BAŞVURUNUN AMACINA İLİŞKİN AÇIKLAMA

(Açıklama notunun V. bölümüne bakın.)

19.

VI- DİĞER ULUSLARARASI MAKAMLAR ÖNÜNDEKİ USULLERE İLİŞKİN AÇIKLAMA

(Açıklama notunun VI. bölümüne bakın.)

20. Bu başvurunuzdaki şikayetlerinizi başka bir uluslararası makama sundunuz mu? Eğer sunduysanız, bu konuda ayrıntılı bilgi verin.

VII- BELGELER LİSTESİ

(BELGELERİN ASLI DEĞİL SADECE ÖRNEKLERİ GÖNDERİLMELİDİR.

BELGELERİ ZİMBALAMAYIN, YAPIŞKAN BANTLA VEYA HERHANGİ BİR BAŞKA MADDE İLE BİRBİRİNE BAĞLAMAYIN.)

(Açıklama notunun VII. bölümüne bakın. Yukarıdaki IV. ve VI. alt bölümlerde belirtilen bütün kararların örneğini ekleyin. Eğer bu belgeler elinizde yoksa temin edin. Eğer temin edemiyorsanız bunun nedenini açıklayın. Gönderdiğiniz belgeler size geri verilmeyecektir.)

21. a)

b)

c)

VIII - BİLDİRİM VE İMZA

(Açıklama notunun VIII. bölümüne bakın.)

22. Bu başvuru formunda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu bilgim ve inancım dahilinde beyan ederim.

Yer:

Tarih:

(Başvurucunun veya temsilcinin imzası)

Ek-18: AİHM Yetki Belgesi

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

A U T H O R I T Y¹
YETKİ BELGESİ

I,
Aşağıda imzası olan ben,

.....
(name and address of applicant) (başvuranın adı ve adresi)

hereby authorise
bu belge ile aşağıda adı belirtilen kişi ya da kişilere yetki veriyorum :

.....
(name and address of representative) (temsilcinin adı ve soyadı, adresi)

to represent me in the proceedings before the European Court of Human Rights, and in any subsequent proceedings under the European Convention on Human Rights, concerning my application introduced under Article 34 of the Convention against

Bu kişi ya da kişiler beni Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre yapılabilecek her türlü usul işleminde Sözleşme'nin 34. maddesine göre

..... 'ye karşı
(respondent State) (savunmacı hükümetin adı)

on

..... tarihinde
(date of letter of introduction)
(ilk mektup tarihi)

yaptığım başvuruda temsil edecektir.

.....
(place and date)(yer ve tarih)

.....
(signature of the applicant) (başvuranın imzası)

I hereby accept the above appointment
Yukarıda belirtilen başvuruçuyu temsil etmeyi kabul ediyorum.

.....
(signature of representative) (temsilcinin imzası)

¹ Bu form Mahkeme nezdinde bir avukat ya da kişi tarafından temsil edilmek isteyen başvuruçuyu ve belirlediği temsilci tarafından doldurularak imzalanmalıdır.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile ilgili İhtiyari Protokol 22 Aralık 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu protokol ile, bu sözleşme tarafından korunan haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişi veya gruplardan gelecek veya bu kişi veya gruplar adına gönderilecek dilekçeleri alacak ve inceleyecek olan ve 23 bağımsız uzmandan oluşan Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi yetkilendirilmiştir.

Bir dilekçenin bu komite tarafından dikkate alınması için, dilekçe:

- İsimsiz olmamalıdır;
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin ve İhtiyari Protokol'ün tarafı olan bir devleti işaret etmelidir;
- Sözleşmenin ve İhtiyari Protokol'ün tarafı olan bir devletin yetki alanında bulunan birey veya gruplarca ya da bu birey ve gruplar adına gönderilmelidir. Bir dilekçenin bir birey veya grup adına gönderildiği durumlarda, dilekçeyi gönderen kişi, bu kişilerin onayı dışında dilekçeyi gönderme gerekçesini gösteremezse, adına dilekçe gönderilen kişi veya kişilerin onayı zorunludur.

Aşağıdaki durumlarda dilekçe komite tarafından dikkate alınmaz:

- Ulusal tüm çareler tükenmediyse;
- Aynı mesele komite ya da bir başka uluslararası organ tarafından inceleniyor veya incelenmiş ise;
- Eğer o devlet için İhtiyari Protokol yürürlüğe girmeden gerçekleştiği iddia edilen bir ihlal ile ilgili ise.

Bir dilekçenin dikkate alınması için, mağdur veya mağdurların kimliklerini ihlali gerçekleştirildiği iddia edilen devlete ifşa etmeyi kabul etmeleri gerekmektedir. Dilekçe, eğer geçerli görülürse, ilgili taraf olan devletin dikkatine gizli biçimde sunulur.

Eğer bir dilekçe göndermek istiyorsanız, mümkün olduğu derecede aşağıdaki yönergeleri takip edin. Ayrıca, bu formu gönderdikten sonra ulaşılabılır duruma gelen, konuyla ilgili herhangi bir bilgiyi lütfen bildiriniz.

Sözleşme ve İhtiyari Protokol ile ilgili daha fazla bilgi ve komite kuralları aşağıdaki adresten bulunabilir:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/index.html>

Dilekçe Verme Yönergeleri

Aşağıdaki bilgiler, Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından incelenmek üzere bir dilekçe göndermek isteyen kişiler için kılavuz niteliğindedir. Lütfen, aşağıda listelenen öğeler hakkında olabildiğince çok bilgi verin.

Dilekçenizi şu adrese gönderiniz:

Committee on the Elimination of Discrimination
against Women
c/o Division for the Advancement of Women,
Department of Economic and Social Affairs
United Nations Secretariat
2 United Nations Plaza
DC-2/12th Floor
New York, NY 10017
UNITED STATES OF AMERICA

Faks: 001 212 963 34 63

1. Dilekçeyi yazan(lar) ile ilgili bilgiler

- Soyadı
- Adı
- Doğum tarihi ve yeri
- Uyruk/vatandaşlık
- Pasaport/kimlik kartı numarası (eğer varsa)
- Cinsiyet
- Medeni durumu/bakmakla yükümlü olduğu çocuklar
- Meslek
- Etnik aidiyeti, dinsel eğilimleri, sosyal grubu (eğer ilgiliyse)
- Mevcut adres
- Gizli haberleşme için posta adresi (eğer mevcut adres dışında farklı bir adres ise)
- Faks/telefon/e-posta
- Dilekçeyi kim olarak gönderdiğinizi belirtin:
 - Mağdur olduğu iddia edilen kişi(ler) olarak
 - Eğer mağdur olduğu iddia edilen bir grup

Ek-19: Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü Kapsamında İlgili Komiteye Gönderilecek Dilekçeler Hakkında Bilgi

birey varsa her bir birey için temel bilgileri sağlayın.

- Mağdur olduğu iddia edilen kişi(ler) adına - Mağdur(lar)ın onay verdiklerini gösteren belgeleri veya bu onay belgesi olmaksızın dilekçeyi göndermeyi haklı çıkaracak nedenleri sunun.

2. Mağdur olduğu iddia edilen kişi(ler) (eğer dilekçenin yazarından farklı kişilerse) hakkındaki bilgiler

- Soyadı
- Adı
- Doğum tarihi ve yeri
- Uyruk/vatandaşlık
- Pasaport/kimlik kartı numarası (eğer varsa)
- Cinsiyet
- Medeni durumu/ bakmakla yükümlü olduğu çocuklar
- Meslek
- Etnik aidiyeti, dinsel eğilimleri, sosyal grubu (eğer ilgiliyse)
- Mevcut adres
- Gizli haberleşme için posta adresi (eğer mevcut adres dışında farklı bir adres ise)
- Faks/telefon/e-posta

3. İlgili taraf devlete dair bilgiler

- Taraf devletin adı (ülke)

4. İddia edilen ihlal(ler)in doğası

İddianızı kanıtlamak için, aşağıdakileri de içeren ayrıntılı bilgi verin:

- İddia edilen ihlal(ler)in ve fail(ler)in tanımları
- Tarih(ler)
- Yer(ler)
- İhlal edildiği iddia edilen Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi hükümleri.

Eğer dilekçe birden fazla hükümle ilgiliyse her bir maddeyi ayrı ayrı tarif edin.

5. Ulusal hak arama yollarıyla ilgili atılan adımlar

Ulusal hak arama yollarına başvurmak için yapılan eylemleri anlatın (örneğin hukuksal, idari,

yasal veya siyasi çözüm elde etmek yapılan girişimler):

- Aranan çarenin tür(ler)i
- Tarih(ler)
- Yer(ler)
- Eylemi kim gerçekleştirdi?
- Hangi otoriteye veya kuruma başvuruldu?
- Davaya (eğer olduysa) bakan mahkemenin adı
- Eğer ulusal hak arama yolları tükenmediyse bu durumun nedenini açıklayın.

İlgili tüm belgelerin fotokopilerini eklemeyi unutmayın.

6. Diğer uluslararası süreçler

Aynı mesele bir başka uluslararası soruşturma veya uzlaştırma süreci tarafından inceleniyor mu veya incelenmiş mi? Eğer öyle ise, aşağıdakileri açıklayın:

- Süreç(ler)in türü
- Tarih(ler)
- Yer(ler)
- Sonuç (eğer sonuçlanmışsa)

İlgili tüm belgelerin fotokopilerini eklemeyi unutmayın.

7. Tarih ve imza

Tarih/yer

Yazar(lar)ın ve/veya mağdur(lar)ın imzası

8. Ekli belgelerin listesi (orijinal belgeleri göndermeyin, sadece fotokopileri ekleyin)

Sözlük

A

Açık ilköğretim okulu: Çeşitli nedenlerle ilköğretimlerini tamamlayamayan ve zorunlu ilköğretim yaş sınırını aşarak eğitim-öğretim sisteminin dışında kalan yetişkinlere, uzaktan eğitim ilke ve teknikleri ile her yerde ve her durumda eğitim-öğretim olanağı verme amacını taşıyan okul türü.

Adli yardım: Avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı olmayan kişilerin masraflarının devlet tarafından karşılanması.

Adli yardım bürosu: Hukuksal yardıma ihtiyacı olup avukatlık hizmetinden yararlanmak için maddi olanağı bulunmayanlara baroların ücretsiz sağladığı hizmetleri sunan merkez.

Akran eğitimi: Meslek, yaş, sosyokültürel, vb. açılardan benzer özellikler gösteren grupların yine bu gruplara ait eğitimciler tarafından eğitilmesi. Gençler arasında bu tür eğitim, gençlerin akranlarıyla iyi etkileşimleri ve onlar ile özdeşleşmelerinden hareket eder. Belirli konularda gönüllü ve öncü gençlerin eğitilmesine ve edindikleri bilgileri akranlarıyla paylaşmalarına dayanır.

Akran istismarı: Çocuklarda akran istismarı, bir veya bir grup çocuğun başka bir çocuğa yönelttiği, tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, fiziksel, ruhsal, duygusal veya cinsel açıdan zarar verici davranışlardır.

Anayasa: Bir ülkede devletin biçimini, temel kuruluşlarını, işleyişini ve kişilerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kuralları bütünü.

Anayasa Mahkemesi: Başlıca görevi, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün şekil ve esas bakımından anayasaya uygunluğunun denetlenmesi olan yüksek yargı organı.

Anayasanın üstünlüğü ilkesi: Anayasanın, devletin hukuk kuralları içinde en yüksek kural sayılması. İlke, kanunların anayasaya uygun olmasını gerektirir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Avrupa Konseyi tarafından insan haklarının en etkin biçimde tanınmasını ve korunmasını hedef olarak hazırlanan sözleşme, 4 Kasım 1950'de Roma Antlaşması ile kabul edildi ve 3 Kasım 1953'te yürürlüğe girdi. Adalet ve dünya barışının sağlanması için demokratik bir rejimin kurulmasının ve insan haklarının ortaklaşa korunmasının şart olduğunu belirten sözleşme, TBMM tarafından 1954 yılında kabul edildi.

Avrupa Sosyal Şartı (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi):

Toplumsal ve ekonomik hakları güvence altına alır. 18 Ekim 1961'de Torino'da imzalandı ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girdi. Türkiye, sözleşmeyi 18 Ekim 1961'de imzaladı, 16 Haziran 1989'da onayladı. İmzacı devletler, Avrupa Konseyi'nin hedefinin ortak mirasları olan amaç ve ilkelerin gerçekleştirilmesi ve korunması amacıyla üyeleri arasında daha güçlü bir birliğin sağlanması ve özellikle insan hakları ve temel özgürlüklerin gerçekleştirilmesi yoluyla toplumsal ve ekonomik gelişmenin sağlanması olduğunu kabul etmiştir.

Ayrımcılık: Irk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, engellilik, doğum, siyasal ya da diğer görüşlere dayalı olarak veya benzer bir nedenle gerçekleştirilen ve bütün hak ve özgürlüklerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyen veya sınırlandıran muameleler.

Bkz. **Doğrudan ayrımcılık** ve **Dolaylı ayrımcılık**

Ayrımcılık yasağı: Irk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, engellilik, doğum, siyasal ya da diğer görüşlere dayalı olarak veya benzer bir nedene dayalı olarak yasal düzeyde veya fiilen ayrımcılık yapılmasının hukuksal bir düzenlemeyle yasaklanması.

Azınlık okulu: Gayrimüslim azınlıklara mensup Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarınınca kurulan, Lozan Antlaşması ile güvence altına alınan, söz konusu azınlığa mensup Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğrenciler ile bu azınlığa etnik veya dini köken itibarıyla mensup yabancı uyruklu öğrencilerin devam ettiği okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim özel okulları.

B

Bakım tedbiri: Çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik koruyucu ve destekleyici tedbir.

Baro: Bir şehirdeki veya bölgedeki avukatların, avukatlık yapabilmek için bağlı olmaları zorunlu olan meslek kuruluşu.

Bedensel ceza: Çocuğun davranışlarında belirli bir yönde değişiklik sağlamak için, çocuğa fiziksel şiddet uygulanması.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı: Özel eğitim alan birey için geliştirilen, bireyin ihtiyaçlarına yönelik, ailenin ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda hazırlanan ve destek eğitim hizmetleri içeren eğitim programı.

Birinci kuşak haklar: Medeni ve siyasal hak ve özgürlükleri içerir; bireyin dokunulmaz, özel alanını belirler ve bireyi devlet ile topluma karşı korur. Din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, özel hayatın korunması, kanun önünde eşitlik ve siyasal yaşama katılım gibi birçok hak bu grupta yer alır.

Birleşmiş Milletler: 2. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası ilişkileri istikrara kavuşturmak ve dünya barışını sağlamak temeller üzerine oturtmak için 1945 yılında kurulan, 192 devletin üyesi olduğu uluslararası kuruluş.

Birleşmiş Milletler Antlaşması/Şartı: İkinci Dünya Savaşı'nda devletlerin büyük yıkımlara uğramasının ardından dünya barışını kurmak amacıyla, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 51 ülke tarafından 26 Haziran 1945'te imzalandı ve 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girdi. Belge, insan hakları kavramına geniş yer verir ancak bu hakları tek tek tanımlamaz. Bu eksiklik 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin kabul edilmesiyle giderildi.

Birleşmiş Milletler komiteleri: İnsan hakları sözleşmelerini yorumlayan, sözleşmelerin taraf devletlerde nasıl uygulandığını denetleyen ve bazı durumlarda, sözleşmenin ihlaline ilişkin şikayetleri inceleyen uluslararası organlar.

Birleştirilmiş sınıf: Az sayıda öğrencisi olan ilköğretim okullarında birden fazla sınıftan öğrencilerin aynı derslikte tek öğretmen tarafından okutulduğu sınıf.

C

Cinsel sağlık eğitimi: Cinsiyetler arası ilişkiler ve eşitlik, bilinçli cinsel davranış, bilinçli aile planlaması, aile yaşamı, üreme sağlığı, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan korunma konularını içererek kişilerin, cinsel ve üreme yaşamlarına ilişkin kararlarını özgür ve bilinçli bir biçimde vermelerine destek olan eğitim.

Cinsel haklar: Tüm insanlar için şu hakları içerir: a) cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri dahil cinsellik ile ilgili erişilebilecek en yüksek sağlık standardına erişme, b) cinsellik ile ilgili bilgileri araştırma, edinme ve ifade etme, c) cinsel eğitim, d) beden bütünlüğüne saygı, e) eş seçimi, f) cinsel yönden aktif olup olmama, e) gönüllü cinsel ilişki, f) gönüllü evlilik, g) çocuk sahibi olup olmamaya ve zamanlamasına karar verme, h) doyurucu ve güvenli bir cinsel yaşam.

Cinsel istismar: Bir kişinin başkasına, istenmeyen ve uygun olmayan cinsel davranışlarda bulunması. Çocuklar özelinde, bir yetişkinin ya da yaşça veya gelişimsel olarak daha büyük bir çocuğun cinsel tatmin amacıyla çocuk ile, rızası olsun ya da olmasın, cinsel ilişkiye girmesi ya da girmeye çalışması, çocuğu fuhuş veya pornografiye yönlendirmesi.

Cinsel sağlık: Cinsellik ile ilgili olarak fiziksel, duygusal, ruhsal ve sosyal açılarından iyilik hali.

Cinsel taciz: Bireyin, istemediği halde, cinsel şakalara, tekliflere, cinsel içerikli görsel, sözel ya da fiziksel bir harekete maruz bırakılması.

Cinsel yolla bulaşan hastalıklar: HIV, hepatit B, klamidya gibi otuz yakın etkenin neden olduğu, tedavi edilmediklerinde ciddi sonuçları olan sağlık sorunları. Örneğin; AIDS, sarılık, bel soğukluğu, frengi.

Ç

Çekince: Uluslararası bir sözleşmeye taraf olan devletin, o sözleşmenin bazı hükümlerinin etkisini kendisi bakımından değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik yaptığı tek taraflı bildirim.

Çocuk: On sekiz yaşını doldurmamış kişi.

Çocuk dostu öğrenme ortamı: Hiçbir çocuğu dışlamayan, çocuğun yararını ve haklarını gözetken, potansiyelini gerçekleştirmesine uygun olan, çocuğa söz hakkı veren, çocuğun her yönden gelişimini ve sağlığını destekleyecek şekilde düzenlenen çocuk odaklı öğrenme ortamı.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edildi. Çocukların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan sözleşme, 191 ülke tarafından imzalandı. Üzerinde uluslararası düzeyde anlaşmaya varılmış ve pazarlık yapılmaması mümkün olmayan standartlar ve yükümlülükleri içerir. Nerede doğduklarına, kim olduklarına, cinsiyetlerine, dinlerine ya da toplumsal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlar. Türkiye, sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzaladı ve 9 Aralık 1994'te onayladı. Bu sözleşmenin Türkiye'deki uygulamalarının izlenmesi ve koordinasyonundan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü sorumludur.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye Ek - Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki Seçmeli Protokol: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 25 Mayıs 2000'de protokolü kabul edip imza, onay ve katılıma açtı. Ancak protokol henüz yürürlüğe girmedi. Taraf devletler, çocukların haklarının özel korunma gerektirdiğini vurgulayarak ve çocukların durumlarının ayırım yapılmaksızın sürekli iyileştirilmesi ve huzurlu ve güvenli koşullar altında gelişimlerinin ve eğitimlerinin sağlanması için çağrıda bulundu; silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki olumsuz ve derin etkisinden ve bunun kalıcı barış, güvenlik ve kalkınmaya yönelik uzun vadeli sonuçlarından rahatsızlık duyarak önlemler almayı kabul etti.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi:

25 Ocak 1996'da imzaya açıldı. Türkiye, sözleşmeyi 9 Haziran 1999'da imzaladı, 18 Ocak 2001'de onayladı. Sözleşmede, çocuklara birey ve insan olarak haklarının korunması için, adli bir makam önünde kendilerini ilgilendiren davalarda usule ilişkin bazı haklar tanınması, bu hakların kendileri veya başka şahıs ya da kurumlar aracılığı ile kullanılmasının kolaylaştırılması konularında hükümler yer alıyor. Sözleşme, çocukların adli bir makam önünde boşanma, velayet ve şahsi ilişki kurulması gibi kendilerini etkileyen aile hukuku davalarına katılması, tercih ve görüşlerini açıklaması, bilgilendirme olanağına sahip olması ve görüş ve arzularının dikkate alınması yoluyla çocuğun en üst düzeyde yararına olabilecek çözümlerin bulunması amacını taşıyor.

Çocuk eğitimevi: Çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden topluma bütünleştirilmeleri amaçları güdülenek yerine getirildiği tesis.

Çocuk hakimi: Suça sürüklenen çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar için uygulanacak tedbir kararlarını verme yetkisine sahip hakim.

Çocuk istismarı: Çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini zedeleyen her türlü eylem.

Çocuk hakları: Dünya üzerindeki tüm çocukların sahip olduğu ve çocukların özel gereksinimlerini de kapsayan insan hak ve özgürlükleri.

D

Destek eğitim hizmeti: Özel eğitime gereksinim duyan bireylere, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline, uzman personel, araç-gereç, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanması.

Disiplin cezası: Öğrencilere, kendilerinden beklenen davranışları göstermemeleri ve belirlenen kurallara uymamaları durumunda verilen uyarı, kınama, okuldan kısa süreli uzaklaştırma, okuldan tasdikname ile uzaklaştırma ve örgün eğitim dışına çıkarma cezaları.

Doğrudan ayrımcılık: Irk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, engellilik, doğum, siyasal ya da diğer görüşlere dayalı olarak veya benzer nitelikteki diğer bir konuları nedeniyle, bir kişi ya da gruba yönelik daha az yarar sağlayan ya da zarar veren muamelelerden doğan durum.

Dolaylı ayrımcılık: Bir koşul, ölçüt ya da uygulamanın, görünüşte tarafsız olmasına karşın, meşru nesnel bir neden olmaksızın, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, engellilik, doğum, siyasal ya da diğer görüşlere dayalı olarak veya benzer bir neden temelinde bir kişi ya da grup için dezavantaj doğurması.

Duygulan istismar: Çocuklar özelinde, çocuğun ruh sağlığını ve gelişimini bozan reddetme, aşağılama, tehdit etme, suçlama gibi söz ve davranışlara maruz bırakılması.

Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü: Din veya inanç değiştirme özgürlüğü, ibadet, öğretim, pratikler ve geleneklerin uygulanması sırasında, tek başına veya topluca, kamusal veya kişisel alanda, dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. Herkesin sahip olduğu bu özgürlük, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu sağlığı veya ahlakının ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için yasanın öngördüğü ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.

Düzenleyici işlem: İdarenin her zaman yaptığı, sürekli, soyut, nesnel ve herkes için geçerli, genel hükümler içeren, uyulması zorunlu hukuksal işlemler.

E

e-kayıt: Okul kayıt işlemlerinin internet aracılığıyla Milli Eğitim Bakanlığı'nın sitesinden form doldurarak yapılması.

e-okul: Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2007 yılının Ocak ayında kullanıma açılmış olan okul yönetim bilgi sistemi. Bir öğrencinin okula kaydından başlayıp, mezuniyetine kadar olan sürece ilişkin bilgilere internet ortamından ulaşılmasını sağlar.

Ebeveyn: Anne ve baba.

Eğitimde Ayrımcılığa Karşı UNESCO Sözleşmesi: Eğitim konusunda ayrımcılığı düzenleyen sözleşme UNESCO tarafından 1960 yılında kabul edildi, 1962'de yürürlüğe girdi. Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir. Bu sözleşmede "herhangi bir kişiyi ya da kişiler grubunu, herhangi bir türde ya da herhangi bir düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakmak; düşük standartlı eğitimle sınırlamak; kişiler ya da kişi grupları için ayrı eğitim sistemleri ya da kurumları kurmak ya da sürdürmek; herhangi bir kişiye ya da kişiler grubuna insan onuruyla bağdaşmayan koşullar uygulamak amacını taşıyan ya da sonucunu doğuran, herhangi bir farklılık gözetme, dışlama, kısıtlama ya da öncelik tanıma halleri" eğitimde ayrımcılık olarak kabul edilmiştir.

Eğitim tedbiri: Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına, iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına veya kamu ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik koruyucu ve destekleyici tedbir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi: 16 Aralık 1966'da kabul edildi ve 3 Ocak 1976'da yürürlüğe girdi. Türkiye, sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzaladı ve 4 Haziran 2003'te onayladı. Birleşmiş Milletler Antlaşması ilkeleri uyarınca tüm insanların sahip olduğu onur ile eşit ve devredilemez hakları tanımının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu vurgular. ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi fikir ayrımı gözetilmeden eşitlik, eşit işe eşit ücret, sendika ve toplu sözleşme hakkı, grev hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, aile kurma hakkı, kültürel faaliyetlerde bulunma hakkı, çalışma şartlarının iyileştirilmesi gibi konularda hükümler içerir.

Engelli: Uzun dönemli fiziksel, ruhsal, zihinsel veya duyuşsal rahatsızlıklarının çeşitli dış engellerle etkileşmesi sonucu, topluma başkaları ile eşit olarak tam ve etkin olarak katılımı engellenen kişi.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme: Engelli bireylerin eğitim, sağlık, iş hayatı ve diğer alanlarda korunmasına ve desteklenmesine yönelik sözleşme, 13 Aralık 2006'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edildi. Sözleşmeyi Türkiye 30 Mart 2007'de imzaladı ve TBMM 3 Aralık 2008'de onayladı.

Ergen: Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 10-19 yaş arasındaki birey.

Evde eğitim: Zorunlu eğitim çağında olup eğitim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olan, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerini evde tamamlaması esasına dayanan eğitim türü.

Eziyet: Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlarda bulunulması.

F

Fiziksel istismar: Kazalar dışında meydana gelen, sağlığı olumsuz yönde etkileyen, acı veren, gelişimde kalıcı zarara yol açabilecek şiddet içeren eylemler.

G

Gelişen yetenekler: Çocukların zaman içinde bilgilerinin artması, yeteneklerinin ve kavrayışlarının gelişmesi ve olgunlaşmasını ifade eder.

Genelge: Kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasında yol göstermek üzere yetkili makamlarca hazırlanan ve ilgililere gönderilen emir-yazı.

Genel yorum: Birleşmiş Milletler komiteleri tarafından hazırlanan ve bir sözleşmenin belirli maddelerini açıklayan, devletlerin dikkat etmeleri gereken hususlara ilişkin yol gösteren, devletlerin sözleşmeyle üstlenmiş oldukları yükümlülükleri yerine getirmek için atması gereken adımlara yer veren belge.

Gecici okullar: Yılın bazı dönemlerinde, yaylacılık, göçebelik ve benzer nedenlerle yer değiştiren toplulukların çocuklarının yararlanabileceği ilköğretim kurumları.

Göçmen işçi: Vatandaşı olmadığı bir ülkede, bir etkinliğe ücret karşılığı katılan kişi.

Gölge rapor: Devletlerin Birleşmiş Milletler komitelerine düzenli aralıklarla gönderdikleri raporlara paralel bir biçimde, çoğunlukla sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanarak aynı komitelere sunulan rapor.

H

Haksız fiil: Bir kimsenin, hukuk kurallarına aykırı ve zarar verici davranışı.

Her Türlü ırk Ayrımcılığının Önlenmesi Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 21 Aralık 1965'te oy birliğiyle kabul edildi. 4 Ocak 1969'da yürürlüğe giren sözleşmeyi, Türkiye 13 Ekim 1972'de imzaladı. Taraf devletler, kişi, grup veya kurumlar aleyhinde ırk ayrımcılığı içeren hiçbir uygulamada bulunmamayı, ayrımcılığı desteklememeyi, kişi, grup veya kuruluşlar tarafından yapılan ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve ulusal ve yerel düzeydeki hükümet politikalarını gözden geçirerek, ırk ayrımcılığına neden olabilecek mevzuatlarını kaldırmayı kabul eder.

Hukuk: Belirli bir zamanda belirli bir toplumdaki ilişkileri düzenleyen ve uyulması devletin yaptırım gücüyle zorunlu kılınan kurallar bütünü.

Hizmet-içi eğitim: Bakanlıklarda ve bakanlıklara bağlı eğitim ve öğretim kurumlarında görevli öğretmen ve yöneticiler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının personelinin, hizmeti daha iyi yapabilmeleri, verimliliği artırmaları, değişime ve gelişmelere uyum sağlamaları, alanlarında yükselmeleri, yeteneklerini geliştirmeleri ve alan değiştirmeleri amacı ile sunulan eğitim.

İ

İçtihat: Bir yargı organı tarafından verilmiş ve ilgili tarafı bağlayan kararlar.

İdare/ Kamu idaresi: Hükümetin denetimi altında kamu hizmeti gören örgüt.

İdari işlem: İdare organlarının kamu hizmetine ilişkin yaptıkları işlemler.

İhmal: Çocuğun beslenme, barınma, korunma, sevilme gibi temel fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin devlet, ilgili kurumlar ya da aile tarafından karşılanmaması.

İkamet: Bir yerde oturma, yaşama.

İkamet tezkeresi: Yabancı uyrukluların Türkiye’de belirli süre ikametlerine izin verildiğini gösteren belge.

İkinci kuşak haklar: “İsteme hakları” ya da “sosyal ve ekonomik haklar” olarak adlandırılan bu haklar, devletin bireye çeşitli hizmetler sunmasını gerektirir. Çalışma hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı, vb. başlıca örnekleridir.

İlköğretim: Türkiye’de, 6-14 yaş arasındaki çocukların eğitim ve öğretimi.

İnsan hakları: Tüm insanların, sadece insan olmaları sıfatıyla doğuştan sahip oldukları, dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez hak ve özgürlükleri.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi/Beyanname: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 10 Aralık 1948’de ilan edildi. Tüm insanlık ailesinin, sadece insan olmaktan dolayı sahip olduğu haklara yer verir. Devletlerin imzasına açılan bir sözleşme olmamasına rağmen, Birleşmiş Milletler Antlaşması içindeki “insan hakları” terimini açıkladığından ve Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi gibi iki bağlayıcı belgenin temelini oluşturduğundan, uluslararası hukukun bir parçası sayılabilir.

İptal davası: Bir idari işlemin iptali için idari yargı organlarında açılan dava.

İşkence: Bilgi ya da itiraf elde etmek, ceza, korkutma ya da baskı amaçlı ya da ayrımcılığa dayanan herhangi bir nedenle yapılan, kişiye fiziksel veya ruhsal olarak ağır acı veya ıstırap veren kasıtlı fiiller.

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme: 10 Aralık 1984’te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen sözleşme, 26 Haziran 1987’de yürürlüğe girdi. 120’den fazla devletin onayladığı sözleşme, işkence ve kötü muamelenin bütün biçimlerini yasaklamaya ve önlemeye yönelik, devletlerin çeşitli önlemler almasını zorunlu kılar. Türkiye, sözleşmeyi 25 Ocak 1988’de imzaladı ve 2 Ağustos 1988’de onaylayarak yürürlüğe soktu.

K

Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi:

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1967 yılında kabul edildi. Diğer insan hakları belgelerinde yer alan hakların kadınlar için de gerçekleştirilmesini sağlamayı amaçlayan ve kadınların yaşamını etkileyen siyaset, ekonomi, hukuk, sağlık ve aile gibi alanlarda kadınların rolleri ve durumları ile ilgili sorunları kapsamlı bir şekilde ele alan ilk sözleşme ve ayrımcılığın tanımını yapan ilk uluslararası belgedir. Sözleşmeyi bu güne kadar 166 ülke onayladı ancak bu devletlerin birçoğu, sözleşmeye çok sayıda çekince koydu. Türkiye de sözleşmeyi 1985 yılında çekince koyarak onayladı.

Kamu düzeni: Genel güvenlik ve diğer kamu hizmetlerinin normal biçimde sürdürülmesi, toplumsal düzen.

Kamu hizmeti: Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetimi ve denetimi altındaki diğer kişilerce, kamunun genel ve ortak gereksinimlerini sağlamak için sürdürülen etkinlikler.

Kanun/Yasa: Anayasanın yetkili kıldığı yasama organı tarafından anayasada öngörülmuş yöntem ve biçimlere uygun olarak kabul edilip yürürlüğe konan genel ve sürekli hukuk kuralları.

Kanun Hükmünde Kararname (KHK): Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin bir kanunla yetki vermesi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirli konuları düzenlemek amacıyla çıkarılan yazılı hukuk kuralları.

Kanuni temsilci (Mümessil): Temsil yetkisi, velayet veya vesayet nedeniyle yasadan doğan temsilci. Örneğin, anne, baba ve vasi.

Karma eğitim: Kız ve erkek öğrencilerin aynı okulda bir arada eğitim alması.

Kaynaştırma: Özel eğitim gereksinimi duyan bireylerin, eğitim ve öğretimlerini böyle bir gereksinimi olmayan akranları ile birlikte sürdürmeleri esasına dayanan, destek hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulaması.

Kişilik hakları: Kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini sağlayan yaşam, sağlık, onur ve diğer birçok öğenin tamamı üzerindeki haklar.

Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk.

Koruyucu aile: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu il müdürlükleri denetiminde kısa veya uzun süreli, bedelli veya bedelsiz olarak çocuk bakımını üstlenen, çocuğa aile ortamında yaşam sağlayan aileler veya kişiler.

Koruyucu ve destekleyici tedbir: Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenmiş çocuğun, öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re’sen (kendiliğinden) çocuk hakimi tarafından alınabilir.

Kovuşturma: Savcı tarafından düzenlenen iddianamenin kabulünden ceza mahkemesinin karar vermesine kadar geçen süreç.

M

Maddi tazminat davası: Kişilik haklarına hukuka aykırı saldırıda bulunulduğunu düşünen kişinin, bu saldırıdan dolayı uğramış olduğu maddi zararların giderilmesi için açtığı dava.

Mağdur: Haksız fiilden ve suçtan zarar gören kimse.

Manevi tazminat davası: Kişilik haklarına hukuka aykırı saldırıda bulunulduğunu düşünen kişinin, bu yüzden duymuş olduğu üzüntü veya utancın giderilmesi için açtığı dava.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi: 1966 yılında kabul edilerek imzaya açıldı ve 1976 yılında yürürlüğe girdi. Birleşmiş Milletler Antlaşması ilkeleri uyarınca tüm insanların sahip olduğu onur ile eşit ve devredilemez hakları tanımının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu yineleyen sözleşmeyi Türkiye 15 Ağustos 2000 tarihinde imzaladı. Sözleşmede, yaşama hakkı, işkenceye ve diğer zalimane,

insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ve cezaya karşı korunma, keyfi gözaltı ve tutuklamadan korunma, özgürlüğü kısıtlanan kişilere insanca muamele, seyahat ve ikametini seçme özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, etnik azınlıklar için kültürlerinden yararlanma, dinlerine inanma, dinlerini öğretme ve dillerini kullanma hakları konularında hükümler yer alır.

Mesleki rehabilitasyon: Engeli olan bireylere, sürekli ve eşgüdüm içinde sosyal ve tıbbi rehabilitasyon, mesleki rehberlik, mesleğe hazırlık, meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimi, işe yerleştirme ve izleme hizmetlerinin sunulması. Engeli olan bireyleri, işgücü piyasasında gereksinim duyulan, ilgi ve yeteneklerine uygun mesleklerde yetiştirerek bu bireylerin istihdamlarını kolaylaştırma ve mesleklerinde ilerlemelerini sağlamak amaçlarıdır.

Mevzuat: Kanun, tüzük, yönetmelik ve diğer hukuk kaynaklarının tümü.

Muafiyet: Yükümlülük dışında tutulma.

Mülteci: Ülkesinde ırk, din, toplumsal konum, siyasi düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek, kendi devletine olan güvenini kaybeden, kendi devletinin ona tarafsız davranmayacağı düşüncesiyle ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişi.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1950'de kabul edildi, 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalandı ve 22 Nisan 1954'de yürürlüğe girdi. Türkiye, sözleşmeyi 24 Ağustos 1951'de imzaladı, 29 Ağustos 1961'de onayladı. Türkiye, sözleşmeyi "coğrafi sınır" şartıyla, sadece "Avrupa'da meydana gelen olaylar"dan kaynaklanan iltica taleplerini kabul etmek üzere onayladı. Taraf devletler sözleşmeyi oluştururken, Birleşmiş Milletler Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin insanların temel özgürlüklerinden ve haklarından fark gözetilmeksizin yararlanmasını ilkesini dikkate aldı, daha önce imzalanan uluslararası antlaşmaların mülteciler için sağladığı korumanın yeni bir antlaşma yoluyla genişletilmesi gereksiniminden yola çıktı.

N

Normlar hiyerarşisi: Bir hukuk düzeninde mevcut olan, anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik gibi düzenlemeler arasındaki üstünlük ilişkisi.

O

Obezite: Vücutta aşırı yağ alımıyla ortaya çıkan ve sağlığı olumsuz etkileyen bir hastalık.

Okul-aile birliği: Okul ile aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, veli ve okul arasında iletişimi ve işbirliğini sağlamak, eğitim-öğretimi geliştirici etkinlikleri desteklemek, maddi olanaklardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak ve okula maddi katkı sağlamak görevlerine sahip, okul yöneticisi, öğretmen ve velilerden oluşan topluluk.

Okul öncesi eğitim: Zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimi. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir.

Ortaöğretim: İlköğretimi izleyen, genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının sunulan en az üç yıllık öğretim.

Ö

Örgün eğitim: Amaca göre hazırlanmış programlar ile okul çatısı altında, belirli yaş gruplarındaki ve aynı düzeydeki bireyler için yapılan düzenli eğitim. Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsar.

Özel eğitim: Özel eğitime gereksinimi olan bireylerin eğitim ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim.

Özel eğitim gerektiren çocuk: Çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey.

Özel eğitim okul ve kurumları: Özel eğitime gereksinimi olan bireylere hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemlerin uygulandığı, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı her tür ve kademedeki yatılı ve gündüzlü resmi veya özel okul ve kurumlar.

P

Pozitif ayrımcılık/Olumlu eylem: Geçmişteki ayrımcılığın etkilerini telafi etmek, var olan doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı ortadan kaldırmak, eşitliği teşvik etmek için yapılabilecek, toplumun geneline yönelen anlayış değişikliği ve yöntemler.

R

Refakatsiz çocuk: 18 yaşından küçük, anne ve babasından ayrı ve yasal olarak herhangi bir yetişkinin refakatinde olmayan çocuk.

Rehber öğretmen: Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servisleri ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti veren, psikolojik danışma ve rehberlik ya da eğitimde psikolojik hizmetler alanında lisans eğitimi almış personel.

Rehberlik: Bireyin kendini tanıması ve kabul etmesi, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitesini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı biçimde uyum sağlaması ve böylece kendini gerçekleştirebilmesi için uzman kişilerce bireye verilen sistematik ve profesyonel yardım süreci.

Re'sen: Kendi başına, kendiliğinden, bağımsız olarak, kimseye bağlı olmaksızın.

S

Sağlık tedbiri: Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna ve bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik koruyucu ve destekleyici tedbir.

Savunuculuk: Yasaları veya politikaları değiştirmek için, karar alıcıları etkileyerek, kamu politikasını etkileme girişimi.

Sığınmacı: Mülteci ile aynı nedenlerden dolayı başka bir ülkede olan ancak henüz resmi, sürekli bir izin almamış, başvuru ya da dava aşamasında olan kişi, mülteci olana kadar süren geçici statü. Ancak Türkiye, yalnızca “Avrupa’da meydana gelen olaylar”dan kaynaklanan iltica taleplerini kabul ederek diğer tüm talepleri “sığınmacı” olarak değerlendirir. Sığınmacılık uluslararası hukukta mülteci statüsü elde edilene kadar var olan geçici bir statüdür, Türkiye’de hem mülteci hem de sığınmacı nihai birer statüdür.

Sivil toplum kuruluşu: Hükümetten bağımsız, gönüllü olarak ve kâr amacı gütmeyen hizmet sunmak veya kamu politikalarını etkilemek üzere bir araya gelmiş insan veya kuruluş topluluğu.

Sonuç Gözlemleri: Uluslararası antlaşmalarla kurulan Birleşmiş Milletler komitelerinin, bir devlet tarafından sunulan raporu inceledikten sonra hazırladıkları ve ülkedeki somut duruma ilişkin değerlendirmelerini içeren belge.

Soruşturma: Bir sorunu açıklığa kavuşturmak amacıyla bir idari veya adli makamın yönettiği, ilgililerden ve tanıklardan bilgi toplama, konuyu inceleme işi, tahkikat; ceza davasını hazırlama süreci.

Sosyal devlet: Yurttaşlarının sosyal durumlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşam standardı sağlamayı, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği gerçekleştirmeyi görev edinen devlet.

Sosyal hizmetler: Kişi ve ailelerin maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesi ve gereksinimlerinin karşılanması ile sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözülmesine yardımcı olunmasını ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü.

Sosyal hizmet kuruluşları: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu amacına ve belirtilen esaslarına uygun etkinlik gösteren çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, kreş ve gündüz bakımevleri, huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri, kadın veya erkek konuk evleri, toplum veya aile danışma merkezleri, aile danışma ve rehabilitasyon merkezleri ve çok amaçlı sosyal hizmet kuruluşları.

Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi: 9 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen sözleşme, 1950 yılında kanunlaştı. Taraflar, soykırımın insanlık için büyük kayıpları meydana getirdiğini kabul ederek, insanlığı bu tür bir felaketten kurtarmak için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğuna kanaat getirerek sözleşmeyi imzaladı.

Suçta sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk.

Ş

Şartlı nakit transferi: Yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula kaydettiremeyen, gönderemeyen ya da okuldan almak zorunda kalan veya okul öncesi çocuklarını düzenli sağlık kontrollerine götüremeyen ailelerin ya da düzenli sağlık kontrollerini yaptıramayan anne adaylarının ekonomik yönden desteklenmesini amaçlayan, belirli koşullara bağlı düzenli nakit yardımları.

Şiddet: İhmal, başta fiziksel, cinsel ve psikolojik olmak üzere her tür istismar, intihar veya diğer kendi kendine zarar veren hareketleri de içerecek biçimde, bir kişinin kendisine, diğer bir kişiye veya bir gruba ya da topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya malullük ile sonuçlanan veya sonuçlanma riski doğuracak biçimde kasten fiziksel güç kullanması, zorlama ya da tehdit yollarına başvurusu.

T

Taraf devlet: Bir uluslararası sözleşmeyi imzalayan ve yasama organında onaylayan, sözleşmede yer alan hak ve özgürlükleri gerçekleştirmek ile yükümlü devlet.

Taşınmalı ilköğretim: Yakın çevresinde ilköğretim okulu bulunmayan veya birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan ilköğretim okullarına devam eden çocukların, seçilen merkezlerdeki ilköğretim okullarına günü birlik taşınarak eğitim-öğretim görmeleri.

Tavsiye kararı: Uluslararası sözleşmelerin taraf devletlerce uygulanmasını incelemekle yükümlü Birleşmiş Milletler komitelerinin, devletlerin sundukları raporlardan hareketle söz konusu devletin yükümlülüklerini gerçekleştirmek için neleri yerine getirmesi ve nelere dikkat etmesi gerektiğini ifade eden önerileri.

Tazminat: Hukuka aykırı olarak başkalarına verilen maddi veya manevi zararlara karşılık ödenen bedel.

Tebliğat: Bir hukuki işlemin yetkili makamca, ilgili kişinin bilgisine sunulmak üzere, kanun ve usule uygun olarak yazı veya ilanla bildirilmesi.

Temyiz: Bir mahkemece verilen kararın, kanun ve usul yönünden yüksek mahkemece incelenmesini sağlayan yasal yol.

Toplumsal cinsiyet: Belirli bir cinsiyet ile özdeşleştirilen davranışsal, kültürel ve psikolojik özellikler. Toplumsal açıdan kadına ve erkeğe verilen roller, sorumluluklar. Biyolojik bir özellik olan cinsiyetin aksine toplumsal cinsiyet toplum tarafından belirlenir.

Tüzel kişi: Belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere örgütlenmiş, hukukun bağımsız birer varlık olarak tanıdığı kişi veya mal toplulukları.

Tüzük: Kanunların uygulanmasını yönlendirmek veya kanunda yer alan işleri belirtmek amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan, Danıştay denetimine tabi yazılı hukuksal düzenleme.

U

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri: Milletler Cemiyeti’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ayakta kalan tek unsuru olan ILO, 1919’da Versailles Anlaşması ile kuruldu. 1945’te ILO, Birleşmiş Milletler sisteminin bir uzman kuruluşu haline geldi. Toplumsal adaletin ve özellikle çalışma yaşamına ilişkin hakların iyileştirilmesi ve bu alanda asgari standartların belirlenmesi amacıyla kurulan ILO, çocukların çalıştırılmasına ilişkin de sözleşme ve tavsiye kararları oluşturur.

Uluslararası hukuk: Uluslararası ilişkileri düzenleyen hukuk. Devletler arasındaki ilişkiler ile uluslararası kuruluşlar, uluslararası hukukunun konusudur.

Uluslararası sözleşme: İnsan hakları hukuku özelinde, devletler arasında düzenlenen, kişilerin hak ve özgürlüklerini genişleten

ve güvence altına alan ve uygulanması uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenen hukuk belgesi.

Uluslararası sözleşmeye taraf olmak: Devletler arasında imzalanan sözleşmede yer alan hak ve yükümlülükleri tanımak ve kabul etmek. Uluslararası sözleşmeye taraf olan devlet, uluslararası topluma, söz konusu sözleşmeye taraf diğer devletlere, kendi vatandaşlarına ve kendi sınırları içinde yaşayan diğer kişilere karşı, o sözleşmede yer alan hakları yerine getirmekle sorumlu hale gelir.

Uzaktan öğretim: Bilişim teknolojileri kullanılarak belirli bir mekandan bağımsız olarak yapılan öğretim.

Ü

Üçüncü kuşak haklar: “Dayanışma hakları” olarak da anılır. İnsancıl bir toplum yaşamı için gerekli olan dayanışmanın ve karşılıklı saygı ortamının yaratılmasını amaçlar. 20. yüzyılın son çeyreği ile birlikte gelişen ve şekillenen çevre, kalkınma, barış ve insanlığın ortak mirasından yararlanma hakları, üçüncü kuşak hakların başlıcalarıdır.

Ülke raporu: Uluslararası sözleşmelere taraf devletlerin, sözleşme kapsamında öngörülen sıklıkta, sözleşmedeki hakların ülkelerinde ne ölçüde gerçekleştirildiğine ilişkin hazırlayarak sözleşmeyi denetlemekle sorumlu komiteye sundukları rapor.

V

Vasi: Kanun tarafından öngörülen durumlarda, yaşça küçük veya başka açılardan yetersiz kişilerin bakım ve korunmasını sağlamak, haklarını korumak üzere mahkeme tarafından atanan ve kişinin malları üzerinde de söz sahibi yasal temsilci.

Vekil: Bir işi başkası adına yürütmeyi veya yerine getirmeyi bir sözleşme aracılığıyla üstlenen, müvekkil tarafından onun adına işlem yapmakla yetkilendirilen kişi.

Velayet: Anne ve/veya babanın, reşit olmamış çocukları üzerindeki yasadan doğan yetiştirme, eğitim, koruma, temsil görevi ve hakkı.

Veli: Öğrencinin anne veya babası, vasisi veya yasal olarak sorumluluğunu üstlenen kişi.

Vesayet: Velayet altında bulunmayan yaşça küçük veya başka açılardan yetersiz kişilerin çıkarlarını korumak üzere mahkemece yasal temsilci atanması.

Y

Yabancı okullar: Yabancılar tarafından açılmış özel okullar.

Yabancı uyruklu öğrenci: Her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim gören veya Türkçe kurslarına katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan kişi.

Yaptırım: Hukuk kurallarının uygulanmasını sağlamak amacıyla, bir hukuk kuralına aykırı davranılması halinde hukuk düzeninin öngördüğü sonuç.

Yasal temsilci: Velayet hakkına sahip olan anne ve/veya baba ya da yasal koşulların gerçekleşmesi (anne-babanın olmaması veya velayet haklarının kaldırılması) nedeniyle çocuğun yararına hareket etme yükümlülüğü bulunan kişi.

Yaygın eğitim: Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış bireylere, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, çeşitli

süre ve düzeylerde hayat boyu sunulan eğitim-öğretim, üretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümü.

Yatılı ilköğretim bölge okulları (YİBO): Nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde aynı yönetim altında kurulan sekiz yıllık parasız yatılı ilköğretim kurumu.

Yetiştirici sınıf: Zorunlu ilköğretim çağında bulunmalarına rağmen öğrenimlerini yaşlılarıyla birlikte zamanında yapamamış olan çocukları, ilköğretime hazırlamak ve eğitime devamlarını sağlamak amacıyla açılan sınıf.

Yetiştirme yurdu: 13-18 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocuklara koruma ve bakım sunmak ve söz konusu çocukların bir iş veya meslek edinmeleri ile topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli yatılı sosyal hizmet kuruluşları.

Yönerge: Yönetmeliklerde değinilmeyen konulara açıklık getirmek için düzenlenen resmi belge.

Yönetmelik: Devletin farklı kurum ve kuruluşlarının daha çok kendi iç işleyişlerini ilgilendiren ve çalışma yöntemlerini düzenleyen kuralları.

Yükümlülük: Yasalarca zorunlu kılınan görev.

Z

Zorbalık: Çocuklar özelinde, daha güçlü bir çocuk ya da bir grup çocuğun başka bir çocuğa karşı yaptığı ve sürekliliği olan fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel saldırı.

İlköğretimde Haklarımız Var!

İlköğretimde Haklar ve Hak Arama Yolları

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ

Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T 0 212 292 50 44

F 0 212 292 02 95

www.erg.sabanciuniv.edu

ISBN 978-975-8362-92-9